

Şuayb Aleyhisselâm	8
Tefsîr-i Şerifi:	8
Dünyanın Mekri.....	8
Eski Dine Dönme	9
Şuayb Aleyhisselâm'ın Cevabı	9
Şuayb Aleyhisselâm'ın Duası	10
Te'vilât-ı Necmîyyeden	10
Cumhurun Azınlığa zulmü	10
Racfe.....	11
Medyenlilerin Helaki	11
Gölge Gününün Azabı	11
Te'vilât-ı Necmîyyeden	12
Sanki Yaşanmamış Bir Hayat.....	12
Büyükükük Taslayanlar	12
Mesnevî'de buyuruldu:	12
Şuayb Aleyhisselâm'ı yalanlayanlar	12
Son Sesleniş.....	13
Mesnevî'de buyuruldu:	13
Te'vilât-ı Necmîyyeden	13
Varlığa Sevinme Yokluğa Üzülme	13
Er Meydanı!.....	14
Şeriatın Kararına Kaygı Duyma	14
Emir Allah'ın Kudret Elindedir.....	14
Evliya Olmak İsteyenler!.....	14
Peygamberlerin Gönderildiği Şehirlerin Halleri	14
Tefsîr-i Şerifi:	15
Hastalık ve İhtiyâç.....	15
Sıkıntidan Sonra Genişlik	15
Hasene ve Seyyie.....	15
Afâ (lu) Fiilinin Manâsı	16
Ders Almayanların Sonu	16
Memleketlerin Saadet Ve Felâketi.....	16
Tefsîr-i Şerifi:	16
iman ve Takva	16
Gümüşten Tavanları	17
Müslümanların hizmetinde	17
Marifet Kanatları	17
Emin Olmak.....	17
Kuşluk Vakti.....	17
Mekrullah ve emniyet.....	18
Te'vilât-ı Necmîyyeden	18
Kerem Ehli.....	18
Evliya Müjdeleri Söyleyemez.....	19
Peygamberler Haber Verirler.....	19
Geçmiş Ümmetlerden İbret Almak	19
Gönül Kulağı	19
Gönül Kulağı Lazımdır.....	20
Kıssalar ibret İçindir	20
Kâfir Ecdadın tnaçsız Evladı	20
Kalblerin Mühürlenmesi.....	21
Ahidlerinİ Bozanlar	21
Hikaye (Mûsâ A.s Güvercin ve Doğan).....	21
İşittiklerinle Amel.....	22
İman ve Ahde Vefa.....	22
Müminlerin Resûlullah (s.a.v.)'e Biatleri.....	22
Dünyalık İsteyen.....	22
Gerçek Sofu	22
Dua	23
Mûsâ Aleyhisselâm	23
Tefsîr-i Şerifi:	23

Mûsâ A.s. a Verilen Dokuz Mucize.....	24
Meliklerin Lakapları	24
Mûsâ A.s'ın Firavunu.....	24
Mûsâ A.s.'a Peygamberlik	25
Asâ-ı Mûsâ A.s.	25
Saçını İlk Boyayan	26
Saç Boyamak	26
Firavun'u Davet	26
timi Tetkik	26
Mûsâ A.s'ın Beyyineleri	26
İsrail Oğulları ve Mısır	27
Yusuf A.s ile Mûsâ	27
Firavunun Mucize İstemesi	27
İtyan ile meci fiili	27
Asanın Yılan Olması	27
Firavunun Kaçması.....	28
îşârî Manâlar	28
Yed-i Beyzâ Mucizesi	28
İşaretler.....	29
Müşavirler	29
Tefsîr-i Şerifi:	29
Firavunun Müşavirlerinin Yanlış Tavsiyeleri.....	29
Sihir Nedir?	30
Sihirbazların Hadiseyi Mezarda ki Babalarına Danışmaları.....	30
Sihirbazların Yanıldıkları Nokta.....	30
Sihirbazların Dünyalık Peşinde Koşmaları.....	31
Te'vîlât-ı Necmiyyeden Tasavvuf? Manâlar	31
İki Kişiye Karşı Yetmişbin Kişi	31
Sihirin ve Firavunun Mağlûbiyeti.....	32
Tefsîr-i Şerifi:	32
Edephmana Sebep Oldu	32
Sihirbazlara Öncelik	32
Sihre Rızâ Yoktur	33
Sihirbazların Halkı Büyülemesi.....	33
Sihirbazların Büyük Sihirleri.....	33
Asanın Bütün Büyüleri Yok Etmesi	33
Sihirbazların imanı	33
Hak Meydan Çıkması	34
Firavun Mağlûp Oldu	34
Sihirbazlar Secdeye Kapandılar.....	34
Sihirbazların İman Etmeleri.....	34
Yüzbinlerce İnsan İman Etti	34
Firavunun Küfre Saplanması	35
Söz Almış Olması	35
Firavunun İman Eden Sihirbazlara Tehdidi.....	35
İslâm'da El ve Ayakların Çaprazına Kesilmesi.....	36
Su ve Çamur Kaydından Kurtul	36
Ten Nikâbını Kaldır	36
Keşke Kavmim Bilseydi.....	36
Sihirbazların Firavuna Cevapları.....	36
İman Edenleri Öldürdü mü	37
İşârî ve Tasavvufî Manâlar	37
Yeryüzüne Takva Ehli Sahip Olacaktır	38
Tefsîr-i Şerifi:	38
Firavunun Korkması.....	38
Kraldan Çok Kralcıların Firavunu Kışkırtmaları.....	38
Firavunun Kötü Karar Vermesi	38
Mûsâ A.m Kavmine Nasihati	39
İsrail Oğullarının İmanı	39
Sabrın Mükâfâtı	39

İsrail Oğullarının Şikâyetleri	39
Mûsâ A.'ın İsrâil Oğullarına Vaadi	40
Dünya ve Kadın	40
Hadis-i Şerifin Şerhi	40
Başkasının Başına Gelenlerden Nasihat ve İbret Al	40
İşârî ve Tasavvufî Manâlar	41
Firavun Ve Kavmine İmtihanlar	42
Tefsîr-i Şerifi:	42
Kıtlık Yılları	42
Musibetler Öğüt İçindir	42
Lealte Fiili	42
Musibetler	43
Söğüt Ağacı Gül Açmaz	43
Firavunun Hadiselere Bakışı	43
Firavunun Rubûbiyet İddia Etmesinin Sebepleri	43
Firavun Ve Kavminin En Büyük Yalanları	43
Uğursuzluklarının Allah Katında Olmasının Manâsı	44
Tair Nedir?.....	44
Çokları Câhildir	44
Uğursuzluk Nedir?.....	44
Uğursuzluk ve Uğur Saymanın Aslı	44
Uğursuzluk Şirk'tir	44
Mümin Çıkıp Müşrik Dönerler	45
Uğursuzluk İnanıcı Küfre Götürür	45
Karganın Ötmesi!	45
Kargayı Uğursuz Saymaları.....	45
Uğursuzluk Kime Zarar Verir?.....	45
Uğursuzluğun Zarar Vermemesinin Şartları	45
Uğursuzluğa Karşı Efendimiz (s.a.v.)'m Tavsiye Ettiği Dua.....	46
Kadın Binek ve Ev	46
Kadının uğursuzluğu.....	46
Hadis-i Şeriflerin Arasında Çelişki Var mı?	47
Baykuşları Öldüren Ses	47
Yıldız Kayması	47
Güzel Tefe'ül (Bir Şeyi Uğurlu Saymak).....	47
Güzel Tefe'ül Nedir?.....	47
Tefe'ül'ün Caiz Olması	48
Tefe'ül ve Uğursuzluk?.....	48
Efendimizin (s.a.v.) Yağmur Duası	48
Ebû Hüreyre (r.a.)'ın Unutmaması	48
İsimlerin Hadiselere Tesiri?.....	48
İsimlerin Bir Ev Halkını Yakması	48
Kötü İsmi Menfi Tesiri	49
Çirkin İsimleri Değiştirin.....	49
Temâruzlük Edenin Sonu	49
Yalandan Hastalık Hayat Çırasını Söndürür	49
Firavuna Gönderilen İmtihanlar	49
Tefsîr-i Şerifi:	50
Tufan	50
Çekirge	51
Çekirge Allah'ın Ordusudur.....	51
Çekirge'yi Öldürmek	51
Efendimiz (s.a.v.)'ın Çekirgelere Bedduası	51
Çekirgenin Kanadında Yazılı Olanlar.....	51
Çekirge Yenilir mi?	52
Çekirgenin Bazı Havâssı	52
Karın Şişmesi ve Midenin Su Almasına Karşı	52
Cüzzâm Hastalığına Karşı	52
Haşerât (Kummel)	52
Kenenin Darb-ı Mesel Olması	52

Güve	53
Bit	53
Bit Unutkanlığa Sebep Olur	53
Unutkanlık Veren Bazı Şeyler	53
Kadının Hamlini Öğrenmenin Bir Yolu	54
Bevil Yapamayan	54
Bit Kirden ve Pislikten Doğar	54
Tabiî Bitler	54
İpek Elbise Giyene Bit Gelmez	55
Bit Defetmek İçin İpek	55
Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Mübarek Bedeni	55
Kurbağa	55
Kurbağa Kelimesi	55
Kurbağaların Üremeleri	55
Toprağın Tabiatından Yaratılanlar	56
Kurbağanın Ötmesine Mâni Olmak	56
Kurbağa Sözü'nün Tefsiri	56
En Çok Zikreden Mahlûkat?	56
Kurbağanın Zikri?	56
Kurbağanın Teşbihi	56
Kurbağa ve Nemrudun Ateşi	57
Kurbağa ve Veba	57
Kurbağa Tabiri	57
Kadının Hamile Kalmaması İçin	57
İstenmeyen Kılların Çıkmaması İçin	57
Ağrısız Diş Çekmek İçin	57
Kurbağaların Seslerini Kesmek	57
Âyetlerin (Âfetlerin) Seyri	57
Dünya Tarihinde Çiçek Hastalığına Tutulan İlk Kavim	58
Aydın Olmak	59
Kan	59
Tafsîlî Âyetler	59
Kibirli ve Mücrim Kavim	59
Tefsîr-i Şerifi:	60
Ahid ve Peygamberlik	60
Tefsîr-i farisî'de buyuruldu:	60
Firavun Yine İman Edeceğim dedi	60
intikam	61
Peygamberlerin ve Evliyanın Hâli	61
Firavun ve Kavminin Boğulması	61
Tekzîb ve Gaflet	62
Tekzîb Ehline Bir Uyarı	62
Mustaz*af	62
Sabrın Sonu Selâmettir	63
Allah'ın Müslümanlara Vaadi	63
Yeryüzüne Hakim olmak	63
Dârü'l-İslâm ve Darü'l-Harp	64
Tefsîr-i Şerifi:	64
Kızıl Deniz	64
Aşûrâ Günü Orucu	65
Pufa Tapan Bir Kavim Görmeleri	65
Câhü Kavim	65
Bâtıl Din Üzere Olanlar	65
Faziletli kıldı	66
Şirk	66
Devletin Gölgesi	66
Yakışanı Yapmak	66
İsrail Oğullarının Büyük Fitneden Kurtulmaları	66
İşârî Ve Tasavvufî Manâlar	67
Allâhı Talep Eden Bulur	68

Mescid ve Meyhane.....	68
Allah'ı (c.c.) Rüyâ'da Gören Zât	69
Muhibbânı Sevenin Hâli	69
Hikaye (Büyükleri Sevmek)	69
Çile (Kırk Gece)	70
Tefsîr-i Şerifi:	70
Mûsâ Kelimesi.....	70
Otuz Güne Taalluk Eden İbâdetler	70
Mîkât ve Vakit.....	71
Otuz Gün Oruç	71
Niyetin Tesiri.....	71
Güzel Koku?.....	72
Oruçlunun Ağzı Kokusu?	72
Mûsâ Aleyhisselâm'a Vahiy	72
Kırk Gün oruç.....	72
Kavminden Yetmiş Seçkin	72
Harun Aleyhisselâm	72
Büyüklere İtiraz Edilmez	73
Her Makamın Bir Adamı Vardır.....	73
İdareciler.....	73
Zilkade Ve Zilhicce	74
Haram Aylarda Oruç	74
Zilka'de Ayı	74
Zilka'de Denilmesinin Sebebi	74
Sâlikin Vazifesi?.....	74
tşârî ve Tasavvufî Manâlar	75
Çile?.....	75
Hikmet Ehli Olmak İçin	75
Dört ve Katlarındaki Hikmet?	75
Mûsâ Aleyhisselâm Mîkât'ta	76
Dağ Başının Mikât ve Mîâd Olması	76
Dağların Fazileti	76
Ruhanîlerin Cemaati	76
Bursaya Uğrayanlar	77
Mûsâ Aleyhisselâm Tûr-i Sina'da.....	77
Rabbi Onunla Kelâm Etti	77
Kelâmullahın Alâmeti?.....	77
Cihetlerden Münezzeh Bir Ses	77
Allâhü Teâlâ Hazretlerinin Zâtı ve Kelâmı.....	78
Allah'ı Görme Şekilleri.....	78
Öz Eleştiri Yapın	78
işitme Duyusu.....	78
Yahudiler	79
Efendimiz (s.a.v.)m Düşmanları.....	79
Efendimizin (s.a.v.) Miraç'ta ki Makamı	79
Mûsâ Aleyhisselâm Kaç Kelime Konuştu?	79
Tûr-i Sina'da?	79
Şeytanın Aldatma Ümidil	80
Şeytanın Çalışması	80
Şeytan Melekût Alemine Giremez.....	80
Tilâvetle Huzur.....	80
Allâhü Teâlâyı Görme İsteği	80
Muhabbet Zevkini Tadınca.....	81
Cesed ve Ruhun Gıdası.....	81
Sende Olmayı İddia Etme	81
Makama Göre Konuşma	81
Rü'yetullahın Delili.....	82
Sadreddin Konevî'ye Göre Mûsâ Aleyhisselâm'ın Hâli.....	82
Mûsâ Aleyhisselâm'a İlâhî Cevap.....	82
Görmeye Güç Yettiremezsin	82

Dünya Gözüyle Allâhü Teâlâ Hazretlerini Gören Ölür	82
Mûsâ Aleyhisselâm'ın Derecesi Daha da Yükseldi	83
Dosttan Gelen Hitap	83
Rü'yetullah Hakkında Ehl-i Sünetin Delili	83
Tefsir Ehlinin Görüşlerinin Tenkidi	83
Beşeriyet ve Vucûd Allâhü Teâlâ'yı Görmeye Engeldir	83
Efendimiz (s.a.v.) Allâhü Teâlâ'yı Baş Gözüyle Gördü.....	84
Rü yetin Tahakkuku için Gerekli Olan Makam	84
Sırlar Ağyara Verilmez.....	84
Tecelliyi Görebilen Gözler	85
Hulul ve İttihâd Yoktur.....	85
Mûsâ Aleyhisselâm'ın Rü'yetullah Arzusunun Te'vili	86
Mahlukata En Büyük Keramet Efendimiz (s.a.v.)'dir	86
Rü'yet İstekle	86
Len (y) Kelimesi.....	87
Mutezile Rü'yetullah'ı İnkâr Etti.....	87
Cihan Bir Aydadır Bakmasını Bilene	87
Dağa Bak	87
Zebîr Dağı.....	87
Hitabı tlâhî Hangi Dağda Tecelli Etti?	88
Tevazu Eden Dağa Gelen İlâhî Tecelliler.....	88
Nefsi Dizginlemek	88
işârî ve Tasavvuf! Manâlar	88
Rü'yetullah'm Bir Delili Daha.....	88
Mümkün ve Gayri mümkün	89
Mûsâ Aleyhisselâm'a İtabın Gelmemesinin Hikmeti?	89
Allâhü Teâlâ Dağa Tecelli Edince	89
İlâhî Nur Dağ'a Tecelli Etti.....	89
Yetmiş Perdenin Ardında Dirhem Kadar Nur	89
Az Bir Nûr Dağı Dağıttı	90
Başka Bir Delil	90
Dağ Paramparça Oldu.....	90
Dağ Mûsâ Aleyhisselâm'a Fidyeye Kılındı	90
0 Ân Meydana Gelen Bazı Hadiseler	90
Dağın Altı Dağa Bölünmesi	90
Dağ Sekize Bölündü	91
Dağ Üç Bölündü	91
Nazargâhî İlâhî?.....	91
ışârî ve Tasavvuf? Manâlar.....	91
Mûsâ Aleyhisselâm Baygın Düştü.....	92
Mûsâ Aleyhisselâm Öldü mü?	92
Tur Dağı Aşka Gelince	92
Dağın Maneviyatı	92
Cennete Girecek Mekânlar	92
Ayılmak?	92
Mûsâ Aleyhisselâm'ın Tevbesi	92
Mûsâ Aleyhisselâm'm Tur Dağında Gördükleri	93
Tenkite	94
Tahkik ve Mükâşefe Ehline Göre	94
Te'vilât-i Necmiyyeden.....	95
Bazı Şeyler Açıklanmaz	95
Kuşeyrî (k.s.) Hazretlerinden.....	96
Sekr Halinde Söylenen Sözler	96
"leiry Kelimesi Ve Musa (a.s.)	96
Ayrılık Kargası Ötüyor.....	97
Belâların En Şiddetlisi	97
Gayriye Bakmak Emri	97
Lütuf.....	97
Kulluğun Hazzı Rabbin Hakkı.....	98
Rü'yetullah Dünyada mümkün mü?.....	98

Aziz Mahmûd Hûdâyî Hazretlerine Göre	98
Rü'yetullahı İnkâr Edenler	98
Keşşaf Tefsirinin Sürçmeleri	98
Mü'telizenin Hata Dolu Şiiri	99
Mutezile Mezhebine Cevap	99
Mutezile Mezhebinin Yanlış Görüşleri	99

Şuayb Aleyhisselâm

Yüce Meali:

Kavminden büyüklenmek isteyen cumhur cemaat dediler ki:

"Yâ Şuayb! Katiyyen seni de, seninle beraber îmân edenleri de memleketimizden çıkarırız; yahut ki, sûret-i kat'iyyede milletimize/bizim dinimize dönersiniz."

Dedi ki:

-Ya!., istemezsekte mi?88 Doğrusu, Allah bizi ondan kurtarmış iken, sizin milletinize/dininize dönecek olursak, bir yalan söyleyerek Allah'a iftira etmiş imişiz demek olur. Ona dönmemiz, bizim için olacak şey değildir; meğer ki rabbimiz Allah dilemiş olsun... Rabbimiz her şeyi ilmiyle kuşatmış; biz Allah'a dayanmışız.

Ey bizim rabbimiz! Kavmimizle bizim aramızı hak ile fetih buyur; sen fatihlerin en hayırlısısın.

Kavminden, küfreden cumhur cemaat de dediler ki:

-"Yemin ederiz, eğer Şuayb'a uyersanız, hiç şüphe yok, o takdirde siz kat'î hüsrana/ziyana düşeceksiniz."90

Derken, onları o recfe/sarsıntı tutuverdi; derhal vatanlarında çöke kaldılar...91

Şuayb'ı tekzîb edenler, sanki orada bir şenlik tutmamışlardı/sanki orada yaşamamışlardı. Şuayb'ı tekzîb edenler, hüsrana düşenler, onlar olmuşlardı.92

Döndü de onlardan, dedi ki: "Ey kavmim! Alimallah size rabbimin risâletlerini iblâğ eyledim/ulaştırdım, size nasihat de ettim; şimdi, kâfir bir kavme nasıl acırım!?"93 ¹

Tefsîr-i Şerifi:

"Kavminden büyüklenmek

İsteyen cumhur cemaat dediler ki:"

Şuayb Aleyhisselâm'dan bu mevzeleri işitmelerinden sonra, dediler.

Bu kav/-/ şerif istinaftır.

"Yâ Şuayb! Katiyyen seni de,

îmân edenleri de çıkarırız;"

"oiman edenler,"kavl~şerifi, elbetteseni çıkaracağız" kavl-i şerifindeki kef 0) zamirinin üzerine atıftır.

"Ey Şuayb" kavH şerifi de iki atf arasında cümle-i itirâziyyedir.

Çıkarmanın önce Şuayb Aleyhisselâm'a nisbet edilmesi ve daha sonra da ikinci olarak da mü'minlere nisbet edilmesi; çıkarma işinde Şuayb Aleyhisselâm'ın asaletine ve mü'minlerin de ona tabi olduklarına tembih içindir...

Şu kavl-i şerif ondan haber verdiği gibi:

"Seninle beraber,"

Bu kavl-i şerif, çıkarma fiiline taalluk etmektedir; yoksa imân'a taalluk etmemektedir.

Manâsı: "Vallahî! Biz seni ve sana tabi olanları elbette çıkaracağız," demektir. (Nereden?)

"Memleketimizden,"

Size olan buğuzdan, kinden ve sizin mesken ve komşuluktan doğan fitnenizi def etmek için...

Bu kavl-i şerifte şuna işaret vardır:

istilâ (boyunduruklarının altına almak), mütekebbirlerin (büyüklük taslayanların) anlatandandır ve cebbarların (zulüm ehlinin) yapageldikleri işlerdendir ki, azizler hep zelil olanları memleketlerinden çıkarırlar. Bu kendisinde nimetlerin bolluğunun taşkınlığı ve müstağni olmanın verdiği tuğyandandır, tstitbdâd (zulüm) bunu umûmileştirdi.

Dünya sevgisi bütün hataların başı ve dünya sevgisinin fitnessi bütün belâların en büyüğü olduğundan, Allâhü Teâlâ hazretleri, dünya ehlini memleketlerde helak ve fesadın sebebi kıldı. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;

-"Bir memleketi helak etmek murad ettiğimiz vakit ise, onun devletlilerine (itaat) emrederiz. Onlar itaat etmez de orada fîsk yaparlar... Bunun üzerine o memleket aleyhine hüküm hak olur! Artık onu tedmîr ve helak eder de ederiz!" ²

Dünyanın Mekri

Hafız (k.s.) buyurdular:

-"Bu hile ve aldanma ile sırât-ı müstakimde gitme!

Zira acuze olan dünya, mekir ve hilelerini düzmektedir..." ³

¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/17-18.

² El- isrâ: 17/16,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/18-19.

³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/19-20.

Eski Dine Dönme

"Yahut ki, sûret-i kat'iyyede
milletimize/bizim dinimize dönersiniz."

"Avdet etmek" birinci rüçû etmek ve dönmek, demektir. Malûmdur ki, Şuayb Aleyhisselâm kesinlikle onların dinlerinden ve milletlerinden değildir.

Çünkü peygamberlere küçük günahları bile işlemeleri caiz değildir. Ancak (aklı selim sahiplerinin ve şeriatın) kendisinden nefret etmedikleri şeyleri yaparlar. Küfür şöyle dursun, büyük günahları asla işlemezler... Burada eski dine dönmek işi, Şuayb Aleyhisselâm'a ve onunla beraber olan mü'minlere isnat olundu. Ancak bu mü'minlerin (çok olmaları hasebiyle) Şuayb Aleyhisselâm'a tağlibinden dolayıdır. (Bu tür tağlibler, belagatta çoktur...)

Zira dönmek, ancak sürgün ve tahliye sadece zorlama ve sığındırma ile zikredildi. İhraç cevabında Şuayb Aleyhisselâm'a taaruz etmemesi daha fesâhatli olduğu gibi...

Sanki onlar şöyle dediler:

-"Aramızda olan şeye davet etmeyiz; ta ki siz bizim milletimiz ve dinimize girinceye kadar..."

Bir önceki cümlenin yolu üzere;

-"Elbette biz seni döndüreceğiz," demediler.

Muhakkak ki onların muradı; onların kendi istekleriyle dinlerine dönmesidir; onların memleketleri terk edip gitmelerine karşı tedbir olarak, iki ehven-i serden birini seçmek için söylediler; yoksa ikrah, azap ve işkencenin sair yönleriyle döndürmek değildir...

Bunda şu işaret vardır:

Hayır ehli, ancak kendi şeklinde olanlara meylettikleri gibi; şer ehli de böyledir; ancak kendi görüşlerinde olanlardan razı olur ve kendilerinin üzerinde olduğu (ahlak ve fikir) üzerinde olanlardan memnun olurlar. Her biri kendi yolunda olan benzerlerinden olur ve diğerlerine zıt olurlar.

Ne güzel buyurmuşlar:

-"Her kuş, kendi cinsiyle kanat çıkarpar.

Güvercin güvercin ile, doğan kuşu doğan kuşuyla..."

"Dedi ki:"

Şuayb Aleyhisselâm, onların bâtil konuşmalarına reddiye olarak ve onların kötü inançlarını tekzip etmek için buyurdu:

"Ya!., istemezsek mi?"

Takdiri; yani bizler ona mı döneceğiz, ikrah ettiğimiz halde mi? demektir. Yani ona nasıl döneriz; halbuki bizler onu kerih ve kötü görüyoruz.

(Buna göre) Hemze, vukû'un inkârı ve onun çirkin bir şey olduğunu ifade etmek içindir. Kavî-i şerifte olduğu gibi;mi?"

-"Ya!" dedi, "Sana apaçık isbat edecek bir şey getirdimse de ⁴

Şuayb Aleyhisselâm'ın Cevabı

"Doğrusu, bir yalan söyleyerek Allah'a iftira etmiş imişiz demek olur."

51 "Eğer sizin milletinize/dininize dönecek olursak," Şirk olan dininize...

Bu mahzûf olan şartın cevabıdır. Mâ kabli buna delâlet etmektedir. Yani;

"Eğer sizin milletinize/dininize dönecek olursak," (3/203)

"Allah bizi ondan kurtarmış iken..."

0 takdirde, Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı büyük bir yalan söylemiş ve iftira etmiş oluruz. Zira o durumda biz, Allâhü Teâlâ hazretlerinin bir ortağı ve dengi olduğunu düşünmüş oluruz! Halbuki;

-"Onun misli gibi bir şey yoktur." ⁵

0 takdirde, bizim üzerinde olduğumuz İslâm dininin bâtil bir din; şirk (ve küfrün de) hak olduğu bize beyan edilmiş olur. Hangi iftira bundan daha büyüktür???

"Bizim için olacak şey değildir;"

Sahih ve doğru olmaz bizim için;

"Bizim ona dönmemiz..."

Hallerden bir hâl ve vakitlerden bir vakitte...

"Meğer ki rabbimiz Allah dilemiş olsun..."

Ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilemesiyle bizim ona dönmemiz olur; bu Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilemediği şeylerdir. Ondandır verildiği gibi şu kavî-i şerif ile;

⁴ eş şuara, 26/30

İsmail Hakkı Bursalı (k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/20-21.

⁵ Eş-Şurâ: 42/11,

"Rabbimiz,"

Muhakkak ki onların taarruzu Allâhü Teâlâ Hazretlerinin Rububiyetinin unvânıdır... O kendisinden söz edilen şeyden, onların dinden dönmeleri (mürted olmaları) Allah'ın meşiyetinin olması kesinlikle muhâl'dir...

Yine Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

"Allah bizi ondan kurtarmış iken..." (kavl-i şerifinde beyân edildiği gibi) Allâhü Teâlâ hazretlerinin onları, küfür ve şirkten temizlemesi, Allah'ın meşiyetinin asla küfür ve şirk yönünde tecelli etmediğine delildir...

Denildi ki, manâsı: "Ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin, bizim rüsvaylığımızı dilemesi müstesna..."

Bu kavli-i şerifte şuna delil vardır: Muhakkak ki küfür, Allâhü Teâlâ hazretlerinin meşîyetiyle (dilemesiyle) olmaktadır. Ne olursa olsun...

Yalnız bu kavli-i şeriften murad, küfre dönme mekânında ve tehlikeli vakıanın vuku bulmasında Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilemesinin böyle olması şeklinde olduğu için değildir... Belki bundan murad, onun vukûunun muhal olduğunu beyan etmektir. Sanki şöyle denildi:

-"Bizim tslandan dönmemiz ancak, Rabbimiz Allâhü Teâlâ hazretlerinin meşîeti ve dilemesiyle olur... Heyhat! Rabbimizin bu dilemesi ise muhaldir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin meşîet ve dilemesinin küfür ve şirke olmadığına dair zikredilen deliller ile..."

Her Sey* Hmryle kuşatmış Rabbimiz;"

"ilmiyle"kelimesi, temyiz olmak üzere nasbtır. Fâiliyetten menkûl'dür. Takdiri şöyledir: "Bizim Rabbimizin ilmi her şeyi kuşattı..."

Şu kavli-i şerif gibidir:

"Ve baş bembeyaz alev aldı/saçım ağardı!"⁶

Kavl-i şerifin manâsı: Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilmi, eşyadan. olan ve olacak her şeyi kuşattı, demektir. Kulların halleri, azmettikleri, niyetleri ve kullarından her birine layık olan şeylerde o şeylerin cümlesindedir.

Bizi küfür ve şirkten kurtardıktan sonra, bizim, ona sarılmamız ve ona bağlanmamızla birlikte, Rabbimizin bizim geri ona dönmemizi bizim için dilemesi Allâhü Teâlâ hazretlerinin lutfüne muhaldir. Hâsseten şu kavli-i şerifin konuştuğu şey yeter:

"Biz Allah'a dayanmışız."

Bizi iman üzere sabit kılması ve bizi şerhlerden halâs edip kurtarması için Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül ettik.

Bu nasihattan sonra, Şuayb Aleyhisselâm, inatçı kâfirlerden yüz çevirip, Allâhü Teâlâ hazretlerine dua ve niyazda bulundu:⁷

Şuayb Aleyhisselâm'ın Duası

"Ey bizim rabbimiz! Kavmimizle bizim aramızı hak ile fetih buyur;"

Bizimle onların arasına hükmet! Benim üzerinde olduğumun hak olduğuna ve onların üzerinde olduğu şeyin bâtil olduğuna delâlet eden hükmünü ver! Ve her iki fırkanın layık olduğu şeyle onların arasını ayır!

"Ve sen fâtiplerin en hayırlısın."

"Fâtihi", hâkim'dir. Umman ehlinin lügatiyle hâkime, fatih ismi verildi... Çünkü hâkim, müşkülün açar ve işlerin arasını ayırır eder. Müşkili fethedende de olması caiz olur; beyân edildiği zaman...

Manâsı: Bizimle onların arasını keşfedinceye kadar bizim işimizi izhâr et ve hak ile bâtilin arasını birbirinden ayır!⁸

Te'vilât-ı Necmiyyeden

Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu:

"Bizimle onların arasına hükmet!" yani bizim için

takdir buyurmuş olduğun, hayırlı sonucu ve onlar (kâfir ve müşrikler) için takdir etmiş olduğun kötü sonucu izhâr et!⁹

Cumhurun Azınlığa zulmü

"Kavminden, küfreden cumhur cemaat de dediler ki:"

Bu kavli-i şerif, "Kavminden büyükmek isteyen cumhur cemaat dediler ki:" kavli-i şerifinin üzerine atıftır.

⁶ Meryem: 19/4,

⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/21-23.

⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/23-24.

⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/24.

Yani onların küfür üzerine ısrar eden eşrafi, Şuayb Aleyhisselâm ve onunla beraber iman edenlerin iman üzerine salâbetlerini (dayanmalarını) görmelerinin akabinde onlara dediler. Ve cumhur, kavimlerinin imandan uzaklaşarak, kendilerine sebatkar olarak tabi olmamasından ve onda kendilerine nefret etmekten korktukları için, (söylediklerini) kâsem ile te'Md ederek şöyle dediler:

- "Vallahi!

"Yemin ederiz, eğer Şuayb'a uyarsanız..."

Eğer Şuayb'ın dinine girer ve atalarınızın dinini terk ederseniz;) "Hiç şüphe yok, o takdirde siz kat'î hüsrana ve ziyana düşeceksiniz."

Dinde hüsrana ve ziyana uğrarsınız; hidâyetiniz sebebiyle dalâleti satın almanızdan dolayı zarara uğrarsınız.

Veya dünyevî işlerde sizin için hâsıl olmuş olan aldatma ve taffif (kendilerine alırken fazla tartmaları ve başkalarına satarken de eksik satmaları) işinde zarar edersiniz.¹⁰

Racfe

"Derken, onları o recfe/sarsıntı tutuverdi;"

"Recfe yani sarsıntı" şiddetli zelzele, demektir. Ve bu şekilde El-Ankebût ve Hûd sûrelerinde de vaki oldu:

"O zulmedenleri ise, sayha/şiddetli ses tutuverdi de diyarlarında çöke kaldılar..."¹¹

Cebraîl Aleyhisselâm'ın sayhası... Ve belki bu sayha (ses) zelzelenin başlangıcıdır.

Onların helâklan bazen yakın sebebe isnat olundu ve bazen de uzak sebeplere isnat olundu.¹²

Medyenlilerin Helaki

İbni Abbâs (r.a.) buyurdular:

Yeryüzü onları büyük bir sarsıntıyla sarstı. Onlara şiddetli bir sıcaklık geldi. Üzerlerine bir bulut yükseldi. Hepsi bulutun gölgesine çıktılar; ondan rahatlık ve serinlik arıyorlardı. Şuayb Aleyhisselâm'ın kavminin hepsi, o bulutun altına girdiklerinde; Cebraîl Aleyhisselâm'ın sayhası (sesi) ile beraber onların üzerlerine azap salıverildi.

"Derhal vatanlarında kaldılar..."

Yani kendi şehirlerinde oldular, demektir. Hûd sûresinde de şöyle buyurdu:

- "Kendi diyarlarında çöke kaldılar..."¹³

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Evlerinin yakınlarında gölgenin altında iken helak oldular. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;

"Kendilerini de o zulle/gölge gününün azabı alıverdi..."¹⁴

"Çöktüler..."

Yüzlerinin ve dizlerinin üzerine (düşüp) ölmüş bir halde kaldılar, demektir. Mekânlarında rahatlamak için evlerine yönelmiş bir halde hepsi helak oldu... (3/203)

Rivayet olundu:

Onlar (Şuayb Aleyhisselâm'ın kavmi), o bulutun altında yandılar. Hep Öldüler; cisimler oldukları halde küller gibi yandıkları yere serpilip atıldılar...¹⁵

Gölge Gününün Azabı

İbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, onların üzerine cehennem'den bir kapı açtı. Cehennemden onlara çok şiddetli bir sıcaklık gönderdi. Onların canlarını almaya başladı. Onlar, evlerinin içlerine (en kuytu) yerlerine girdiler. Hiçbir su ve gölge onlara fayda vermedi. Sıcaklık onların derilerini yaktı. Allâhü Teâlâ hazretleri onlara bir gölge gönderdi. O bulutun içinde çok güzel ve serin bir rüzgar ve bulutun rüzgarı vardı. Kavim birbirlerine çağrışıp bağırıyorlardı:

- "Size bunun altına koşmak lazımdır. (Bulutun altına koşun)!" diye...

(Hepsi koşuştular.) O bulutun altında toplandılar. Erkekleri, kadınları, sabileri (çocukları ve büyükleri) hepsi orada toplandı. Allâhü Teâlâ hazretleri, onların üzerine bir ateş gönderdi. Yeryüzü onları salladı (zelzele oldu). Kızarmış çekirgenin yanması gibi yandılar. Ve yanıp kül oldular. Ve işte bu Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

- "Gölge gününün azabı..."¹⁶ diye beyan ettiği azaptır...¹⁷

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/24-25.

¹¹ Hud:H/67,

¹² Burada yakın sebep, sayha (ses) uzak sebepte sarsıntı yani zelzeledir... Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/25.

¹³ Hud:11/67,

¹⁴ Eş-Şuârâ: 26/189,

¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/25-26.

¹⁶ Eş-Şuârâ: 26/189,

¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/26-27.

Te'vilât-ı Necmiyyeden

Onların (Şuayb Aleyhisselâm'ın kavminin) inatlarından dolayı, hakkı bâtil; bâtili da hak olarak, felâh'a (kurtuluşa eren) kişiyi, zararda ve hüsranda gördüler.

"Derken, onları o recfe/sarsmtı tutuverdi;"

Onların suretleri, manâlarına tâbi oldu.

"Kendi vatanlarında çöke kaldılar..."

Muhakkak ki onlar, çöke kaldılar. Ruhlar, eşbâh (gölge ve hayâl) diyarında diz üstü çöke kaldılar. ¹⁸

Sanki Yaşanmamış Bir Hayat

"Şuayb'ı tekzîb edenler,"

İstinâf cümlesidir.

Onların daha önce geçmiş olup söyledikleri şu sözlerinden dolayı uğradıkları, mübtelâ oldukları belâyı beyân etmektedir.

-"Yâ Şuayb! Katiiyyen seni de, seninle beraber îmân edenleri de memleketimizden çıkarırız; yahut ki, sûret-i kat'iyyede milletimize/bizim dinimize dönersiniz." ¹⁹

Onların azaba çarpılmaları ve akıbetleri bunun mukâbilindeydi...

İsm-i mevşûi mübtedâ 'dır. Haberi de şu kavî-i şeriftir:

"Sanki orada bir şenlik tutmamışlardı/sanki

orada yaşamamışlardı."

Yani bir kerede kökleri kazındı. Sanki kuvvet ve güçleriyle burada ikâmet etmemiş oldular.

Yani bu kendi sözlerinin aynıyle cezaya çarpıldılar... Kendileri, o şehirden çıkarılıp, sonra ebediyyen bir daha oraya girmeyen kişiler oldular.

menzil (yerleşilen ev, mekan) demektir, udi menziller (evler) demektir. Onların içinde oldukları evler ve mekanlar, demektir. (Meselâ halk arasında) "Biz falanca mekana konduk" denilir. Yani "biz ona yerleştik" demektir. ²⁰

Büyüklük Taslayanlar

Bunda şuna işaret vardır:

Muhakkak ki , tekzib edenler (Allâhü Teâlâ hazretlerinin peygamberlerini yalanlayanlar) ve büyüklük taslayan (müstekbirler için) her ne kadar kendi vakitlerinde bir galebeleri olsa bile, onların günleri elbette sür'atle sona erecektir,.. Zamanla onların zikirleri (isimlerinin anılması) tamamen unutulur. (Ya hep kötü kişiler olarak anılırlar...) Onların eserleri izmihlale uğrar. Hak ehli hak ile beraber bütün işlere galebe çalmış olurlar. Ve bâtil ise bütün vasıflarıyla sönüp gider,.. ²¹

Mesnevî'de buyuruldu:

-"Münkirlerin bir minareleri (ve dayanakları) vardır.

Gör! Onların hallerine şâhidlik eden bir âlem olsun

Bir mimber var mıdır ki,

O mimber münkirlerin zamanını ansın.

Galibin dostu ol, galip olasın.

Mağlûba rağbet etmekten sakın.

Mağlûba asla rağbet etme!.." ²²

Şuayb Aleyhisselâm'ı yalanlayanlar

"Şuayb'ı tekzîb

edenler, hüsrana düşenler, onlar olmuşlardı."

Başka bir istinaftır.

Onların bir başka sözlerinden dolayı çarpıldıkları belâyı beyân etmektedir. Yani Şuayb Aleyhisselâm'ı tekzîb

¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/27.

¹⁹ el-A'râf; 7/88,

²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/27-28.

²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/28.

²² Mesnevî-i manevî-İ şerif: Defter: 4, s. 110,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/28.

edenler, söylemiş oldukları bir başka sözleriyle belâya uğradılar. Zarara ve hüsrana uğrayanlar kendileri oldular. Hem dünya ve hem de âhiretleri hüsrana uğradı; Şuayb Aleyhisselâm'a tabi olanlar değil... Bu özet açıklama ile Şuayb Aleyhisselâm'ın (ve ona tabi olanların) kurtulduklarını tasrih edip açıklamaktan iktifa etti. Hûd Sûresinde vaki olduğu gibi:

"Vaktâ ki emrimiz geldi, Hûd'u ve maiyyetinde îmân etmiş olanları tarafımızdan bir rahmet ile kurtardık, hem onları galiz/şiddetli bir azaptan kurtardık..."²³

Son Sesleniş

"Döndü de onlardan, dedi ki: "Ey kavmim! Alimallah size rabbimin risâletlerini iblâğ eyledim/ulaştırdım, size nasihat de ettim;!"

Kavmi helak olduktan sonra, Şuayb Aleyhisselâm onlara olan üzüntüsünden ve şiddetli hüznünden böyle dedi. Sonra kendi nefsinin aleyhinde bunu inkâr etti ve buyurdu ki:

"Şimdi nasıl acırım!?"

Yani şiddetli bir hüznle onlar için mahzun olurum, demektir. Farisî olarak, şimdi nasıl onlar için kederleneyim, gam çekip üzüleyim?

fiili, müzârîf mütekellim sfgasıyladır. "acımak" masdarından olup, ^ babından (sülâsî mücerredin dördüncü babından) gelmekte olup şiddetli hüznün manasıdır.

"kâfir bir kavme!"

Küfür üzerine ısrar edenlere nasıl üzüleyim? Zira bunlar, kendilerinin üzerine inen ilâhî azaba müstahak olmakla üzülmeye ve mahzun olmaya layık değiller.

Veya Şuayb Aleyhisselâm bunları, onların kendisini tasdik etmemelerinden ve kendisinin onların helak olmalarına olan şiddetli hüznünden dolayı özür beyân etmek üzere buyurdular. Buna göre bu kavli-şerifin manâsı şöyledir:

Gerçekten ben size tebliğ etme ve sizi korkutma işinde mübalağa ettim ve bütün çalışmamı size nasihat etmeye ve size şefkat etmeye harcadım; bütün bunlarla beraber siz benim sözlerimi tasdik etmediniz. Şimdi ben size nasıl acıyayım ve üzüleyim?²⁴

Mesnevî'de buyuruldu:

"O size hiç acımaz.

Gönlü (sizin için) gam çekmez.

Ey âsî kavmim! Gam ve kederin ta kendisi sizlersiniz"²⁵

(Yine Mevlânâ) buyurdular:

"Onların her birisi gerçekten kötüydü.

Ben kâfir bir kavmin ardından nasıl kederlenip üzüleyim???"²⁶

Te'vilât-ı Necmiyyeden

Te'vilât-ı Necmiyyede buyuruldu:

Yani ben tebliğ mükellefiyetinin ahdinden çıktım, demektir. Zira peygamberlere (a.s.) düşen ancak tebliğdir. Zira (Şuayb Aleyhisselâm buyurdular:) Eğer ben size güzel nasihat ettiysem; sizin ikrarınız ve inkârınızdan hiçbir şey benim aleyhimde değildir. Eğer sizler güzellik yaptysanız o güzel miras (cennetler) sizindir.

Eğer sizler, kötülük yaptysanız onun zaran bütün elemleriyle size aittir. (3/204)

Eşyanın mâliki onunla eşyaya daha evlâdır. Halk onun halkıdır; mülk de onun mülküdür. O isterse onlara hidâyet nasip eder ve o isterse onları iğvâ edip bozar.

"Şimdi nasıl acırım kâfir bir kavme!?"

Nefye ve kaybedilene üzülmeye yoktur. Olmak ve vücûtta eser yoktur. Zira her şey hakîm ve hikmetinde kâmil bir hikmete balığ ve kudretinde mükemmel olan Allâhü Teâlâ hazretlerinden sâdir olmaktadır...

Te'vilât-ı Necmiyyenin sözleri bitti.²⁷

Varlığa Sevinme Yokluğa Üzülmeye

²³ Hud: 11/58,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/28-29.

²⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/29-30.

²⁵ Mesneviyi Şeiif-i Manevî, Defter: 1, s. 101,

²⁶ Mesneviyi Şerif-i Manevî, Defter: 1, s. 102,, Salih Aleyhisselâm'ın kavminin kötülüğünü ve helak oluşularının karşısında Salih Aleyhisselâm'ın tutumu hakkında Mevlânâ (k.s.) hazretleri, mesnevîye aksetmeye çalışmışlardır. Okumanızı tavsiye ederim. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/30.

²⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/30-31.

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

-"Ne yer yüzünde, ne de nefislerinde bir musibet başa gelmez ki, biz onu fiile çıkarmazdan evvel, bir kitab'da yazılmış olmasın! Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır!

Şunun için ki, kaybettiğinize gam yemeyesiniz, üzülmeyesiniz ve size verdiği de güvenmeyesiniz! Allah çok övünen - kurulanın topunu sevmez..."²⁸

Bu (hâl ve makam) ancak "Fenâ-i Külli" ânında hâsıl olur. Fenâ-i külli ise peygamberler (a.s.) için ve kâmil evliyalar için olan (bir makamdır)....²⁹

Er Meydanı!

Bil ki: ibtilâ ehli (belâya uğrayanlar) hakikat nazarında, rahmet mahalli değillerdir. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri, ona olan cefâsı sebebiyle onu mübtelâ kılmıştır. Onu ilmiyle iktisap etmiştir. Ona nasıl merhamet edilir? Bundan dolayı hakikat ehli, Allah'ın yaratıklarının en rahmetlisi (ve mahlukata en çok merhamet eden kişiler) olmalarıyla beraber (aynı zamanda) çok keskin kılıç gibidirler³⁰. Şu kavli-i şerife bakmıyormusun?

-"Allah'ın dininde bunlara bir acıyacağınız tutmasın; Allah'a ve âhiret günü'ne gerçekten inanıyorsanız..."³¹

Şeriatın Kararına Kaygı Duyma

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Şeriat kime fetva verdiyse; onun helâkma...

Agâh olî Ta ki sen onun öldürüşüyle kederlenip üzülme!³²

Emir Allah'ın Kudret Elindedir

Allâhü Teâlâ hazretleri gayyûr'dür (çok kıskançtır). Allah'ın kulu da onun gayretindedir. Hilim ve gadab, şeriatın kendisine izin verdiği kadarıyla, peygamberlerin ahlakındandır. O, kalbin bütün vasıflarından boş olmasından geçersiz sayıp azarlamaz. Çünkü zahîrî hükümlere riâyet, hakikatte yanılmalara zıt değildir. Akıllı kişiye düşen vazife, ilâhî emir ile idare olunmasıdır.

"Niçin; Hayır! Nasıl (Ve benzeri kelimeleri) kalbinden ve dilinden yükseltip çıkarmalıdır. Çünkü emir, Allah'ın elindedir; onun elinde değildir...."³³

Evliya Olmak İsteyenler!

İbrahim Edhem (k.s.) hazretleri, bir adama;

-"Sen evliyâullah olmak ister misin?" diye sordu. O adam:

-"Evet!" dedi. İbrahim Edhem (k.s.) buyurdular:

-"Hiçbir şeye râğbet etme!

Dünya ve âhirete taalluk eden hiçbir şeye...

Nefsini Allâhü Teâlâ hazretlerine boşalt! (Kalbinde Allah'tan başka hiçbir şey olmasın!)

Yüzünle Allâhü Teâlâ hazretlerine dön!

Senin üzerinde olan vebalini kabul etsin (ve yükünü kaldırsın) diye...

Bundan öğrenildi ki, kimin ikbâli kendi nefsi ve hevâ-ü hevesi (arzu ve istekleri) olursa; o kişi, asla hakkı bulamaz.

Kimin ikbâli bütün hallerinde ve makamlarında Mevlâ'sına olursa; gizli kalmadığı gibi..³⁴

Peygamberlerin Gönderildiği Şehirlerin Halleri

Yüce Meali:

Biz hangi memlekete bir peygamber gönderdikse, evvela ahâlisini şiddet ve zaruretle sıkıştırdır ki, niyaza düşsünleriyalvarsınlar.⁹⁴

Sonra da, fenalık yerine güzelliğe tebdil etmişizdir; tâ ki, çoğalmışlar ve demişlerdir: "Doğrusu atalarımıza

²⁸ El-Hadîd: 57/22-23,

²⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/31.

³⁰ Fıkıh'ta (İslam hukukunun) pratikte işleminde "Şeriatın kestiği parmak acımaz!" derler... Tasavvuf ehli bun şöyle özetlerler: "Burası er meydânıdır! Nice keleler gider hiç soran olmaz!"

³¹ en-Nûr: 24/2,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/31-32.

³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/32.

³³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/32.

³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/32-33.

sıkıntılı haller de olmuş, sürûrlü demler de.../ Tam o vakit, biz de kendilerini, hatırlarından geçmezken, ansızın tutmuş bastırırvermişizdir.³⁵

Tefsîr-i Şerifi:

"Biz hangi memlekete gönderdikse (Biz bir memlekete göndermedik)" Şehir veya kasabaya...

Mezfd'tir... "bir peygamber..." Ehli o peygamberi tekzip etti;

"Ancak," Muhakkak ki,

"Biz onun ahâlisini tutup sıkışadur ki"

Hallerin en umûmîsinden istisnâ-i müferrağ'dır.

Manâsı şöyledir: Helak edilen memleketlerden herhangi bir memlekete biz peygamberlerden bir peygamber gönderdik; hallerin her birinde tekzip ettikleri için elbette biz de o memleket ehlini o halde tutup sıkışızdır.

Cfçli "Şiddet ile..." "şiddet" fakirlik demektir.

"Vezaruretle"

Zarar ve hastalık ile... Lakin peygamber göndermenin başlangıcı ile zikredilen (fakirlik ve zaruretle) tutup sıkırmak birbirine yakın manâ değildir... Belki tutmak, peygamber göndermeye tabidir ve ondan asla ayrılmaz. Bu da o memleket ehlinin peygamberlerine tabi olmaktan kibirlenmeleri ve peygamberlere karşı kendilerini aziz (soylu ve şerefli) görmelerinin sonucudur...

"Niyaza düşünler/yalvarsınlar..."

1 - Tazarru ile yalvarsınlar,

2- Tezellül edip niyazda bulunsunlar,

3- Kibir ridâlarını indirsınlar

4- Ve kendilerine denk olan (diğer insanlara karşı) izzet, şeref ve soyluluk beslemekten vazgeçsinler diye (inkâr ehlini onları fakr-u zaruretle tutarız...)

Zira şiddet, hususiyetle de açlık, kişiyi tevazu ve alçak gönüllü olmaya iter ve kişiyi kulların çoğunun haklarına riâyet etmeye boyun eğdirir.³⁶

Hastalık ve İhtiyâç

İmam Zemaşeri'nin belâğâtındandır:

- "Hastalık ve hacet, sararmış olan Ebû Cehîl karpuzunun şurubundan daha acı birer nişanedirler..."

kelimesi, harfinin zammesiyle Ebû Cehîl karpuzunun sarı yapraklarından bir çeşittir. Bu yapraklar acılıkta çok yüksek ve tesirlisidir...³⁷

Sıkıntıdan Sonra Genişlik

Sonra da, tebdil etmişizdir;"

Bu kavî-i şerif, "Biz tutup sıkışadur," kavi-i şerifinin üzerine atıftır. Onun hükmüne dâhildir.

"fenalık yerine" Onlara dokunan fenalığın yerine...

"güzelliğe"

Biz onların içinde oldukları belâ ve mihnetlere karşılık onlara, bolluk, bereket ve genişlik verdik. Çünkü şiddetten sonra gelen nimet, (nimeti verene) boyun eğmeye, teslim olmaya ve nimetin şükriyle meşgul olmaya davet eder...³⁸

Hasene ve Seyyie

Burada "şiddet, sıkıntı ve maddî zorluğa" "fenalık" ismi verildi. Çünkü şiddet gerçekten insana kötülük yapmaktadır. "maddî genişlik, bolluk ve berekete" de "güzellik" adı verildiği gibi.... Çünkü bereketin eseri insanın üzerinde güzel olur...

Yoksa, "seyyie" kelimesi çirkin olan işin ismidir. Allâhü Teâlâ hazretleri de çirkinlik yapmaz...

"güzellik" ve "fenalık" mevsuflarının zikredilmesinden müstağni olan lafızlardandır.

Bu kelimelerde müfret ve cemi şîgaları birbirine eşittir.

İster ikisi amellere sıfat olsunlar, isterse sevaplara sıfat olsunlar fark etmez.

Veya refah, boluk ve bereketten ve şiddetten birer hâl olsunlar hepsi müsâvidir...³⁹

³⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/33.

³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/33-34.

³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/34-35.

³⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/35.

³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/35.

Afâ (lu) Fiilinin Manâsı

"Tâ ki, çoğalmışlar..."

Sayı ve adet bakımından çoğaldılar... Ve nimet onları şımarttı. (Meselâ halk arasında) otlar çoğaldığı ve teksif olunup iç içe girdiğinde; üüi Up "Otlar çoğaldı" denilir.

"Sakallan salıvermek" cümlesi de bu fiilden gelmektedir; şu hadis-i şerifte olduğu gibi;

- "Bıyıklan kısaltın; sakalı affedin (bırakın, çoğaltın)" ⁴⁰

Şâir buyurdu:

- "Çoğaldılar; azlıktan sonra; ve onlar İdiler:

Bir zamanlar yanlarında hiçbir deve yoktu..." (3/205) ⁴¹

Ders Almayanların Sonu

"Ve dediler:"

Kendilerinin mübtelâ oldukları (başlarına gelen) iki emrin (fakirlik ve şiddetin) noksan sıfatlardan münezzehtir olan Allâhü Teâlâ hazretlerinden imtihan olduğu vâkıf olmadan dediler ki:

Doğrusu atalarımıza sıkıntılı haller de olmuş, sürûrlü demler de..."

Bize dokunduğu gibi... Bu dehrin (zamanın ve tabiatın) bir âdet ve geleneğidir. Bazen kötülük yapar ve bazen de iyilik yapar. Atalarımıza ve babalarımıza isabet eden kötülüklerle beraber onlar dinlerini terk etmedikleri ve başka dinlere intikal edip girmedikleri gibi; sizler de dininiz üzerine sabit kalın. Dininizden ayrılmayın...

"Tam o vakit, biz de kendilerini, tutmuşuzdur." Bunun ardından,

"Ansızın,"

Birden bire; tutmaların en şiddetlisi ve en kuvvetli bir şekliyle tutuverdik. hatırlarından geçmezken,

Azabın inmesini hatırlarından geçirmedi ve onlar, kötülüklerden hiçbir şeyi düşünüp akıllarına getirmediler.

Bunun hasreti çok büyük ve çok şiddetlidir. Çünkü kişi, belâ'nın başlangıçlarını gördüğünde nefisini ona göre hazırlar ama eğer belâ ansızın gelirse, bunun hilâfına olup çok acılı olur... ⁴²

Memleketlerin Saadet Ve Felâketi

Yüce Meali:

Eğer o memleketlerin ahâlisi îmân edip, Allah'tan korksaydılar, elbette üzerlerine yerden, gökten bereketler açardık. Velâkin tezkîb ettiler/yalanladılar da, kendilerini amelleriyle tuttuk ahverdik. ⁹⁶

Ya şimdi şu köy/kasaba ahâlisi geceleyin uyurlarken, azabımızın kendilerine baskın halinde gelivermeyeceğinden emin mi oldular!? ⁹⁷

Yine o köy-kasaba ahâlisi, kuşluk vakti oynayıp, eğlenip dururlarken, kendilerine azabımızın gelivermeyeceğinden emin mi oldular!? ⁹⁸

Ya artık Allah'ın mekrinden emin mi oldular!?.. Fakat, kendilerine yazık eden kavimlerden başkası Allah'ın mekrinden emin olmaz.

Hâlâ irşad etmedi mi o eski sahiplerinden sonra bu arz'a vâris olan kimseleri şu hakikat ki: Eğer dilemiş olsak, onların da günahlarını başlarına çarpardık... Fakat, kalblerinin üzerini tab'eder, mühürleriz de, onlar hakkı işitmezler. ¹⁰⁰

İşte o memleketler... Bunların başına gelenlerden bazısını sana kısra olarak naklediyoruz. Celâlim hakkı için, onlara peygamberleri beyyinelere/açık delil ve mucizelerle geldiler. Öyle iken, îmân etmek istemediler. Çünkü, ondan evvel inkâr etmeyi âdet etmişlerdi. Allah kâfirlerin kalblerini işte böyle tab'eder/mühürler. ¹⁰¹

Hem, onların ekserisinde ahde vefâ/sözünde durmak görmedik. Şu muhakkak ki, ekserisini tâatten çıkar fâsıklar gördük... ¹⁰² ⁴³

Tefsîr-i Şerifi:

"Eğer o memleketlerin ahâlisi"

Yani helak olan memleketlerin ahâlisi, demektir. "Memleketlerden" kavli-i şerifi buna delâlet eder. ⁴⁴

iman ve Takva

"îmân edip, Allah'tan korksaydılar." Küfür ve isyanlarının yerine iman edip, takvâli olsalardı, elbette üzerlerine

⁴⁰ Müsned-İ Ahmed: 8430,

⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/36.

⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/36-37.

⁴³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/38-39.

⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/39.

yerden, gökten bereketler açardık.

Onların üzerine hayrı ve iyiliği genişletir ve her taraftan onlara sürür ve sevinç verecek şeyler yaratırdık; onların başlarına gelen çeşit çeşit azabların ve akıbetlerin yerine ki, o azablann bazıları gökten geldi; bazıları da yerden... Tefsir ehlinin çoğu; semâ bereketlerinin yağmur ve yer bereketlerinin de bitkiler, (yeşillikler, meyve ve sebzeler) plduğu görüşündedirler...

"Ve lâkin tekzîb ettiler/yalanladılar..." Peygamberleri yalanladılar. "Onları tuttuk alıverdik."

Bu tutma şu kavli-i şerifte sözü edilen tutmadır: "Tam o vakit, biz de kendilerini, Ansızın tutmuşuzdur." ⁴⁵
"kendilerini amelleriyle"

Küfür ve ma'siyetlerin çeşitlerini... ⁴⁶

Gümüştan Tavanları

Bu âyet-i kerimede şu işaret vardır:

Kişinin kendisine (ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere) yeterli bir rızık genişliğine sahip olması kişinin saadetidir; eğer şükredici ise...

Veya kavli-i şeriften murâd;

"Biz o Rahmân'a küfreden kimselerin her halde evlerine elbette gümüştan tavanlar yapardık..." ⁴⁷ ki Allâhü Teâlâ hazretlerine şükretmeyenler için çokça vebal olsun diye... ⁴⁸

Müslümanların hizmetinde

Fârisî tefsirde buyuruldu:

Hakâyik-i Selâm'da buyuruldu: Eğer bunlar, minnetin vaadlerini görselerdi; bu korkutmalar ve tehdidlere muhalefet etmekten korunsalardı; elbette bu onların gönüllerinde nur ile müşahede olunurdu. Gönülerine aydınlık verir ki, o takdir de göklerin bereketi onlara verilirdi. Göklerin bereketi onların organlarına ve a'zalarına hizmet ederdi. Onlar, her şeyi doğru olarak görselerdi elbette yeryüzünün bereketi de onlardan ibaret olurdu... ⁴⁹

Marifet Kanatları

Ne güzel buyurmuşlar:

- "Yer ve gökte mevcûd olan her şey; Secde ehlinin eli ve koludurlar. Yeryüzü itaat edene kanat oldu. Semânın marifetlerine kanat çırp..." ⁵⁰

"

Emin Olmak

"Ya şimdi şu köy/kasaba ahâlisi emin mi oldular!?"

Hemze (f) vaki ve istikbahi inkâr içindir. Yoksa vukûun inkârı içindir.

Fe harfi de, "Tam o vakit biz de kendilerini, Ansızın tutmuşuzdur." ⁵¹ Kavi-i şerifinin üzerine atıf içindir.

Manası: Ey Resulüm Muhammedi (s.a.v.)! Bu tutmalardan sonra Mekke ehli ve çevresindeki tekzib ehli, eminmi oluyorlar?

"Azabımızın kendilerine baskın halinde gelivermeyeceğinden" Geceleyin,"

"Ve onlar uyurlarken,"

Onlar kendi yataklarında ve evlerinde uyurlarken ve gafletlerinden dolayı habersizler iken... ⁵²

Kuşluk Vakti

Köy-kasaba ahâlisi emin mi oldular!?"

"Kuşluk vakti kendilerine azabımızın gelivermeyeceğinden..."

Gündüzün kuşlu vaktinde... Farsça olarak sabah kahvaltı vaktinde, demektir demektir.

"Duha-kuşluk" aslında yükseldiği zaman, güneşin ziyâsıdır.

"Ve onlar, oynayıp, eğlenip dururlarken..."

Gafletlerinin ifrat derecesinde olmasından dolayı bütün himmet ve gayretlerini oyun ve eğlenceye sarf

⁴⁵ El-A'râf: 7/95,

⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/39-40.

⁴⁷ Zuhuruf: 43/33,

⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/40.

⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/41.

⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/41.

⁵¹ El-A'râf: 7/95,

⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/41-42.

etmektedirler. Himmət ve gayretlerini ne din ve ne de dünyalarına fayda vermeyecek olan konulara harcamaktadırlar.

Veya dünya işlerinde kendilerine fayda vermeyecek olan şeylerle meşgul oldular, demektir. Zira kim sadece dünya ile meşgul olur da âhiretten yüz çevirirse o kişi oynayan gibidir....

Yani peygamberleri tekzi̇ edenler, ne gece ve ne de gündüz ilâhî azab'tan emin olamazlar...⁵³

Mekrullah ve emniyet

"Ya artık Allah'ın mekrinden emin mi oldular!?!..."

"Mekrullah", Allâh'n kula vermiş olduğu istidrâc'tan istiareidir... Allâhü Teâlâ hazretleri, kulunu onun hiç ummadığı bir yerden tutar. Bundan murad, bu (zikredilen) iki vakitte ilâhî azabın gelmesidir...

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri azabı "mekr" diye isimlendirmesi genişlik ve mecaz yönü üzerinedir. Çünkü mekr, mâkir (mekri yapan) tarafından, memkûr (yani mekredilmiş) olanın (amelleri) sebebiyle fark edilmeyen cihetten iner. Ama hile demek olup zahir olan mekr İse gizli olanın zıddıdır ve bunun Allâhü Teâlâ hazretlerine isnat edilmesi caiz olmaz...

"Allah'ın mekrinden emin olmaz."

harfi, mahzûf bir şart/n cevâbının fe harfidir

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin istidrâcı ve tutması bu şekil üzerine olunca; onun mekrinden asla emin olunmaz.

Bu manâ ile: (3/206)

"Ancak kendilerine yazık eden kavim

(emin olur)..." Kâr eden kavimden olmayanlar...

Denildi ki, bu âyet-i kerimenin manâsı şöyledir: Allâhü Teâlâ hazretlerinin azabından, âsîler emin olamaz. Veya Allah'ın azabından günahkârlar emin olamaz.

Peygamberler (a.s.) hazerâti, bir ma'siyet üzerine Allah'ın azabından emin olamazlar. Bundan dolayı kendi nefislerinde âsî olmazlar... (Kail'in sözleri) bitti.⁵⁴

Te'vilât-i Necmiyyeden

Te*vilât-ı Necmiyyede buyuruldu:

Allâhü Teâlâ hazretlerinin mekri, kahr ehline kahr iledir; lütuf ehline de lütuf iledir..

"Allah'ın mekrinden emin olmaz."

Kahr ehlinden;

Ancak kendilerine yazık eden kavim (emin olur)..."

Dünya ve âhîret saadetinde zarar edenler emin olurlar. Lütuf "den baalan sadece zarar ve ziyan edenlerdir. Bunlar dünya ve uKbalannı hasara uğratıp, Mevlâ'yı kâr (olarak kazananlardır)... İşte buna göre bu ehlullâh olanlara (Allah ehli olup, dünya ve âhiretten el çekenler) mekrullah'tan (Allah'ın mekrinden) emindirler... Çünkü bunlar hakkında mekrullah lütuf ile tecelli eder. Şu kavî-i şerîf buna delâlet eder:

"İmân edip de, imanlarını bir haksızlıkla telbis etmeyen/karıştırmayan kimseler... İşte korkudan emin olmak onların hakkıdır ve hidâyete erenler onlardır."⁵⁵

Ve bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

-Hani bir vakitdi... 0 kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri veya sürüp çıkarmaları için -sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken, Allah da karşılığını kuruyordu. Öyle ya, Allah tuzakların hayırlısını kurar."⁵⁶

Çünkü onların mekri, kahr ile müstahak olan ve müstahak olmayan için olan mekrdir.

Allah'ın mekri ise, müstahak olan hakkında lütuf ile olan bir mekrdir. Bunu anla! Ve gerçekten bundan ibret al!...

Te'vilât-ı Necmiyyenin sözleri bitti.⁵⁷

Kerem Ehli

Bil ki: "Mekrullah'tan emin olmak, gerçekten küfür sayıldı. Lakin bu (hüküm) mekr ehline nisbetledir; kerem ehli değil..."⁵⁸

⁵³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/42.

⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/42-43.

⁵⁵ El-En'âm: 6/82,

⁵⁶ El-Enfâl: 8/30,

⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/43-44.

⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/44.

Evliya Müjdeleri Söyleyemez

Zira evliyâ'nın kâmil ve mükemmel olanları (mürşid-i kâmiller ve onlara tabi olan evliya) dünyevî hayatlarında selâmet ile müjdelendirler. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Müjde onların; dünya hayatta da âhirette de..."⁵⁹

Onlar için dünyevî ve uhrevî selâmet vardır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Uyan! Ki, Allah'ın evliyası üzerlerine ne korku vardır, ne de onlar mahzun olurlar."⁶⁰

Lakin onlar, selâmetlerini gizlerler. Çünkü onlar gizlemekle memurdurlar. Onların kendi selâmetlerini bilmeleri onlar için kâfidir (yeterlidir). Onlar, başkalarının, kendi (manevî hallerini) bilmelerine muhtaç değillerdir.⁶¹

Peygamberler Haber Verirler

Amma peygamberler (a.s.) hazerâtı ise, kendi selâmetlerini haber verme (salâhiyetleri) vardır. Çünkü onlar sâridirler (serî kanunları koyan kişilerdirler...) Onlardan başka hiçbir kimsenin emin oluncaya ve duaları ve çağrılarını kabul oluncaya kadar; selâmetlerine bir ilim ve âlâmetleri yoktur....⁶²

Geçmiş Ümmetlerden İbret Almak

"Hâlâ irşad etmedi

mi o eski sahiplerinden sonra bu arz'a vâris olan kimseler:"

"Hidâyet verir" HM lâm ile müteaddf oldu. Beyân etmek manasınadır.

Mefulü mahzûftür.

"Eğer dilemiş olsak," cümlesidir.

"O eski sahiplerinden sonra bu arz'a vâris

olurlar," kavli-i şerifinin manâsı: Kendilerinden önce helak olan kavimlerden sonra, onların yerlerine varis olurlar, memleketlerine yerleşirler, demektir.

Onlardan murad ise Mekke ehli ve çevresinde olanlardır.

Manâsı: Eğer onlara (Mekke ehli ve çevresindekilere) onların

(kendilerinden önce helak olan kavimlerin) âkibetleri edilmemiş olsaydı; onlar da seleflerinin (kendilerinden öncekilerin) yoluna girerlerdi...

Öf "hakikat,"

Mühaffefe'dir. Yaniennehûşân, demektir. "Eğer dilemiş olsak, onların da günahlarını başlarına çarpardık..."

Günahlarının ve kötülüklerinin cezası, demektir. Veya günahları sebebiyle; kendilerinden öncekileri cezaya çarptığımız gibi...

Müftî Sa'dî Çelebi (r.h.) buyurdular:

Bu kavli-i şerifin muzâfın takdirine hacet duyulmaksızın; "Biz onları helak ettik" manâsını tazmin etmesi caiz olur...

"Fakat, kalblerinin üzerini tab'eder, mühürleriz"

Bu kavli-i şerif "Hâlâ irşad etmedi mi?" kavli-i şerifinin mefhûmu üzerine atıftır.

Sanki şöyle denildi:

Onlar hidâyet bulmazlar ve biz de onların kalblerinin üzerine tab ederiz yani onların kalblerinin üzerine akibetlerini mühürleriz, demektir.

"Onlar hakkı işitmezler..."

Helak olan ümmetlerin haberlerini işitmezler; nerede kaldı ki, düşünsünler, ona iyi nazar edip baksınlar, ayrıca kat kat hidâyetleri ganimet bilip hidâyet ersinler...⁶³

Gönül Kulağı

Kâşifi (r.h.) buyurdular:

Gönül kulağı, (işittiği zaman) hakkın sözlerinden fayda görür! Su ve topraktan meydana gelen kulağın işitmesinde fayda yoktur...⁶⁴

⁵⁹ "Yunus: 10/64,

⁶⁰ Yunus: 10/63,

⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/44-45.

⁶² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/45.

⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/45-46.

⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/46.

Gönül Kulağı Lazımdır

-"Bu (hikmet dolu) sözler için gönül Kulağı gerekir.
Bu kulaklar İse ondan asla fayda görmezler.
Zira baştaki kulaklar bütün hayvanlarda var.
Sır kulağı ise Adem neslinin baş kulağına mahsustur.
Baş kulağı söz söyleyen tarafındadır.
Baş kulağı gerçekten çok kolaydır; eğer uyanık İse..."⁶⁵

Kıssalar ibret İçindir

"İşte o memleketler..."

Yani zikirleri geçen memleketlerin ümmet ve milletleri ... Lam-ı tarif and içindir.

"Sana kıssa olarak naklediyoruz." Onları sana okuyoruz "Bunların başına gelenlerden bazısını..."
harfi cerri tebğiz içindir.

Yani haberlerinin bazısını... (Hepsini değil...) Kendisine vaaz ve tezkîr (hatırlatma ve düşündürme) olanları kıssa ederek naklediyoruz...

"Celâlim hakkı için, onlara
peygamberleri beyyinelerle/açık delil ve mucizelerle geldiler."

Be (^) harf-i cerriya mezkûr fiile taailuk etmektedir. Ta'diyet için olmak üzere... Ya da mahzûf bir fiile taalluk etmektedir; Failinden hâl vaki oldu.

Yani, beyyinelere (açık delil ve mucizelere) yapışarak ve sarılarak geldiler, demektir.

Manası: Vallahi bu helak olan ümmetlerden her ümmete kendilerine husûsî peygamberleri, bir çok açık beyyine, mucizeler ve peygamberliğin sıhhatine delâlet eden ve kesin iman etmeyi gerektiren (aklî ve naklî) delillerle geldiler... (3/207),⁶⁶

Kâfir Ecdadın tnaçsız Evlâdı

"Öyle iken, îmân etmek istemediler."

Bu kavimlerden hiçbirine, peygamberler kendilerine gelme anında ona iman etmeleri olmadı ve (peygamberlerin yolu üzere) istikamette olmadılar.

"Çünkü, ondan evvel inkâr etmeyi âdet etmişlerdi..."

Be (^) harfî, kavli-i şerifinin" sılasıdır.

Yani, peygamberlerin gelmelerinden önce tekzib ettikleri şeylere (iman etmediler) belki tekzibe devam ettiler... Onlar tekzib ettikleri şeyler; bütün peygamberlerin topluca üzerinde icma ettikleri şeriatların usûlü (dinlerin aslı olan tevhid'tir...) Peygamberler, ümmetlerini ona davet ettiler. Tevhid dini ve onun lâzımları (şer-i şerifin hükümleri) gibi...

Peygamberler kendilerine gelmeden önce tekzib etmelerinin manâsı: Onlar câhiliyet döneminde tevhid kelimesini kesinlik işitmemiş değillerdi. Belki bu ümmetlerden her bir ümmet, (şu veya bu şekilde) kendilerinden önce olan atalarından geri kalan kişilerden tevhid kelimesini işittiklerdi. Bu işittiklerini (kendilerine daha peygamberler gelmeden) tekzib ettiler. Ve peygamberlerinin kendilerine gelmesinden sonraki halleriyle peygamberlerin kendilerine gelmeden önce ki hâlleri gibi oldu... Onlar bu halleriyle sanki, hiçbir peygamber gönderilmemiş gibi oldular...

Onların zikredilen imanlarının olmamasından murat, tekzib ve küfür üzerine isrâr etmelerinin olmasının cevazıdır. Ve;

"Çünkü, ondan evvel inkâr etmeyi âdet etmişlerdi..." kavli-i şerifiyle işaret edilen tekzibin peygamberlerin gönderilme anından ta onların ısrar ve inat anlarına kadar devam edentekzibleridir...

Buna göre bu kavli-i şerifin manâsı: Bu zaman ve takdir de onlar, öyle iken, îmân etmek istemediler; ömürleri müddetince, daha evvel inkâr etmeyi âdet edinmiş oldukları peygamberler, kendilerine geldiğinde de iman etmediler, peygamberlerin uzun zamanlar devam eden davetleri ve mucizeleri onlara tesir etmedi...

Onların tekzib edip, yalanladıkları şeyler, peygamber (a.s.) hazeratının getirmiş olduğu bütün şeriatların usûl (tevhid) ve furû'udur (fıkıh ve amele taalluk eden ilâhî hükümler)...

Her iki takdire göre de, ard arda geien üç zamir merci ' bakımından birbirlerine muvafakat etmektedirler...

Denildi ki: "onlar tekzib ettiler" fiilinin zamiri, onların seleflerine (atalarına) râcidir. Buna göre manâsı: Baba ve atalarının tekzib ettiği şeylere evlâdları iman eder olmadı, demektir.

Mevlâ Ebus-Suûd Efendi bunu, (bu manâyı) kelâm'da zorlamaya (ve manâdan sapmaya) hamletti⁶⁷.

Bu fakir (Allâme şeyh fîmam İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri de) der ki: eğer üç zamir mercî bakımından

⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/46-47.

⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/47.

⁶⁷ Ebus- Suûd Tefsiri: c. 3, s. 256,

muvafakat ederlerse; bu şekilde babaların tekzîbi hakikatte oğullarının tekzibi kılınır. Ancak burada atalarına isnat edilmesi münâsîp olan tekzib evlâda isnat edildi. Bu isnatta onların (ecdâd ile evlâdın) arasında birlik olması ve onların bazılarının diğer bazılarının yaptıklarından râzî ve memnun olmalarındandır. Buna göre manada asla bir zorluk ve sapma yoktur. Bunun benzerleri Bakara sûresinde Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine muasır olan Yahudilerin Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine hitap etmelerinde de geçmişti...⁶⁸

Kalblerin Mühürlenmesi

"işte böyle"

Mefûl olmak üzere nasb mahatiindedir. tab'eder/mühürler,"

Şiddetli ve muhkem bir mühür misâli; mühürler, (kim?)

"Allah kâfirlerin kalblerini."

Zikredilen kâfirleri ve diğerlerinin kalblerini mühürler. Ondandır dolayı onların kalblerine âyetler, mucizeler, korkutmalar tesir etmiyor.

İşaretin daha önce Allâhü Teâlâ hazretlerinin kalblerini mühürlediği geçmiş ümmetlerin kâfirlerinin kalblerinin üzerine mühürleme de olması caiz olur. Ebediyen iman etmeyecek olan kâfirlerin kalbleri üzerine mühür vurulur...⁶⁹

Ahidlerini Bozanlar

"Hem, onların ekserisinde görmedik."

fîli, karşılaştık, gördük, tesadüf ettik, manasınadır. "Ahde vefâ/sözünde durmak."

harf-i cerri mefûi'de mezîd'tir. Muzâf mahzûftur.

Zira ahdin kendisini nefyetmenin hiçbir yönü yoktur. Yani biz onların çoklarını ahidlerine vefa eder görmedik.

Zira onlar meşakkat, fakirlik ve zaruret kendilerini kuşatma anında Allah'ın ahidini bozdular. Zira onlar;

"Ahdimiz olsun ki, eğer bizi bundan halâs edersen/kurtarırsan seksiz şüphesiz şükreden kullarından oluruz." ⁷⁰ dediler. (0 sıkıntılar kaldırılınca yine küfürlerine devam ettiler...)

Bu işin (yani ahdi bozmanın) onların çoklarına tahsis kılınması, değildir; çünkü onların bazıları da ahidlerini ifâ ettiler; fakat aksine bazıları da (çokları da) hiç ahid etmediler ve ahd edenler de ahidlerini ifâ etmediler...

biz gördük, fiiinin "biz biidik" manâsına da oıması muhtemeldir... Buna göre, "Ahde vefâ/sözünde durmak." Kavi-i şerifi birinci mefûi; "onların çokian" kavi-i şerifi de ikinci mefûüdür...

"Ve muhakkak ki," Muhaffefe 'dir. şan içindir... ekserisini gördük... Biz ümmetlerin çoğunu bildik, "tâatten çıkar fâsıklar."

Taattan çıkan ve ahidlerini bozan kişiler olarak gördük. ⁷¹

Hikaye (Mûsâ A.s Güvercin ve Doğan)

"Futuhât-i Mekkiyyenin" (Farisî) tercümesinin son cildinde şöyle buyuruldu.

Allâhü Teâlâ hazretleri Mûsâ Aleyhisselâm'a vahiy buyurdu:

"Ey Mûsâ! Bir ümitle sana gelen ve sana sığınanı koru! Ve senden bir şey isteyen de mutlaka istediğini ver!

Mûsâ Aleyhisselâm seyahatte bulunuyordu. Bir güvercin gelip omuzlarının üzerine kondu. Ve hemen onun ardından da bir doğan kuşu geldi. O güvercini kapmak için Mûsâ Aleyhisselâm'm diğer omuzunun üzerine kondu. Güvercin Mûsâ Aleyhisselâm'dan kendisini Doğan kuşuna karşı korumasını istedi. Doğan kuşu, mutlaka güvercini yiyeceğini belirterek, fesîh bir dil ile Mûsâ Aleyhisselâm'a şöyle seslendi: (3/208)

"Ey Imrân oğlu! Güvercini koruma! O benim rızkımdır."

Mûsâ Aleyhisselâm,

"Ne tez (acele) mübtelâ oldumî (Sığınanı korumak ve istekte bulunanın isteğini reddetmemekle imtihan olundum)!"

Mûsâ Aleyhisselâm Allâhü Teâlâ hazretlerine vermiş olduğu ahde sâdık kalmak için eline bıçağı alıp kendi oyluğundan biraz kesip Doğan kuşuna vermek için harekete geçti. Tam bıçağı vuracağı zaman; onlar (Doğan kuşu ve Güvercin) dile geldiler:

"Ey tmrân oğlul O kadar acele etme! Bizler Allah'ın gönderdiği melekleriz! Senin ahidine olan sıhhat ve sözüne bağlılığı ölçmek için buradayız ve senin ahidine vefa edişini görmek istedik!" dediler... ⁷²

⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/47-49.

⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/49.

⁷⁰ Yunus: 10/22.

⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/49-50.

⁷² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/50-51.

İşittikleriyle Amel

Ne güzel buyurmuşlar:
Ey dinleyici!
Dinlemek fayda vermez;
Sen dinlediğin ve işittiğinle pıncel etmediğin vakit...
Eğersen dünyada hayır işinden aciz olursan;
(Hiç unutmama) kıyamet gününde asla hayır yapacak değilsin!" ⁷³

İman ve Ahde Vefa

Kelâm (söz) peygamberlerin ahidlerini ifâ etmeleri ve fâsıklann rınsaklarını (sözleşmelerini) bozmaları hakkında değildir. Burada Kelam (söz) imanı ve İslâm'ı iddia edip; sonra günlerden bir gün andını ifa etmeyenler hakkındadır...

Hafız (k.s.) buyurdular:
-"Kimseden vefa İsteme!
Ve eğer söz kabul etmezsen;
Boş yere "Simurg" ve "Kimya" talibi olma".⁷⁴

Müminlerin Resûlüllah (s.a.v.)'e Biatleri

Abdurrahman bin ⁷⁵ Avf, bin Mâlik el-Eşceî (r.a.) buyurdular:
-"Biz Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yanında, dokuz, sekiz veya yedi kişiydik. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Allah'ın Resulüne biat etmez misiniz?" Bizler, kendisine daha yeni biat etmiştik. Ve;
-"Ey Allah'ın resulü (s.a.v.)! Biz sana biat ettikî Şimdi ne üzerine biat edelim?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- 1- Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmeniz;
- 2- Allah'a hiçbir şey şirk koşmayın,
- 3- Beş vakit namazı kılın,
- 4- itaat edin,
- 5- Gizli kelimeyi (sırrı) saklayın.
- 6- İnsanlardan hiçbir şey istemeyin..."

Ben (o günkü) neferleri daha sonra gördüm. Onlardan biri (binek üzerindeyken) kamçısı düştü de; (yayan olandan) istemedi.

İsteme ve ahdi bozma işinin kendisine bulaşmasından korktuğu için (kendisi bineğinden inip) kamçısını aldı." ⁷⁶
Yani ahdi bozmak korkusundan ve vefa emrine olan ihtimamından dolayı kamçısını kimseden istemedi. ⁷⁷

Dünyalık İsteyen

Sen bu erlere bak! Onların biat ettikleri şeylere ve hak yoluna girişlerine ve bu yolda yarış halinde olmalarına bak! Onların ellerinden düşen bir kamçısı başkasının kendilerine vermesini istemekten kaçındıklarına göre bunların bu işin üstünde olan hallerde ve kendilerine varid olan durumlarda halktan bir şey isteme konusunda ne düşünürsün? Acaba böyle durumlarda nasıl davranıyorlardı?

Ey adam! Ya sen?

Biz ve bu adam fasit hatıraların meydanında dolaşmaktayız... Sonra biz bununla kanaat etmiyoruz! Belki biz uçuyoruz; senin muradının tarafına bâtil fiiler (işler) ve kesat olan sözler tarafına (doğru kanat çırpıyoruz...) Ömrüme yemin olsun böyle bir hâl, avamın yolu (bile) değildir... Nasıl sofilerin yolu olsun???

Gerçek Sofu

O sofular ki, onlar (tarikata girme anlarında) büyük bir akit ile akit ve and ettiler:

- 1- Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka hiçbir şeyi akıllarına getirmemeyi,

⁷³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/51.

⁷⁴ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî, s. 138,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/51-52.

⁷⁵ Bu hadis-i şerifin kaynağı olan Sahih-İ Müslim'de bu hadis-i şerif Abdurrahman bin Avf (r.a.) hazretlerinden değil de, Avf bin Mâlik el-Eşceî (r.a.) hazretlerinden rivayet edilmiştir. Burada dizgi hatası olsa gerek diye düşünüyoruz Bakınız: Sahih-i Müslim: 1729,

⁷⁶ Sahih-i Müslim: 1729,

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/52-53.

⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/53.

2- Allah'ın zâtına vâsıl olmaktan gayri hiçbir şeyi Allah'tan istememeyi ⁷⁹...

Nerede bu sofular???

Vallahi muhakkak bu bizim zamanımızda

1 - Tasavvufun ancak ismi kaldı.

2- Takva elbisesinden ise ancak resmi (görünüşü) kaldı ⁸⁰.

Dua

Allâhü Teâlâ hazretlerinden bizi zâtının mihrabına teveccüh ettirmesini (yönelmesini) isteriz! Sizi efâlinin ve sıfatlarının tarikatına (yoluna) koymasını isteriz. Allah'tan bizim üzerimize bereketinin yağmurlarını yağdırmasını isteriz. Allah'tan bizi hidâyetlerinin hâssasıyla şerefliendirmesini isteriz. Muhakkak ki inayetinin meşru kılınmasında feyyâz'dır... ⁸¹

Mûsâ Aleyhisselâm

Yüce Meali:

Sonra, onların arkasından âyetlerimizle Musa'yı, Fir'av'n'a ve cemiyetine gönderdik; tuttular, o âyetlere zulmettiler. Ettiler de, bak o müfsitlerin akıbeti/sonları nasıl oldu?103

Mûsâ dedi ki:

- "Ey Fir'av'n! Bil ki, ben rabbü'l-alemîn tarafından bir resulüm."104

Birinci vazifem, Allah'a karşı haktan başka bir şey söylememekliğimdir. Hakikat ben size, rabbinizden bir beyyine ile geldim. Artık Benî İsrail'i benimle beraber gönder."105

Dedi ki:

- "Eğer bir âyet ile/mucize ile geldinse, getir onu bakalım, sadıklardan isen..."106

Bunun üzerine asasını bırakıverdi. Ne baksın; o, koskoca bir ejderha kesiliverdi.107

Ve elini sıyırdı çıkardı. Ne baksın; o, bakanlara bembeyaz parlıyor.108 ⁸²

Tefsîr-i Şerifi:

"Sonra, onların arkasından Musa'yı gönderdik;"

Yani vakıaları zikredilen resul (ve nebilerin) devirlerinin sona ermesinden sonra, Mûsâ Aleyhisselâmi resul olarak, gönderdik, demektir. Onlar (bu sûre-i şerifede buraya kadar haklarında malûmat verilen peygamberler);

Nuh, Hûd, Sâllh, Lut, ve Şuayb Aleyhimüsselâm'dır...

"sonra" kelimesinin terâhî (mühlet ve arada zamanın) olmasına delâlet etmesiyle beraber, (onlardan sonra Musa'yı gönderdik diye) tasrih edilip açıklanması; Mûsâ Aleyhisselâm'ın gönderilmesinin Resul göndermedeki ilâhî sünnetin cereyan etmesi sünnetiyle gönderildiğini ilân içindir...

Görüyorsunuz ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, mahlukatının üzerine olan rahmetinin kemâlinden dolayı, her bir asrın sona ermesi ve her bir kavmin sonunda, her peygamberden sonra bir peygamber göndermektedir; bir kavimden sonra başka bir kavim ve bir asırdan sonra bir asır (zaman) yarattığı gibi...

Allâhü Teâlâ hazretleri, peygamberlerin elinde mucizeleri izhâr etmektedir. Onları (kavimleri) mucizelerin

⁷⁹ Fakat günümüzde özellikle Güneydoğu Anadolu'da tasavvuf ehli olduğunu iddia eden bir çok gaflet ve cehalet ehli, ellerine el defî ve debbûs (şiş) alarak köyleri dolaşmaktadırlar. Bunlar köylerde el defîyle kendi şeyhlerinin üzerine veya ata ve ecdadlarını öven medhiyeler söyleyip, halkı başlarına toplamaktadır. Halk başlarına toplandığı zaman da debbûs (özel bir şiş) çıkarıp vücutlarına Batırmaktadırlar. Ve bu şekilde halkı büyüleyip, yiyecek, giyecek ve para toplamaktadırlar. Hatta (ismi e yaşadığı yer yanında mahfuz olan) bir sahte şeyh, vergi dairesinde olan gayri meşru bir işinin sevhnfi' müdürüne Ç'kar- Mudur onun isteğinin kanunsuz olduğunu söyleyince, müdyan ° kişi| belinle debbûs Ç|kar'P hemen karnına vurdu. Ve bu şekilde vergi aurunu etkisinin altına almaya çalıştı!!! Burnudur tasavvuf? Bu mudur Müslümanlık??? Mütercim.

⁸⁰ Ne yazık ki Müfessir Şeyh allâme İmam İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) hazratlerinin vefatının üzerine üç asır kadar bir zaman geçtiği halde, sofuluk taslayan, şeyh olduklarını iddia eden ve tarikat ve tasavvuf ehli olduklarını söyleyen kişilerin hallerinde bir düzelme olmadı. Bu gün bir çok zındık, tasavvuf ve takva elbisesini giyip, sofu ve şeyh kisvesine bürünüp Müslüman halkı aldatmaktadırlar... Bunlar, ceplerini doldurmak, daha çok para biriktirmek, evlatlarına iyi bir miras bırakmak için Müslüman halkı sömürmektedirler. Çırağlık adı altında, sofularını gezip onlardan para koparmaya çalışmaktadır. Hatta bir çokları zengin oldukları halde, kendileri zekat vermedikleri gibi, kendilerine bağlanan gafil Müslümanlara;

- "Her kes zekatını yarısını şeyhine vermesi farzdır!" diyerek Müslümanları aldatmaktadırlar. Bir yerden başka bir yere dünyalık için giden, insanlardan kendi nefsi için şu veya bu isim altında herhangi bir şey (para, meta veya maddî bir şey) toplayan ve dilenen kişiler sofuluk defterinden silinir, maddeperestler defterine yazılır. İsimleri, şöretleri ve kisveleri ne olursa olsun, dünyalık için bir yerden bir yere giden şeyhlere değer vermeyin. Onların tasavvuf ile asla bir ilgileri yoktur. Bunlar evliyâullah değil, aduvullah'ırlar. Bu konuda daha geniş bilgi için, İmam Şa'rânî hazretlerinin TENBĦÜ'L-MÜĞTERRİN" isimli kitabına bakınız. İmam Şa'rânî hazretleri bu kitabında dünyalık için şunun veya bunun yanına giden şeyh ve sofuların bırakın evliyalık veya tasavvuf onların islâm ile alakalarının oimadığını beyan etmektedir. Okumanızı tavsiye ederim Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/53-54.

⁸¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/54.

⁸² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/55-56.

nuruyla, tabiatın zulûmatından hakikat nuruna çıkartmak için...

Muhakkak ki her zamanın ehli ve her asrın çoğunluğu (hak) dinden ve dinin hakikatlerinden gafil olan kişilerdir... Bunlar; Dinden ve dini hakikatlerden gafilirdirler.

"Dünya denizinde gark olmuş-boğulmuşlardır.

"Şehvetler vâdisi"nde helak olmuşlardır.

"Nefsânî hayvani lezzetler" de helak olmuş olup; bunların bazılarının zulûmâtı diğerlerinin fevkinde (çok üstündedirler)...

(Mûsâ Aleyhisselâm'ı ne ile gönderdik?)

"âyetlerimizle,"

Bu kavi-i şerif, İf bizi gönderdik, fiilinin mef ütünden hâl'dir. O da , "Mûsâ"kelimesidir. ⁸³

Mûsâ A.s. a Verilen Dokuz Mucize

Yani Mûsâ Aleyhisselâm'ı ayetlerimizle iltibas ederek (donatarak) gönderdik. O ayetler de, "âyât-i tis'â" Dokuz mucizedir. O dokuz mucize;

1- Asâ,

2- Yed-ibeyzâ (beyaz el),

3- Kıtık yıllan,

4- Meyvelerin eksiltilmesi,

5- Tufan,

6-Çekirge,

7- Kumul,

8- Kurbağa,

9- Kan'dir...

Bunların hepsinin (teker teker açıklaması) ileri de geleceği gibi...

(Mûsâ Aleyhisselâm'ı ayetlerimizle kime gönderdik?)

"Fir'av'n'a," ⁸⁴

Meliklerin Lakapları

Firavun, Amalika'lılardan Mısır'a melik olan her bir kişinin lakabıdır. Nasıl ki, Kisrâ, Fâris (İran) meliklerinin hepsinin lakabı olduğu gibi... (3/209)

Kayser, Rum meliklerinin hepsinin lakabı,

Hâkân, Çin meliklerinin hepsinin lakabı,

Tubba1, Yemen meliklerinin hepsinin lakabı,

Kıyl, Arab meliklerinden hepsinin,

Necâşî, Habeş meliklerinin hepsinin,

Halife, Bağdad meliklerinin hepsinin,

Sultan, Selçukluların (ailesinin) hepsinin lakabı olduğu gibi... ⁸⁵

Mûsâ A.s.'ın Firavunu

Firavunun ismi; Kâbus idi.

Veya, Velid bin Musab bin Reyyan idi.

Firavun Kıbtî kabilesindendi.

Firavunun ömrü, dört yüz (400) seneden daha çoktu ⁸⁶ ...

(Mûsâ Aleyhisselâm'ı daha kime gönderdik"Ve cemiyetine (gönderdik;)"

Kavminin eşrafına, demektir. Mûsâ Aleyhisselâm o kavmin hepsine gönderildiği halde risâletinin Firavun ve eşrafı'ya tahsis edilmesi; işleri akıl etmede kavmin Firavun ve eşrafa tabi olmasındandır. (Yani kavmin, aklını, firavun ve eşrafa kiraya vermesindedir...)35 Ve vürüd (yeni bir şeyin gelmesi) ve sudur (bir yeniliğin ortaya çıkması) da başkalarının onlara tabi olmasındandır ⁸⁷ ...

⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/56.

⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/56-57.

⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/57.

⁸⁶ Yusuf Aleyhisselâm zamanında Mısır Firavunu olan Reyyan bin Velid mö'min olarak vefat etti. Orfun yerine amcasının oğlu Kâbus bin Mus'ab firavunluk tahtına geçti. Bu kafirin ölümünden sonra da yerine kardeşi Velid bin Mus'ab firavun olarak tahta geçti. Zalim ve kâfir bir kişiydi. İşte Mûsâ Aleyhisselâm'ın Firavunu bu firavundur. Mir'ât-i kâinat, c. 1, s. 188, Her şeyin doğrusunu Allah bilir. Mütercim. 35 Bu kav-i şerifte aklını kullanmayana zem vardır. Aklını şuna veya buna kiraya verenlerin yerilmesi vardır. Akılsız insanlar zikredilmedi. Onların tabi oldukları Firavun ve eşraf, zikredildi. Mütercim.

⁸⁷ Kelimesi yukarıdan beri görüldüğü üzere Kur'an'ın pekçok yerinde geçen, siyaset ve sosyoloji ilimleri açısından çok dikkat çekici bir

"(Tuttular) o âyetlere zulmettiler."

Bu fiil Be (^) harf-i cerrîyle müteaddî oldu.

"zulmettiler." "inkâr ettiler" mânâsım tazammun ettiği için...

Yani mucizeleri inkâr ettiler.

Mucizeleri sihir kılmakla ve onları asıl yerlerinin gayrisine koymakla (mucizeyi sihir yerine koymakla) büyük bir zulüm ettiler.

"bak,"

Akıl gözüyle bak, demektir. Ey (ibretle) bakmak ve düşünüp (hallerinden ders almak) durumunda olan kişi bak!

" "O müfsitlerin akıbeti /sonlan nasıl oldu!?"

Onlara yaptığımız işin keyfiyetine bak!

û "nasıl" kelimesi, âif "oldu" nakıs fiilinin haberidir, bu "âkibet" kelimesi de onun ismidir.

Cümlenin hepsi harf-i cerr'm alınmasıyla nasp mahallindedir. Zira takdiri, üsjiJüü "şuna bak" demektir.

"müfsidler" kelimesinin zamirlerinin yerine konulması, zulmün ifsadı lazım kıldığını ilân etmek içindir...⁸⁸

Mûsâ A.s.'a Peygamberlik

Fârisî tefsirde buyruldu:

Hazret-i Mûsâ Aleyhisselâm, Mısır'dan kaçıp hicret ettiği vakit, Medyen'e vardı. Şuayb Aleyhisselâm'ın sohbetine erişti. Şuayb Aleyhisselâm'ın kızı Sâfûrâ ile nikahı (akdi) kıyıldı. (Daha sonra) Mısır'a dönmek üzere azmedip müracaatta bulundu. Mûsâ Aleyhisselâm yol esnasında "Eymen vâdi"sine ulaştı. Peygamberlik nU'atını giydi, (peygamberlik verildi.) Kendisine;

1- Asâ,

2- Yed-ibeyzâ (beyaz el), Mucize olarak verildi.

Noksan sıfatlardan münezze olan Hak Teâlâ hazretleri onu

kabul etti. Ve buyurdu ki:

-"Mısır'a git! Firavun'u Allâhü Teâlâ'ya davet et!"

Mûsâ Aleyhisselâm, Mısır'a geldi. Firavun ile yapmış olduğu mulâkât (konuşmalar)dan sonra onu (ve kavmini Allâhü Teâlâ hazretlerine) davet etmeye başladı....⁸⁹

Asâ-ı Mûsâ A.s.

Haddâdî (r.h.), İbni Abbas (r.a.) hazretlerinden naklen buyurdular:

Mûsâ Aleyhisselâm'ın esasının uzunluğu on zira idi.. Mûsâ aleyhisselâm'ın asası, cennet mersinindendi. (yani Mersin ağacındandı). Mûsâ Aleyhisselâm, esasını yere vurduğunda; yerden otlar çıkardı.

Onu bıraktığında, yılan olurdu.

Asayı taşa vurduğunda, taştan sular fişkırırdı.

Mûsâ Aleyhisselâm, asası ile Firavunun kapısına vurdu. O sarayda olan herkes korktu ve titredi.⁹⁰

kelimedir. Tefsir âlimleri bunu ileri gelenler ve eşraf ile tefsir ederler, Fakat maksadın, ileri gelenlerin ve eşrafın ferdiyetleri bakımından olmayıp, onların cemiyetleri ve hükmî şahsiyetleri bakımından önemli olduğunun ve zaten önde gelmenin ve şerefın sosyal bir mana ifade ettiğinin gözden kaçırılmaması, lazım gelir. "Kamus'un beyanına göre "cebel" vezninde "mele" şu mânâlara gelir:

1- Teşâvür; yani birbiriyle müşavere,

2- Eşraf ve ilye; yani bir kavmin eşrafı ve büyükleri, önde gelenleri, gözdeleleri, ileri gelen yüksek tabakası, halkın gözünü dolduranlar.

3- Cemaat,

4- Arzu etmek ve sanmak,

5- Kavmin istişare edilen, aklı eren ve sözü dinlenen heyeti, seçkinleri, temsilci heyeti. Yani heyet, delege.

6- Tecemmu, toplanmış halindeki meclis,

7- Hulk, yani huy.

Rağb da "Müfredat"ında şöyle demiştir: "Mele" bir rey üzerine bir araya gelip şekil ve görünüşü gözleri, kıymet ve önemi gönülleri dolduran cemaat demektir ki bir çok âyette geçmiştir. Bir de mele' daha umumi olmak üzere, güzel yüzlülerden meydana gelen halka denir. ilh... Bundan da anlaşılacaktır ki, biri genel, öbürü özel olan bu iki mânâ, "melel" kelimesinin başlıca iki mânâsı olup, diğerleri bunların uzantılarıdır. Esasında dolgunluk manasını içine alan bu kelime, toplantı, müşavere, güzel heyet, şeref ve yücelik, rey ve istek manalarıyla da alakası yüzünden çeşitli manalar için kullanılmıştır ki, bütün bu mânâların hepsini İçine alan en mühim mânâ Rağb'ın açıkladığı birinci mânâdır. Görülüyor ki, bu mânâ, zamanımızda Frenklerin "sosyete" adını verdikleri cemiyet manasındadır ki, bunda bir maksat üzere toplanmış olmak, bir de iyi anlaşma ve uzlaşma ve kıymet, en esaslı manayı teşkil eder. Mesela bir demek, bir kabine ve bir parlamento, bir ordu ve her hangi bir toplumun bütünü adına söz söylemeye yetkili kişilerin bir araya gelip bir heyet teşkil etmesi hep birer "mele" demek olur. Ve önde gelen eşraf'a 'mele' denilmesi de bu yüzdendir. Yoksa önde gelen eşrafın birbiriyle didişme ve çekişmelerini ifade eden dağınıklık ve kopukluk hâli ve tek tek her birinin durumu "mele" tâbirinin manası dışında kalır. Bundan dolayı âyetin mânâsı "Sonra da Musa'yı âyetlerimiz ve mucizelerimizle yüklü olarak Firavun'a ve onun etrafında toplanıp halkın gözünü dolduran tantanalı heyetine peygamber olarak gönderdik." demek olur. Gerçi diğer bir âyette "Firavun'a ve kavmine" (Nemi, 27/12) Duyurulduğuna göre Hz. Mûsâ, Firavun'a ve bütün kavmine gönderilmişti. Fakat burada bilhassa şu İncelik gösterilmiştir ki, Firavun kavminin geriye kalanları, onun etrafında toplanmış olan esas meclise bağlı olduklarından değİldiler' Firavun Ve etrafındakiler, kavmin hepsini temsil ediyorlardı. Elmalı

⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/57-59.

⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/59-60.

⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/60.

Saçını İlk Boyayan

Firavun'un saçlarına ak düştü. Utandı. Ve saçını siyaha boyadı. (İnsanlık tarihinde) saçını ilk olarak siyaha boyayan kişi, Firavun'dur.⁹¹

Saç Boyamak

Saçı siyaha boyamak haramdır. Bu işi yapan (ve saçını siyaha boyatan kişi) asla cennetin kokusunu göremez. "Muhîf'in sahibi buyurdu:

Saçı boyamanın haram olması, gazilerin (savaşmakta olan Müslümanların) gayri olanlar içindir... Gazilerden kim bunu (saçını boyama) işini, düşmanların gözlerine heybetli görünmek için yaparda; süslenmek için yapmazsa; bu haram değildir...⁹²

Firavun'u Davet

"Mûsâ dedi ki:"

Mûsâ Aleyhisselâm beraberinde Harun Aleyhisselâm olduğu halde, Firavun'un üzerine dâhil olduklarında; Allâhü Teâlâ hazretleri ikisini (Mûsâ Aleyhisselâm ile Hazret-i Hârunu) Firavuna risâlet (peygamberlik) ile gönderdi. Ve Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki:

"Ey Fîr'avn! Bil ki, ben bir resulüm."

Sana (gönderilmiş),

Rabbü'l-alemîn tarafından,"

Seni Âlemlerin Rabbi olan Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmeye davet ediyorum. Seni Rububiyet davasını gütmekten nehyediyorum. Bunun üzerine Firavun, Mûsâ Aleyhisselâm'a;

- "Yalan söylüyorsun! Sen peygamber falan değilsin!" dedi. Mûsâ Aleyhisselâm buyurdular:

- "Birinci vazifem, Allah'a karşı haktan başka bir şey söylememekliğimdir.

Bana yakışan Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı ancak hakkı ve doğruyu söylemektir.⁹³

tîmi Tetkik

Burada Jfe harf-i cerri, temekkün ifâde etmesinden dolayı, harf-i ceninin yerine konuldu. Bu senin;

"yay üzerinde attım" ve "iyi bir hal üzerinde geldim; sözüne benzer ki, bunların manâsı:

"Ben yay ile attım" ve "Güzel bir halile geldim" demektir.

Veya kelimesi "haris-düşkün" manâsını tazammun etmektedir.

11El-Medârik'⁹⁴tefsirinde buyuruldu:

Burada fffe harf-i ceninin, "Resul" kelimesinde bulunan fiil manâsına taalluk etmesi de caiz olur.

Yani muhakkak ki ben bir peygamberim! Hakikaten layık olan risalet ile Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı ancak hak ve doğru olanı söylemekle gönderildim...." Demektir.⁹⁵

Mûsâ A.s'ın Beyineleri

(Ne ile geldim?)

"Hakikat ben size, bir beyyine ile geldim."

Zahiri bir mucize... Olan... (Kim tarafından olan?) "Rabbinizden..."

Yani asâ ve yed-i beyzâ ile geldim.

"Artık Benî İsrail'i benimle beraber gönder."

Onları serbest bırak; tâ ki benimle mukaddes topraklara gelsinler. Arz-r mukaddes onların babalarının vatandır.⁹⁶

⁹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/60.

⁹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/60.

⁹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/60-61.

⁹⁴ El-Medârik tefsirinin tam ismi, MEDÂRİKÜ'T-TENZİL VE HAKÂİKUT-TE'VÎL'dir. halk arasındaki diğer bir ismi de "Tefsirün-Neseff" Neseffî tefsiridir, imam Abdullah bin Ahmed bin Muhammed en-Neseffî (nıjırı 710 yılında vefat etti.) r.h. hazretlerinin yazmış olduğu iki ciltlik çok değerli bir kaynak tefsirdir. Okunmasını tavsiye ederim. Mütercim.

⁹⁵ Medârik tefsiri: c. 1, s. 430,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/61-62.

⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/62.

İsrail Oğulları ve Mısır

İsrail oğullarının vatanlarından uzak kalmalarının sebebi şuydu: Yaküb Aleyhisselâm (kıtlık senesinde) evladları ve torunlarıyla birlikte Mısır'a geldi. Orada karar kılıp yerleştiler. (Zamanla) nesilleri çoğaldı. Yakub Aleyhisselâm. Hazret-i Yusuf ve Yusuf Aleyhisselâm'ın kardeşleri orada veifat ettiler. Melik ki, Yusuf Aleyhisselâm'm Firavunuydu. O öldü, onun yerine oğlu Mus'ab geçti. İsrail Oğullarına hürmet ediyordu. Onlara taarruz etmiyordu. (3/210) O da öldü. Onun yerine Velid geçip firavun oldu. Bu kişi, Mûsâ aleyhisselâm'ın zamanındaki Firavun'dur. Saltanat tahtına oturdu. Dil ve laf ile; -'Benim! En yüksek râbbiniz!"⁹⁷ dedi. İsrail oğulları, onun davasını kabul etmediler. Firavun, İsrail oğullarına; -"Sizin atalarınız, bizim insanlarımızın işçileri, hizmetçileri ve köleleriydiler! Sizlerde bizim kölelerimizim çocuklarıdır!"¹¹ dedi. Ve böylece Firavun, İsrail oğullarına köle muamelesi yaptı... Firavun, İsrail oğullarını en zor işlerde çalıştırıyordu. Kerpiç (tuğla) ve benzeri şeyleri imal etmek, Toprak (ve şehrin çöplüklerini) taşımak. Evler (ve binalar) inşa etmek. Ve benzeri işlerde çalıştırıyordu⁹⁸. Mûsâ Aleyhisselâm geldiğinde; İsrail oğullarını atalarının "Arz-ı mukaddes" olan vatanına götürmek istedi.⁹⁹

Yusuf A.s ile Mûsâ

Yusuf Aleyhisselâm'ın Mısır'a girdiği gün ile Mûsâ Aleyhisselâm'm Mısır'a girdiği günün arası tam dörtyüz (400) yıl idi¹⁰⁰

Firavunun Mucize İstemesi

"Dedi ki:" Firavun:
Bu cümle istinaf-ı beyâniyyedir.
"Eğer bir âyet ile/mucize ile geldinse,"
Sen iddia ettiğin gibi, gönderildiği zatın katından eğer bir âyet (ve mucize) ile geldiysen;
"(Haydi) getir onu,"
Onu huzura getir ki onunla senin doğruluğun sabit olsun!¹⁰¹

İtvan ile meci fiili

"getirmek) ve "gelmek ve getirmek) kelimeleri her ne kadar aynı mana iseler de, aralarında bir fark vardır. Şu cihetle ki:
"gelmek) fiili bir şeyin başlangıç noktasından nakledilmesinde (yani başlangıç tarafından gelmeye başlamak manâsı) mülâhaza edilir.
öyü "getirmek), ise onun sonuna ulaştırması (nakledilen şeyi sona ulaştırmak manâsı) mülâhaza edilir...
Zira gelmenin başlangıcı gönderici tarafından göndermeye başlanmasıdır. (Mûsâ Aleyhisselâm'm bir peygamber olarak mucizeyle gelmesidir), Getirmenin sonun ise, kendisine gönderilen kişide son bulmasıdır. (O da Mûsâ Aleyhisselâm'm getirmiş olduğu mucizeleri Firavuna göstermesidir...)
"Eğer sen sâdıklardan isen..." Dâvanda...¹⁰²

Asanın Yılan Olması

"Bununüzere asasını bırakıverdi." Elinden bıraktı... "(Ne baksın;) o, koskoca bir ejderha kesiliverdi."
At yelesi gibi bir yelesi olan san (renkte) büyük bir erkek yılan ou "Apaçık'oldu.

⁹⁷ en-Nâziât: 79/24,

⁹⁸ Firavun, Yahudileri, sınıflara ayırmıştı.

1- Bir sınıf yapı işlerinde,

2- Bir sınıf, ziraat işlerinde

3- bir sınıf şehrin pisliğini temizleme işlerinde kullanılıyordu

Yahud?" Şehrin pislâini temizleme işlerinde kullanılıyordu.

vaolunH.? n8"sinde.Sanatlı onayanlara ise ağır vergiler yüklenmişti. Onlara zulmün en kötüsü

Araçkenbakımız: Ebû is'k, Ahmed bin Muhammed bin İbrahim, es-Salebî, «racısu ı-Mecatis s. 166-167,1312

⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/62-63.

¹⁰⁰ Bu zaman dilimi kesin bir tarih değildir. Rivayetlerden bir bir rivayettir. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/63.

¹⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/63.

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/63-64.

Yılan olma işi zahir ojuip asla kendisinde şüphe edilmeyecek şekilde apaçıktı. Onun asâ cinsinden bir şey olduğu hiçbir kimsenin aklına ve hatırına gelmezdi.¹⁰³

Firavunun Kaçması

Rivayet olundu:

(Firavun, sarayının önündeki meydana bütün şehir halkını toplayarak, Mûsâ Aleyhisselâm'dan kendisine mucize göstermesini istedi...)

Mûsâ Aleyhisselâm, esasını bırakınca, tüylü (kıllı) bir yılan oldu. Yani yılanın sırtında, mızrak gibi uzun siyah kılları vardı. Ağzını açmış bir haldeydi. İki çenesinin arası seksen zira kadar genişti. Çenesinin alt tarafını yere, üst çenesini de kasrın (Firavunun sarayının) tepesine koydu. Sonra Firavunun tarafına yöneldi. Firavun korkudan kaçtı. Firavunun kaçması paniklemesine sebep oldu. İnsanlar hezimete uğradılar. İzdiham oldu. Bu izdiham da tam yirmibeşbin (25000) kişi öldü. Firavun bağırıp (yalvardı):

1 -"Ey Mûsâ! Seni gönderenin hakkı için onu tut! Ben sana iman edeceğim! Ve seninle birlikte israil oğullarını göndereceğim!" dedi. Mûsâ Aleyhisselâm onu tuttu. Yılan, asâ oluverdi.....¹⁰⁴

îşârî Manâlar

Bunda (Mûsâ Aleyhisselâm'm esasının yılan olma hadisesinde) şu işaretler vardır:

Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'ın esasını yılan yaptı. Çünkü Mûsâ Aleyhisselâm, esasını kendi nefesine izafe etmişti; Mûsâ Aleyhisselâm;

-"Bu benim asâm'dır¹⁰⁵ dediğinde...

Sonra Mûsâ Aleyhisselâm, o asayı ihtiyaçlarının giderilme mahalli kılmıştı ve şöyle demişti:

-"Üzerine dayanırım ve onunla davarlarımı yaprak çıkarırım. Benim onda daha diğer hacetlerim de vardır...."¹⁰⁶

Bunda şuna işaret vardır:

"Senin (Allah'tan gayri) nefesine izafe ettiğin, hacet ve ihtiyacının giderilme mahalli olarak gördüğün her şey (bütün nesnelere ve kimesnelere¹⁰⁷ hakikatte yilandılar ve seni ısırtıyor.

Bundan dolayı, Allâhü Teâlâ hazretleri Mûsâ Aleyhisselâm'a

Buyurdu ki:

-"Bırak onu/yere, yâ Mûsâ!"¹⁰⁸

Yani onu tutma, ona güvenme! Ona dayanma! Yoksa kendisi onu elinde asâ yapmaya kadir değildir. Te'vilât-ı Necmiyyede de böyledir...¹⁰⁹

Yed-i Beyzâ Mucizesi

Sonra Firavun, Mûsâ Aleyhisselâm'a sordu: -(Bundan başka) senin yanında başka âyet (mucize) var mı?" Mûsâ Aleyhisselâm; -"Evet!" dedi.

"Ve elini sıyırdı çıkardı."

Elini cebinden veya koltuğunun altından çıkarttı.

"Ne baksın; o, bakanlara

bembeyaz parlıyor."

Yani beyaz olduğu halde... Âdetlerin dışında nurânî bir beyaz olarak çıkarttı. Bakışlar, hayret ve şaşkınlıkla onun üzerinde toplanıyordu. Onun işine akıl erdiremiyorlardı. Bundan dolayı rivayet olunur: Firavun Mûsâ Aleyhisselâm'ın elinin nurânî beyazlığını görünce sordu:

-"Bu nedir?" (firavun sonra iyice bakıp inceleyince, şaşkınlıkla:

-"Aaaaf Bu senin)¹¹⁰ Elindir!" dedi.

Sonra Mûsâ Aleyhisselâm elini cebine koydu. Mûsâ Aleyhisselâm'ın üzerinde, yünden bir aba vardı. Mûsâ Aleyhisselâm elini yine cebinden çıkarttı. Eli nurânî ve güneşin aydınlığına galebe çalan (güneşin aydınlığından daha büyük bir aydınlığa) sahipti. Mûsâ Aleyhisselâm esmerdi hem de çok esmerdi...¹¹¹

¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 9/64.

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 9/64-65.

¹⁰⁵ Taha: 20/18,

¹⁰⁶ Taha: 20/18,

¹⁰⁷ Kimesne eski Türkçe'de kimseler yani kişiler, demektir. Bakınız: Hayat BÜYÜK Türk Sözlüğü, s. 730, hayat yayımları, Mütercim

¹⁰⁸ Taha: 20/19,

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 9/65-66.

¹¹⁰ Ruhü'l-Beyan tefsirinin elimizdeki nüshalar da "Senin elindir" dedi ibaresi vardır. Fakat cümlelerin sıyâk ve sibakına göre; "Elindir" dedi, kavli-i şerifi daha uygundur. Zira Firavunun, Mûsâ Aleyhisselâm'ın elini işaret ederek; "Bu nedir?" sorusuna en uygun cevap, Mûsâ Aleyhisselâm'ın bu benim elimdir; demesiydi. Fakat ibareye göre tercüme ettiğimiz için vaziyeti ve manâ'nın güzelliğini parantezle tamamladım. Bununla beraber, soruyu Firavunun kendisinin sorup, yine şaşkınlığından dolayı kendisinin de cevap vermesi mümkündür. Bu da ibareye bir tatlılık vermektedir. Mütercim.

¹¹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 9/66.

İşaretler

Bunda şu işaretler vardır:

Eller, eşyaya taalluk etmeden önce, bembeyazdılar. Eşyaya yapıştıklarında ve eşyaya sarıldıklarında ise zulmânî oldular. Eğer sen elini ondan (nesnelere ve kimesnelere) çekersen, elin (daha Önce) olduğu gibi bembeyaz olur. Gerçekten bunu iyi anla!

Firavun bu mucizeyi gördüğünde Mûsâ Aleyhisselâm'ın işi hakkında memleketinin ve kavminin eşrafı ile meşveret etti.¹¹²

Müşavirler

Yüce Meali:

Fir'avn'n kavminden o cemiyet dedi ki: -"Bu, şüphesiz çok bilgiç bir sihirbaz.109 Sizi yerinizden çıkarmak istiyor. Binaenaleyh, ne emredersiniz?"110 Dedi ki:

-"Onu ve kardeşini beklet ve şehirlere toplayıcılar yolla.111 Mahir sihirbazların hepsini sana getirsinler."112 Bütün sihirbazlar da Fir'avn'a geldiler; dediler ki: İ3 Senler biz olursak, bize mükâfat şüphesiz yar

Dedi ki:

-"Evet! Hem o vakit siz elbette gözdelersiniz.'114¹¹³

Tefsîr-i Şerifi:

"Fîr'avn'm kavminden o cemiyet dediki:"

Kavmin eşrafı ki onlar meşveret ehli olanlardı. "Bu, şüphesiz bir sihirbaz."

Câd'dır.

"çok bilgiç..."

Sihir ilminde, mahir ve yüksek dereceye ulaşmış biridir.

0 çağda sihir çok yaygındı. Hiç şüphesiz her sanat ehli değişik değişik tabakalar (dereceler) üzeredirler. Her bir kendi uzmanlığı ve mahareti itibariyle değışiktirler.

Kavim (Firavunun müşavirleri ve eşrafı) Mûsâ Aleyhisselâm'ın sihir ilminde en yüksek mertebeye ulaşmış uzman bir kişi sandılar. Ve onlar, Mûsâ Aleyhisselâm'ın ilmini; mülk ve risâleti talep etmeye vesile kıldığını zannettiler ve dediler ki: (3/211)

"Sizi çıkarmak istiyor."

Sihriyle, "yerinizden"

Mısır'dan çıkarmak ve hükümeti de İsrail oğulları için kılmak istiyor. Firavun bunu işittiği vakit, onlara sordu;

Binaenaleyh, ne emredersiniz?"

Nûn'un harfinin fethasıyledir.

kavN şerifinde ki kelimesi filinin ikinci mefûlü

olmak üzere mahallen mensûbtur. Harf-i cenin hazffyledir. Birinci mefûlü de mahzûftur.

Takdiri şöyledir: Bana ne gibi bir şeyi emredersiniz? Yani durum böyle olunca bana ne yapmamı işaret edersiniz?" demektir.¹¹⁴

Firavunun Müşavirlerinin Yanlış Tavsiyeleri

'- "Dediler:11 Firavuna dediler ki: "Onu beklet/1

Aslı "onu beklet" tir. Hemze sakin ve hâ (u) mazmûmdur. , bekletmek, te'hîr etmek yani geciktirmek, demektir. (Dahakimi?)

"ve kardeşini"

Harun Aleyhisselâm'ı.... Mûsâ Aleyhisselâm'ın isminin zikrine taarruz edilmemesinin sebebi; denildi ki Mûsâ Aleyhisselâm'm zaten kendisiyle beraber olmasındandır. Diğer ayetlerde onun nida edilmesiyle yetinildi.

"Ve şehirlere yolla"

Câr (harf-i cer olan kelimesi,) "gönder" fiiline taalluk etmektedir...

"şehirler" kelimesi, "şehir" kelimesinin cemiidir.¹¹⁵

¹¹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/66-67.

¹¹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/67.

¹¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/68.

¹¹⁵ "Medâin"; medeniyet kelimesinin aslı olan medinenin çoğuludur ki, büyük şehir demektir. Ve bu kelimenin iştikakında başlıca iki görüş vardır:

Birincisi medine, başındaki mîm harfî kelimenin aslından olmak üzere "feile" vezninde olup om. masdarından alınmış ve türetilmiştir. "Müdün" belli bir yerde ikâmet etmek manasınadır. Fakat kelimeleri gibi çekimi terk edilmiştir. Bu şekilde medine insan hayatına ilişkin her türlü ihtiyacın karşılanmasını içine alan yer veya böyle bu özellikteki bir yerde ikâ m et eden sosyal topluluk kavramıyla büyük şehirlere isim

Surları olan üzerinde melik'in vali tayin edildiği yerdir. Mısırın yüksek arazilerinde bulunan şehirlerdir. Mısırın bazı şehirleri vardı.

Orada çok sayıda sihirbazlar vardı; onlar hacet zamanlarında onlara gelirlerdi.

Manâsı, polisleri şehirlere gönder, demektir.

Mefûü mahzûftur.

Yani "Sihirbazları toplayıcılar," demektir. Manası:

Orada bulunan sihirbazları, senin için toplayıp, sana getirsinler, demektir.

"Mâhir sihirbazların hepsini sana getirsinler."

Yani mâhir sihirbazları sana getirirler, demektir. ¹¹⁶

Sihir Nedir?

Lügatte sihir: Acâib şeyleri ortaya çıkartmak için, çok ince hileler, yapmaktır. Bunun aslı emrin (bir işin) gizlenmesinden gelmektedir. Bundan dolayı gecenin sonunu "seher" (vakti) adı verildi. Gecenin karanlığı kaldığından dolayı, şahıs gizlenebildiği içindir. Ak çiğere de "sahr" adı verildi. Akçiğere bu ismin verilmesi; bazen şiştiği ve bazen de çekilip zayıfladığı içindir... ¹¹⁷

Sihirbazların Hadiseyi Mezarda ki Babalarına Danışmaları

(Farsî tefsirde buyurdu:)

Haberden varid oldu ki: Mûsâ Aleyhisselâm'ın asrı kadar sihirbazların çok olduğu hiçbir asır yoktu. O çağda nice sihirbazlar vardı. Sihirbazların reisleri, Mısır topraklarının en uzak şehirlerde otururlardı.

Tefsîr-i Dimyâtî'de varid oldu.

Mısır topraklarının en uzak iki kardeş vardı ki, bunların sihir ilmine vukûfiyetleri tam idi. Firavunun elçileri ve haberi onlara erişti. Annelerine dediler ki:

-"(Anne) bizimle babamızın mezarının başına gell Babamızın mezarına gidip bunu kendisine danışalım!"

Babalarının mezarına vardılar. Babalarına;

-"Ey babacığımız! Mısır Meliki (Firavun), bizi istemektedir. Çünkü şu an o çok kötü ve sıkıntılı bir durumdadır. Şu cihetle ki, iki kişi ortaya çıkmışlar. Bunların askerleri, orduları ve savaşçıları yok!

Ama bunlar, Firavunu zor durumda bırakıp, bütün halkın önünde mahcup etmişler. Deniliyor ki onların bir asaları var. O asayı yere bıraktıklarında ejderha (büyük bir yılan) oluyor. Ve bu ejderha önüne gelen her şeyi yiyor (ve yutuyor). Firavun, onlarla muâraza ve mücâdele etmek için bize ferman göndermiş (Bize ne tavsiye edersin?)

O anda kabrin sahibinden şöyle bir ses geldi: ¹¹⁸

-"Mısır'a varın! O iki zat uydukları zaman onların yılan olan asaları ne yapıyor?" diye sorun. Eğer onların o asaları hâlâ ejderha olarak mı kalıyor yoksa (kendiliğinden) asâ'ya mı dönüşüyor? (Bunu iyi öğrenin) Eğer onlar uykuda iken bilen asaları yılan olara kalıyorsa; bilin ki onların yaptığı şey, cadılık yani sihir değildir. Zira kendileri uyku halindeyken sihirbazların sihirlerinde hiçbir eser ve tesir kalmaz... Eğer onların halleri bu şekildeyse (onlar, uyku halindeyken bile yılan olan asaları hâlâ yılan olarak kalıyorsa) artık ne siz ve ne de başkası kesinlikle olarak galebe çalamaz. Zira onlar iki âlim (yani Allah tarafından kendilerine bilgi verilmiş peygamberlerdir ki) hiçbir kuvvet ve muâzara onlara karşı gelemmez...." diyerek kıssa etti.

Kıssa edildiğine göre bu iki kardeş, yanlarında on iki bin (12000) şakirt (talebe), dost ve arkadaşları olduğu halde Mısır'a gitmek için yola koyuldular. On iki konaklık yoldan Mısır'a geldiler. Onlarla beraber yetmiş bin kadar sihirbaz ve cadı Mısır'a geldi. Hepsi Firavunun çevresinde toplandılar.... ¹¹⁹

Sihirbazların Yanıldıkları Nokta

Ve onlar, kendilerinin te'hîr, güzel tedbîr, çok çalışmak, gayret etmek ve çabalamaklarla takdir olunanlardan bir

olmuştur,

İkincisi başındaki "mîm" harfi zait ve "yâ" harfi asıl olmak üzere masdarından alınmış olup, 'maişet' gibi "mefilel vezninde veya medyünenin muhaffefi olmakla aslında "mefûle" veznindedir. maddesi ise mülk ve taat, ceza ve siyaset mânâsına olduğundan bu şekilde medîne, mülk ve taat yeri, memleket veya İnzibat ve siyaset altında, memlûke manasıyla büyük şehirlere isim olmuş olur. Birinci takdirde çoğulu hemze ile 'u. İkinci takdirde ise gibi yâ ile olmak tazim gelir.

Halbuki kırâetlerin hepsinde hemze ile varid olmuş ve öyle okunmuştur, Demek ki, tercih edilen birinci görüştür. Bazı müfessirler tarafından denilmiştir ki, burada (medâin)'den murad, Mısır'ın Saîd şehirleri idi. Sihirbazların büyükleri ve en mahirleri Saîd içlerinde idi ve bazı rivayetlere göre yetmiş kadar usta sihirbaz toplanmıştı. Elmalı tefsiri: c. 4, s. 2233,

¹¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/68-70.

¹¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/70.

¹¹⁸ Bu ibareler Ruhû'i-Beyân tefsirinin eski baskılarında var. Fakat "Darü lhyâ-u't-Türâsi'l-Arabî yayınevinin yeniden dizip, tashih ve talik ile (M. 2001 ve H. 421 yılında) yayınladığı "Ruhû'l-Beyan tefsir'inin yeni baskılarında yok... Baskı hatası olarak buralara atılmışlar. Mütercim.

¹¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/70-71.

şeyi değiştireebileceklerinin vehmine kapıldılar. Bilemediler ki hak elbette galip gelecektir. Hüküm sabkat etmiştir. Hüküm hulul ettiği zaman; ilim vefehmin (anlamanın) saltanatının kalmayacağını bilemediler....¹²⁰

Sihirbazların Dünyalık Peşinde Koşmaları

"Bütün sihirbazlar da Fir'avn'a geldiler:"

Toplayıcıların onlara gönderilmesinden sonra, "Dediler ki:"

Kendilerinin Mûsâ Aleyhisselâm'a galebe çalacaklarına güvenerek, dediler ki:

"Elbette gaalip gelenler

biz olursak, bize mükâfat şüphesiz ya?"

Bunu ücretin sabit olduğu ve Firavunun kendilerine icabet edeceğinin kesin olduğunu haber vermek yoluyla söylediler.

Sanki şöyle dediler:

-"Bu takdirde elbette bizim için büyük bir ecir ve mükâfat vardır!"

Veya (istifham) Hemze (sinin) takdiriyle takfrî istifham (soru) yoluyla bunu söylediler.

Onların, "Eğer biz olursak" sözleri mücerred olarak

subûtün yerini tayin içindir. Yoksa galebe çalmada tereddüd için değildir. Zamirin ortalanması ve haberin lam ile süslenmesi ise kasr içindir. Yani:

- "Muhakkak ki galip olacaklar bizleriz; Mûsâ değil!" demektir.

Dedi ki: "Evet!"

(Firavun, onlara):

-"Evet! Muhakkak sizin için büyük bir ecir vardır!" dedi.

"Hem o vakit siz"

Bununla beraber sizler;

"Elbette gözdelerdensiniz."

Benim yanımda büyük bir mertebe sahibi olacaksınız.

Kelbî (r.h.) buyurdular: Firavun sihirbazlara:

-"Siz benim meclisime ilk giren ve benim meclisimden en son çıkan kişiler olursunuz." dedi. (3/212)¹²¹

Te'vilât-ı Necmiyyeden Tasavvuf? Manâlar

Te'vilât-ı Necmiyyede buyurdu:

Allâhü Teâlâ hazretleri bu konuşmayı (ve o sihirbazların bu dileklerini) Firavunun dili üzere, hak ve sâdık kıldı. Allâhü Teâlâ hazretleri onları (kendi yanında yani onları) Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında mukarrabîn (yakın olanlardan) olanlardan yapmakla, onların bu konuşmalarını hak ve doğru kıldı. Firavunun yanında değil... (Yani onlar Firavuna düşman oldular; Allâhü Teâlâ hazretlerine de dost....) Te'vilât-ı Necmiyyenin sözleri bitti.¹²²

İki Kişiye Karşı Yetmişbin Kişi

Farisî tefsirde buyurdu:

Varid oldu ki sihirbazlar cemaatinin en iyileri dört kişiydi. O iki kardeş;

1- Şabûr,

2- Gâdûr idiler; diğerleri de kendi deniliyordu:

3- Huttat,

4- Musaffa...

"Lübâb" isimli kitabta varid oldu ki, bu dört sihirbaz, sihirbazların en iyileriydi; fallllllllaaükat onlarla beraber (iyi sihirbazlardan) Şem'un adında biri daha vardı. Şem'un Mısıra geldi...

Şabûr ile Gâdûr, kendileriyle babalarını arasında geçen sual (yani babalarının kabrine gidip bu durumu sorduklarının ve babalarından almış oldukları) cevabı o kavme (sihirbazlar) topluluğuna kıssayı anlattılar... Mûsâ Aleyhisselâm'ın esasının ejder olma işini, araştırdılar. Mûsâ Aleyhisselâm uykuda iken de yılan olarak kalıp kalmadığını apaçık bir şekilde öğrenemediler. Mûsâ Aleyhisselâm uyurken asanın ejderha olarak mı kaldığı yoksa değnek olarak mı kaldığını tam öğrenemedikleri için bu iş onlara tereddütlü geldi ve hatıralarına şüphe doğdu...

Ta ki Firavun, Mûsâ Aleyhisselâm'ı talep etme vaktine kadar bu tereddütleri sürdürdü. Bütün cadılar yani sihirbazlar, meydanda ve münazara meclisinde karar kurdular.

Sihirbazlar, nizâm ve intizâm içinde durdular.

Mûsâ Aleyhisselâm elinde asası ile meydana geldi.

¹²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/71.

¹²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/71-72.

¹²² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/72-73.

Firavun büyük bir sevinç ile tahtının üzerinde kurulup oturdu.

Firavunun arkasında Mısır halkı... Hepsi münazara ve hadiseyi seyrediyorlardı. Bir tarafta yetmişbin (70.000) sihirbaz... Diğer taraftan da Mûsâ Aleyhisselâm ve kardeşi hazret-i Harun Aleyhisselâm... Sihirbazları büyük bir edep (ve saygı ile) öne geldi. ¹²³

Sihrin ve Firavunun Mağlûbiyeti

Yüce Meali:

Dediler ki:

"Yâ Mûsâ! Sen mi hünerini ortaya atacaksın, yoksa atanlar biz mi olacağız?"115

Mûsâ dedi ki:

"Siz atın!

Vaktâ ki, atacaklarını attılar; insanların gözlerini büyülediler ve onları dehşete düşürdüler. Hasılı büyük bir sihir gösterdiler.116

Biz de Musa'ya:

"Asanı bırakıver!" diye vahyettik. Bir de baktılar ki o, onların bütün uydurduklarını yalayıp yutuyor.117

Artık hak meydana çıktı ve onların bütün yaptıkları hiçe gitti.118

Artık orada mağlup olmuşlardı; küçük düşmüşlerdi.'

Sihirbazlar hep birden secdeye kapandılar...120

Dediler ki:

-lymân ettik o rabbü'l-alemîn'e;121

Mûsâ ve Harun'un rabbine..."122

Fir'avn dedi ki:

"Siz, ona ben izin vermeden îmân ettiniz hal Bu, herhalde bir hud'a/hile! Siz bu hileyi şehirde kurmuşsunuz, yerli ahaliyi ondan çıkarmak istiyorsunuz. O halde yakında anlarsınız.123

Mutlak sizin ellerinizi, ayaklarınızı çaprazına keseceğim. Sonra, mutlak sizin hepinizi birden asacağım!"

Dediler ki:

"Biz, şüphesiz rabbimize döneceğiz.125

Senin bize kızman da sırf rabbîmizin âyetleri gelince îmân etmemizden... Ey bizim rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve canımızı îmân selâmetiyle al!"126 ¹²⁴

Tefsîr-i Şerifi:

Dediler ki: "Yâ Mûsâ! Sen mi hünerini ortaya atacaksın..."

Asanı sen mi önce atacaksın?

"Yoksa atanlar biz mi olacağız?"

iplerimizi ve asalarımız önce biz mi atalım?

Sihirbazlar, (önce veya sonra asasını atma işinde) Mûsâ Aleyhisselâmı muhayyer bıraktılar.

Çünkü "Ya da" kelimesi burada mahayyerlik içindir. Ve mecazen üzerine atıf harfi itiâk olunur... ¹²⁵

Edep tmana Sebep Oldu

Müfessirân-i izam (r.h.) hazretleri buyurdular: Sihirbazlar, Mûsâ Aleyhisselâm'a karşı edepli ve terbiyeli davranış ve hareketleri onların iman etmelerine sebep oldu. ¹²⁶

Sihirbazlara Öncelik

Mûsâ dedi ki: "Siz atini

Sual: Sihir yapmayı emretmek caiz olmadığı halde nasıl olur da Mûsâ Aleyhisselâm, sihirbazlara;

Mûsâ dedi ki: "Siz atın!" buyurdu.

Cevâp: (Bu soruya şöyle) cevap verildi: Mûsâ Aleyhisselâm'ın, Mûsâ dedi ki: "Siz atın!" buyurması, yani: Kendi düşünce ve inancınıza göre hak üzereyseniz; siz atın, demek caiz olur... Onlara atma emrinin mucizeyi te'kîd etmek için olması da caiz olur. ¹²⁷

¹²³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/73.

¹²⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/74-75.

¹²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/75.

¹²⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/76.

¹²⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/76.

Sihre Rızâ Yoktur

Kâdî Beyzâvî (r.h.) buyurdular:

Mûsâ Aleyhisselâm, onlara bir ikram, hoşgörü, oniara ziyâdelik ve kendi sânına tam bir vesika (kuvvetlendirme) için sihirbazlara; "Siz atinî" buyurdu. Yani Mûsâ Aleyhisselâm'ın onlara önce atmalarını emretmesi, sihrin mubah olduğu kabilinden bir emir ve küfre rızâ değildir. Manâsı:

-"Atın Atacağınızı!"* demektir. ¹²⁸

Sihirbazların Halkı Büyülemesi

"Vaktâ ki, attılar;" O atacaklarını... "İnsanların gözlerini büyülediler..."

Yani insanların gözlerinin önünde sihirler yaptılar ve hakikati olmayan şeylerle onları hayret ettirmekle onları büyülediler. İbnu's-Şeyh (r.h.) buyurdular:

Sihirbazlar, sihir, hakkı bâtil ve bâtılı hak göstermek sebebiyle kendilerinin üzerinde olduklarının idrâk edilmesini için; yaptıkları malzemeleri evirdiler, çevirdiler, hareket ettirdiler...

"ve onları dehşete düşürdüler."

Burada (babı) babı) manasınadır. Sin (^) harfi te'kfd içindir. Manâsı ruhbettir.

Yani insanları dehşete düşürmekte tam mübalağa ettiler, demektir.)

"Hasılı büyük bir sihir gösterdiler." O vakitte.... ¹²⁹

Sihirbazların Büyük Sihirleri

Rivayet olundu:

Onlar (Firavunun yetmişbin kişilik sihirbaz ordusu) büyük halatlar ve kalın ve uzun ağaçlar topladılar. Onları büyük cüsseli yılanlar gibi gösterdiler. O halatların ve ağaçların içlerini cıva ile doldurdular- Sonra da onların bir çok asâ (sopa ve değneklerin) içine koydular. Güneşin harareti onları ısıttıkça, cıvanın tesiriyle onlar hareket ettiler. Bazıları bazılarının üzerine geldi. Halatlar birbirine dolandı. Çok idiler. Onları görenler onların kendiliğinden hareket ettiğini tahayyül etti. Ve böylece (görenlere göre) meydân yılanlarla doldu... (Herkes o sopa, büyük ağaç ve uzun iplerin yılan olduğun zannettiler...) ¹³⁰

Asanın Bütün Büyüleri Yok Etmesi

"Biz de Musa'ya:

-"Asanı bırakıver!" diye vahyettik. Bir de baktılar ki o, onların bütün uydurduklarını yalayıp yutuyor." Kırık manâ:

"Biz vahiy ettik," (kime?)

"Musa'ya:" (Ne vahyettik?) "bırakıver!"(Neyi bırak?)

"Asanı," "Bir de baktılar ki" (O ne yapıyor? "yalayıp yutuyor," (neyi?)

şeyi ki," (öyle şeyki?)

"Onlar uyduruyorlar."

"Bir de baktılar ki" kavi-i şerifin başındaki Fe fa) harfi fesahat içindir...

Yani Mûsâ Aleyhisselâm da asasını bırakıverdi. Mûsâ Aleyhisselâm'ın asası yılan oldu. Ve birde baktılar ki, asa, sihirbazların bütün büyü ve sihirlerini yalayıp yutuyor. Yani yutuyor ve yiyor, demektir.'dan geliyor. veznindedir. (Halk arasında) "onu yutmak/a yutup yedim"denilir. Bütün bunlar, onu süratlice tutup yediğim ve yaladığım zaman söylenir.

"Onlar uyduruyorlar." (fiili) yani dayı İftiradan uyduruyorlar," demektir. Bu sarf-ı nazar etmek, bir şeyi çevirmek ve bir şeyi olduğu yönden kalbectir. ¹³¹

Sihirbazların imanı

Rivayet olundu:

Mûsâ Aleyhisselâm'm asâ'sı sihirbazların bütün sihirlerini yalayıp tamamen yutunca; orada hazır olan (yüzbinlerce) kişiye yöneldi. İnsanlar, korktular. Kaçtılar. Büyük bir izdiham oldu. Büyük bir kalabalık telef oldu. Helak olanların sayısını ancak Allâhü Teâlâ hazretleri bilir...

Sonra Mûsâ Aleyhisselâm onu tuttu. O da hemen eskiden olduğu gibi asâ oluverdi. O sihirbazların sihirde kullandığı cirmi büyük olan (ip, halat, sopa, değnek, ağaç ve malzemelerini) tamamen yok etti. Veya onları latîf

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/76.

¹²⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/76-77.

¹³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/77.

¹³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/77-78.

cüzlere (yani moleküllere böldü.)

Bu hadiseyi gören Sihirbazlar;

-"Eğer bu (Mûsâ Aleyhisselâm'ın esasının sihirlerimizi yemesi) sihir olmuş olsaydı; elbette halatlarımız (iplerimiz) ve asalarımız (ağaçlarımız) yerinde kalırdı..." dediler. ¹³²

Hak Meydan Çıkması

"Artık hak meydana çıktı," Hak sabit oldu. Ve Mûsâ Aleyhisselâm'ın;

-"Ey Fir'avn! Bil ki, ben rabbü'l-alemîn tarafından bir resulüm." ¹³³ Sözüdeki doğruluğu ortaya çıktı. Allâhü Teâlâ hazretleri, bu mucizeyi Mûsâ Aleyhisselâm'ın elinde izhâr etmekle Mûsâ Aleyhisselâm'ın peygamberliğinde sâdık olduğunu ispat etmiş oldu.

"Ve onların bütün yaptıkları hiçe gitti."

Onların yapı geldikleri şeylerin ve amellerinin yani sihirlerinin bâtil olduğu ortaya çıktı. ¹³⁴

Firavun Mağlûp Oldu

"Artık mağlup olmuşlardı;"

Firavun ve ona tabi olanlar mağlup düştüler.

orada" (3/213)

0 meclis ve meydanda...

"küçükdüşmüşlerdi."

Zelil ve hakir oldular. Suskun duruma düştüler, (mât oldular)! Burada inkılap, ; olmak manâsmdar. ¹³⁵

Sihirbazlar Secdeye Kapandılar

Sihirbazlar hep birden secdeye kapandılar..."

Hemen secdeye kapandılar. Öyle şiddetli bir şekilde yere kapandılar ki sanki biri onları tutmuş ve şiddetli bir şekilde yere atmıştı. Nasıl? Hayır onları o gördükleri hak yere kapanmaya (secdeye) mecbur kıldı.

Bu kelâm'da "İstiâre-i temsiliyye" vardır. Zira sihirbazların kahredici (düşmanları mağlûp edici) mucizeleri gördükleri zamanla halleri, (yani) süratlice yere kapanıp secde etme durumları; şiddetli bir şekilde yüz üstü atılan bir kişinin hâline benzetildi.... Onların hallerinden müşebbehün bihin haline delâlet eden şeyle, tabir olundu... ¹³⁶

Sihirbazların İman Etmeleri

Dediler ki: İymân ettik o rabbü'l- alemîn'e..."

"Mûsâ ve Harun'un rabbine..."

ikinciyi birinciden bedel kıldılar...

Onların muradlarının Firavun olduğu anlaşılmasın diye... Zira (malum olduğu üzere) Mûsâ Aleyhisselâm daha küçük iken Firavun onu alıp beslemişti. Ancak Firavun kesinlikle Harun Aleyhisselâm'ı beslememişti ¹³⁷.

Yüzbinlerce İnsan İman Etti

İbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

Sihirbazlar, iman ettiler. (Ve o gün) İsrail oğullarından tam altıyüzbin (600000) kişi iman etti. ¹³⁸

¹³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/78-79.

¹³³ El-A'râf: 7/104,

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/79.

¹³⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/79.

¹³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/79-80.

¹³⁷ Âlimler demişlerdir ki, bu âyet ilmin fazileti hakkında en büyük delillerdendir. Çünkü diğerleri

bilgisizliklerinden dolayı "Bu bir sihirdir." denilince şüpheye düştüler, halbuki bu sihirbazlar sihrin sınırını Ve ne demek olduğunu bilmeleri ve konuya vakıf bulunmaları sayesinde Hz. Musa'nın asası ile meydana gelen olayın sihirden bambaşka birşey olduğunu, bunun göz boyacılığı ve insan gücüyle olabilecek bir şey olmadığını hemen anlayıp, bunun ilâhî bir mucize olması lazım geldiğini anında farkettiler. Eğer bu hususta bilgileri ve maharetleri olmasaydı ve sihrin özüne hakkiyle vakıf olmasalardı, o zaman kendi kendilerine "Belki bu bizden daha iyi biliyormuş, onun için bizim bilmediğimiz ve yapamayacağımız bir sihir yapmıştır." diyebilirdi. Fakat böyle demediler ve bu hususta hiç şüphe ve tereddüde düşmediler ve kendilerini tutamayarak derhal küfürden imana geçtiler. Şu halde sihir ilminde bile ihtisas bu kadar faydalı sonuçlar verirse, Hakk'ın birliği itikadında ve tevhid inancında ihtisas, İnsanlığın gelişmesine ne kadar yüksek faydalar sağlar bir düşünmeli...!

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/80.

¹³⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/80-81.

Firavunun Küfre Saplanması

"Fir'avn dedi ki:"

Sizirbazların (iman ve secde etmelerini) inkâr eder ve onları yaptıkları şeyden dolayı azarlayarak dedi ki:

"Siz ona îmân ettiniz ha!"

Tek bir Hemze (!) iledir. Ya azarlama mânâsını tazammun eden mahza ihbar içindir. Veya Hemzenin hazüyle istifhâm-ı tevbihi içindir...

"B/bette bize mükâfat şüphesiz ya?"¹³⁹ kavlı-i şerifinde geçtiği gibi...

"ben, size izin vermeden"

Ben size izin vermeksizin siz iman ettiniz (öyle mi?) demektir. Şu kavlı-i şerifte olduğu gibi:

-"De ki: "Eğer rabbimin kelimeleri için deniz mürekkep olsaydı, her halde rabbimin kelimeleri tükenmeden deniz tükenirdi; bir misli de ilave getiresek bile!"¹⁴⁰

Çünkü ondan izin, bundan mümkündür...

Bu, herhalde bir hud'a/hile! Siz bu

hud'ayı kurmuşsunuz,"

Yani sizler yapıp işlediniz, demektir. Yoksa hâl ve işin hakikati sizden sâdır olan durum delilin kuvvetinden ve mucizesinin zuhurundan dolayı değildir. Belki bu hadise sizin Mûsâ ile beraber kurmuş olduğu bir hilenin sonucudur...

şehirde" Yani Mısır'dan kararlaştırılan bu yere çıkmadan önce siz bu planı kurdunuz, demektir.¹⁴¹

Söz Almış Olması

Rivayet olundu:

Mûsâ Aleyhisselâm, Sihirbazların emiri (başkanları) ile karşılaştı. Mûsâ Aleyhisselâm ona;

-"Ne diyorsun? Eğer seni mağlûb edersem bana iman edecek misin? Benim getirdiklerimin hak olduğuna şehâdet edecek, misin?" diye sordu. O sihirbaz da;

-"Vallahi! Eğer sen beni mağlûb edersen; elbette sana iman edeceğimi" dedi. (Ve bu şekilde Mûsâ Aleyhisselâm'a söz verdi...)

Firavun da onların konuşmalarını dinliyordu... Şu kavlı-i şerif Firavunun onların konuşmalarını işitmesinden kaynaklandı: yerli ahaliyi ondan çıkarmak istiyorsunuz.

Yani Kıtbfleri çıkartmak ve buraya kendinizi ve İsrail oğullarına hâlis kılmak istiyorsunuz.

O halde yakında anlarsınız

Yaptıklarınızın âkibetini görürsünüz! Bu Firavun tarafından tehdidi içeren bir sözdür.¹⁴² Tafsîlâtı da şudur:¹⁴³

Firavunun İman Eden Sihirbazlara Tehdidi

Mutlak sizin ellerinizi, ayaklarınızı çaprazına keseceğim."

Birer taraf el ve bacadan keseceğim; yani sağ eliniz ve sol ayağınızdan keseceğim, demektir.

"Sonra, mutlak sizin hepinizi birden asacağım!"

¹³⁹ EI-A'raf:7/113,

¹⁴⁰ El-Kehf: 18/109,

¹⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/81-82.

¹⁴² Bu âyet-i keriminin tefsirinde Elmalılı şöyle buyurmaktadır: Görülüyor ki, Allah'a ve peygamberine iman edilince haksızlık ve tahakküm yollarının kapanacağını anlayan Firavun, bu sözüyle kamuoyunu yanıltmak ve heyecan vermek için siyasi bir entrika çeviriyor ve tamamıyla aleyhine sonuçlanan bu yarışmayı kendi iddiasını ispat eden bir olaymış gibi göstermeye çalışıyor ve asıl kendisi sihirbazlık ve şarlatanlık yapıyor. Böylece Hz. Musa'nın peygamberliğine olduğu gibi, onu tasdik eden sihirbazların imanı ve davranışları hakkında da yok yere şüpheler uydurup ortaya atıyor ve kamuoyunu bulandırıyor. Her şeyden önce diyor ki: "Bunların böyle a nızın iman edivermeleri, gerçekten mucizenin kuvvetini takdir etmekten doğan samimi bir iman değil, muhakkak önceden hazırlanmış bir danışıklı dövüştür, bir hiledir. Bunlar çevre şehirlerden toplanıp Mısır'a geldiklerinde veya daha önce Mûsâ ile gizlice b uluşmuşlar, aralarında anlaşıp, uyumuşlar. Mûsâ bunlara sihir öğreten büyükleri ve reisleri imiş, Söz birliği etmişler ve halkı aldatmak için böyle hareket etmeye karar vermişler. Yoksa bunlar birbirlerine gerçekten rakip olsalardı, benim tarafımdan da bir izin ve irade olmadan böyle birdenbire secdelere kapanarak ona iman ediverirler mi idi?"

İkinci bir husus, bunları böyle davranmaya sevk eden asıl maksatlarına gelince diyor ki: Bunlar böyle sihirbazlıkla hükümetin nüfuzunu kırarak memlekette ihtilâl yapacaklar, İsrailoğulları'nı arklarına ahp, Mısır'ın yerli halkını, yani Kıptî ahaliyi Mısır'dan sürüp çıkaracaklar. Hükümetlerini alaşağı edip, yerlerini yurtlarını zaptedecekler. Bütün derterli budur."

İşte Firavun, kamuoyunu Vatan elden gidiyor" endişesine ve telaşına düşürüp Mûsâ ve ona iman edenler aleyhinde galeyana getirmek için halkın zihnine bu iki şüpheyi fırlatıp atmıştır ki,

İşte Allah, kâfirlerin kalblerini böyle mühürler." (A'raf, 7/101) âyetinin delalet ettiği mânâ gereğince kalbleri mühürlenmiş olan ve Firavun tabiatinde bulunan kâfirler de onun mesleğine uyarak, hak peygamberleri politikacı birer sihirbaz, mucizelerini de birer sihir gibi görmek ve göstermek isterler. Bu gün bile Hz. Musa'nın asâ ve "beyaz el" mucizelerini, Firavun'un sihirbazlarının nları ?ibî göz bovarmaktan ibaret bir sihir sanatı veya bir hurafe gibi tanıtmak isteyen ve Hakk in ayetlerine "tulsımlı yalan" diyen ne kâfirler ve karanlık bir odada ellerini koyundaki fosfor tozuna batırıp çıkarmak suretiyle parıldatarak Hz. Musa'nın yed-i beyza (beyaz el) mucizesi taslamaya kalkışan ne sahtekarlar vardır. Elmalı tefsiri: c.4, s. 2236-2252,

¹⁴³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/82.

Nil nehrinin kenarında, hurma ağaçlarına... Sizi rusvây etmek ve sîzin benzerlerinize de bir ibret olması için Denildi:

Bu işi (insanın el ve ayaklarını çaprazvari olarak kesen ve insanları ilk idam eden ve bunu) bir kanun haline getirip meşru kılan Firavundur. ¹⁴⁴

İslâm'da El ve Ayakların Çaprazına Kesilmesi

Allâhü Teâlâ hazretleri, el ve ayakların çaprazına kesilmesini, sadece "Kuttâ-i't-Tarîk" (Yol kesen, Müslüman toplumlarında emniyet, can, mal ve namus emniyetini bozup yolculara saldıran ve onların mallarını alan, canlarını heder eden ve namuslarını kirleten eşkiyâ) için; yapmış oldukları bu günahın büyüklüğünden dolayı, eller ve ayakların çaprazına kesilmesi meşru kılındı ¹⁴⁵....

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri yol kesen eşkiyayı Allah ve Resûlüyle muharebe edenler olarak isimlendirdi ¹⁴⁶...

"Dediler ki:"

Yeni olan imanlarının üzerine sabit olarak dediler... Bu kavî-i şerif, istinaftır.

Biz« şüphesiz rabbimize döneceğiz."

Rücu1 edicileriz... Yani ölümler Allah'a döneceğiz, bunda hiç şüphe yoktur. Bu ölüm ister senin tarafından olsun ve isterse senin tarafından olmasın... Biz senin korkutmalarına da hiç aldırmıyoruz. Zira bizler Rabbimizin rahmetine ve onun sevaplarına dönüyoruz; eğer sen bunu bize yaparsan.... Onlar adeta bunu Allâhü Teâlâ hazretlerine kavuşmak için can atarcasına istediler... ¹⁴⁷

Su ve Çamur Kaydından Kurtul

Mesnevide buyuruldu:

Can (ruh), su ve çamur kaydından; Kurtulsa, bu onu mutlu eder.... Allah'ın aşkıyla çoşup, raksetse; Ayın ondördü gibi tam ve noksansız olurdu. ¹⁴⁸

Ten Nikâbını Kaldır

-"(Ey can!) Kaldır şu ten nikâbını Ruh canından... Dosta kavuşmak yüzlerce fethe (ve perdeye) sahiptir!." ¹⁴⁹

Keşke Kavmim Bilseydi

-"Bu cihanda canın;

-"Keşke kavmim bilselerdi!"

Narası (hâlâ) artmak (ve duyulmaktadır...)." ¹⁵⁰

Sihirbazların Firavuna Cevapları

"Senin bize kızman da sırf,"

Senin inkâr etmen ve bizi ayıplanman sadece;

Rabbimizin âyetleri gelince imân

etmemizden..."

0 da amellerin en hayırlısıdır. Menkıbelerin aslı, senin rızâsını (ve hoşnutluğunu) istemek için; bizim ondan

¹⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/83.

¹⁴⁵ Maddî "Kuttâ-i Tarîk'in el ve ayakları çaprazına kesildiği gibi, manevî eşkiyâ ve Hakka giden doğru yolda Müslümanların yolunu kesen ve hakikaten evliya olmadığı halde ecdadının evliya oluşunu ileri sürerek Kenâsına pay biçen ve kendiliğinden meşihat postuna oturup, evliya olmadığı halde evliyalık taslayan ve gerçek murşid-i kâmillere de düşman olan sahte şeyhlerde aslında "Kutta-i tarik'tırlar. Mütercim.

¹⁴⁶ Bu konuda daha önce Maide Sûresi 33. ayet-i kerimesinde geniş malumat geçmişti. Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

-"Fakat Allah'a ve Resûlü'ne harb etmeye kalkışan ve yeryüzünde fesada çalışanların cezası, öldürülmelerinden veya asılmalarından veya ellerinin ayaklarının çapraz kesilmesinden veya buldukları yerden sürgün edilmelerinden başka bir şey olamaz. Bu onlara dünyada çekecekleri bir zillettir/aşağılıktır. Âhiret'te ise kendilerine azım/büyük bir azap vardır," El-Mâide: 33,

¹⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/83-84.

¹⁴⁸ Mesnevî-i şerif-i manevî: Defter, 1 ,s. 55,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/84.

¹⁴⁹ Mesnevî-i şerif-i manevî'de bulunmadı. Bu manada ne güzel buyurmuşlar;

Dû cihanda tasarruf ehli'dir Ruh-u Veli, Deme kim bu mürde'dir. Bundan nice derman ola Ruh-u şimşir-i Hüdâdir ten glâf olmu ona Dahi a'lâ kâr eyler bir tîği kim üryan ol Hadikatü'l-Evüya, s. 65,

Vefatından sonra tasarrufu devam eden bazı evliya ve murşid-i kâmillere vardır.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/84-85.

¹⁵⁰ Mesnevî-i şerif-i manevî: Defter, 5,s. 70,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/85.

(Allah'tan bize gelen âyetlerden) sapmamız asla mümkün değildir. Böyle bir şey bizden gelmez (ve sadır olmaz)...

Sonra Allâhü Teâlâ hazretlerine sığınarak ona dua ettiler:

"Ey bizim rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır."

Firavunun korkutmalarına karşı üzerimize sabır yağdır. Su yağdırdığın gibi üzerimize sabır yağdır.

Suyu yağdırmak, istiare kabilindedir. Firavunun korkutmalarına ve tehditlerine karşı sabır, yağın suya benzetildi. Kendi nefsinde gizlendi. Kendisine sabrın yağdırılması, istiâre-i

mekniyye-i tahliye oldu. Çünkü dökülmek ve yağmak suyun lazım ve doldurulmasındandır... (3/214)

Ve canımızı îmân selâmetiyle al!"

Bize nasip ettiğin (ve bizi nızıklandırdığın) İslâm üzere bizi sabit kıl! Firavunun korkutma ve tehditlerinden fitneye düşünlerden eyleme! ¹⁵¹

İman Edenleri Öldürdü mü

Denildi ki:

-"Ayetlerimiz hakkı için siz ve size tâbi olanlar galip geleceksiniz!" ¹⁵² Âyet-i kerimesinden dolayı, Firavun, o iman eden

sihirbazlara herhangi bir şey yapmaya güç yetiremedi.

İbnî Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

Firavun, sihirbazları tuttu. Önce onları (n el ve ayaklarını çaprazına kesti ve) sonra da onları Mısır, Nîl'inin kenarında idam etti....

Mesnevî'de buyuruldu:

-"Sihirbazlar, ilk olarak; Mûsâ Aleyhisselâm'ın hakkını ve kadrini bildiler.

Suçlarından dolayı da el ve ayaklarını feda ettiler, (tman ile Allah'a yürüdüler..) ¹⁵³

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

Bu kıssada şuna işaret vardır:

Nefis Firavunu, iman sihrini ve sıfatlarını inkâr etti ve der ki:

"îmân ettiniz ha!" Ruh Musaya...

"ben size izin vermeden önce..."

Yani ona iman etmek için...

Bu, herhalde bir hud'a/hile! Siz bu hudayı kurmuşsunuz..."

Ruhun sıfatlan olan sihirbazlar, Mûsâ Ruha muvâfakatında hile yaptınız.

"şehirde,"

Kalıb ve beden şehrinde...

"Yerli ahaliyi ondan çıkarmak istiyorsunuz..."

Ehli de, cismânî bedeninin, lezzetleri ve şehvetleridir.

Muhakkak ki nefsin sıfatları iman ettiği, ruh ve sıfatlarına muvafakat ettiği zaman; dünya lezzetleri ve şehvetleri dünyasından çıkar...

"O halde yakında anlarsınız..."

Sizi iptal etmek hakkındaki mekrimi ve hilelerimi anlarsınız. Lezzetleri ve şehvetlerden istifâ'yı yakında anlarsınız...

o "Mutlak sizin ellerinizi, ayaklarınızı çaprazına keseceğim."

"Tevsîl" bıçağı (yani yakında yaparım, şimdilik kalsın ileride işlerim düşüncesiyle sizi) sâlih amellerden keserim.

"Sonra, mutlak sizin hepimizi birden asacağım!"

Dünyanın süsleri ve onun taalluklarının hurmalarında... Dediler ki: "Biz, şüphesiz rabbimize döneceğiz."

Dünya ve dünyanın içinde olanlara değil...

Senin bize kızman da sır? rabbimizin âyetleri gelince îmân etmemizden... Ey bizim rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır..."

Dünyanın taalluklarını (ve bütün ilgilerini) kesmek işinde bize sabır ver...

"Ve canımızı îmân selâmetiyle al!" Senin kulluğuna teslim olmuş olarak iman ile canımızı ali ¹⁵⁴

¹⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/85-86.

¹⁵² el-Kasas: 28/35,

¹⁵³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/86.

¹⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/86-87.

Yeryüzüne Takva Ehli Sahip Olacaktır

Yüce Meali:

Fir'avn'un kavminden yine o ileri gelen cemaat dediler ki:

"Yâ!. Musa'yı ve kavmini bırakacaksın ki, seni ve ilâhlarını bırakın da, yeryüzünde fesat çıkarsınlar?" Dedi ki:

"Yine oğullarını öldürürüz ve kadınlarını diri tutarız; yine tepelerinde mutlak kahrımızı yürütürüz."127

Mûsâ, kavmine dedi ki:

"Siz, Allah'ın avn ve inayetini/yardımlarını isteyin ve acıya tahammül edip dayanın. Her halde arz/yeryüzü Allah'ındır. O'na kullarından dilediğini vâris kılar. Akıbet ise müttekilerindir."128

Dediler ki:

"Biz, sen bize gelmezden evvel de ezâ edildik, sen bize geldikten sonra da...."

Mûsâ Dedi ki:

"Umulur ki rabbiniz, hasmınızı helak edip de sizi yeryüzünde halife kılacak; sizin de nasıl işler yapacağınıza bakacaktır."129 ¹⁵⁵

Tefsîr-i Şerifi:

"Fir'avn'un kavminden yine o ileri gelen cemaat dediler ki" ¹⁵⁶

Firavunun Korkması

Rivayet olundu:

Firavun, Mûsâ Aleyhisselâm'dan göreceklere gördü. Mûsâ tayhisselâm'dan görmüş olduğu;

1- Asâ mucizesi,

2- Yed-i Beyzâ (beyaz el) mucizesinden sonra;

Firavun, Mûsâ Aleyhisselâm'dan çok şiddetli bir şekilde korktu. Bundan dolayı Mûsâ Aleyhisselâm'ın iman davetine icabet etmedi ve Mûsâ Aleyhisselâm'a kötülük ile taarruz da edemedi...Belki Mûsâ aleyhisselâm'ı serbest bıraktı.. ¹⁵⁷

Kraldan Çok Kralcıların Firavunu Kışkırtmaları

Bundan dolayı Firavunun kavminin eşrafı ona dediler ki: "Yâ! Musa'yı ve kavmini bırakacak mısın?," Onları olduğu hal üzere terk edecek misin?

yeryüzünde fesat çıkarsınlar?"

Yani Mısır toprağında halkı dinlerinden çıkararak dinlerinde fesat mı çıkarsınlar? Ve onları sana tabi olmaktan alıkoyup çevirsinler mi?

"Ve seni bırakın,"

Bu kav/-/ şerif fesat çıkarsınlar?" kav/ şerifinin üzerine atıftır.

ve İlâhlarını...."

Senin ma'bûdlarını, demektir.

Firavunun Mabûdları?

Denildi ki:

(Kendisinin halkın en yüce rabbi olduğunu söyleyen) Firavun, yıldızlara tapıyordu.

Doğrusu ise Farişî tefsir'de olduğu gibi:

Firavun kendi suretinde putlar ve heykeller yaptırmıştı. Ve halkına da kendisine yaklaşmaları ve yakın olmaları için, kendi putlarına tapmasını ve heykellerine saygı göstermelerini emretti. Ve bundan dolayı Firavun;

Benim! En yüksek rabbiniz!" dedi ¹⁵⁸

Firavunun Kötü Karar Vermesi

"Dedi ki."

Firavun onlara icabet ederek dedi ki:

"Yine oğullarını öldürürüz,"

Hemen acele olarak onların erkek çocuklarını öldüreceğiz!

"ve kadınlarını diri tutarız"

¹⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/87-88.

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/89.

¹⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/89.

¹⁵⁸ en-Nâziât: 79/24,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/89-90.

Kadın (ve kızlarını) diri olarak terk edeceğiz! Onları öldürmeyeceğiz! Belki onların kadın ve kızlarını hizmetlerimizde kullanacağız, dediler....

Bu kavli-î şeriften maksat şudur: Biz yine onların erkek evlatlarını öldürmeye döneriz ve kadınlarını hizmette kullanırız; Musa'nın doğumu anında yaptığımız gibi yaparız. Bilsin ki biz onun üzerinde kahr, güç ve galebe sahibiyiz.

Mûsâ, müneccimlerin, geleceğinden haber verdikleri, mülkümüz ve saltanatımızın elinde giderilecek olan çocuğun kendisi olduğu vehmine kapılmasın diye...

"Ve yine tepelerinde mutlak kahrımızı yürütürüz."

Biz kuvvetçe onların üzerindeyiz. Bizim hâlimiz asla değişmediği gibi biz onlara kahrımızı yürütürüz. Onlar, bizim elimiz ve kuvvetimizin altında kahra duçar olmuşlardır...¹⁵⁹

Mûsâ A.m Kavmine Nasihati

"Mûsâ, kavmine dedi ki:"

Mûsâ Aleyhisselâm, kavmi Firavunun sözünü işitip ona karşı aciz oldukları anda; kavmini teselli etmek ve güzel âkıbetin onlar için olduğunu vaad etmek üzere, kavmine dedi ki;

Siz> Allah'ın avn ve inâyetiniTyardımını isteyin"

Firavunun belâsını defetmesi için Allâhü Teâlâ hazretlerinden yardım dileyin...

"ve acıya tahammül edip dayanın"

İşitmiş olduğunuz, Firavunun bâtil sözlerinden dolayı sabredin.

"Her halde arz/yeryüzü Allah'ındır."

Mısır arazisi...

"°na Kullarından dilediğini vâris kılar."

Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarından dilediğini Mısıra varis eder, demektir.

"Akıbet ise," Nusret, ilâhî yardım ve zafer ile dolu olan güzel sonuç; " müttekîlerindir."

Sizin de kendilerinden olduğunuz takva ehli içindir...¹⁶⁰

İsrail Oğullarının İmanı

Zira rivayet olundu

Firavunun sihirbazları mağlûp olup, Mûsâ Aleyhisselâm'ın peygamberliği, hüccetinin yükselmesiyle beyân olup ortaya çıktığında, İsrail oğullarından altıyüzbin (600 bin) kişi Mûsâ Aleyhisselâma iman etti. Şirk ve isyandan korundular.

Bundan, Allâhü Teâlâ hazretlerinden yardım dilemek ve sabretmenin, takva babından olduğunun ilânı vardır.¹⁶¹

Sabrın Mükâfatı

Hafız (k.s.) buyurdular:

-"Bu yaşlılık vakti,

Yusuf un sohbeti bana müyesser oldu. Bu benim (Yakub Aleyhisselâm misâli) gönülde hüzne sabretmemdir..."¹⁶² (3/215)

İsrail Oğullarının Şikâyetleri

"Dediler ki:" İsrail oğulları dedi ki: "ezâ edildik/' Firavun tarafından..."

"Biz, sen bize gelmezden evvel,"

Senin risâletle bize gelmeden önce... Bununla Mûsâ Aleyhisselâm doğmadan önce ve sonra erkek çocuklarının öldürülmesini kasedtiler.

"sen bize geldikten sonra da..."

Resul olarak bize gelmeden sonra da... İsrail oğulları bununla; Firavunun bir daha erkek evlatlarını öldüreceğini tehditler savurması ve Firavunun Mûsâ Aleyhisselâm'a olan düşmanlığından dolayı İsrail oğullarına çeşit çeşit zulüm, işkence ve kötülük yapmasını murad ettiler...¹⁶³

¹⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/90.

¹⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/90-91.

¹⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/91.

¹⁶² Divân-ı Hafız-ı Şirâzi s. 169, Şu beyit Ruhü'l-Beyan tefsirinin Darü't-Türâsi'l-Arabinin baskısından yanlış olarak dizilmiştir.

¹⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/91-92.

¹⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/92.

Mûsâ A.'ın fsrâil Oğullarına Vaadi

"Mûsâ Dedi ki:"

Mûsâ Aleyhisselâm, İsrail oğullarının müşahede ettiklerinden dolayı sızlandıklarını ve feryatlarının çok şiddetli bir şekilde yükseldiğini gördüğünde, onları teselli etmek; Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

"Her halde arz/yeryüzü Allah'ındır."

Kavl-i şerifinde beyân edileni onlara açıklamak için dedi ki:

"Umulur ki rabbiniz, hasmınızı helak eder..."

Allâhü Teâlâ hazretlerinden, düşmanınızın helakinin çok yakın olduğu umulur.... Size bu yaptıklarını yapan ve tehditleriyle sizi korkutan ve size zulüm eden düşmanınızın (Firavunun helaki çok yakındır)....

1 1 "Umulur ki" Fiili, kuldan sadır olursa, haberinin içerdiği manâyı ümit etmek içindir...

"Umulur ki" Fiili, Allâhü Teâlâ hazretlerine isnat edilirse,

ümit ettirmektir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin ümit ettirdiği şeyde ise vucûb vardır. Zira kerim ümit ettirdiği zaman ve vaad ettiği zaman, onu yapmayı (ve yaratmayı) nefesine vacip kılar...

"Ve sizi yeryüzünde halife kılacak;"

Sizi Mısır memleketinde ve mukaddes topraklarda halifeler kılacaktır...

"bakacaktır."

"Nazar etmek- bakmak" bazen kendisiyle ilme götüren tefekkür murad edilir...

Bazen de kendisiyle görülen şey tarafına göz bebeğini kapatmak murad edilir ki, görmenin kendisinin üzerine terettüp etmesi istenir...

Bu iki manâdan her biri, Allâhü Teâlâ hazretlerinin hakkında muhaldir. (Zira bu tür noksan; sıfatlardan Allâhü Teâlâ hazretleri münezzehtir...) Ancak nazarını gayet üstün derecesi olan görmek hakkında mecazîdir....

Yani görür;

sizin de nasıl işler yapacağınıza İhsan ve iyilik mi yapacaksınız yoksa kabahat ve çirkinlik mi? Allâhü Teâlâ hazretleri, sizden sadır olan amellere göre size ceza ve mükâfat verecektir...

Şük mü, nankörlük mü, taat mı Ve isyan mı, ¹⁶⁴

Dünya ve Kadın

Hadis-i şerifte buyurdu:

"Muhakkak ki dünya hoş (yeşillik, güzel manzaralı ve) tatlıdır. Allah sizi orada halife kıldı da nasıl iş göreceğinize (ve nasıl amel edeceğinize), bakıp durmaktadır. Gözünüzü açın! Dünyâdan sakının, kadından sakının. Muhakkak ki İsrail oğullarının ilk fitnesi kadın hakkında idi... ¹⁶⁵

Hadis-i Şerifin Şerhi

Dünya hoş (manzaralı ve) tatlıdır."

Yani dünyanın görünüşü güzeldir. Bakan kişiye hoşnutluk verir.

Burada zikredilen dünyadan murad, dünyanın sureti ve metâi dir...

Ancak dünyayı "hoş (yeşillek ve güzel manzaralı" diye vafetti... Arablar, nimet olan şeylere hoş ve yeşillik ismini verirlerdi. Veya dünya süratlice yok olup gittiği için yeşilliklere benzetildi. (Yeşillikler de kısa bir sürede çürümektedirler...)

Bunda dünyanın bir aldanma olduğuna ve insanların dünyanın güzelliği ve tadından dolayı fitneye düştüklerini beyân manâsı da vardır...

"Ve muhakkak ki Allah sizi orada halife kıldı..."

Yani sizleri dünyada halifeler kılacaktır, demektir. Yani sizin mallarınız hakikatte sizin değiller. Mallarınız Allâhü Teâlâ hazretlerindedir. Size o mallarda tasarrufu verdi. Bu tasarruf vekâlet menzilesinde (mertebesinde ve yerinde)dir...

"Nasıl iş göreceğinize (ve nasıl amel edeceğinize), bakıp durmaktadır..."

Tasarruf ettiğinize bakıcıdır.... Denildi ki bu hadis-i şerifin manâsı şöyledir: Allâhü Teâlâ hazretleri, yeryüzünde sizi, sizden önce olanların halifesi kıldı. Onların elinde olanları size verdi. Allâhü Teâlâ bakıyor; acaba siz onların hallerinden ibret alacak ve onların sonuçlarını düşünceksiniz??? ¹⁶⁶

Başkasının Başına Gelenlerden Nasihat ve İbret Al

¹⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/92-93.

¹⁶⁵ Sahih-i Müslim:4925, İbni Mâce: 3990, bu son iki cümle Ruhü'l-Beyan tefsirinin metninde yoktur.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/93-94.

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/94-95.

Sa'dî (k.s.) buyurdular:
-"Kuş (bile) gitmez;
Dâne (ve yem) tarafına...
Çünkü diğer bir kuşu tuzağa tutulmuş gördü...
Nasihat al!
Başkalarının başına gelen musibetlerden...
Ta başkaları senden nasihat tutmasınlar..." ¹⁶⁷

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

Muhakkak ki Firavun nefsi... Ona hevâ, gadab ve kibir kavmi dedi ki:
"bırakacak mısın?,"
" Musa'yı"
Ruh Musayı...
" ve kavminir'Kalb, sır ve aklı...
yeryüzünde fesat çıkarsınlar?"
Beşeriyet toprağında...
"Ve seni bıraksın," (Daha?)
"ve ilâhlarını..." Dünya, şeytan ve ibadet etmeyen tabiat...
'Dedi ki." Nefis Firavunu,
"Yine oğullarını öldürürüz/"
Ruhun ve kalbin sıfatının oğullarını ve sâlih amellerin kendisini Öldüreceğiz...Yani onların amellerini riya ve ucub (kendisini beğenmekle) iptal ederiz...
"ve kadınlarını diri tutarız"
Kendisinden amellerinden doğduğu sıfatları diri tutarız... "Ve yine tepelerinde mutlak kahrımızı yürütürüz." Mekk, tuzak ve hile ile "Mûsâ, dedi ki:"Ruh,
"kavmine," Ve onun kavmi;
Kalb, Akıl, Sır'dır...
"Siz, Allah'ın avn ve inâyetinMyardimmı isteyin ve acıya tahammül edip dayanın"
Nefse karşı mücâhede etmek,
Nefse muhalefet etmek ve
Hakka tabi olmak konusunda Allah'tan yardım dileyin...
Her halde arz/yeryüzü."
Beşeriyet arzı...
" Allah'ındır.... O'na kullarından dilediğini vâris kılar."
Ruh saidler ve onun sıfatlarını beşeriyet arzında varis kılar. Beşeriyet arzı ruhun sıfatlarıyla muttasıf olurlar. Ve beşeriyet arzına nefis eşkiyâları ve onun sıfatları da varis olurlar... O zaman da beşeriyet arzı onun sıfatlarıyla vasıflanır...
"Akıbet ise, müttekîlerindir."
Hayrın âkibeti ve saadet takvâlı olanlar içindir... Saidler de onlardandır...
"Dediler ki:"
Ruh'un kavmi kendisine dediler ki,
"Biz, "ezâ edildik... Sen bize gelmezden evvel,"
Sen bize ruhanî varidat ile gelmeden önce... Bizler balığ olmadan önce; bizler beşeriyet vasıflarından ve muamelelerinden çok eziyet gördük... (3/216)
"sen bize geldikten sonra da..."
Bulûğ'dan sonra senin bize varidat ve ruhanî ilhamlarla gelmeden sonra da; bizler beşeriyete çağrışım ve davet eden şeylerden eziyet gördük.
"Mûsâ Dedi ki:" Ruh onlar dedi ki:
"Umulur ki rabbiniz, hasmınızı helak eder..."
Nefis ve sıfatlarını Rabbânî varidat ile helak eder ve onların eziyetini sizden defeder...
Bu kavî-i şerifte şuna işaret vardır:
Ruhanî varidat tek başına nefis ve sıfatlarını yok etmeye (zararsız hale getirmeye) kâfi değildir... Ve elbette bunda Rubûbiyet sıfatlarının tecellisi de lazımdır...
e sizi halife kılacak;"
Yani kendi sıfatlarından bir sıfat ile tecelli ettiği zaman; beşeriyet arzında nefsin sıfatlarından bir sıfat kalmaz...

¹⁶⁷ Gülistân-ı Sa'dî'yi Şîrâzî, s, 187,
İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/95.

Nefsin bütün sıfatlarını ruh ve kalbin sıfatlarına çevirir ve ruh'u halife kılar...

"Yeryüzünde... bakacaktır; sizin de nasıl işler yapacağımıza...."

Ubudiyet (kulluk makamında oturmak) ve Rubûbiyet nimetlerinin şükürlerini edâ etmede (nasıl davrandığınıza bakar....) Te'vilât-ı Necmiyyede de böyledir...¹⁶⁸

Firavun Ve Kavmine İmtihanlar

Yüce Meali:

Filhakika/doğrusu, Âl-i Fir'avn'u tuttuk, senelerce kıtlık ve hasılat eksikliğiyle sıktık... Gerekti ki, düşünüp ibret alsınlar...¹³⁰

Fakat kendilerine iyilik geldiği zaman,

"Ha! bu bizim hakkımız." dediler ve başlarına bir kötülük gelirse, Mûsâ ile maiyyetindekilerden teşe'üm ediyorlar/uğursuzluk geliyor sanıyorlardı. Şu'm kuşları/nasipleri ise, ancak Allah yanındadır ve lâkin ekserisi bilmezlerdi.¹³¹¹⁶⁹

Tefsîr-i Şerifi:

"Hakikaten/doğrusu, Âl-i Fir'avn'u tuttuk,"

Firavunun kavmini ve dininin ehlini tuttuk... Bir adamın âl-i, onun husûsî adamları, onun işlerini ve kendi işlerini ona havale eden kişilerdir. (Ne ile tuttuk?)

"Senelerce kıtlık ile..."

"seneler" il, "sene" kelimesinin cemiidir... "sene" aslında mutlak olarak yıl manasınadır. Ancak bu kelime daha çok kıtlık senelerinde kullanıldı ve onunla kıtlık senelerinin tarihi belirtilmiş oldu. Hatta "seneler" kelimesi, kıtlığın ismi ve alemi oldu.... "yıldız" kelimesinin kullanımda (asıl yıldız demek olan) "Süreyya" kelimesine galip gelmesi gibi... (Daha ne ile onları tuttuk?)

"Ve hasılat eksikliğiyle sıktık..."

Meyvelerine, sebze ve ekinlerine hastalıklar isabet etmekle hasılatlarını eksilttik... Bu, kıtlığın ziyâde şeklidir. Zira meyveler, insanların azığı ve gıdalarıdır...¹⁷⁰

Kıtlık Yılları

Ka'b hazretlerinden rivayet olundu:

"İnsanlar üzerine bir zaman gelecek, Hurma ağacı tek bir hurma bile yüklenip tutmayacaktır.

İbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

"Seneler" kelimesinin ifâde ettiği kıtlık, onların ova,

ziraat (çiftlik ve köylerinde) hayvancılık yapanları içindir.

"ve hasılat eksikliğiyle sıktık..." (kavl-i şerifinin

ifâde ettiği meyve, sebze ve hasılat kıtlığı) ise şehirlerinde vaki olan kıtlıktır....¹⁷¹

Musibetler Öğüt İçindir

"Gerekti ki, düşünüp ibret alsınlar..."

Düşünüp ibret alsınlar ve öğütlensinler ve bunun onların günahlarından ve isyanlarından dolayı olduğuna yakînen inanıp uyansınlar ve böylece üzerinde oldukları azgınlık, taşkınlık ve düşmanlıktan vazgeçsinler...¹⁷²

Lealte Fiili

fâkavl-i şerifi me 'hâzin ilietidir.

Ya Âliâhü Teâîâ hazretlerinin kullara dönük olan fullerinin maksatlarının ta'lîii (illet ve sebebinin) tecvizi içindir. Ehl-i sünnetten çoğu bu mezhepte ve görüşte olduğu üzere...

Yada gayeyi kendisinin semeresi olan şey üzerine tertip etmek için tenzil etmektir.... Garazı kendisi için tertip bulunduğu bir menzile

indirmektir. Zira Allâhü Teâîâ hazretlerinin fiillerine tabi oimak; bir çok gayeler ve kendisi için gayenin iietini olmaksızın koruyan değerü maslahatlar içindir...

Şu cihetle ki eğer o maslahat ve gayeler olmamış olsaydı; elbette ona yönelmezdi. Şu niza götürmeyen şüphesiz

¹⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/95-97.

¹⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/98.

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/98-99.

¹⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/99.

¹⁷² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/99.

bir realitedir...¹⁷³

Musibetler

Bu âyet-i kerime sununa delâlet etmektedir:

Muhakkak ki mihnet, meşakkat, şiddetler ve musibetler, uyanmak ve itibâr edip ibret almayı gerektirmektedirler... Lakin (musibet ve belâlardan) ibret almak; saadet ehli ve basîret sahipleri içindir...

Amma şekavet ehli olanlar ise, nimetlerin çoğu onları uyandırmadığı gibi; çok azab, şiddetli belâ ve musibetlere düşmek de kendilerini uyandırmaz...¹⁷⁴

Söğüt Ağacı Gül Açmaz

Şeyh Sadî (k.s.) hazretleri buyurdular:

-"Çok çalışmakla söğüt (ağacının) dalından gül bitmez (yeşermez)"

Zencî kişi hamama girmekte de beyaz olmaz... Bir kere yıkansa bile..."¹⁷⁵

Firavunun Hadiselere Bakışı

"Fakat kendilerine iyilik geldiği zaman,"

Genişlik, rehâf ve bolluk ve bunlardan gayri hayır kendilerine geldiği zaman;

"Hal bu bizim hakkımız." Dediler"

Bu bizim içindir; bizim bunu hak etmemizden dolayıdır, dediler. Bunu AHâhü Teâlâ hazretlerinin bir fazl-u keremi olarak görmediler...

"Ve başlarına bir kötülük gelirse,"

Kıtlık ve belâ gibi bir kötülük gelirse de...

ile maiyyetindekilerden teşe ediyorlar/uğursuzluk geliyor sanıyorlardı..."

Mûsâ Aleyhisselâm ve ashabını uğursuzluk sebebi sayarladı... Ve derlerdi ki:

-"Bize dokunan musibetler, hepsi ancak uğursuzluğundandır..."

dir... Mahreçları birbirine yakın olduğu için tehârî ti harfînde idğâm olundu...

uğursuzluk" kelimesinin "kuş" kelimesinden iştikakı, ve benzerlerinin iştikakı gibidir...

Sağ'ın zıddı olansol,"kuş" ve "uçan" diye isimlendirilmesi, medlulün kendisine delâlet eden şey ile isimlenedirilmesidir...

Çünkü (Câhiliyet dönemi Arabları) kuşu ve uçan (şeyleri) bir işin uğursuzluğuna işaret ve delil sayıyorlardı.

Bu kelimenin "babından" gelmesi ondan (zorla da olsa) kaçınmak içindir. Failin onun aslından kaçınmasıdır. Günah gibi... Yani ictinâb etmek, kaçınmak ve gûnahtan uzaklaşmaktır. (Zikredilen V-Hî kelimesi) kelimesinden gelmektedir. de günah demektir.

Uğursuzluğun tafsilatı yakında gelecektir...¹⁷⁶

Firavunun Rubûbiyet İddia Etmesinin Sebepleri

Saîd bin Cübeyr hazretleri buyurdular: Firavunun mülkü (ve saltanatı) dörtyüz sene idi... Firavun, üçyüz (300) yıl hiçbir kötülük görmeden yaşadı. Bu ömrü boyunca;

1 - Bir gün olsa bile açlık görseydi,

2- Sıtma, hararet ve benzeri bir hastalık görseydi,

3- Veya bir saaafta olsa eğer ağrı ve sızı görmüş olsaydı;

Firavun kesinlikle Rubûbiyetini iddia etmezdi...¹⁷⁷

Firavun Ve Kavminin En Büyük Yalanları

Onların (Firavun ve kavminin);

-"Bize gelen hayır, hasenat ve iyiliğin sebebi, bizim onları hak etmemizi Bize isabet eden kötülük ve şerrin asıl sebebi de Mûsâ ve beraberindekilerin uğursuzluğudur!" demeleri; bu her iki hükümde de, onların Allâhü Teâlâ hazretlerine yalan söylemeleridir...

Zira şu kavli-şerif ile (şu kavli-şerif, Firavun ve kavminin yalancılar olduğunu beyan etmektedir:)

¹⁷³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/99-100.

¹⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/100.

¹⁷⁵ Bostan-ı Sa'dî-yi Şîrâzî, s. 141,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/100.

¹⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/100-101.

¹⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/101-102.

Biliniz ki,"

İyi biliniz ki:

"Şu'm kuşları/nasipleri ise, ancak Allah yanındadır..."

Onlara isabet eden hayır ve şerrin asıl sebebi; ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında olup; onunla kaim olan bir sıfattır... Bunlar (hayır ve şerrin onlara isabeti) Allâhü Teâlâ hazretlerinin

1- Kaza,

2- Kader ve

3- Meşîetidir... (3/217)

. Allâhü Teâlâ hazretleri bunlardan (hayır ve serden) dilediğini onlara isabet ettirir... Bu isabet etme işi herhangi bir kişinin yanında olan bir şeyin isabet etmesi ve uğursuzluğu değildir...¹⁷⁸

Uğursuzluklarının Allah Katında Olmasının Manâsı

Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında olanlar (kaza, kader ve meşîeti) kuş'a benzetildi; bununla onların hayır ve şer işlerinde kendisini delil getirdikleri kuşa teşbîh içindir...

Veya onların uğursuzluklarının sebepleri Allâhü Teâlâ hazretlerinin katındadır. Bu sebep de onların, Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında yazılı olan kötü amelleridir. Zira onlara gelen, onların gördükleri bütün kötülükler, onlar için yazılan amellerinden başkası değildir...¹⁷⁹

Tair Nedir?

"Kuş", medlulün, delil ile isimlendirilmesi yoluyla uğursuzluktan ibarettir. Bu onların (Firavun ve kavminin) kuş ile uğursuzlukta bulunmaları sebebiyledir...¹⁸⁰

Çokları Câhildir

lâkin ekserisi bilmezlerdi.

Kendilerine isabet eden şeylerin Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında olduğunu veya (kötü) amellerinin uğursuzluğundan olduğunu bilmezler de, söylemekte oldukları ve kendilerinden hikâye edilen (o cahilane) sözlerini söylerler...

Bu kavli-i şerifte bilgisizlik ve cehaletin onların çoklarına isnat edilmesi; onların içinden bazılarının bunu bildiğini beyan etmek içindir. (Biliyorlardı) lakin inat ve büyükenmelerinden dolayı ilimlerinin gereğiyle amel etmiyorlardı...¹⁸¹

Uğursuzluk Nedir?

"tair" uğursuzluk manasındadır. Bundan istikak olunan isim, üzüm" vezninde olan "et-Tiyre"ismidir... et-Tiyre" insanların kendisiyle uğursuzluk yaptıkları (ve uğursuz saydıkları) şeylerdir. Kötüfâl'dır...¹⁸²

Uğursuzluk ve Uğur Saymanın Ashı

Bunun aslı şöyledir: (Câhiliyet döneminde) Arablar kuş ile fala bakarlardı. Onlardan biri bir maksadı için evinden çıktığında; eğer kuş, onların sağ tarafından gelirse, bunu uğurlu sayar bununla teberrük eder (yoluna devam eder) ve buna "Sânih" (uğur ve bereket) adını verirlerdi.

Eğer kuş onlara sol taraflarından gelirse; bunun uğursuz sayarlardı. Ve buna da "Bârih" (terk etmek) adını verirlerdi... (Ve böylece yolculuğunu terk eder ve) evine dönerdi.

Sonra Arabların bir kuşlar (bir şeyi uğursuz saymak hakkında) sözleri çok oldu. Hatta bunu (yani "tair" uğursuzluk kelimesini) kendisiyle uğursuzluk kabul edilen ve uğursuz sayılan her şeyde kullanıldı.¹⁸³

Uğursuzluk Şirkidir

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, iptal etti. Şu hadis-i şerifleriyle;

¹⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/102.

¹⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/102.

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/102-103.

¹⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/103.

¹⁸² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/103.

¹⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/103.

"et-Tiyre" yani uğursuzluğu

- "Uğursuzluk şirktir." ¹⁸⁴

- "Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bunu üç kere tekrarladı." ¹⁸⁵

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şirk buyurması, ona inanan kişilerin, o uğursuzluk saydıkları (kuşların ve benzeri şeylerin) kendileri o şeyin gereğiyle amel ettikleri zaman, onun kendilerine menfaat celbettiğine veya kendilerinden bir zarar defettiğine olan itikadları sebebiyledir. Onlar bu itikadlarıyla sanki Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koşmuş oluyorlar... ¹⁸⁶

Mümin Çıkıp Müşrik Dönerler

Abdullah buyurdu:

Kim evinden çıkar ve sonra hemen evine geri döner ve onun bu şekilde evine dönmesine uğursuz saymış olduğu bir şey sebep olursa; muhakkak ki o kişi evine müşrik veya âsî olmuş olduğu halde döner... ¹⁸⁷

Uğursuzluk İnanıcı Küfre Götürür

"El-Muhit" kitabında zikredildi:

Güvercin öttüğü zaman; adamın biri;

- "Hasta kişi vefat ederi" derse... Bu sözü söyleyen kişi, bazı meşâyih-i kirama (ve fıkıh âlimlerine) göre kâfir olur.

Bir adam sefere çıkar ve saksâğan öter de o kişi (Saksâğanın ötmesini uğursuz sayarak) seferinden dönerse, gerçekten bazı meşâyih-i kiram (ve fıkıh âlimlerin) yanında kâfir olur. ¹⁸⁸

Karganın Ötmesi!

ikrime (r.h.) buyurdular:

Bizler İbni Ömer (r.a.)'ın yanındaydık. İbni Abbâs (r.a.) hazretleri de oradaydı.

Orada bir Karga öterek geçti. Orada oturan adamlardan bir

adam;

- "Hayırdır! Hayırdır!" dedi.

İbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

- "Ne hayır! Ne de şer..." ¹⁸⁹

Kargayı Uğursuz Saymaları

Çoğunlukla Kargayı uğursuzluk saydılar. "Yurdundan ve memleketinden uzaklaşıp gurbete gitmek" ondan alındı. Şu cihetle ki "Ayrıllık Kargası" dediler.

Çünkü Nuh Aleyhisselâm, suya bakması için gönderdiğinde gidip gelmemişti. Bundan dolayı Kargayı uğursuzluğa sebep saydılar. Ve Karga'nın isminden "Gurbet" kelimesini çıkarttılar... ¹⁹⁰

Uğursuzluk Kime Zarar Verir?

ibni Mes'ûd (r.a.) hazretleri;

- "Uğursuzluk, ancak (o şeyi) uğursuz sayan kişiye zarar verir!" buyurdular.

Bu sözün manâsı şudur:

Kim nehyedilen uğursuzlukla herhangi bir şeyi uğursuz sayar veya (câhil ve kâfir insanların) kendisinde uğursuzluk gördükleri şeyleri, men etmeden, onu hacetinde görürse, o uğursuz sayıp kötü gördüğü şey, onun başına gelir... ¹⁹¹

Uğursuzluğun Zarar Vermemesinin Şartları

Amma kim, Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül eder ve Allâhü Teâlâ hazretlerine dayanırsa; şu cihetle ki;

1 - Kalbini Allâhü Teâlâ hazretlerine bağlar;

¹⁸⁴ Sünen-iEbûDavud:3411,

¹⁸⁵ Sünen-iEbûDavud'n,

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/103-104.

¹⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/104.

¹⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/104.

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/104-105.

¹⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/105.

¹⁹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/105.

- 2- (Sadece) Allâhü Teâlâ hazretlerinden korkar,
- 3- (Sadece) ondan ümit eder,
- 4- (Allah'tan gayri) bütün iltifatlardan kesilir
- 5- Korkutucu bütün sebeplerden benliğini koparırsa;
- 6- Kendisine emredilen kelimeleri (aşağıda verilecek olan duayı) okur ve,
- 7- Bu şekilde geçip giderse; Allâhü Teâlâ hazretlerinin izniyle hiçbir şey ona zarar vermez. ¹⁹²

Uğursuzluğa Karşı Efendimiz (s.a.v.)m Tavsiye Ettiği Dua

Burada geçen kelimelerden murad; Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hadis-i şeriflerinde bulunan şu duadır:
-"Hiçbir kul yoktur ki, mutlaka onun kalbine uğursuzluktan bir şey girer. Kul kalbinde (herhangi bir şey hakkında) uğursuzluk hissettiği zaman; şöyle dua etsin:

-"Senin (bir şeyi) uğursuz saymandan başka bir uğursuz hiçbir şey yoktur! Senin hayrından başka da hiçbir hayır yoktur. Senden gayri hiçbir ilâh yoktur. Güç ve kuvvet (hayra çevirmek) ancak Allâhü Teâlâ hazretlerindedir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilediği oldu... Hasenat (iyilikler) ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinden gelir! Kötülük ancak Allâhü Teâlâ hazretleriyle gider! Ve ben Allâhü Teâlâ hazretlerinin her şeye kaadir olduğuna şehâdet ederim..."

(Diye dua etsin ve) yoluna devam edip gitsin... (Allah'ın izniyle hiçbir şey ona zarar vermez...)

(Bu duanın manâsı şudur:) Yani insana isabet eden;

- 1- Hayır,
- 2- Şer,
- 3- Uğurlu olmak,
- 4- Uğursuzluk,
- 5- Ve benzeri her şey; (Ey Allâhım) ancak senin;
- 1- Kazan,
- 2- Kaderin,
- 3- Hükmün,
- 4- Mşîetin (dilemen) ile olur (meydana gelir...) ¹⁹³

Kadın Binek ve Ev

Hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Uğursuzluk (üç şeydedir):

- 1- Kadın,
- 2- At (binek),
- 3- Ev... ¹⁹⁴

Bu hadis-i şerifin şerhi: ¹⁹⁵

Kadının uğursuzluğu,

- 1- Kadının ahlaksız olması,
- 2- Mehrinin çok pahalı olması,
- 3- Denildi ki: Kadının doğurmamasıdır ¹⁹⁶

Atın (bineğin) uğursuzluğu,

- 1- Boyun eğmemesi,
 - 2- Onun üzerinde gazâ'ya çıkılmaması,
- (Yani bineğin Allah yolunda kullanılmaması onun uğursuz olduğunu gösterir...) ¹⁹⁷

¹⁹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/105-106.

¹⁹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/106-107.

¹⁹⁴ Sahih-i Buhârî: 5312,

¹⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/107.

¹⁹⁶ Burada kadın zikredilmiş ama, aynı manayı kadın için erkeğin uğursuz olduğunu bu maddeleri kadın tarafından yorumlayarak ortaya koyabilirsiniz;

1- Kocanın (erkeğin) ahlaksız olması,
2- Kocanın cimri, pinti ve kötü olup hanımına bakmaması,
3- Kocanın kısır olması...bunlar kadın için kocanın uğursuz olduğunu gösterir..., Mütercim.
İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/107.

¹⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/107.

Evin uğursuzluğu,

1 - Evin dar olması,

2- Komşularının kötü olmasıdır...

Bu hüküm (kadın binek ve evde uğursuzluk olduğunun beyan edilmesi), galebiyet yönü üzeredir. Yoksa kesinlik değildir... Bu hadis-i şerifte hâsseten bu üç şey zikredildi.

1- Çünkü bu üç şeyde sahibine büyük zararlar dokunmaktadır

2- Veya bu üç şey âfete en yakın olan şeylerdir.

3- Zira insanlar umumiyetle bu üç şeyle imtihan olunmaktadırlar.

Kim bu üç şeyle uğursuzlukta bulunursa, ondan ayrılınsın...¹⁹⁸

Hadis-i Şeriflerin Arasında Çelişki Var mı?

Bu hadis-i şerife, Uğursuzluk yoktur"¹⁹⁹

Hadis-i şerifiyle itiraz edildi.

Ibni Kuteybe (Bu iki hadis-i şerifin arasında çelişki olmadığına dair şöyle) cevap verdi:

-"Bu ondan mahsustur. Yani uğursuzluk yoktur; ancak şu üç şeyde uğursuzluk vardır," demektir... (Yani:

-"Uğursuzluk yoktur"²⁰⁰ hadis-i şerifin (umûmî olan hükmü)

-"Uğursuzluk (üç şeydedir:) kadın, at (binek) ve ev..."²⁰¹ tahsis edilmiştir...) (3/218)²⁰²

Baykuşları Öldüren Ses

Feylesofun biri soğuk soğuk teğanni eden (musikî yapan) birinin sesini işitti. Ve şöyle dedi:

-"Kehânet ehli, Baykuş'un sesinin (ötmesinin) bir insanın ölmesine delâlet eder, dediler. Eğer onların söylediği doğruysa, (soğuk bir şekilde musikî icra eden) bu adamın sesi de bütün Baykuşların öldüğüne delâlet eder!" dedi....

Bakkam ağacının altında, didin ve çabala! Ta ki işitmeyeyim.... Ya kapının önünde ol!

Ya da dışarıya çıkıp gideyim..."²⁰³

Yıldız Kayması

Bazı günlerde Yıldızlar kaydığında, emirler (melik ve padişahlar) korktular. Münecim ve âlimleri huzura çağırıp topladılar. Herhangi bir şeyle cevap vermediler.

Şâir Cemil dedi ki:

- "Bu yıldızlar, kaydılar;

Emir(imizin) düşmanlarını taşlamak için..."

Emir bununla tefe'ül yaptı. Ve ona güzel bir hediye verilmesini emretti.²⁰⁴

Güzel Tefe'ül (Bir Şeyi Uğurlu Saymak)

Güzel fâl ile tefe'ül etmekten bir beis yoktur... Zira;

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, (meşru olan) tefe'ülü sever; fakat (bir şeyi) uğursuz saymayı sevmezdi (kerih ve çirkin görürdü)..."²⁰⁵

Güzel Tefe'ül Nedir?

Güzel tefe'ül, kişinin Müslüman kardeşinden işitmiş olduğu güzel bir kelimedir. Şunlar gibi:

Bir işi arayıp bulmak isteyene birinin "Ey (aradığımı) bulan!" ve "Ey (aradığımı bulmakta ve işinde) başarılı!" demesi gibi...

Veya kişi seferde (yolculukta) olur da (Müslüman bir kardeşinden) "En doğru yolu bulan" yani yolculukta doğru yolu bulan (ve yolunu şaşırmayan), diye bir ses işitmesidir.

Hasta kişinin, "Ey sağ ve salim" diye bir ses işitmesi gibidir...²⁰⁶

¹⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/107-108.

¹⁹⁹ Sahih-i Buhâri: 5313,

²⁰⁰ Sahih-i Buhâri:5313,

²⁰¹ Sahih-i Buhâri: 5312,

²⁰² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/108.

²⁰³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/108-109.

²⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/109.

²⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/109.

²⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/109.

Tefe'ül'ün Caiz Olması

Zira;

"Meşru işlerle tefe'ülde bulunmak meşrudur. (Herhangi bir şeyi) uğursuz saymak ise kendisinden nehyedilmiş (ve yasaktır)..."²⁰⁷

Tefe'ül ve Uğursuzluk?

Tefe'ül (uğurlu saymak) ile uğursuz saymanın arasında fark vardır. Her ikisi de bir işin meali ve âkibeti üzerine işaretlerle delil getirmek olduğu halde tefe'ül ile uğursuzluk ayrı ayrı şeylerdir...

Muhakkak ki insanî ruhlar, çok kuvvetlidir ve behimiyat (hayvanların) ve kuşların ruhlarından daha saf ve temizdir...

İnsanın dili üzerine cereyan eden güzel kelimelerden (güzel bir iş hakkında) delil getirmek mümkündür. Kuşların uçuşması ve hayvanların hareketleri ise bunun hilâfinadır... Hayvanların ruhları ise çok zayıftır. Hallerden herhangi bir şey üzerine hayvanların ruhlarından (hayvanların hareketlerinden) delil çıkartmak asla mümkün değildir...²⁰⁸

Efendimizin (s.a.v.) Yağmur Duası

Rivayet olunur:

"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri; "İstiskâ'da yağmur duası (ve namazında) cübbesini ters çevirdi..."²⁰⁹

el-Hidâye isimli fıkıh kitabında zikredildi:

Yağmur namazı ve duasında, cübbe (ve benzeri üst elbisenin) ters çevirilmesi, bir çeşit tefe'üldür. (Uğurlu saymaktır) Yani

"(Yâ Rabbi!) Biz cübbemizi ters çevirdiğimiz gibi, sen de hâlimizi tersine çeviri" demektir....²¹⁰

Ebû Hüreyre (r.a.)'ın Unutmaması

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

"Ya Resûlallah (s.a.v.), Senden çok hadis-i şerif işitiyorum; (ama hemen) unutuyorum!" dedim. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Cübben! yay (ve ser)î" buyurdular.

Ben cübbemi yaydım. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, mübarek eliyle ufaladı (çitiledi...) Ve Sonra da bana;

"Katla!" dedi.

Ben de katlayıp toparladım. Ondan sonra işittiğimi asla unutmadım...."²¹¹

Bu yaymak, çırpıp ve toparlamak; tefe'ülden başka bir şey değildir...

Yoksa ilim, kişinin cübbesinin üzerine düşen bir nesne değildir. Ufalamak (çitilemek) toparlamak ve katlamak kendisinde mümkün olan şeyler değildir...

Lakin tefe'ül bunun sebebiyle hâsıl olmaktadır...

Yani, ben cübbemi onun içine düşen şeyleri korumak için serdiğim gibi... Bu şekilde kulağımı da onun içine düşen sözlere eğdim... Bir kişiye çok mal verildiği zaman, o malı (altın ve parasını) elinin arasında çırpıp ufaladığı gibi, bu şekilde sana ilimden çok şey verilsin... Cübbenin üzerine düşen şeyleri, cübbeyi katlamakla korunduğu ve emniyete alındığı gibi, bu şekilde senin işittiğin ve hatırında olan şeyler de çıkmaktan ve unutulmaktan emniyettedirler. (Artık hiçbir şeyi unutmazsın) demektir....²¹²

İsimlerin Hadiselere Tesiri?

Bazı vaziyetler, bazı hallere delâlet eder... Tıpkı bazı isimlerin bazı işlere delâlet etmesi gibi...²¹³

İsimlerin Bir Ev Halkını Yakması

Hazret-i Ömer (r.a.) bir adama sordu:

"Adın nedir?" Adam;

"Cemre (tutuşmuş ateş)" dedi. Hazret-i Ömer sordu:

"Kimin oğlusun?" Adam;

²⁰⁷ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/109-110.

²⁰⁸ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/110.

²⁰⁹ Sahih-i Buhari: 1005, Sahih-i Müslim: 894,

²¹⁰ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/110.

²¹¹ Sahih-i Buhari: 116,

²¹² İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/110-111.

²¹³ İsmail Hakkı Burseli(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/111.

- "Şihâb'm... (Alevli ateşin)... Yine sordu:
- "Nereden (geliyorsun)?" Adam;
- "Harkadan... (Hararettten...) dedi. Hz. Ömer (r.a.) sordu:
- "Nerede oturuyorsun?" Adam;
- "Harra'da..." Harra yanmış gibi siyah taşlı olan bir yerdir.
("Harra'nın neresindensin?" adam;
- "Kavuran alevli yerinde..." ²¹⁴ Bunun üzerine Hazret-i Ömer
(r.a.) hazretleri ona;
- "(Acele) ailene yetiş! (Masumlar) yandılar!" dedi.
Adam ailesine geldiğinde hakikaten onları yanmış olarak
gördü." ²¹⁵

Kötü İsmın Menfî Tesiri

Hazret-i Ömer (r.a.) bir adam sebebiyle yardım dilemeyi murad etti. Ve ona ismini sordu. Adam (adım):
- "Hırsız oğlu Zâlim!" dedi. Hazret-i Ömer (r.a.) ona;
- "Sen zulmediyor ve babanda hırsızlık yapıyor! (Öyle mi?)" dedi. Ve ondan yardım dilemekten vazgeçti... ²¹⁶

Çirkin İsimleri Değiştirin

İşte bu hadiseler, çirkin isimleri güzel isimlerle değiştirmeye delâlet eder.
Zira muhakkak ki güzel isimlerde tefe'ül (uğur) vardır. ²¹⁷

Temârüzlük Edenin Sonu

Bunun benzerleri. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şeriflerinde anlaşılan manâdır:
- "Temaruz ²¹⁸ etmeyin! (hastalık numarası yapmayın) Hasta olursunuz..." ²¹⁹
Yani kim (hasta olmadığı halde) hastalığını izhâr eder ve; - "Ben hastayım!" derse; işte bu söz ve fiili (davranışı)
onun hastalığı ümit ettiğini gösterir ve o kişi hastalığa tutulur... ²²⁰

Yalandan Hastalık Hayat Çırasını Söndürür

Ne güzel buyurmuşlar:
- "Peygamber (s.a.v.) hazretleri buyurdular ki; - "Hastalığı beyân etmek; hastalık getiriri Ta böylece hayat çırası
söner (insan ölüp gider...)"
Hasenat ve iyiliklere hidâyet buyuran Allâhü Teâlâ hazretleridir. O (Allâhü Teâlâ hazretleri) seyyiât (ve
kötülükleri) defedendir! (3/219) ²²¹

Firavuna Gönderilen İmtihanlar

Yüce Meâlî:

Ve:

- "Sen bizi büyülemek için her ne âyet getirsen, imkânı yok sana inanacak değiliz." derlerdi.13Z
Biz de, kudretimizin ayrı ayrı âyetleri olmak üzere başlarına tufan gönderdik, çekirge gönderdik, haşerat
gönderdik, kurbağalar gönderdik, kan gönderdik; yine inad ettiler ve çok mücrim ve günahkar bir kavim

²¹⁴ Parantez içine aldığım bu ibare Ruhul-Beyanda yok ise de Ruhul-Beyanın kaynağı olan Feyzülkadirde
vardır. Onun için parantez içinde buraya aldım. Mütercim.

²¹⁵ Feyzül-Kadir: 1136,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/111-112.

²¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/112.

²¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/112-113.

²¹⁸ Sarf ilmını okuyanlarca malûm olduğu üzere "babının" binası, iki ve çok kişi arasında müşareket (ortaklık) için olduğu gibi, aynı
zamanda, içte bulunmayan bir şeyi izhâr etmek için de olur... "alim olduğu halde cahilane görünmek" ve
"aslında câhil olduğu halde arifane görünmek,"

"aslında evliya olmadığı halde şeyhlik taslamak ve şeyh olarak kendini lanse etmek ve şeymiş gibi davranmak..."

"herhangi bir hastalığı olmadığı halde hastalık izhâr etmek, hastayım, demek gibi.. Bu konuda daha geniş bilgi için Maksûd'a bakınız.
Mütercim.

²¹⁹ Kenzul-Ummal: 7323, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

-Temaruz etmeyin! (hastalık numarası yapmayın) Hasta olursunuz... Sağlığımızda mezarımızı kazmayın; (yoksa hemen) ölürsünüz..." Kenzul-Ummal: 7323,

²²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/113.

²²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/113-114.

oldular.²²²

Tefsîr-i Şerifi:

"Ve dediler:"

Bunu Firavun ve kavmi;

1- Asa,

2- Kıtlık,

3- Meyvelerin eksilmesini gördükten sonra dediler ki:

Mehmâ

"her ne..."

Şartın ismidir. fiü (muzârîyi) cezmeder.

Senin; "Sen her ne yaparsan; bende yaparım!"

sözün gibi...

Bu sözü sana söyleyen kişi, sanki sana;

"Benim yaptıklarımı sen yapmaya kadir alamazsın!" dedi de; sen de ona (karşılık olarak): "Sen her ne yaparsan; bende yaparım!" dedin...

"her ne," ibtidâ durumunda olduğu için mahallen merfû'dür. Haberi de, "imkânı yok sana inanacak değiliz." Kavl-şerifidir...

Hangi şeyi, demektir. Farisiolarak ta "Herneşeyki" demektir...

"Sen bize getirsen"

Yanımızda izhâr eder ve huzurumuza getirsen, demektir. Zamir, "herne," kavl-işerifinerâcidir...

"Bir âyet,"

"her ne," kavl-i şerifini beyân etmektedir. Mucizelere âyet

ismi verildi. Bu Mûsâ aleyhisselâm'ın itikadına göredir; yoksa onların (Firavun ve kavminin) inançlarına göre değildir...

"I bizi büyülemek için,"

Bu âyetlerle bizim gözlerimizi büyüleyesin ve şekerleyip sevdirmek için...

ili "imkânı yok sana inanacak değiliz."

(Hiçbir surette) biz seni tasdik edici ve senin peygamberliğine iman edecek değiliz...

"Biz de, başlarına gönderdik,"

Rivayet olundu:

Firavun ve kavmini Mûsâ Aleyhisselâm (daha önce sözü edilen) dört âyet (yani;)

1- Asâ,

2- Yed-i Beyzâ (beyaz el),

3- Kıtlık,

4- Meyvelerin ve mahsulatın eksilmesiyle davet etti... Onlar inkâr ettiler. (İmana gelmediler...)

Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm, dua etti. Dua da demir kesildi:

"Ey Rabbimî Senin kulum Firavun, yeryüzünde yücelik ve büyüklük iddia ediyor. Zorbalık ediyor, zulüm, ediyor, taşkınlık yaptı, azdı ve çok aşırı gitti! (Firavun ve) onun kavmi senin ahdini bozuyorlar! Bundan dolayı (Ya Rabbi) onları büyük bir azab ile tut! Öyle bir musîbet ki onların başına azab olsun! Benim kavmime de bir vaaz ve öğüt olsun! Onlardan sonra gelecekler için de ibret olsun!.." diye dua etti²²³.

Allâhü Teâlâ hazretleri de onların cürümlerinden dolayı onlara azablar indirdi.²²⁴

Tufan

"tufan (gönderdik),"

Tufan; onlara gelen onları kuşatan ve onların mekanlarını, ekinlerini, ziraat yerlerini, bağ ve bahçelerini saran yağmur suyu veya sel suyudur²²⁵...

²²² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 9/114.

²²³ Kurtubî tefsiri: 11671.

²²⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 9/114-116.

²²⁵ "Tufan": Basralı nahiv âlimlerine göre "tufan" in tavaftan geldiğini ve onun çoğulu olduğunu söylediler.

Küfe nahiv âlimlerine göre ise bunun aslında "rüchan" gibi masdar olduğunu ileri sürdüler ki, mübalağa için tesmiye bilmasdar demektir, ibnü Atıyye'nin açıklamasına göre; tufan, tavaf eden her şeye şamil olur. Ancak şiddetli su ve yağmurda kullanıldığı daha çoktur, Zeccac demiştir ki, tufan, herhangi bir şeyin çok ve yaygın olanı ve bütün kavmi içine alacak genişlikte olanıdır. Nitekim birçok şehirleri kapsamına alan su baskınlarına tufan denilir. Bunun gibi, katliam bir tufan ve silip süpüren ölüm, yani süpürücü öleî; kıran, salgın ölüm de bir tufan demektir... İlh. Mücahid ve Vehb'den nakledildiğine göre; Yemen lehçesinde tâûn hastalığına, yani koleraya tufan denilirmiş. Ebû Küiâbe dahi "cüderi" yani çiçek hastalığının ilk önce Firavun kavminde meydana gelen bir salgın, bir tufan olduğunu söylemiştir.

Velhasıl lügat açısından tufan kendi dilimizde de bulunduğu ve kullanıldığı üzere, şiddetli yağmur, sel ve su baskını manama olmakla beraber, herhangi bir şeyin çokluğu ve bolluğu için de kullanılır. Fakat çoğunlukla bu mânâya, hele tek başına kullanıldığı zaman tamamıyla "ser manasına gelir. Bu şöretin sebebi de Nuh tufanıdır, Ve bunun için buradaki tufanın ne olduğu hakkında zikrolunan mânâlar çerçevesinde

Çekirge

"çekirge (gönderdik)"
Fârisi tefsirde buyuruldu: Uçan çekirgeler"
Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ"da buyuruldu:
Kara çekirge yumurtadan çıktığı zaman, ona "ed-Dubâe"
denilir. Kendisinde renkleri belirlediği; erkekleri san, dişileri de siyah olduğu zaman da ona, "çekirge," denilir. ²²⁶

Çekirge Allah'ın Ordusudur

Hadis-i şerifte buyurdu:
-"Çekirge'yi öldürmeyin! Çünkü hakikaten çekirge, Allâhü Teâlâ hazretlerinin azametli (ve büyük) ordularındandır." ²²⁷

Çekirge'yi Öldürmek

Eğer bu hadis-i şerif sahih ise, bu hadis-i şerif ile çekirge, ekinlerin ve ziraatın fesadına çalışmadığı zamandır...
Eğer çekirge ziraat ve ekinlere saldırırsa, ekinlere zarar verirse; çekirgenin zararını defetmek için öldürmek veya başka yollarla onu ekinlerden defetmek ve uzaklaştırmak caizdir ²²⁸ ...

Efendimiz (s.a.v.)'in Çekirgelere Bedduası

(İbni Ömer r.a. hazretlerinden rivayet olundu.)
Çekirge'nin biri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mübarek elinin önüne düştü.
Bir de baktılar ki, kanatlarının üzerinde İbrânice olarak şöyle yazılıydı:
-"Biz Allâhü Teâlâ hazretlerinin en büyük ordusuyuz! Bizim (her birimizin tam) doksan dokuz yumurtası vardır!
Eğer bizim (yumurtalarımız) yüze tamam olursa; elbette o zaman dünya ve dünyanın içinde olan her şeyi yiyebiliriz..."
Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri dua ettiler:
-"Allâhım! Çekirgeleri helak et! Onların büyüklerini katlet ve küçüklerini de öldür! Çekirgelerin yumurtalarını ifsâd et (Nesillerini kurut!) Çekirgelerin ağızlarını, Müslümanların ziraat ekin, hayvan ve maişetlerine karşı kapat! Muhakkak ki sen duaları işitensin!"...
(Bu duadan sonra) Cebraîl Aleyhisselâm geldi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine;
-"Senin dualarının bazılarını Allâhü Teâlâ hazretleri icabet buyurup kabul etti!" dedi ²²⁹.

Çekirgenin Kanadında Yazılı Olanlar

Hasan bin Ali (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:
-"Biz bir sofranın üzerindeydik! Yemek yiyorduk; ben ve kardeşim, Muhammed bin Hanefî ve amcamın oğulları: Abdullah, Kasem, Fazıl bin Abbâs (r.a.) vardı...
Çekirgenin biri sofranın üzerine düştü. Abdullah, onu tuttu ve bana;
-"Bunun üzerinde ne yazılıdır?" diye sordu. Ben de;
-"Ben Mü'minlerin emîri babama bunu sordum! Babam da;
-"Ben bunu Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine sordum; Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bana buyurdular:"
Çekirgenin kanadının üzerinde şu yazılıdır:

değişik nakiller yapılmıştır ve Hz. Aişe'den "mevt-i carif" yani süpürücü ölüm, diye bir rivayet nakledilmiş ise de çoğunlukla tefsir âlimleri Abdullah ibnü Abbas'dan rivayet olunan "boğucu sel" felaketi mânâsını tercih etmişlerdir ki, bu da tufanın en yaygın olan kendi mânâsı demektir. Bu tufanın da bir hafta boyunca aralıksız yağın şiddetli bir yağmur veya Nil nehrinin olağanüstü bir taşması ile meydana gelen büyük bir sel tufanı olduğu hakkında iki ayrı rivayet vardır ki, bizce bu ikisinin bir arada olmuş olmasında çelişkili bir durum yoktur. Bu tufan Mısır halkını evleri içinde basıp ve tahrip etmiş, bununla beraber içlerinde bulunan İsrailoğulları'na zararı dokunmamıştır. Elmalı tefsiri: c.4, s. 2266,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/116.

²²⁶ Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ: c. 1, s. 181, Çekirgenin bütün özellikleri için buraya bakınız. Burada

Çekirgenin bütün hususiyetleri güze! bir şekilde açıklanmaktadır. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/117.

²²⁷ Kenzu'l-Ummâl: 39973,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/117.

²²⁸ Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ: c. 1, s. 181,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/117.

²²⁹ Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ: c. 1f s, 181,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/118.

"Muhakkak ki ben Allah'ım! Benden başka ilâh yoktur. Ben Çekirgenin Rabbiyim! Ve Çekirgenin Rezzâkı (ona rızık vereni)yim! Ben dilediğim zaman. Çekirgeyi bir kavme rızık olarak gönderirim! Ve ben dilersem, Çekirgeyi bir kavme belâ olarak gönderirim!"

Orada hazır olan Abdullah bin Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

"Bu gizli olan ilimlerdendir!"²³⁰.

Hayvanların içinden Çekirge kadar, insanların yiyeceklerine fesat verip zarar veren başka hiçbir hayvan yoktur.²³¹

Çekirge Yenilir mi?

Müslümanlar, Çekirge'nin yenilmesinin mubah olduğunda icmâ ettiler. Dört (mezhebin imamları) buyurdular:

1 - Çekirgenin etinin yenilmesi helâl'dir.

2- İster burnu sürtünerek (kendiliğinden) ölse,

3- Veya kesilse,

4- Mecûsînin avlamasıyla öldürülse,

5- Müslamanın avlamasıyla öldürülse,

6- İster (avlama anında) ondan bir şey kesilsin;

7- Veya kesilmesin... (Bütün durumlarda çekirgenin yenilmesi helâldir...)

Umûmî olarak Çekirgenin etinin yenilmesinin helâl olduğuna dâir şu hadis-i şeriftir:

"Bize İki meyte (ölü hayvan) ve iki kan helâl kılındı:

1- Ciğer,

2- Dalak,

3- Balık,

4- Çekirge..."²³²

Çekirgenin Bazı Havâssı

İnsan, kara çekirgesiyle buhurlandığı zaman, bevil zorluğu (küçük abdest çıkarmakta sıkıntı) çekenlere çok faydalıdır.²³³

Karın Şişmesi ve Midenin Su Almasına Karşı

İbni Sînâ buyurdular:

On iki çekirge alınır, başlan ve tarafları (iki kanat ve kuyrukları) kesilip atılır ve onunla beraber az bir Mersin ağacının kurutulmuş (yaprağı) ile beraber içilirse, istiskâ (karın şişmesi, midenin su almasına) karşı çok faydalıdır...²³⁴

Cüzzâm Hastalığına Karşı

Ama deniz çekirgesi ise, Sedef çeşidindedir. Batı ülkelerinde deniz sahillerinde çok olur. Onu çoğu kere, kızartarak veya haşlayarak yerler. Deniz çekirgesinin eti, Cüzzâm hastalığına şifâ ve faydalıdır...²³⁵

Haşerât (Kummel)

"Ve haşerat (gönderdik),

Farisî tefsir'de buyuruldu: "Yürüten çekirge"dir. Denildi ki:

"kummel (haşerat)" "kimlilerin büyüğüdür, "kımiller, kelimesi, "kımıl" kelimesinin cemiidir... Buna Türkçe'de, "Kene" denilir. (Umumiyetle) develere musallat olur."²³⁶

Kenenin Darb-ı Mesel Olması

Darb-ı meselde varid oldu:

²³⁰ Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ: c. 1, s. 181,

²³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/118-119.

²³² Kenzu'l-Ummâl: 40972,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/120.

²³³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/120.

²³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/120.

²³⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/120-121.

²³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/121.

-"Keneden daha (iyi) iştir..."²³⁷

Bu şundur: Kene gerçekten bir günlük mesafede olan develerin ayak seslerinin hışırtısını iştir. Ve ona doğru harekete geçer.²³⁸

Güve

Denildi ki:

kummel (haşerat,)" buğday'dan çıkan güvedir.

Denildi ki: (3/220)

"kummel (haşerat,)", ziraat ve ekinlere vaki (ve musallat)

olan bir şeydir. (Ama) çekirge değildir. Daha yaş iken ve kuvvetlenmeden önce sümbülleri yer. Ekin uzar ama sümbülü yoktur. (Sümbülünün içinde de taneler yoktur...) ²³⁹

Bit

imam Hasan Basrî hazretleri, "kummel (haşerat,)" kelimesini, "kam/e" (bit)" şeklinde okudu. Kâfin fethası ve m/m 'in sükünüyle okudu ²⁴⁰.

İmam Hasan bununla; insanın bedenine ve elbisesine düşen ve bit diye maruf olan haşereyi murad etti... ²⁴¹

Bit Unutkanlığa Sebep Olur

Canlı olan bit'e bakıldığı ve atıldığı zaman, unutkanlık verir. ²⁴²

Unutkanlık Veren Bazı Şeyler

Câhız buyurdular:

Hadis-i şerifte şöyle varid oldu:

- 1- Ekşi ve ham (elma) yemek,
- 2- Fare artığını yemek.
- 3- Ve bit atmak, insana unutkanlık verir..." ²⁴³

²³⁷ Mecmeu'l-Emsâl:1878,

²³⁸ Mecmeulemsal:1878

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/121.

²³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/121-122.

²⁴⁰ Kıraat ilmiyle meşgul olanlarca malûm olduğu üzere, İmam Hasan Basrî hazretlerine isnat edilen Kıraat, "Şaz Kıraatlerdendir. Bilindiği üzere Kıraat ilminde on dört (14) kıraat vardır. Bunlardan yedisi "Kıraat-i Seb'â"dır. Bunlar bizim üzerinde olduğumuz;

1. "Kıraat-i Âsim" hazretlerinin kıraati ve;

2. İbni Âmir,

3. İbni Kesîr,

4. Ebû Amr,

5. Hamza,

6. Nâfi' ve

7. İmam Kisâî'nin kıraatidir...

Bunlar en sağlam Kıraatlerdir. Ve en meşhurlarıdır. Bunlardan başka;

8- Ebû Cafer,

9- Yakûb,

10- Halefî'nin kıraati de tevâtür derecesindedir... Bunlarla da namaz olur. Bu kıraatlerden başka;

11- Hasan Basrî,

12- İbniMahîs,

13- Yahya el-Yezîdî,

14- Şenbûzî'nin kıraati de vardır. Bu dört Kıraat şaz'dır. Bunların namazda okunması haramdır... Bu şaz kıraatler belki ilim olarak öğrenilir. Ama bunlarla Kur*ân-ı kerim okunmaz. Hassaten namazda okunması haramdır. Namaz olmaz. Mütercim.

²⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/122.

²⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/122.

²⁴³ Keşfü'l-Hafa: 2798,

İlmin en büyük düşmanı olan unutmanın bir çok maddî ve manevî sebepleri; olduğu gibi, yüksek bir hafızaya sahip olmanın da bir çok maddî ve manevî sebepleri vardır:

İmam Ceîâleddin Abdurrâhman e-Suyûtî hazretleri, Kitâbü'l-Rahmetü fit-Tıbbî vel Hikmeti" isimli kitabında "Kûtu'l-Kulûb"un sahibi Ebû Tâlib el-Mekkî (k.s.) hazretlerinden şöyle nakletmektedir:

- "On şey İnsana unutkanlık verir:

1- Yeşil havuç yemek,

2- Ekşi ve ham elma yemek,

3- Fare artığını yemek ve içmek,

4- Durgun suya bevletmek,

5- Yola bit atmak,

6- İdam ediliş kişiye bakmak,

Kadının Hamlini Öğrenmenin Bir Yolu

Hamile olan bir kadının hamlinin kız mı veya erkek mi olduğunu (sağlıklı bir şekilde) öğrenmek istediğin zaman, bir bit al, o bit bir kişinin avucunun içindeyken, o kadın sütünü üzerine sağsın. Eğer bit üzerine sağılan sütün içinden çıkıp giderse, o kadının hamli kızdır. Yok eğer o bit üzerine sağılan sütün içinde (hapis olup) kalırsa o kadının hamli erkektir...²⁴⁴

Bevil Yapamayan

Bir adamın bevil (küçük tuvalete çıkması) tutulursa; onun bedeninin bitlerinden bir bit al; o kişinin ihlil (zekerinin deliğine-küçük abdestini yaptığı yere) koyun; o kişi hemen o vakit tuvalete çıkar...²⁴⁵

Bit Kirden ve Pislikten Doğar

Bilinen bit, ter ve kirden doğar. Ter ve kir, kişinin elbisesine, tüy ve kıllarına isabet ettiği zaman ve hatta (ter ve kir) küflü, pis ve mikroplu bir yerde olurlarsa oraya bit düşer...²⁴⁶

Tabîi Bitler

Câhız buyurdular:

Bazen bir insanda tabîi bit olur. (Onun bedeni bit üretir...). O kişi, ne kadar çok temizlenirse temizlensin; hangi

7- İki katar (birbirine bağlı olan deve (ve yük taşıyan şeylerin) arasında geçmek,

8- Evi bez ile süpürmek

9- Mezar taşlarını okumak,

10- Uzun süre denize bakmak... Bazıları da şunları ilâve ettiler

11- Cünüp iken yemek ve içmek,

12- Çok balık eti yemek,

13- Karnı tıka basa doldurmak,

14- Bakla yemek...

Kitabü'l-Rahmeti fit-Tıbbi vel Hikmeti" s. 271, Bazıları da şunları ziyâde ettiler:

15- Sakız çiğnemek,

16- Siyah terlik giymek,

17- Enseden hacamat yaptırmak,

18- Küçük üzüntü,

Keşfü'l-Hafa: 2798, Bazıları da şunları ilâve ettiler:

19- Avret mahalline bakmak,

20- Karşı cinsî düşünmek,

21- Kişinin ferce bakması,

22- Kişinin avret yerlerinden çıkan pisliğe bakması, Fıkhü'l-İbâdet ala mezhibi'l-Hanefiyyi, Bazı âlimlerde şunları ilâve ettiler:

23- İsyân,

24- Çok günah,

25- Dünya ile çok meşgul olmak,

26- Dünya işleri için çok üzülme,

27- Borçlu olmak,

28- Müstehcen şeylerle ilgilenmek,

29- Balgam yapıcı gıdalar almak... Tabibler buyurdular:

"Balgam ve rutubeti söken ve azaltan bütün gıdalar hafızayı ziyâdeleştirir. Balgam yapan bütün gıdalar ise insana unutkanlık verir...

Ebcedü'l-Ulûm,

Yüksek bir hafızaya sahip olmak için yapılacak bazı şeyler:

1- Ciddî çalışmak,

2- Devam etmek,

3- Çok gıda almamak,

4- Gece namazı kılmak,

5- Yüzüne bakarak Kur'ân-ı kerim okumak,

6- Misvak kullanmak,

7- Bal yemek (bal şerbeti içmek),

8- Şekerle beraber Kendir yemek,

9- Balgamı söken şeyler yemek

10- Rutubeti azaltan şeyler yemek,

Bir kişinin her işittiğini ezberlemesi, hafızasının çok güçlü olması için yapması gerekenler, okunacak dua, âyet ve sûrelerin havassı hakkında geniş bilgi için; "KUR'ÂNDAN DUALAR- SÛRE VE AYETLERİN FAZİLET VE HAVASSI" kitabıma bakınız. Orada hafıza gücü, ezberlemenin kuvveti, fehim ve idrâkin açıklığı hakkında çok geniş malûmat göreceksiniz. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/122-123.

²⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/124.

²⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/124.

²⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/124.

kokulan sürünür ve ilaçları kullanırsa kullansın ve elbisesini ne kadar çok değiştirirse değiştirsin o kişide tabii olara bit doğar...²⁴⁷

İpek Elbise Giyene Bit Gelmez

Bu durum, Abdurrahman bin Avf (r.a.) hazretleri İle Zübeyr bin Avvâm (r.a.) hazretlerine arız olduğu gibi... Bu iki sahabe (bedenlerine bit düşmemesi için) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden ipek elbise giymeye izin istediklerinde; Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bu konuda kendilerine İzin verdi²⁴⁸ ...
Eğer her ikisi (Abdurrahmin bin Avf r.a. ile Zübeyr bin Avvâm r.a.) bu konuda çok büyük bir sıkıntı ve şiddet içinde olmasalardı, bu konuda kendilerine izin verilmezdi.²⁴⁹

Bit Defetmek İçin İpek

Bedende bitleri defetmek için ipek elbise giymek caizdir. Zira bit, hâs ve ipek elbiselerde olmaz. "Envârtn-Meşârik"te buyuruldu: Eğer bu sahih ise, bu ruhsat sadece sefere mahsus değildir. El-Vâkiâtü'l-Mahmûdiyye" (isimli kitabında Aziz Mahmûd Hüdâî hazretleri) buyurdu: Bit, soğuktan olur. Bundan dolayı kış mevsiminde bit çok olur. Yaz mevsiminde bit olmaz.²⁵⁰

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Mübarek Bedeni

imam Suyûtî (h.a.) buyurdular:

- "Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mübarek elbisesinin üzerine hiçbir zaman sinek konmadı ve asla bit ona eziyet etmedi. (Mübarek bedenine kesinlikle bit düşmedi...) "²⁵¹

Kurbağa

Ve kurbağalar (gönderdik,)"
"Kurbağalar" kelimesi, "Kurbağa" kelimesinin cemiidir... "küçük parmak kelimesi gibidir. Lügat yönünden meşhur ve sahih olan (malûmat) budur...²⁵²

Kurbağa Kelimesi

"Kurbağa" kelimesinin müennesi "Dişi kurbağa" (kelimesi)dir. İnsanlar umumiyetle, dâl harfinin fethasıyla okurlar. "derhem" kelimesi gibi
İmam Halîl (r.h.) bunu inkâr etti (dâl harfinin fethasıyla okunmasını lügat ilmi yönünden kabul etmedi...) imam Halîl (r.h.) buyurdular:
-"(Arab) kelâmında, "vezninde" dört kelimedenden başka hiçbir kelime yoktur. Onlarda;
"Dersem- para"
"Atı gitmekten men etmek" demektir²⁵³ "Obur, çok yemek yiyen kişi..." demektir.
"obur ve küstah kişi," demektir. Aynı zamanda bu kelime bir isimdir²⁵⁴ ...

Kurbağaların Üremeleri

Kurbağaların türleri çoktur²⁵⁵. {Kurbağalar/n üremeleri ve oluşmaları iki kısımdın)
1 - (Kurbağaların bazıları) çiftleşmeyle olur.
2- Bazıları da çiftleşmeyle olmazlar.
Çiftleşmeyle olan kurbağalar, karada yumurta yapar ve suda yaşarlar.²⁵⁶

²⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/124.

²⁴⁸ Sahih-i Buhârî: 5839, Sahih-i Müslim; 2086,

²⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/124-125.

²⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/125.

²⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/125.

²⁵² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/125-126.

²⁵³ Adem oğlundan ilk kez ata gem vuran ve ata binen kişi, Kabil'dir. Kardeşi, Habili öldürdü ve at'a gem vurdu. Bakınız. Lisânü'l-Arab....

Bu kelime Ruh'ul-Beyân tefsirinin kaynağı olan HHayatü'l-Hayevânî'l-Kübrâ'llda; "uzun" diye geçmektedir. Bakınız. Hayatü'l-Hayevânî'l-Kübrâ, c. 1, s. 432,

²⁵⁴ Hayatü'l-Hayevânî'l-Kübrâ, c. 1, s. 432,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/126.

²⁵⁵ Kurbağaların 2000 (iki bin) türü tespit edilmiştir.

²⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/126.

Toprağın Tabiatından Yaratılanlar

Çiftleşmeyle olmayanlar ise, biraz kalkmış, çok zayıf akan suların içinde olur. Yumuşak yerlerde, bataklıklarda ve çok yağın bir yağmurdan hemen sonra ürerler. Yağmur ve rüzgardan sonra yeryüzünde kurbağa çok bulunduğu için, (bazıları) kurbağaların bulutlardan yağdığını zannederler. Yağmurlardan sonra oluşan kurbağalar, erkek ve dişi kurbağadan doğmuş degillerdir. Allâhü Teâlâ hazretleri, o kurbağaları o saatte ve o andaki toprağın tabiatından yaratmaktadır....

Kurbağa kemiği olmayan hayvanlardandır.

Kurbağaların bir kısmı öterler.

Kurbağaların bir kısmı da ötmezler.

Öten kurbağaların bir kısmı sesleri, kulaklarına yakın bir yerden çıkmaktadır.

Kurbağa ötmeyi bıraktığı zaman, keskin işitmesiyle vasıflanır: öten kurbağa suyun dışında terk edildiği zaman...²⁵⁷

Kurbağanın Ötmesine Mâni Olmak

Kurbağanın ötmesine mâni olmak istediğın zaman, kurbağanın alt çenesini suyun içine koy; kurbağanın alt çenesine su girdiği andan itibaren artık kurbağa ötemez.²⁵⁸

Kurbağa Sözü'nün Tefsiri

Bundan dolayı bir şâirin şu sözleri ne kadar zarif ve incedir:

Kurbağa söyledi bir söz;

Onu hükemâ (hikmet ehli) tefsir ettiler.

"Ağzımda su var!..." Hiç;

Konuşur mu ağzında su olanlar...."²⁵⁹

En Çok Zikreden Mahlûkat?

Süryân-ı Servî (r.h.) buyurdular: Kurbağa için şöyle denilir:

-"Hiçbir şey kurbağadan daha çok Allâhü Teâlâ hazretlerini zikir etmiyor*"²⁶⁰

Kurbağanın Zikri?

İmam Zemahşerî (r.h.) buyurdular:

-"Kurbağa, ötmesinde; "Subhân'allâh'ıl-Melikn-Kuddûsr Allâhü Teâlâ hazretlerini teşbih ederim, 0 Meliktir (her şeyin hakiki sahibidir ve) 0 Kuddûs (bütün kusurlardan münezzehtir)... "der."²⁶¹

Kurbağanın Teşbihi

Rivayet olundu:

Davud Aleyhisselâm (bir keresinde);

-"Bu gece Allâhü Teâlâ hazretlerini öyle teşbih edeceğim ki; mahlûkatından hiçbiri onu öyle teşbih etmemiştir!" dedi.

0 anda, evinin sulağında bulunan bir kurbağa kendisine şöyle seslendi:

-"Ey Davud! Sen Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı teşbihinle övünüyor musun? Muhakkak ki doksan yıldır²⁶², Allâhü Teâlâ hazretlerini teşbih ediyorum! Allâhü Teâlâ hazretlerini teşbih etmekten dilim kurudu. Allâhü Teâlâ hazretlerinin zikrinden şu iki kelimeyle meşgul olmaktan gerçekten on gecedir, ne bir yeşillik yedim ve nede bir yudum su içtim!" dedi.

Davud Aleyhisselâm sordu:

-"0 iki kelime nedir?" Kurbağa;

²⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/126-127.

²⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/127.

²⁵⁹ Hayatül-Hayevâni'l-Kübrâ, c. 1, s. 432,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/127.

²⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/127-128.

²⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/128.

²⁶² Burada zikredilen doksan yıl kelimesi çokluktan kinaye olsa gerek... Zira kurbağaların normal ömürleri 10 ile 40 yıl arasındır... Rehber ansiklopedisi,

-Ey her dil ile teşbih olunan ve her mekânda zikir olunan..." (kelimelerdir...)
Bunun üzerine Davud Aleyhisselâm kendi içinden;
-"Benim daha çok zikretme derecesine ulaşmam umulmaz!" dedi. ²⁶³

Kurbağa ve Nemrudun Ateşi

Enes (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular: -"Kurbağaları öldürmeyin! Zira İbrahim aleyhisselâm'ın ateşine uğradı. (Ve hemen gidip) ağzıyla su taşıyarak getirdi (İbrahim Aleyhisselâmı yakmak için) yakılan ateşin üzerine döktü..." ²⁶⁴

Kurbağa ve Veba

İbni Sînâ buyurdu:

-"Bir senede (diğer senelerden farklı olarak eğer) kurbağa çoğalırsa, adetlere göre, o senenin ardında veba hastalığı ziyâde olacaktır..." (3/221) ²⁶⁵

Kurbağa Tabiri

"EI-Vâikâtü'l-Mahmûdiyye" de buyuruldu:

Kurbağa tabiri şudur: Gerçekten gizli noksanlığa sahiptir. Zira zikreder, o aslında keylidir. Keylfde noksan olmasından kilede olan noksanlığından dolayı, onun içine dâhil oldu ²⁶⁶.

Kadının Hamile Kalmaması için

Kurbağanın özelliklerinden biri de, şudur: Bir kadın, su kurbağasını tutar; ağzını açar ve kurbağanın ağzına üç kere tükürür ve sonra o kurbağayı geri suya bırakırsa; o kadın bir daha asla hamile kalmaz.. ²⁶⁷

İstenmeyen Kılların Çıkmaması İçin

Kurbağanın kanı/ kılları yolunan (ve kıl çıkması*, istenmeyen) yerlere sürülürse bir daha orada kıl çıkmaz. ²⁶⁸

Ağrısız Diş Çekmek İçin

İcâmiyye kurbağasının iç yağı bir dişin üzerine konulursa; hiç ağrı hissedilmeden o diş çekilir. ²⁶⁹

Kurbağaların Seslerini Kesmek

Kazvîni (r.n.) buyurdular:

Ben Musul şehrindeydim. Bir arkadaşımız vardı. Bostan ve bahçesinin içinde bir meclis ve bereket yeri bina etti. (Orada ilim ve irfanın müzâkeresi için meclisler kurulurdu.) Fakat orada kurbağalar türedi. O mekanda iskân edenlere (ve oraya misafirliğe gelenlere) Ötmeleriyle kurbağalar, eziyet vermeye başladı. Bunu iptal etmekten (kurbağaların ötmelerinin önüne geçmekten) aciz kaldılar. (Neden sonra) bir adam geldi. O adam;
-"Ters çevirilmiş bir halde bir leğeni (testiyi) suyun üzerine koyun!" dedi. Öyle yaptılar. O andan itibaren kurbağa ötme seslerini hiç işitmediler...

KAN

"Ve kan (gönderdik); ²⁷⁰

Âyetlerin (Âfetlerin) Seyri

Rivayet olundu:

²⁶³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/128.

²⁶⁴ Sübülü's-Selâm Şerhü'l-Bülûğü'l-Meram kitabü'l-etme,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/129.

²⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/129.

²⁶⁶ Rüyâ'da kurbağa görmek, âbid ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin yolunda çalışan salih bir kut ile tabir edilir.

Çünkü kurbağa Nemrudun ateşini söndürmek için su döktü. Fakat çok kurbağa azab'tır. Kurbağa ile konuşan mülk'e nail olur. Hayatü'l-Hayevânîl-Kübrâ, c. 1, s.434,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/129.

²⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/129.

²⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/130.

²⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/130.

²⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/130.

Sekiz gün şiddetli bir zulmetin (ve karanlığın) içinde yağmur yağdı. Hiçbir kimse evinden çıkmaya güç yetiremiyordu. Yağan yağmurun suları evlerinin içlerine kadar girdi. Hatta onların halkalarına kadar çıktı. (Burada bizim boyun halkası diye tercüme ettiğimiz) onların boyun halkaları"kelimesi "boyun"kelimesinin cemiidir.

de, boğaz gediği {boşluğu} ile arasında olan kemiktir. O

da cübbenin (ve paltonun) omuza atıldığı yerdir...

O yağın yağmur ve sudan bir damla bile İsrail oğullarının evlerine girmede. İsrail oğullarının evleri Kıbtîlerin evleri ile karışık ve beraber olduğu halde...

. Yağın yağmurun suyu, onların tarla, arazi, bağ ve bahçelerine aktı. Su onların tarla ve bahçelere gitmelerine ve araziyi kullanmalarına mani oldu.

Yedi gün böyle devam etti.

(Firavun ve Kıbtîler.) Mûsâ Aleyhisselâm'a:

-"Bizim için Rabbine dua et! Bunu üzerimizden kaldırsın! Sana iman edeceğiz!" dediler.

Mûsâ Aleyhisselâm dua etti. Yağmur durdu. (Sular çekildi.) Ekinler, yeşillikler ve otlar, daha önce hiç görülmediği bir şekilde bolca yeşerdi.

Bunun üzerine onlar (Firavun ve aveneleri):

-"Bu aslında bizim temenni ettiğimiz şeydi... Bu su (yağın yağmur) bizim için azab değil; bir nimet, bolluk ve bereket imiş! Hayır! Vallahi biz sana iman etmeyeceğiz ey Mûsâ!" dediler.

Ahidlerini bozdular.

Küfürleri üzerine kaldılar. Tam bir ay böyle devam etti.

Ondan sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, onların üzerine Çekirge gönderdi. Onların topraklarına (ekin ve tarlalarına) vaki oldu. Bazıları bazılarının fevkinde bir zira* kadardı. Onların ziraat, ekin ve meyvelerini yediler. Hatta onların kapılarını, tavanlarını, (evlerinin direklerini) ve elbiselerini yediler.

O çekirgelerden hiçbiri İsrail oğullarının evlerine girmede. Onlar (Firavun ve Kıbtîler,) Mûsâ Aleyhisselâm'a sığındılar ve önceki gibi söylediler {yani:

-"Bizim için Rabbine dua et!Bunu üzerimizden kaldırsın!Sana iman edeceğiz!" dediler)

Mûsâ Aleyhisselâm sahraya çıktı. Asâ'sı ile doğu ve batıya işaret etti. Onların arazilerinde yedi gün kaldıktan sonra geldiği yere döndü (çekirgeler...) Onların memleketinde bir tane bile çekirge kalmadı.

Sonra onlar (Firavun ve aveneleri) arazilerine baktılar. Mısır'ın Çevresi hep ot, ziraat, ekinler (olduğu gibi) kalmış... Bunun üzerine onlar;

-"Bu kalanlar bu sene bize yeter! Hayır! Vallahi biz sana iman etmeyeceğiz!" dediler.

Bunun üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri, onların başına kummel (haşerat) musallat kıldı. Haşerat, tam yedi gün onların memleketinde kaldı. Yeşil hiçbir ağaç (ot, ekin ve ziraat gibi bir şey) kalmadı hepsini yedi ve arazilerinde çekirgeden arta kalanların hepsini ve her şeyi güve yalayıp yedi.

Hatta kummel (haşerat) onların yemeklerinin içine giriyordu. Onların elbiseleriyle derilerinin arasına giriyordu.

Haşerat, onları emiyor, ısınyor ve onların, kıllarını, tüylerini, kaşlarını ve gözlerinin kirpiklerini yiyordu.

Onları uyku, durmak ve istirahat alıkoymuştu. Bundan onlara çiçek hastalığı peyda oldu.²⁷¹

Dünya Tarihinde Çiçek Hastalığına Tutulan İlk Kavim

Haddâdî (r.h.) tefsirinde buyurdular:

Onlar (Firavun ve aveneleri) çiçek hastalığıyla azab olunan ilk kavimdirler...Çiçek hastalığı daha sonra insanlar arasından bu âna kadar kaldı.

Sonra üçüncü kere, Mûsâ Aleyhisselâm'a sığındılar.... Onlardan bu belâ ve âfetler kaldırıldı. Onlar:

-"Şu an senin hakiki bir sihirbaz olduğun anlaşıldı!" dediler.

Ve dediler ki:

-"Artık Rabbin bize ne yapabilir? Sen, arazilerimizin yeşerttiği her şeyi helak ettin! Hangi şey üzerine sana iman edeceğiz? Çek git! (Bize yapmak için senin elinden ne geliyor ve) bize gücünün yapmaya yettiğini yap!"

Bunun üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri, onlara kurbağa gönderdi.

Onlar herhangi bir elbise ve yemeği açtıklarında içinde kurbağa görüyorlardı.

Yatakları bile kurbağa ile doluydu.

Kurbağalar, onların kazanlarına sığıyordu; kazanları kaynarken..

Konuşma anında onların ağızlarına giriyordu. Kurbağaların çok bağırma ve seslerinden bazıları bazılarının seslerini işitmiyordu.

Onlardan birini öldürdüklerinde bütün evlerinin yerlerinin dolmasından ve hatta oturacak yerlerinin kalmamasından korkuyorlardı.

Dördüncü defa Mûsâ Aleyhisselâm'a sığındılar.

Yalvardılar. Yakardılar. Mûsâ aleyhisselâm onlardan (iman edeceklerine dair) ahidler ve sağlam sözler aldı.

²⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/130-132.

Mûsâ Aleyhisselâm dua etti.

Allâhü Teâlâ hazretleri büyük bir rüzgar ile bütün kurbağalan denize atarak, onları genişliğe kavuşturdu.

Onlar (Firavun ve aveneleri) ahidlerini bozdular.

Verdikleri sözü tutmadılar.

Bunun üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri, onların üzerine kan gönderdi. Onların bütün suları, kuyuları, dereleri, nehirleri, göletleri ve su pınarları kalın kırmızı bir kan oldu.

Öyle ki hatta bir Kıbtî (Firavunun akrabası) ile bir İsrail oğlu aynı kabın (kovanın) üzerinde toplandı. Kıbtînin tarafına gelen su kan olurdu. İsrail oğlunun tarafına gelen ise olduğu hal üzere su olarak kalırdı.

Kıbtî, İsrâilî olan bir kişinin ağzındaki suyu emerdi. Ama su onun (Kıbtînin) ağzında yine kan olurdu.... (3/Z2Z)
272

Aydın Olmak

Ne güzel buyurmuşlar:

-"Mûsâ Aleyhisselâm'ın kavmi o suyu içerlerken;

O su çok elverişli bir su olurdu.

Salih ol! Bizimle gör, mehtabı (ışık ve mürşidi)..." 273

Kan

Sonra Firavunu (ve avenelerini) susuzluk aldı. Şiddetli bir şekilde susadılar. Ağaçların rutubetli ve nemli yapraklarını emiyorlardı. (Suyunu emmek için yaş ağaç yapraklarını ağızlarına aldıkları vakit o yapraklar, boğazı) yırtıp yakan bir kan veya çok acı ve tuzlu bir kan oluyordu.

Firavun ve aveneleri tam yedi gün boyunca kandan başka hiçbir şey yiyemediler ve içemediler.

Bunun üzerine Firavun, Mûsâ Aleyhisselâm'a şöyle yalvardı:

-"Ey Mûsâ! Senin Rabbine kalem ve yemin ederim ki, eğer sen, bu kanı bizden kaldırırsan elbette sana iman edeceğim!" dedi.

Mûsâ Aleyhisselâm dua etti.

Sulan tatlı oldu.

(Fakat onlar yine iman etmediler.) Küfre dönüp devam ettiler. Ta ki Firavun ve aveneleri gark oluncaya kadar bu hal üzere devam etti.... 274

Tafsîlî Âyetler

"Tafsil olunmuş âyetler..."

Bu kavî-i şerif, "Biz gönderdik" Minin mef 'û/ünden hâl'dir...

Yani biz onların üzerine bu eşyayı

(Tufan Çekirge Haşerat Kurbağalar ve Kanı...) âyet oldukları halde ve açıklayıcı alâmetler oldukları halde gönderdik... Akıllı bir kişinin üzerine, bunların Allâhü Teâlâ hazretlerinden bir azap olduğu asla müşkil olmaz (ve anlaşılması zor bir şey değillerdi...)

Mufassılât (

Denjldiki:

"Tafsil olunmuş" kelimesinin manâsı, tefrik olunmuş; ve onların hallerini imtihan için, bazıları bazılarından bir zaman ile ayrılmış, demektir.

Onlar (başlarına gelen bu âyetlerden) ibret alacaklar mı?

Veya muhalefet ve inat etmeye devam mı edecekler? (Bu durumun izhârı için âyetler farklı zamanlarda geldiler...)

Bunlardan her bir âyetin (azabın) arası bir aydır. Her birinin devam etme süresi de bir haftaydı... 275

Kibirli ve Mücrim Kavim

"yine inad ettiler (kibirlendiler)"

Âyetlere (ve Mûsâ Aleyhisselâm'a) iman etmek ve tazîm etmekten büyüklük tasladılar.

"ve çok mücrim ve günahkar bir

kavim oldular."

Mücrimler topluluğu oldular. Yani inat ve küfürleri, onlara aşikâre gelen ve zahir olan âyetlere iman getirmekten

272 İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/132-133.

273 İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/133.

274 İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/133-134.

275 İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/134.

onları alıkoydu....

Yüce Meali:

Vaktâ ki azap üzerlerine çöktü,

"Yâ Mûsâ." dediler, "bizim için rabbine dua et, sana olan ahdi hürmetine... Eğer bizden bu azabı sıyrırsan kasem olsun ki, sana katiyyen îmân ederiz ve Benî İsrail'i seninle beraber mutlak göndeririz."134

Vaktâ ki, erişecekleri bir müddete kadar azabı kendilerinden sıyrdık, derhal yeminlerini bozdular.135

Biz de âyetlerimizi tekzîb ettikleri ve onlara kulak asmadıkları için kendilerinden intikam aldık da hepsini denizde boğduk.136

Ve o hırpalanıp ezilmekte bulunan kavmi, mâhut/bilinen arzın bereketlerle donattığımız meşriklarma/doğularına, mağriblerine/ batılarına vâris kıldık ve rabbinin Benî İsrail'e olan o güzel kelimesi -sabretmeleri sebebiyle- tamamen tahakkuk etti de, Fir'avn ile kavminin yapageldikleri masnûâtı/sanatları ve yükselttikleri binaları yerlere serdik....137 ²⁷⁶

Tefsîr-i Şerifi:

"Vaktâ ki azap üzerlerine çöktü,"

Tufan ve diğer azablardan zikredilenler... Yani azablardan herhangi biri onların başına vaki olduğu zaman; "dediler,"

Her defasında dediler ki:

"Yâ Mûsâ! bizim için rabbine dua et, sana olan ahdi hürmetine..."

Be (^) harfî, emrinin sırası içindir. "harfî" masdariyet içindir.

Ondan murad, peygamberlik ahdidir. Yani, Rabbine dua et! Bizden bu azabı açıp gidersin; senin yanında olan Rabbinin peygamberlik ahdi hakkı için..." demekti. ²⁷⁷

Ahid ve Peygamberlik

Allâhü teâlâ hazretlerinden olan o ahid peygamberliktir. Çünkü peygamberlik hakkı ve gereği; peygamberin ümmetinin başına gelen belâ, mihnet ve musibetlerin def edilmesi için ümmetine dua etmesidir.

Burada peygamberlik, ahid diye isimlendirildi. Mübalağa içindir. Çünkü peygamberlik daha çok ahidlerle dolu olmasındandır. Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri, peygamberler gönderdiğinde, onlara risâletin ağırlık, sıkıntı ve zorluklarına tahammül etmelerini vasiyyet etti ve tebliğin misâkını onlardan aldı. Peygamberlik, kendisiyle Valiy?t J'İnan Şeylerden ve ahdi kılındı. Böylece ahidin kendisi, mübalağa için kendisiyle ahid olunan (peygamberlik manâsında) kılınmış oldu. ²⁷⁸

Tefsîr-i farisî'de buyuruldu:

"sana olan ahdi hürmetine..."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin ahid ettiği şey ile, sana yakın etmiş olduğu ahid yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin sana vermeyi vaad ettiği hakkı için ki, ona icabet olunur...

"harfî" mevsûldür.

Bu harf ile yalvaran kişinin, Allâhü teâlâ hazretlerinden hacet ve dileklerini dilemesi ve Allâhü Teâlâ hazretlerine dua etmesi tabir (ifâde) olundu.

Be (^) harü, yine emrinin sırası içindir... ²⁷⁹

Firavun Yine İman Edeceğim dedi

"Eğer sıyrırsan kasem olsun ki..."

Kaldırır ve yok edersen;

"bizden bu azabı..."

Başımıza gelenleri ve bize vaki olanları...

sana katiyyen îmân

ederiz ve Benî İsrail'i seninle beraber mutlak göndeririz."

Babalarının vatanlarına göndeririz, demektir. O da arz-ı mukaddesedir. Ve onları, teshir (her türlü işe ve emre hazır ve amade köleler) ve zor işlerde çalıştırma işinden serbest bırakırız...

"Vaktâ ki,

²⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/134-136.

²⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/136.

²⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/136.

²⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/136-137.

erişecekleri bir müddete kadar azabı kendilerinden sıyırdık..."

Yani azab olundukları, zamanın (son) hududuna kadar veya helak olundukları zaman, o da gark olma (boğulma) zamanlarıdır...

"bir müddete kadar" kavi-i şerifi, idlJull Vaktâ ki kendilerinden sıyırdık," kavi-i şerifini taaituk etmektedir.

'Onlar erişecekleri (vakit)" kavi-i şerifi, vakit" kelimesinin sıfatı olmak üzere, cer mahallindedir;

"derhal yeminlerini bozdular." Bu kavi-i şerif, df "vaktaki" kavli-i şerifinin cevâbidir.

Yani biz kendilerinden azabı kaldırdığımız vakit, onlar hiç düşünmeksizin ve hiç durmaksızın hemen sözlerinden geri dönüp, yeminlerini bozdular.

bozmak" kelimesi Fârisî olarak; ahdi kırmak ve bozmaktır..."²⁸⁰

intikam

"Biz de kendilerinden intikam aldık..."

Fe (ii) harfi sebebiyet içindir.

Ahdi bozmak, intikam ve azab sebeptir... İntikam ile, kötülük ile kötülüğe karşılık vermek olan azab murad olundu.²⁸¹

Peygamberlerin ve Evliyanın Hâli

Allâhü Teâlâ hazretleri intikamı kendi zâtına isnat etti..,

Çünkü peygamberler ve kâmil evliya (mürşid-i kâmiller) mâ sivallâhtan (Allah'tan gayri her şeyden) fâniler olup, baki billâh (Allâhü Teâlâ hazretleriyle bakî) oldukları için; onların düşmanlarını tutmak ve düşmanlarından intikam almakta Allâhü Teâlâ hazretleri, onların (peygamberlerin ve kâmil evliyanın) halifeleridir...

Manâsı, biz onlardan intikam almayı murâd ettik. Yani Firavun ve kavminden; daha önce yapmış oldukları ma'siyetler ve cürümlerden dolayı intikam aldık...

Zira Allâhü Teâlâ hazretlerinin şu kavli-i şerifi;

"Onları (hepsini) boğduk..."

(Kavl-i şerifi) onlardan alınan intikamın ta kendisidir. ikisinin arasına Fe (ü) harfinin dâhil olması sahih olmaz.

Ancak (burada) müsebbibin ismi sebep üzerine itlak olundu.... Bu intikam almanın irâde-i ilâhî'den asla ayrılmayacağı/ ifade etmek içindir..

Bundan muradın mutlak intikam olması da caiz olur.

Bu durumda Fe (Cj) harfi tefsir İçin olmuş olur. Şu kavli-i şerifte sonuna kadar olduğu gibi;

-"Nuh, rabbına nida etti de,

-"Yâ Rab!" dedi; "elbette oğlum, benim ehümdendir ve elbette senin va'din haktır ve sen ahkem'ul-hakiminsin."²⁸²

"denizde..."

Denizde, dibi bilinmeyen (ve idrâk edilemeyen derin) denizde, demektir. (3/223)

Veya suyu çok büyük olan denizin muazzam dalgalarında boğduk, demektir.

Haddâdî (r.h.) hazretleri buyurdular:

denizde..."

Yani Arabî dilinde denizde, demektir, "yemm" kelimesi

Yahudî lûgatidir, (İbrânice deniz demektir....) Fârisî tefsirde buyuruldu: "denizde..."

"Mısra yakın olan kulzüm denizinde (yani Kızıl denizde...)" demektir.²⁸³

Firavun ve Kavminin Boğulması

Bu şöyle oldu:

İsrail oğullarının kadınları, Firavunun ailesinin (Kıbtîlerin) kadınlarından süs ve takılarını ödünç istediler. Ve dediler ki:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri bize bir bayrama çıkmayı emretti!" (süslenmek istiyoruz diyerek altın, gümüş gibi takılarını istediler...)

İsrail oğulları, gecenin ilk saatlerinde (yola) çıktılar.

Onlar (o gece yola çıkanların sayılan) altıyüzbin (600 000) erkek, kadın ve çocuklardı...

Haberleri. Firavuna ulaştı. Firavun, beraberinde bir milyon ikiyüz bin binekli (asker ve kişi) olduğu halde bineğe bindi... Güneş doğarken Firavun onlara ulaştı. Mûsâ Aleyhisselâm da denize varmıştı.

Mûsâ Aleyhisselâm asası ile denize vurdu.

²⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/137-138.

²⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/138.

²⁸² Hûd: 11/45,

²⁸³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/138-139.

Denizde on iki yol açıldı.

Çünkü İsrâiloğulları on iki (kabile ve aşiret) idiler. Her bir sebt (kabileye) bir yol açılmış oldu.

Firavun ve beraberindekiler, onları gördüler. Onlardan sonra hemen sudan açılmış olan o İsrail oğullarının girdiği yollara girdiler...

Firavun ve bütün adamları suyun içine girince; Allâhü Teâlâ hazretleri, denize emretti, birleştiler. (Yollar ortadan kalktı...) Ve böylece hepsi boğuldular...²⁸⁴

Tekzîb ve Gaflet

âyetlerimizi tekzîb

ettikleri ve onlara kulak asmadıkları için..." Boğulmalarının ta Widir.

Firavun ve kavminin boğulma sebeplerini açıklıyor: Yani onların denizde boğulma sebepleri,

1 - Mûsâ Aleyhisselâm'in kendilerine getirdiği dokuz âyeti (mucizeyi) inkar etmeleri

2- Ve onlardan yüz çevirmeleri,

3- O konularda tefekkür etmemeleridir...

Kendilerine gelen mucizeler hakkında tefekkür etmedikleri (hiç düşünmeden sadece Firavunun ve birilerinin sözlerine bakarak yalanladıkları için de) tamamen ondan gâfil olan kişiler oldular...²⁸⁵

Tekzîb Ehline Bir Uyarı

Fe (İİ) harfi her ne kadar boğulmanın kendisinden önce ki, ahdi bozmanın üzerine tertibe delâlet ediyorsa da; lakin bu ta'lil ile ilân edildi ki, bütün bunların ana sebebi (ve kaynağı);

1- onların Allah'ın âyetlerini tekzîb etmeleri,

2- ve ondan yüz çevirmeleridir. Bu kavl-i şerif, (yani, Biz de âyetlerimizi tekzîb ettikleri ve onlara kulak asmadıkları için kendilerinden intikam aldık da hepsini denizde boğduk..."²⁸⁶

Kavl-i şerifi) onu işiten bütün insanlara bir uyarıdır! Ve onları. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin elinde zahir olan âyetleri (mucizeleri) yalanlamaktan sakındırmak içindir....²⁸⁷

Mustaz*af

Ve vâris kıldık" Miras olarak verdik.

"O kavme ki," Yani İsrail oğullarına...

"kavim" kelimesi, ("biz varis kıldık" fiilinin birinci mefûlüdür.

"hırpalanıp ezilmekteydiler..."

Kıbtîler, onları zayıf (ve mustaz'af) yapıyorlardı. Onlara kahrediyor, zulmediyor ve onları zelil ve hakir bir hale getirmişlerdi.

1- Erkek çocuklarını öldürmek,

2- Kız çocuklarını da kendi hizmetlerinde kullanmakla...

3- Ve (onları) köleleştirmekle...

"Bilinen arz'ın meşriklarına/doğularma,.

mağriblerine/ batılarına..."

Bu kavl-i şerif, fiilinin ikinci mefûlüdür.

Arz, Şâm memleketidir.

Maşrıki ve mağribi (doğu ve batıları ise) doğu ve batı yönleridir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Firavunlardan ve Amâlikâlardan sonra, buraları israil oğullarına mülk yaptı.

İsrail oğulları, Samın bölgelerine ve çevresine yerleştiler...

"bereketlerle donattığımız..."

Bereket ve rızıkların genişliğiyle...

Bu kavl-i şerifi, meşriklar/doğular ve mağribier/ batılar kelimelerinin sıfatıdır...

"Ve rabbinin o güzel kelimesi

tamamen tahakkuk etti..."

Lus: "Kelime"den murad, Allâhü teâlâ hazretlerinin onlara olan nusret (yardım etme) vaadidir. O vaad şu kavl-i şerifte beyân edilen nusrettir:

- "Biz de istiyorduk ki o yerde ezilmekte olanlara lütfedelim, onları öncül imamlar yapalım, hem onları vârisler kılalım..."

Ve yer yüzünde onlara kuvvet ve müknetiftidar verelim de Fir'avn'a ve Hamân'a ve ordularına onlardan

²⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/139-140.

²⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/140.

²⁸⁶ el-A'râf: 7/136,

²⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/140.

korktukları şeyi
gösterelim!..."²⁸⁸

Tamamı ise, onun geçmesi, gereğinin yerine getirilip sona ermesidir... Zira bir şeyin vaad edilmesi, ibare ve düde onun vukûnu lüzumlu kılar.

Bir şeyin tamamı ise ancak o vaad edilen şeyin hariçte ve görünürde vaki olmasıdır...

"Benî *sraîl üzerine-
sabretmeleri sebebiyle..."

Firavun ve kavmi taraflarından kendilerine gelen şiddetlere sabretmeleri sebebiyle demektir.

"Ve yerlere serdik..." Harap ettik ve helak ettik... "Fir'avn ile kavminin yapageldikleri

Binaları, evleri, sarayları ve kasırları...

Yani, bizim helak edip yere serdiğimiz şey, Firavunun yaptığı şeylerdir.

Bu manâ "Firavun" kelimesinin, 'oü "oldu" nakıs fiilinin ismiyiz "yapıyor" cümlesi de mukaddem haberidir.

Cümle-i Kevniyye ise £ nm sıasıdır. Aid ise mahzûftür.

Takdiri ise şöyledir: Firavunun o yaptığı sanatları helak edip, yere serdik...

"Ve yükselttikleri binaları..."

Bahçelerden kaldıkları... Asmaları ve ağaçları...

"Zübdetü't-Tefâsir" de buyuruldu:

Arş, üzüm ve ağaçlar için (yüksek) tavan yapmaktır.²⁸⁹

Sabrın Sonu Selâmettir

Bu âyet-i kerimede şuna işaret vardır:

Gerçekten aziz, Allâhü Teâlâ hazretlerinin aziz kıldığı kişidir; zelil ve hakir ise, Allâhü Teâlâ hazretlerinin zelil ve hor kıldığı kişidir....

Kim, Allah yolunda başına gelen sıkıntı ve zilletin zorluklarına sabrederse, izzet tâciyla teveccüh olunur. Ve Allâhü Teâlâ hazretleri ona güzel akıbet takdir buyurur...²⁹⁰

Allah'ın Müslümanlara Vaadi

Allâhü Teâlâ hazretleri (Mûsâ Aleyhisselâm'a iman eden o devrin Müslüman olan İsrail oğullarına) olan vaadini yerine getirdiği; onları arzın doğu ve batısına varis kıldığı gibi; Allâhü Teâlâ hazretlerinin bu vaadi bu ümmet (yani Efendimiz s.a.v. hazretlerinin ümmeti) için de vaadte bulundu. Nûr sûresinde buyurduğu gibi;

"Sizden iman edip sâlih ameller işleyenlere Allah şöyle va'd buyurdu: Kasem olsun ki, onlardan evvelkileri istihlâf/hükümran ettiği gibi, kendilerini yer yüzünde mutlak ve muhakkak istihlâf/egemen edecek ve mutlaka onlara kendileri için merzîsi olan/razı olduğu dinlerini kuvvetle icra kudreti verecek ve mutlaka onları korkularının arkasından emniyete erdirecek!..."²⁹¹

Bu âyet-i kerimede geçen; "yer yüzünde" kavli-i şerifinden murad, Arab ve Acem'den (bütün) kâfirlerin (sahip oldukları) memleketlerdir. (3/224)

"onlardan evvelkiler..."den murad da İsrail oğullarıdır...²⁹²

Yeryüzüne Hakim olmak

Hadis-i şerifte şöyle varid oldu:

"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri benim için yeryüzünü bir araya getirdi. Yeryüzünün doğu ve batısını gördüm. Ve muhakkak ki benim ümmetimin mülkü (ve saltanatı) yeryüzünden benim için bir araya katlanan ve dürülen yerler kadar olacaktır."²⁹³

Buyuruyor:

Allâhü Teâlâ hazretleri, mirâc gecesini, bütün yeryüzünü topladı ve dürüp katladı (bana gösterdi) demektir.

Veya bu vaktin (miracın) dışında yeryüzünün bütün âfâkını, doğusunu ve batısını gördüm, demektir.

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bunu ümmetine, elbette Allâhü Teâlâ hazretlerinin bütün yeryüzünü bir gün adalet, doğruluk (ve İslâm ile) dolduracağını vaad etti. Nasıl ki bundan (İslâm dini gelmeden önce yeryüzü tamamen) haksızlık ve zulüm ile dolu olduğu gibi...

²⁸⁸ el-Kasas: 28/5-6,

²⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/140-142.

²⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/142-143.

²⁹¹ en-Nûr: 24/55,

²⁹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/143.

²⁹³ Sahih-i Müslim: 7207,

Mü'minler, bütün yeryüzüne mâlik ve hakim olacaklardır ²⁹⁴.

Bu manâ, "yer yüzünde" kavli-şerifinde) İâm'm istiğraka (manasında) hamled/İmes/nin takdiriyledir...

Denildi ki:

"yer yüzünde" kavi-i şerifinde) İâm ahd-i hârici (manasındadır...

(Kapının kapatıldığını) müşahede eden kişinin; "Kapı kilitlendi" demesi gibi...

Buna göre de bu hadis-i şerifin manâsı şöyledir:

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ümmetinin mülkü yeryüzünün bütün cüzlerine (her yerine) ulaşamayacaktır. ²⁹⁵

Dârü'l-İslâm ve Darü'l-Harp

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mübarek nazarları (görmeleri) nereye iliştiyse, orası "Darü'l-İslâm" ²⁹⁶ oldu.

Neresi, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mübarek nazarından mahcûb (örtülü olup gizlendiyse) orası da "Darü'l-Küfür" (yani

Dârü'l-Harp" ²⁹⁷ oldu.

Halin hakikatini en iyi bilen Allâhü Teâlâ hazretleridir... Kerem ve yücelere nail olmak Allâhü Teâlâ hazretlerindedir. Dönüş ve sonuç Allâhü Teâlâ hazretlerindedir...

Yüce Meali:

Ve Beni İsrail'e denizi atlattık. Derken bir kavme vardılar. Toplanmışlar, kendilerine mahsus bir takım putlara tapıyorlardı.

"Yâ Mûsâ." dediler, "bunların birçok ilâhları olduğu gibi sen de bize bir ilâh yap."

"Siz" dedi; "gerçekten cahillik ediyorsunuz;

Çünkü o gördüklerinizin içinde buldukları din, helake mahkûmdur ve bütün yaptıkları bâtıldır." 139

"Hiç" dedi; "ben size Allah'tan başka bir ilâh mı isterim? O sizi âlemlerin üstüne geçirdi". 140

Hem düşünseniz â, sizi Âl-i Fir'avn'dan kurtardığımız hengâmı/korkunç günleri. Size azabın kötüsünü yapıyorlardı; oğullarınızı boyuna katlediyorlar, kadınlarınızı da diri tutuyorlardı. Bunda size rabbınız tarafından azîm/büyük bir imtihan var. ²⁹⁸

Tefsîr-i Şerifi:

"Ve Beni İsrail'e denizi atlattık..."

(Burada) vezni d** manasınadır.

Denilir ki: ve her ikisi bir manâyadır... "Vadiyi geçti" denilir. Kişi vadiyi katettiği zaman, böyle söylenir. Başkasını denizden geçirmek ise, onları öbür tarafa geçirmektir Burada be tadiyahin sebeplerindedir. Hemze ve şedde gibi... Sanki şöyle buyuruldu: "ye biz İsrail oğullarını denizden geçirdik..." Yani onları denizden karşı geçirdik, demektir. Biz onları karşıya geçirdik; Farisi olarak şöyledir: israil oğullarını selâmetle denizden öbür tarafa geçirdik, demektir. ²⁹⁹

Kızıl Deniz

Burada zikredilen

denizden murad, Kulzüm denizidir.

(Yani Kızıl denizdir...) Bunun Mısır Nil'i olduğunu söyleyenler hata etmişlerdir...

Kâmûs'ta buyuruldu:

(kelimesi); su "kunfuz" gibi (okunur.) Mısır ile Mekke arasında bir şehirdir. Tur dağına yakındır. Kulzüm denizi ona izafe edilmektedir. Çünkü onun yolunun üzerindedir. Zira bineğinden yutar. Kulzüm yutmak, demektir... ³⁰⁰

²⁹⁴ Bir hadis-i şerifte şöyle buyuruldu:

"Müslümanlar, Yahudilerle savaşmadıkça kıyamet kopmaz. Hattâ Yahudi bir taş ve ağacın arkasına gizlenir de taş ve ağaç(lar) Allâmın takdiri ile dile gelir ve şöyle seslenirler:) 'Ey Müslüman! Şu Yahudi benim arkamda (saklanmakta)dır. Gel de onu öldür; diyecek. Ancak Ğardak (ağacı) müstesna! Zira o Yahudi ağacındandır Riyâzu's-Sâhiyhın Hadis no:1817; Efendimiz (s.a.v.) hazretleri yine buyurdular:

"Canım (kudret) elinde bulunan (Allâh)'a and olsun ki, Meryem oğlu (Hz. İsa) adaletle hükmedici olarak aranızda inmesi çok sürmez. Salıp (istavroz)u kıracak, domuzu öldürecek ve cizye (verme mükellefiyetini halkın omuzlarından) indirecektir. Mal o kadar çoğalacak ki {bedava verseler bile) hiçbir kimse onu kabul etmeyecektir." Sahih-i Müslim: 1/93. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ümmetine olan vaadlerini bir araya getirseniz, büyük bir hadis kitabı olur.

²⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/143-145.

²⁹⁶ Dârü'l-İslâm, İslâm memleketi. İslâm ahkâmının (kânunlarının) tatbik edildiği yer.

²⁹⁷ Darü'l-Harb: İslâm ahkâmının (kânunlarının) tatbik edilmediği yer. Darü'l-İslâm ve Dârü'l-Harp

hakkında geniş bilgi; Fıkıh kitaplarına, Türkiye Diyanet Vakfının İslâm Ansiklopedisinin ilgili maddesine ve benim "Daru'l-İslâm ve Darü'l-Harb" iimi çalışmama bakınız. Mütercim.

²⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/145-146.

²⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/146-147.

³⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/147.

Aşûrâ Günü Orucu

Rivayet olundu:

Mûsâ Aleyhisselâm onları (İsrail oğllarını) Aşûrâ günü denizden öteye geçirdi. Onun için o gün. Allâhü Teâlâ hazretlerine şükür için oruç tuttular.³⁰¹

Pufa Tapan Bir Kavim Görmeleri

"Derken vardılar..." Yani uğradılar. bir kavme..."

Ken'anlı Amâlikâlılardan bir kavim idi... Mûsâ Aleyhisselâm'ın kendileriyle savaşmakla emir olunduğu kavim ...

Denildi ki: - "Lahm" dan idiler. "Lahm" Yemenden bir mahal ve bölgedir.

Câhiliyet döneminde Arab Melikleri onlardan olurdu.

İmam Zemaşerî buyurdular: Onlar, Mısır'dan bir,

"Toplanmışlar, kendilerine mahsus bjr takım putlara tapıyorlardı..."

Yani ona ibâdete devam ediyor ve putlara tapmayı gerekli görüyorlardı.

"Tâcü'l-Masâdir" isimli kitapta buyuruldu:

"Toplanmak, bir şey için bir araya gelmek ve bir mekanda (yerde) mukîm olup durmaktır..."

(Meselâ) "Onu topladı, cem etti, onu hapsetti (alıkoydu) ve ona haps olundu yani "ona yönelmek (ve ona dönmeye) devam etti" demektir.

"dediler,"

Onların hallerine şâhid olup gördüklerinde (Mûsâ Aleyhisselâm'a) dediler ki:

"Yâ Mûsâ sen de bize bir ilâh yap."

Kendisine ibâdet edeceğimiz bir misâl (herhangi maddi bir şekil) yap...

"bunların birçok ilâhları olduğu gibi..."

Bunlar o ma'budlarına tapıyorlar...

Kef (h) harfî, bir mahzûfa taalluk etmektedir. Ve "ilâh" kelimesinin sıfatıdır...

"Mâ" mevsûl'dür. "onlara mahsus var" kavî-i şerifi de onun silasıdır.

"Bir takım ilahlar (mabudlar)" kelimesi de "Mâ" mevsûi'den bedeldir...

Bu kavî-i şerifin takdiri şöyledir:

-"Ey Mûsâ! Bizim için bir ilâh yap! Şunlann karargahlarında bulunan ve bunlar için yerleşmiş olan ilâh gibi bir ilâh (olsun)," demektir...

Âidmahzûftur.

Onların putları, sığır sûretindeydi. Bu (İsrail oğullarının) buzağıya tapma işlerinin ilki (ve kaynağı)dır...³⁰²

Câhü Kavim

"Siz" dedi; "gerçekten cahillik ediyorsunuz;"

Mûsâ Aleyhisselâm, Yahudileri, mutlak cehalet ile vasıflandırdı. Onlardan sâdır olan ve onların bu kadar büyük âyetleri ve azametli mucizeleri gördükten sonra putlara tapma isteklerini akıl ve mantıktan çok uzak gördüğü için; onları mutlak cehalet ile nitelendirdi.

Ve bundan dolayı cümlede mefûlü zikredilmedi.³⁰³

Bâtıl Din Üzere Olanlar

ol "Muhakkak ki bunlar..."

Yani bu temsillere (ve putlara) tapan kavimler! : "helake mahkûmdur..."

"Tefti" babından ism-i mefûi'dür. "Onu helak etmekle helak etti," denilir. Yani "Onu kırdı ve onu helak etti," demektir.

"helake mahkûmdur... "kelimesinin manâsı, "Kırılmış ve helak olmuştur," demektir...

"içinde buldukları şey (din)"

Yani bâtıl dinleri, demektir. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, elbette onların üzerinde oldukları batıl dinlerini çok yakın bir zamanda yıkacaktır. Putlarını mahvedecek ve o putlarını kırıp, toz haline getirecektir...

"içinde buldukları şey (din)" kavî-i şerifi m übedâ'dır. "helake mahkûmdur..." kelimesi de onun haberidir...

Bununla beraber "İçinde buldukları şey (din)" kavî-i şerifinin "helake mahkûmdur..." kelimesinin fail olması da caiz olur. Müsnedün ileyhe itimâd ettiği için (amel etme şartı tahakkuk etmiştir...)

"Ve bâtıldır."

³⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/147.

³⁰² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/147-149.

³⁰³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/149.

Külliyyen (tamamen) izmihlal olacaktır.

"Onların bütün yaptıkları..."

Ona ibâdetlerinden... Ve her ne kadar onların puta tapmakla kasıtları, Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaşmak ise de; gerçekten puta tapmak sırf küfürdür. (Küfür ve şirkten başka bir şey değildir... Hangi maksatla olursa olsun...)

dedi; Mûsâ Aleyhisselâm buyurdu:

"Hiç Allah'tan başka mı..."

Allah'tan gayri mi ibâdete müstahak? "ben size isterim"

Lâm (J)'m hazfiyledir.

Yani "Ben sizin için isteyeyim," demektir.

"bir ilâh"

Bu kavf-i şerifi, "gayri" kelimesinden temyüz'dir. (3/22S)

Veya hâl'dir. Çünkü bu kelime, "ben isterim" fiilin mefulüdür.

Buradaki hemze inkâr içindir.

Burada inkâr edilen ve kabul edilmeyen şey ise Allâhü Teâlâ hazretlerinden gayri talep edilen şeydir....³⁰⁴

Faziletli kıldı

O sizi âlemlerin üstüne geçirdi".

Halbu ki Allâhü Teâlâ hazretleri, sizi bazı nimetlerle mahsus kıldı. (Bazı nimetleri hususi olarak size verdi.)

Onları (sizin çağınızda yaşayan diğer insanlara) vermedi. O nimetler de;

1- (Düşmanı) kahreden âyetler,

2- Apaçık mu'cizelerdir...

Bunlar ve benzerleri âlemde (sizin çağınızda yaşayan kavimlerin) hiçbiri için hâsıl olmadı.

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Sizin zamanınızda ki âlemlerde bulunan Kıbtîler ve onlardan gayri kavimlerden sizleri üstün kıldı; sizler köleler ve zelif kişiler iken sizi faziletli kıldı....³⁰⁵

Şirk

Bu kavf-i şerifte Yahudilerin kötü muamelelerine tembih vardır. Şöyle ki, onların mustehak olmadıkları fazilet (ve üstünlüğü) benzerlerinin (o çağda yaşayan Kıbtî ve diğer kavimlerin) arasında Allâhü Teâlâ hazretleri fazileti kendilerine tahsis etmesine karşılık; onlar, değersizliğin en değersizliğine yöneldiler. Allâhü Teâlâ hazretlerinin mahlûkatına taptılar. Onunla (put ile) Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koştular.³⁰⁶

Devletin Gölgesi

Hafız (k.s.) buyurdular:

- "Senin gibi kadri yüce bir kişi, Bir kemik hırsına kapılması... Gerçekten yazıktır... O devlet gölgesi, Ehil olmayanların üzerine düştü..."³⁰⁷

Yakışanı Yapmak

Yazıklar olsun! Üstüne gelen devletin gölgesinin kıymetini bilmeyenlere! Himmet ve gayri, kendisine yakışmayan yerlere sarfedenlere!

- "Halka babaların ahlakı üzere gitmek yoktur. Hepsi zamanın siyret ve ahlakı üzerine yürüdüler."

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, kurtuluş nimetini ve ona tabi olanları zikretti ve buyurdu:³⁰⁸

İsrail Oğullarının Büyük Fitneden Kurtulmaları

"Hem düşünseniz â, sizi Âl-i

Fir'avn'dan kurtardığımız hengâm/korkunç günleri..."

Ey İsrail oğulları! Hatırlayın, Firavunun sizi külliyyen helak etmek istediğinde, Allâhü Teâlâ hazretlerinin sizi Firavunun ve ehlinin elinden nasıl kurtarıp, kurtuluşa kavuşturduğunu düşünün!

³⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/149-150.

³⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/150-151.

³⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/151.

³⁰⁷ Divân-ı HatîMZ Şirâzî s. 217,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/151.

³⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/151-152.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, İsrail oğullarını kurtardığı belâ ve fitneleri beyan etmeye başladı:

"Size azabın kötüsünü yapıyorlardı;"

Size azabın en şiddetlisini reva görüyor ve en çirkinini yapıyorlardı.

"Eşyayı pazarlaştı" sözündendin Onu talep ettiği zaman...

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, en kötü ve çirkin azab'dan bedel olarak beyan etti ve buyurdu:

"oğullarınızı boyuna katlediyorlar"

Erkek çocuklarınızı kesiyorlardı. "kadınlarınızı da diri tutuyorlardı." Hizmet için kız çocuklarınızı diri bırakıyorlardı. Bunda size..."

Sizin kurtarılmanız ve Firavun'un size en kötü ve çirkin azabı yapması...

"bir imtihan var." Nimet veya mihnettir...

Zira oC "bela." Kelimesi bunlardan (nimet ve mihnetten) her ikisine kullanılır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

- "Ve onları yeryüzünde birçok ümmetlere parçaladık... İçlerinden salihleri de vardı, beri benzerleri de/şöyle böyleleri de... Ve onları kâh nimet ve kâh musibet ile imtihan da ettik ki, rücu edeler/dönüş yapalar..."³⁰⁹

"rabbimiz tarafından"

İşlerinizin mâlikinden... Zira nimet ve nikmet (azab) her ikisi de tamamen noksan sıfatlardan münezzehe olan Allah sühbânehü Teâlâ hazretlerindedir.

"azîm/büyük"

Büyüklüğü ölçülemeyecek kadar büyük... israil oğullarının kurtuluşu ve "Aşûrâ günü ve fazileti" hakkında söz. Bakara sûresinde geçti. Orada talep edildi!³¹⁰

İşârî Ve Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimelerde şu işaretler vardır: İsrail oğulları, kalbin sıfatlarıdır. Kalıb olan Mısır ve sıfatlarında azab olunuyor...

"Ve Beni İsrail'e denizi atlattık..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, onu (kalbin sıfatlarını) dünya denizinden ve Firavun nefsinden kurtardığında;

"Derken bir kavme vardılar." Ruh'un sıfatlarına vasil oldular (kavuştular...) "Toplanmışlar, kendilerine mahsus bir takım putlara tapıyorlardı..."

Ma'kûl manâlardan ve ruhanî marifetlerden; güzel görüp beğendiklerine... Ve onlar âlem-i ervâh'ın kapısının eşğine kapanmayı murad ettiler.

"dediler,"

O kendilerini dünya denizinden geçiren (ve Rabbe ulaştırmaya çalışan) Rabbânîvârid (ulaştırıcı olan) Musa'ya dediler....

"Yâ Mûsâ! Bunların birçok ilâhları olduğu gibi sen de bize bir ilâh yap..."

Bu kavî-i şerif şuna işaret etmektedir:

- "Eğer Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazlı ve rahmeti kulun üzerinde olmazsa; onu kıdemi ubudiyet (kulluk ayağı) üzerinde sabit kılan ve en yüksek maksada ulaşmakta siddik-u samimiyyetle talep etmekte Allâhü Teâlâ hazretleri kuluna yardım etmezse; kul elbette dünyanın bütün hasis (pislik ve aşağılık şeylerine) meyleder... Bırakın ukbâ (âhiretin) nefis ve can çekici nimetleri şöyle dursun..."

Beşeriyetin Efendisi (s.a.v.) hazretlerine Allâhü Teâlâ hazretlerinin şöyle buyurması gibi:

- "Az daha seni bile, sana vahyettiğimizden gayrını bize karşı iftira edesin diye fitneye düşüreceklerdi. Ve o takdirde seni halil ittihaz edeceklerdi/kendilerine dost seçeceklerdi"⁷³

Ve eğer biz sana sebat vermemiş olsaydık, sen onlara az bir şey meyledeyazdı. ⁷⁴

Ve o takdirde biz sana muhakkak hayatın da katmerli, mematın/ölümün de katmerli acısını tattırırdık; sonra bize karşı, kendin için hiçbir yardımcı bulamazdın!"³¹¹

"dedi;"

Varid-i Rabbânî (olan) Mûsâ, onların ruhâniyyette meyletmeleri anında onlara dedi ki:

"Siz, gerçekten cahillik ediyorsunuz..."

Allâhü Teâlâ hazretleri takdir buyurdu ve inayeti sizinle beraberdir...

"Çünkü o gördükleriniz," Ruh'un sıfatları,

O içinde buldukları din, helake mahkûmdur..."

Ma'kûl manâlara ve ruhanî marifetlere nurânîlik ve parlaklığına kapılmanız ve meyletmeniz;

"Ve bütün yaptıkları bâtıldır."

Hakkı talep etmenin gayri ve Rabbânî marifetlere vasil olmanın haricindekilerin hepsi bâtıldır...

Hiç" dedi; "ben size Allah'tan başka bir

ilâh mı isterim?..."

³⁰⁹ El-A'râf: 7/168,

³¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/152-153.

³¹¹ el-İsrâ: 17/73-75,

Ben sizi vusul ve visâl'in gayri bir menzile mi indireyim? "O sizi âlemlerin üstüne geçirdi".

Sizi;

1- Hayvanlardan,

2- Cinlerden ve

3- Meleklerden daha faziletli kıldı. Bu faziletin geçiş köprüleri ise;

1 -Cismâniyetten geçmek,

2- Ruhâniyetten geçmek,

3- Marifetlere vasıl olmak,

4- ilâhî hakikatlere ermektir...

"Hem düşünseniz â, sizi Âl-i Fir'av'n'dan kurtardığımız hengâmı/korkunç günleri."

Nefis ve sıfatlarından...

"Size azabın kötüsünü yapıyorlardı;"

Uzaklaştırılma azabı ile...

oğullarınızı boyuna katlediyorlar,"

Salih amellerinizi iptal ediyorlar. Kalbin sıfatlarından doğan iyi amellerinizi, riya âfeti ve nefsin beğenme (ucbe kapılmak âfeti) ile yok ediyorlar. (3/226)

"kadınlarınızı da diri tutuyorlardı."

Yani kalbin sıfatlarını, nefis ve sıfatlarına istihdam etmek (hizmet etmesi) için bırakıyorlardı...

"Bunda size rabbımız tarafından

azîm/büyük bir imtihan var."

Kalbin sıfatlarının nefse ve sıfatlarına hizmet etmesi yani;

(kişinin) sâlih amelleri,

1- Riyakârlık,

2- Sum'â (halka duyurmak) ve

3- Desinler diye yapması (veya),

4- Dünyevî menfaatler celbetmek,

5- Nefsânî hazlar almak,

6- Benzerî Allah'tan gayri niyetlerle işlemekte; Rabbinizden size azametli ve büyük bir belâ vardır....

Allâhü Teâlâ hazretleri, sizleri ondan (nefsin ve nefsin sıfatlarından) halâs edip kurtardı ki (bir daha) ondan başkasını;

1- Talep etmeyesiniz,

2- Allah'tan başkasına ibâdet etmeyesiniz,

3- Ruhâniyete meyletmeyesiniz,

4- Ma'kûlâta meyletmeyesiniz ki, (sizler kısa bir sürede mürşid-i kâmillerin rehberliğinde);

a) Vusul mertebelerine zafer bulaşınız,

b) Visal derecelerine nail olamazsınız diye.... Te'vilât-ı Necmiyye'de de böyledir...³¹²

Allâhı Talep Eden Bulur

Büyüklerden bazıları buyurdular:

-"Kulun hakka ilk visâli onun kendi nefsinden hicranıdır. Hakkın kulundan ilk hicranı ise onu kendi nefesine kılmasıdır..."

vâsıl Yakınlık derecelerinin ilki; (kişinin) nefsin şâhidlerini mahvetmesi ve hakkın şâhidlerini ispat etmesidir.

Kim dalâleti talep ederse, gerçekten bunun sonu yoktur.

Ama kim Allâhü Teâlâ azze ve celle hazretlerini ararsa; onu bulur (onu arama yoluna) adımını attığında daha ilk adımında maksadına nail olur..."³¹³

Mescid ve Meyhane

Hafız Şirâzî (k.s.) hazretleri

-"Benim Mescid ve meyhanede maksadım ve garazım; Sizin visâlinizdir..."

Bu fikir ve maksattan gayriyi asla tutmam! Allâhü Teâlâ hazretleri benim sanidindir...!"³¹⁴

Ve bazı Sâlihlerden rivayet olundu. Buyurdular:

-"Dünya bütün süsüyle bana arz olundu. Ben ondan yüz çevirdim.

Sonra uhrevî hayat (âhiret) bütün hurileri, sarayları ve köşkleriyle bana arz olundu. Ben ondan da yüz çevirdim...

Bana denildi ki:

³¹² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/153-156.

³¹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/156-157.

³¹⁴ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî, s. 20,

- "Eğer sen dünyaya meyletmiş olsaydın; elbette seni âhiretten mahcûb (ve mahrum) ederdik. Ve eğer sen, âhirete meyletseydin; seni kendimizden mahcûb (ve perdeli) ederdik! Biz senin için olmazdık! Seni iki darda (dünya ve âhirette) taksim ettim. Sen bana geldin!"³¹⁵

Allah'ı (c.c.) Rüyâ'da Gören Zât

Ahmed bin Hadraveyh (r.h.)³¹⁶ buyurdular:

- "Ben Rabbü'-izzeti rüyâm'da gördüm. Bana buyurdular: - "Ey Ahmed! Herkes benden Ebâ Yezîd (el-Bestâmi)yi istiyor. O da benden beni istiyor!"³¹⁷

Muhıbbâmı Sevenin Hâli Hikaye (Büyükleri Sevmek)

³¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/157.

³¹⁶ Asıl adı: Ahmed bin Hadraveyh bin Muhammed bin Ebî Amr el-Belhî'dir. Künyesi Ebü Hâmid'dir. Doğum târihi bilinmemektedir... İyi bir tahsil gördü. Fıkıhta fetva sahibi olduğu gibi; Tasavvuf ilminde de marifet, hikmet sahibi bir evliya idi... Tarikatta kâmil, fütüvvet ve asalette meşhur, vilâyette sultan, riyazette şöhrat sahibi, tasavvuf ehli arasında makbuldü. Kerametler sahibi yüzlerce taibesı vardı. Önceleri Hâtem-i Es'am'ın talebesiydi, Ebü Turâb en-Nahşebî ve Ebü Hafs el-Haddâd İle sohbet etmiş, İbrahim bin Edhem'i görmüştür. Özellikle fütüvvet; cömertlik, ikram, herkese iyilik etmek hususundaki sözleriyle meşhur olan Ahmed bin Hadraveyh, Belh emirinin kızı Fâtıma ile evlenmişti. Hanımı Fâtıma da tasavvufta örnek bir şahsiyetti.

Ahmed bin Hadraveyh hazretleri önce zahir, sonra bâtın, tasavvuf ilminde ve hâllerinde yetişip yükseldi. Asker kıyafetinde elbise giyerdi. Sadâkati ve doğruluğu en büyük lütfün elde edilmesinde tek çâre olarak gören Ahmed bin Hadraveyh;

- "Kim, bütün hâllerinde Allahü teâlânın kendisiyle olmasını istiyorsa, doğruluğa sarılsın" derdi. Ona göre kulun başarıya ulaşmaması, basîretsizliğinin eseridir.

- "Yol açık, hak zahir, belli, davette bulunan biliniş işitilmiştir. Bütün bunlardan sonra şaşırarak, yalnız körlükten ileri gelmektedir." derdi.

Belh emirinin kızı olan hanımı Fâtıma, tövbe etmiş ve Ahmed bin Hadraveyh'e haber gönderip, babasından kendisini istemesini söylemişti. Ebü Hâmid Ahmed kabul etmeyince, ikinci defa adam gönderdi ve;

- "Ben, seni Allah yolunu görmek isteyenlerin yolunu kesici değil, yol gösterici olmakta herkesten İleri sanıyordum." dedi. Bunun üzerine Ahmed bin Hadraveyh, Fâtıma'yı babasından istedi. Babası da Ahmed bin Hadraveyh'ın bereketlerinden İstifâde için kızını ona verdi. Fâtıma dünyâ İşlerini terk etti ve Ahmed bin Hadraveyh'le huzur ve sükûn içinde yaşadı. Bir gün evine hırsız girdi. Her tarafı aradı, fakat götüreceği bir şey bulamadı. Eli boş döneceği zaman Ahmed bin Hadraveyh;

- "Ey genç! Şu kovayı al su doldur. Abdest al ve namaz kıl. Bu arada evime belki bir şey gelir, sana veririm. Böylece evimden boş dönmemiş olursun." dedi. Genç onun emrettiği gibi hareket etti. Sabah olunca zengin birisi Ahmed bin Hadraveyh'e yüz elli altın getirdi. Ahmed bin Hadraveyh hazretleri bu parayı o gence vererek;

- "Al bu gece kıldığın namazlar sebebiyle sana mükafattır." dedi. Genç onun bu merhamet ve iltifatı karşısında şaşırıp, hâli de değişti. Sonra;

- "Yolumu kaybetmiş, bozuk işlere dalmışım. Bir gece hayırlı bir iş yapıp Allahü teâlâyâ İbâdet ettim. Rabbim de bana böyle ihşanda bulundu." diyerek tövbe edip Ahmed bin Hadraveyh hazretlerine talebe oldu. Ahmed bin Hadraveyh hazretleri buyurdular:

Uzun müddet nefsim muhalefete onu kahretmişim. Bir defasında bir cemâat cihâd için gazaya gidiyordu. Bende de gaza için büyük bir arzu uyanmıştı. Nefsim gazanın sevabı ile ilgili hadîs-i şerifleri bana hatırlatıyordu. Hayret edip, kendi kendime, gâlibâ nefsin bu istekli hâli bir hiledir! Çünkü nefis seve seve İbâdet ve tâatta bulunmaz! Herhalde devamlı oruç tuttuğum için nefsin takati kelsildi de bu sebeple savaşa gitmemi ve orucumu açmamı istiyor dedim. Nefse dedim ki;

- "Ey nefis gaza için sefere çıkınca oruca devam edeceğim." Nefis;

- "Olur kabul." deyince şaşırıp ve herhalde ben nefsi geceleri namaz kılmaya mecbur tutuyorum da onun için gazaya çıkmamı ve böylece gece namazımı bırakacağımı ve rahata kavuşmayı istiyor diye düşündüm. Nefse gazada da seni gece uyutmam dedim.

- "Bu da kabul!" dedi.

Bu cevabına da hayret edip, iyice düşündüm. Sonra herhalde nefis yalnızlıktan usandı da halkın arasına karışmak istiyor. Bu sebeple diye yorumladım ve nefse;

- "Konakladığımız her yerde insanların arasında oturmayacağım. Tenhâ bir kenara çekileceğim." Deyince nefsim; "Onu da kabul ediyorum!" deyince artık onun maksadını anlamaktan âciz kaldım. Allahü teâlâyâ sığınıp;

- "Yâ Rabbî! Beni nefsin hilesinden haberdâr et ve onun aldatmasından koru, Sana sığındım." Diye yalvarıp duâ ettim,

Bunun üzerine nefis, şöyle dedi;

- "Benim İsteklerime muhalefet etmekle beni günde yüz defa öldürüyorsun, bundan kimsenin haberi yok. Hiç olmazsa gazada bir kere ölürüm de bunu bütün cihan halkı duyar. Derler ki, aferin Ahmed Hadraveyh'e, onu, nefsinı öldürdüler, şehidlik derecesine erdi..." Nefsin bu cevabı üzerine;

- "Sübhânallah, bu nefis öyle yaratılmış ki, hayatında da ölümünde de münafık! Ne bu dünyâda ne de âhirette müslüman olmak istemiyor! Ben onu tâatte bulunmak istiyor sanmışım. Ona zünnâr bağlandığının farkına varmamışım." diyerek, daha çok muhalefet ettim.

Ahmed bin Hadraveyh hazretleri gençliğinde bir defa bir şeyhin dergâhına gitti. Üzerinde eski elbiseler vardı. Onu gören talebeler kabullenemeyip, hocalarına;

- "Bu gelen misafir dergâhın ehli değil." dediler. O ise dergâhta bir müddet kaldı. Bir gün dergâhın kuyusundan su çekerken elindeki kovanın ipi kopup kova kuyuya düştü. Bu sebeple dergâhta vazifeli olan hizmetkâr ona sitem edip üzdü. Ahmed bin Hadraveyh hazretleri bu durum karşısında dergâhın şeyhine gidip;

- "Kova kuyuya düştü, çıkması İçin bir Fâtihâ okur musunuz?" diye rica etti. Dergâhın şeyhi;

- "Bu nasıl bir istek." diye duraklayınca;

- "Eğer siz okumazsanız izin verin ben okuyayım." dedi. Şeyhle izin verdi. Kuyunun başında Fâtihâ sûresini okudu kova birdenbire kuyunun üzerine çıktı. Dergâhın şeyhi onun bu ihlâsını görerek sarığını çıkarıp önüne koydu ve derecesinin onun derecesi yanında çok az bir derece olduğunu ifade için;

- "Ey genç! Sen nasıl bir kimsesin ki benim harmanım senin danen yanında saman oldu" dedi. Ahmed bin Hadraveyh şeyhin bu sözü üzerine;

- "Talebelerinize söyleyiniz, misafire kem nazarla bakmasınlar. Zaten ben gidiyorum." diyerek, ayrıldı. Ahmed bin Hadraveyh hazretleri, 95 yaşlarında iken 854 (H.240) senesinde Belh'te vefat etti. Daha geniş bilgi için Eviyalılar Ansiklopedisine bakınız.

³¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/157-159.

tbrâhim Edhem (k.s.) buyurdular:

Rüyamda Cebrail Aleyhisselâm'ı gördüm. Elinde kağıt vardı. Ona sordum:

-"Ne yapıyorsun (ne yazıyorsun?)"

Buyurdular:

-"Muhibbânın (Allahü Teâlâ hazretlerini sevenlerin) isimlerini yazıyorum!" dedi. Ben de ona;

-"Onların (o mübarek zatların) isimlerinin altına da;

"Muhibbânı (sevenleri) seven tbrâhim bin Edhem!" yaz dedim. O anda şöyle bir nida geldi:

-"Ey Cebrail onu onların başına yaz!" (İbrahim bin Edhemi muhibbânın isimlerinin evvelinde birinci isim olarak yaz)" denildi.³¹⁸

Çile (Kırk Gece)

Yüce Meali:

Bir de Musa'ya otuz geceye va'd verdik ve onu bir on ile tamamladık. Bu suretle rabbinin mîkatı/tayin ettiği vakit, tam kırk gece oldu ve Mûsâ, kardeşi Harun'a şöyle dedi:

-"Kavmim içinde bana halef ol/yerime bak, islâha çalış da müfsidler yoluna gitme."14Z

Vaktâ ki Mûsâ mîkatımıza/tayin ettiğimiz vakte geldi ve rabbi onu kelâmıyla taltif buyurdu. Mûsâ:

-"Yâ Rab." dedi, "göster bana, bakayım sana."

Rabbi buyurdu ki:

-"Len terânî/Beni kat'İyyen göremezsin. Ve lâkin dağa bak... Eğer yerinde durursa, demek beni göreceksin."

Derken rabbi dağa bir tecelli buyurunca, onu un ufrâ/hurdahaş ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Sonra vaktâ ki ayıldı:

- "Sühhânsın/eksiksiz tamsın." Dedi; "sana tevbe İle döndüm ve ben müminlerin evveliyim." 143³¹⁹

Tefsîr-i Şerifi:

"Ve biz va'd verdik"

"Va'd" vaki olmadan önce, kendisine ulaşacak olan bir menfaati önceden haber vermektir. (Kime vaad buyurduk?)

"Musa'ya"³²⁰

Mûsâ Kelimesi

Mûsâ Ucme³²¹ bir isimdir. Bu ismin herhangi (Arabi bir kelimedden) iştikakı³²² yoktur. (Müştak bir kelime değildir...)

Demirden (olup ustura demek olan)³²³ "onun başım usturaya vurdum" yani "Onu tıraş ettiğim zaman" (söylediğin) kelimedden müştakıdır.

Veya (sağa sola sallanarak, kibirli bir şekilde yürümek) filinden (vezni üzeredir...) Böbürlenerek yürüdüğü zaman böyle denilir.

Ustura'ya (Arabçada muşa denilmesi) tıraş olma anında ustura çok gidip geldiği, çok sağa sola hareket edip tıraş olma yerinden çok hareket ettiği için kendisine muşa denildi.³²⁴

(Kendisine ne kadar verdik?) "otuz gece..."

Otuz gecenin gündüzüdür. Çünkü Arabî ayların kaynağı Hilâlin görülmesidir. Böylece gece olmakla Hilâl görülmüş oldu. Onun için tarihi gece ile kayıtladı.

"Otuz" kelimesi, "Biz va'd ettik" fiilinin ikinci mefulüdür. Muzafm hazf! üzerine... Yaniru "tamam" veya cX "otuz gece geçirmek" demektir....³²⁵

Otuz Güne Taalluk Eden İbâdetler

³¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/159.

³¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/160-161.

³²⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/161.

³²¹ Ucme diğer dillerden Arabçaya geçen isimlere denir. Ucme gayri munsartın illetlerindedir. Nahiv ilmimine bakınız. Mütercim.

³²² İştikak: Bir kelimenin başka bir kelimedden türetilmesinden bahseden bir ilimdir. İştikak ilmi hakkında müstakil kitaplar çok azdır. İştikak ilmi umumiyetle Sarf ilminin içinde öğretilir. Sarf ilminin büyük bir bölümü iştikak ilmidir, iştikak ilmi hakkında yazılan müstakil kitaplar da yok değildir,

³²³ Arabça'da, insanların kendisiyle tıraş oldukları ustura âletine ^y "Musa" denilir.

³²⁴ "Musa" kelimesi, Kıbtî dilinde, Su ve tahta demek olan Mu ve Su kelimelerinin birleşmesidir. Musa Aleyhisselâm tahta bir kundağın içinde suda bulunduğu için kendisine bu isim Hazret-i Âsiye tarafından verildi. Mütercim.

³²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/161-162.

İbnü's-Şeyh (r.h.) buyurdular:

Vaad edilen şeyin vaad edenin fiilinden olması vaciptir. Halbuki c&Ü "Otuz" kelimesinin kendisi böyle değildir. Sanki şöyle denilirdi:

"Biz Musa'ya otuz geceye taalluk eden şeyi vaad ettik..." O da otuz günün orucunun tamam olmasından sonra inzal olandır, (indirilen ilâhî vahiydir). Ve Mûsâ Aleyhisselâm'dan ise, bu müddetin orucunu tutmak ve Tur (1 Sînâ'y) a gelmektir...

İbarelerinin değişmesiyledir. "Biz vaadleştik- Biz söziştik" fiili "Biz vaad ettik" manâsına değildir. Belki kendi babında, Mûsâ Aleyhisselâm'tn kabulünü de; vaad menzilesine koymakladır ³²⁶...

"ve onu bir on ile tamamladık."

Bu otuz gecenin üzerine on gece daha ziyâde kıldık.

"Bu suretle rabbînin mîkatı/tayin ettiği vakit, tam oldu."

Vakitlerden onun için tayin edilen zamanın mîkatı tamam oldu. ³²⁷

Mîkât ve Vakit

Mîkat İle vakit arasında şöyle bir fark vardır: Mikât: İçinde herhangi belirli bir işin vaki olması (ve yapılması) için takdir olunan (belirtilen) vakittir, (randevu)

Vakit: İçinde herhangi bir şeyin meydana geldiği zamandır. O şey ister takdir eden tarafından o vakitte takdir edilmiş olsun veya edilmemiş olsun fark etmez...

Bu kavî-i şerîf, £ ZuL "Bu sûreth rabbînin mîkatı/tayin ettiği vakit" kavî-i şerîfinden hâldir.

Yani, bu sayı kırka ulaşmakla tamam oldu, demektir.

Veya bu kavî-i şerîf, "balîğ oldu, tamam oldu" fiilinin mefûlûdür. Çünkü "ulaştı, balîğ oldu" manasındır... ³²⁸

Otuz Gün Oruç

Rivayet olundu:

Mûsâ Aleyhisselâm, daha îsrâîl oğulları Mısır'da iken onlara,

1- Allâhü Teâlâ hazretlerinin düşmanlarını helak edeceğini,

2- Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine bir kitap vereceğini ve kendilerinin ne açıklayacaklarını ve neyi terk edeceklerinin hepsinin o kitapta beyân edileceğini vaad etti.

Firavun helak olduğunda; Mûsâ Aleyhisselâm, Rabbinden kitap istedi.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'a otuz gün oruç tutmasını emretti. O (vakit) Zil'ka'de ayının tamamıydı; (bunu):

1 - Onunla konuşmayı,

2- Ona vahyetmeyi,

3- Peygamberlik işini tamamlamayı, ona ikramda bulunacağını, (buyurdu...)

Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm, geceleriyle gündüzlerinin arasını birleştirmek üzere oruç tuttu. Bu müddetin içinde asla (yemek için eve) dönmedi. Sabretti. (3/227) ³²⁹

Niyetin Tesiri

Mûsâ Aleyhisselâm, Hızır Aleyhisselâm'ı bulmak için sefere çıktığında, yarım gün bile açlığa dayanamadı. Ve şöyle buyurdu:

Bu suretle vaktâ ki geçtiler... Fetâsına/genç adamına:

"Getir kuşluk yemeğimizi; hakîkaten biz bu seferimizden yorgunluğa giriftar olduk!" dedi." ³³⁰ Çünkü Hızır Aleyhisselâm'ın seferi,

1- Edep,

2- İmtihan,

3- tbtîlâ (imtihan olmak) seferiydi.

Bunun için, ibtilâ'nın üzerine belâ ziyâde kılındı ve Mûsâ Aleyhisselâm, mahlûk (yaratılmış bir kişinin) sohbetinde iken daha günün yansında acıktı. (Yorgunluk ve açlık hissetti...)

Ama Mûsâ Aleyhisselâm'ın dağda hazır olması ve ona sefer etmesi ise, (Allâhü Teâlâ hazretlerine) kavuşma ve hak ile sohbet etme seferi olduğu için; kendisine yeme ve içme yerinin heybeti unutturuldu. Allâhü Teâlâ

³²⁶ Sarf ilminden nasîbi olanların m lûm-i âlileri olduğu üzere, "Vaadlaştılar" fiilinin binası, çoğu kere iki kişi arasında müşareket içindir. Bazen de vahid-teklîk için olur. Ve bu durumda da "Vaad etti" manâsına gelir.

³²⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/162.

³²⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/162-163.

³²⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/163.

³³⁰ El-Kehf: 18/62,

hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'ı kendisinden başkasına muhtaç olmaktan müstağni kıldı. ³³¹

Güzel Koku?

Sonra Mûsâ Aleyhisselâm, otuz geceyi tamamlayınca, bir ay bitti. Hemen onun ardından konuşmayı kerih gördü; yani Mûsâ Aleyhisselâm, ağzının kokusunun oruçluların ağzının kokusu iken Rabbinin kendisiyle konuşmasından hoşlanmadığı için "Harnûb" (Keçi boynuzu) ağacından bir misvak ile misvakladı. Yerin yeşertmiş olduğu şeylerden (bitkilerden) bir şeyler yedi. Ve onu çiğneyip yutkundu. Melekler ona; -"Biz senin ağzında misk kokusu (ndan daha güzel bir koku) kokluyorduk; sen o kokuyu misvak ile ifsat edip bozdun!" dediler. ³³²

Oruçlunun Ağız Kokusu?

Denildi ki:

Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'a vahyetti: -"Ey Mûsâ! Biliyorsun ki, oruçlunun ağzının kokusu; benim yanımda misk kokusundan daha güzel ve daha hoştur!" ³³³
Bundan dolayı İmam Şâfiî (r.h.) hazretlerinin mezhebinde, oruçlu günlerin sonlarına (akşama) doğru misvak kullanmak mekruhtur. Misvak, ağzın kokusunu giderdiği için... ³³⁴

Mûsâ Aleyhisselâm'a Vahiy

Bunun üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'a tutmuş olduğu oruca, Zil-Hicce ayından on gün daha ilave etmesini emretti. Ağzında oruç kokusu olduğu hâlde gelmesi için... Mûsâ Aleyhisselâm on daha oruç tuttu.

Ondan sonra bayram günü, vahiy ve teklîm (Allâhü Teâlâ hazretleriyle konuşma) şerefine nail oldu. Tefsîr ehli böyle buyurdular ³³⁵:

Kırk Gün oruç

Bunda şu vardır:

Vahiy ve teklîm (Allâhü Teâlâ hazretlerinin Mûsâ Aleyhisselâm'ine konuşması) bayram günü olduğu zaman, Mûsâ Aleyhisselâm'ın tutmuş olduğu oruç tam olarak kırk (40) güne ulaşmamış olur.

Bu da nassa muhaliftir. Allâhım!

Bu ancak gecelerin itibâra alınmasıylaadır.

Veya bayram günün orucu, Mûsâ Aleyhisselâm'ın şeriatında meşru idi... Bu şekilde içime doğdu... ³³⁶

Kavminden Yetmiş Seçkin

Sonra dağa münâcât için çıkmayı murad ettiğinde, Allâhü Teâlâ hazretleri kendisine; "Ümmetinden akıl, hüccet (görüş sahibi) yetmiş kişi seçmesini," emretti...

Bunlar, Mûsâ Aleyhisselâm'ın nail olmuş olduğu ilâhî kerametleri müşahede etsinler de sonra kavminin yanında buna şahitlik etsinler. Mûsâ Aleyhisselâm öyle yaptı.

(Ümmetinden yetmiş kişiyi seçti...) ³³⁷

Harun Aleyhisselâm

Kardeşi (ağabeyi) Harun kendisine halife tayin etti.

Aleyhisselâm'ı kavminin içinde

Ve Ailâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi; "ve Mûsâ, kardeşi Harun'a şöyle dedi:"

Kendisinden ibâdet etmekle emir olunduğu dağa çıkmadan önce kardeşi Harun'a dedi... Hâddâditefsirinde olduğu gibi.

Harun" kelimesi, "kardeş" kelimesinin atf-ı beyânıdır...

"bana halef ol/yerime bak," Benim halifem ol ve yerime geç"Kavmim içinde,"

³³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/163-164.

³³² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/164.

³³³ Ed-ürri'l-Mensûr: c. 5, s. 566,

³³⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/164-165.

³³⁵ Ed-Dürri'l-Mensûr: c. 5, s. 566, Ebus- Suûd Tefsiri, c. 3, s. 267, ve makbul diğer tefsirlere bakınız.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/165.

³³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/165.

³³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/165.

Onların yapıp aşikâr vurdukları ve gizledikleri şeylerde onları gözet!

"Ve ıslâha çalış!"

Onların işlerinde muhtaç oldukları şekilde ıslâh eti Onların arasında güzel ve sâlih bir gidişat ile içinde fesat bulunmayan bir güzellikle onları idare et! Ve onları üzerinde oldukları, iman, ihlâs ve ibâdetle yerime geç.

Ve müfsidler yoluna (tabi olup) gitme."

Yani senden ifsadı isteyenlerin yoluna tabi olma!

Ve seni fesada davet edene uyma!

Bu şundandır; çünkü Mûsâ Aleyhisselâm, kavminin hallerden sonra bir çok muhalif hallerini müşahede ettiği için kardeşi Harun Aleyhisselâm'a bu şekilde vasiyette bulundu.

Sual: Eğer denilse ki: Harun Aleyhisselâm peygamberlikte Mûsâ Aleyhisselâm'ın ortağıydı. Ailâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'dan haber olarak şöyle buyurdu:

-"Ve onu işimde şerik/ortak et...." ³³⁸ (hâl böyle olunca) Mûsâ Aleyhisselâm, Hazret-i Hârûnu nasıl yerine halife tayin etsin?

Cevap: Deriz ki: Bir şeye memur olan iki kişi; onlardan biri sahibinin emri olmadan tek hareket edemez. Bundan dolayı Mûsâ Aleyhisselâm; Jfè\ "bana halef ol/yerime bak," buyurdu.

Ve yine Mûsâ Aleyhisselâm peygamberlik işinde asıl ve Harun Aleyhisselâm da onun yardımcısıydı. Zira Mûsâ Aleyhisselâm buyurdu:

-"Biraderim Hârûn ise lisanca benden fesahatlidir/güzel konuşur. Beni tasdik eder bir muavin olmak üzere maiyyetimde ona da risalet verî Doğrusu ben, beni tekzîb ederler /yalanlar diye korkarım .³³⁹

Bundan dolayı, Mûsâ Aleyhisselâm;

1- Husûsî olarak münâcaat'a tayin edildi.

2- Ve levhalar, Mûsâ Aleyhisselâm'a verildi.

3- Firavuna gitmekle Mûsâ Aleyhisselâm emir olundu,

4- Mûsâ Aleyhisselâm'dan Harun Aleyhisselâm'ı kendisine şerik kılmasını istedi...

Mûsâ Aleyhisselâm münâcaat için Tûr-i Sina'ya çıktığında, Harun Aleyhisselâm'ı yerine kavmin içine halife tayin etti ve ondan halife olmasını istedi. ³⁴⁰

Büyüklerle İtiraz Edilmez

Bu (durum) zahirde itiraz yeridir.... Lakin büyüklerle itiraz edilmez. Çünkü onların zahirî hareketleri, kaiblerine gelen (rahmânî ilhamlar ve sesler)den yeşermekte ve doğmaktadır. İşte (büyüklerin kaiblerine doğan) bu çağırımlar, ilhamlardır. Bu ilhamlar (büyüklerin kalbine) Ailâhü Teâlâ hazretlerinden doğmaktadır. Büyüklerin bunda asla bir sun'u (yapıcılığı) yoktur.

Kim devrânların ilâhî bir emirle olduğunu bilirse, onu tatbik etmek ve tevfik (başarıya) ulaşmak, kendisine çok kolay olur... Ve hakikat ehline itiraz etmek kendisinden düşer....

Fakat bütün bunlarla beraber peygamberlerin dereceleri birbirlerinden farklıdır. Ailâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;

-"O işaret olunan resuller, biz onların bazısını bazısından efdal kıldık. İçlerinden kimi var, Allah, kelâmına Kelîm/konuşucu etti, bazısını da derecelerle daha yükseklerle çıkardı...." ³⁴¹

Her Makamın Bir Adamı Vardır

Görmeyi Mûsâ aleyhisselâm'dan men eden; münâcaatı Harun Aleyhisselâm'dan men etti.

Hazret-i Harun'un zahirde Mûsâ Aleyhisselâm'ın şeriki olması; fakat bâtınî işlerde onunla aynı (ve onun redifî) olması gerekmez...

Zira;

-"Muhakkak ki her makamın bir takım adamları vardır!" ³⁴²

İdareciler

Hafız Şirâzî (k.s.) hazretleri ne güzel buyurmuşlar:

-"Mülkün maslahatının rumuzlarını (yani sırlarını)

Padişahlar (melikler, sultanlar ve yüksek idareciler) bilirler.

Ey Hafız!

³³⁸ Taha: 20/32,

³³⁹ Kasas: 28/34,

³⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/165-167

³⁴¹ Bakara: 2/253.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/167-168.

³⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/168.

Sen köşende fakirce otur!
Istırap ve fğan eyleme...." ³⁴³
Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Halifesi?
Sen bak (ibret al), Mûsâ Aleyhisselâm, kendisinin yerine Harun
Aleyhisselâm'ı halife tayin etti.
Kavminin muhafaza edilmesinde ona güvendi. (3/228)
Fakat, o (kötü) kavim, otuzun üzerine ziyâde kılınan on günün
içinde "Buzağf'ya taptılar.
Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de:
-"Allâhü Teâlâ hazretleri, ümmetimin üzerinde benim halifemdir!"123 buyurdular.
Allâhü Teâlâ hazretleri de Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ümmetini hak üzere sabit kıldı.... ³⁴⁴

Zilkade Ve Zilhicce

Bil ki Zilka'de ve Zilhicce ayları "Haram aylar" ³⁴⁵ dandır.
1- Allâhü Teâlâ hazretlerinin, Mûsâ Aleyhisselâm'a bu iki ayda oruç tutmasını emretmesi, şeref olarak onlara (Zilka'de ve Zilhicce aylarına) yeter.
2- Bu iki ayı hacetlerin kabulü için mahal (zaman) kılması,
3- Ve bu iki ayı münâcât mîkatı yapması gerçekten şeref olarak bu iki aya kâfidir. ³⁴⁶

Haram Aylarda Oruç

Hadis-i şerifte şöyle vârid oldu:
-"Haram aylarında bir gün oruç tutmak, (tam) bir ay'a muâdil (eşit)tir. Haram aylarının dışındaki aylarda oruç tutmak ise on güne muâdil (eşit)dir..."
Hadis-i şerifte buyuruldu:
-"Haram aylarında,
1-Perşembe
2- Cuma
3- Cumartesi
Günlerini oruç tutarsa, Allâhü Teâlâ hazretleri, ona yediyüz senelik ibâdet (in sevabını) yazar." ³⁴⁷

Zilka'de Ayı

Ka'bû'l-Ahbâr hazretleri buyurdular:
Allâhü Teâlâ hazretleri, zamanı seçti. Zamanın içinde Allâhü Teâlâ hazretlerine en sevimli olan Haram aylarıdır.
Haram aylarının içinde ise hiç şüphesiz Zilka'de ayıdır ³⁴⁸

Zilka'de Denilmesinin Sebebi

Bu mübarek ay'a "Zilka'de" ismi verildi. (Bunun sebebi, müşrik Arabların bile bu mübarek) aya olan hürmetlerinden dolayı bu ayda oturup savaşıp yapmamalarıdır... ³⁴⁹

Sâlikin Vazifesi?

(Seyr-ü sülûk yoluna yani tasavvufa giren talebe ve) sâlik'e düşen vazife, bunda (Haram aylarında) zahiri oruç ve bâtını imsak ile Rabbine münâcaat etmek için hazırlanmalıdır. Çünkü onun ruhu Mûsâ, visale nail olmayı ummakta ve cemâli görmeyi talep etmektedir... ³⁵⁰

³⁴³ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî, s. 131,

³⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/168-169.

³⁴⁵ Haram ayları, Recep, Muharrem, Zilkade ve Zilhicce aylarıdır.

³⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/169.

³⁴⁷ Câmîu'l-Ahâdis, Celâleddin suyûfî: 22208,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/169.

³⁴⁸ Bu manada şöyle bir hadis-i şerif vardır:

hazretlerinden rivayet olundu, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "Allâhü Teâlâ hazretleri zamanı seçti. Zamanın içinde Allâhü Teâlâ hazretlerine en sevimli olan Haram aylarıdır. Haram aylarının içinde, Allâhü Teâlâ hazretlerinin en çok sevdiği zaman ise Zilhicce ayıdır. Zilhicce'nin içinde ise Allâhü Teâlâ hazretleri ilk on günü çok sevmektedir..." El-Kâmil fiz-Zuâfâ: c. 4, s. 276,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/169-170.

³⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/170.

³⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/170.

ţşârî ve Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimede Şu işaretler vardır:

Hakikatte miâd, kırk gece oldu... Ama beşeriyetin za'fiyetinden dolayı vaad otuz gece olarak izhâr olup açıktandı. Bu beşerin nefsinin kırk geceyi çok görmemesi ve insana bunu yapmaya gücünün yetmeyeceği vesvesesini vermemesi içindir. Zira eğer nefsin aldatmasına kapılırsa, beşeriyet korkusu içine girer. Bundan dolayı, Allâhü Teâlâ hazretleri, önce ona otuz gece vaad etti, daha sonra da onu on gece ile tamamladı.³⁵¹

Çile?

Bunda Şuna işaret vardır:

Muhakkak ki erbeîn (kırk gün çile)³⁵² de, peygamberlerin (ilâhî) kelâmı iŐitmeye müstahak olma hususiyetleri vardır.

Nasıl ki, çilede evliyanın kalblerinde hikmet pınarlarının zahir olması hususiyeti olduğu gibi..³⁵³

Hikmet Ehli Olmak İçin

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Şu hadis-i Şeriflerinde olduğu gibi;

- "Kim kırk gün, Allâhü Teâlâ hazretlerine hâlis (ve muhlis) olursa, hikmetin kaynaklan (membai fiŐkırıp) onun kalbinden dilinin üzerine zahir olur."³⁵⁴

Dört ve Katlarındaki Hikmet?

İrfan ehli buyurdular:

Terbf (dört ve katlarının) sırrı hakikatlerin hepsinde caizdir.

Arş-ı azamı (taşıyan meleklerin) dört olması,

Anâsir-i erbaa'nin dört olması (mahlukatın yaratılmasının maddî unsurları su, hava torak ve ateş....)

(Kâbenin) rükünleri dörttür.

Adem Aleyhisselâmın yaratılmasıyla ona ruhun üfürülmesinin arasında kırk mevsimin olması,

Ahret Cumalanyla dört Cuma'nın olması, Őekillerin suretlerinin kemâle ermesinde tesiri vardır.

Dörtlemenin, sayıların birler, onlar, yüzler ve binler basamaklarında Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Şu hadis-i Şerifleriyle buna işaret ettikleri gibi,

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Ashabın hayırlısı dörttür! Seriyyelerin en hayırlısı ise (dört) yüz (kişi) olmasıdır."³⁵⁵

³⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 9/170-171.

³⁵² "erbeîn" veya daha yaygın ismiyle *bç "Çile" bir kişinin kırk gün, insanlardan uzak bir Şekilde, bütün madde alemiyle alâkasını kesip, sadece Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızası, Ailâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmek niyetiyle tenhâ bir köŐeye çekilmesidir. İnsanların Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaşmak ve ibâdet için girdikleri makama "Çilehâne" veya "Halvethâne" denilirdi. Gönül erleri bu halvethanelere girip orada Rabbine vasıl olmak ve Allah'ın rızasını kazanmak için ibâdet ederlerdi. Çile, Musa Aleyhisselâm'ın bu hadisesine ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamberliğinden önce Hıra mağarasında uzlete çekilmesine dayanmaktadır.... Anadolu'nun bir çok yerlerinde çilehâne, halvethâne ve benzeri isimlerle anılan ibâdet mekânları vardır. Belki çevrenizde bu mübarek makamları görmüşünüzdür. Bizim köyde rahmetli dedelerimden kalma halvethâne var. Bizim köy yani Őanlıurfâ ilinin Siverek ilçesinin Darağun köyü ki eskiden Őehre üç saatlik uzaklıktaydı. Şu an köyde arası bir yol geçtiği için bu mesafe vasıta ile 10 dakikaya inmiştir...Köyümüz 20-30 hanelik küçük bir köydü. Köyün Őehre uzaklığına rağmen rahmetli dedem Hacı Ali Efendi (r.h.) köyden uzak bir dağın içinde taştan bir halvethâne yapmıştı. Halvethânenin duvarları taş olduğu gibi tavan ve tabanı da taş idi. Ancak bir kişinin içinde namaz kılabilceği genişlikte olan bu halvethânedede çile çekmek için Rabbine ibâdet ederlerdi. Rahmetli dedemin bir çok rençberleri, çoban ve çiftçileri vardı. Dünyevi işlerini onlar görürdü. Kendisi daha gençliğinde ibâdetine riya girmesin diye oraya köyden bile uzak bir mesafede olan halvethânesine gider... Bütün dünyadan uzaklaşarak Rabbinin rızasını arardı... Kim bilir kendisinden önce de daha nice gönül erleri o halvethânedede çile çekmişlerdi... O halvethânedede ihlas ile yapılan ibâdetlerin bereketiyle yıllar sonra rahmetli dedem doksan yaşlarında Râbita-ı Şerife ile müşerref oldu... Köyüme her gidiŐimde o halvethâneye giderim. Manevî havasını teneffüs eder ve orada Allâhü Teâlâ hazretlerine İbâdet için çile çeken erenlerin zikir seslerini sanki duyar gibi olurum... Çok duygulanırım...

Özellikle Kadirî, Rûfâ ve Őazefî gibi tarikatlarda çile'nin büyük bir yeri vardır. Bu inkıtaya uğrayan tarikatların sahte Őeyhleri ve o Őeyhlerin zavallı müritleri çile çekmek yerine "ÇİLLEK" (yani boğazına düşkün, yiyci takımı ve leziz, tatlı ve hoş yemekleri düşünen, tasavvufu dünyevi nazlarına alet eden, tarikatları para kazanma ocakları haline getiren kişiler) olmuşlardır. Mütercim.

³⁵³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 9/171.

³⁵⁴ Kenzu'l-Ummâl: 5271,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 9/171-172.

³⁵⁵ Müsned-i Ahmed: 2583, Bu hadis-i Şerifin tamamı Şöyledir:

İbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdu: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ashabın en hayırlısı dörttür.

Seriyyelerin en hayırlısı dört yüz (kişilik) olandır.

Orduların en hayırlısı dört bin (kişilik) olandır..." İbni Abbas (r.a.) buyurdu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Bir kavmin sayısı on iki bine ulaŐırsa, bu kavim asla sayılarının azlığından dolayı mağlup olmazlar..." Bu manada bir çok hadis-i Şerif vardır:

Mûsâ Aleyhisselâm Mikât'ta

"Vaktâ ki Mûsâ mîkatımıza/tayin ettiğimiz vakte geldi..."

Onun için vakit kıldığımız, tayin ettiğimiz ve belirttiğimiz vaktimize (mîkatımıza) geldiğinde... O vakit, kırkın tamam olma vaktidir.

Yani onun gelmesi bizim mîkatımıza mahsus oldu, demektir.

Bu senin şu sözün gibidir: "Ben ona gittim, ayın beş on günü için..." Burada ki lam, tahsis, ihtisas (ve hususiyet) içindir, "anında, yanında ve katında," gibi manâlarda değildir. "Mikât", vakit manasınadır.

Bir önceki mecliste ikisinin (yani mikât ile vaktin) arasındaki fark açıklandı.³⁵⁶

Dağ Başının Mikât ve Mîâd Olması

Sual: Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm ile konuşmak için neden dağ başını vaat etti? Halbuki bütün yüksekliklerin başı ve yıldızların altı Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında birdir. Allâhü Teâlâ hazretleri cihetlerden (mekândan ve zamandan) münezzehtir. (Neden böyle buyurdu!?)

Cevap: Muhakkak ki dağda;

- 1- Sebat,
- 2- Yükseklik ve
- 3- Yalnızlık vasıflan vardır....³⁵⁷

Dağların Fazileti

Çünkü yeryüzü dağlar olmadan istikrar edemezler. Hak Teâlâ hazretleri, yeryüzünü dağlarla sabit kıldı. (Ve yerin dengesini dağlarla sağladı...)

Dağlan, kendi katında bir hikmetle yeryüzüne kazık yaptı.³⁵⁸

Emâneti dağlara arzetti³⁵⁹. (Emâneti dağlara arzetmesi)

dağların;

- 1- Tesbit (sabit olmak),
- 2- Temekkün (yerleşmiş olmak),
- 3- Tefrid (fert ve tek olması),
- 4- Yüce ve yüksek olmalarındandır...

İşte bütün bu hususiyetlerinden dolayı dağlar, mekânların üzerine faziletli kılındı.

Dağlar, kelâm (ilâhî kelâmın tecellisine) şâhidlik etme şerefine nail oldular.

Cemâl'in tecellisine taalluk ettiler.

Emânetler kendisine arz edildi.

Muhammedî sadrın şerhi (açılması) dağda oldu.

Mûsâ Aleyhisselâm'ın münâcaatı dağda oldu.

işte bundan, makamlarda fazilet ve faziletli kılınmanın var olduğu ortaya çıktı...³⁶⁰

Ruhanîlerin Cemaati

Hazret-i Şeyh Üftâde el-Bursevî (k.s.) efendi buyurdular:

Cemaatlerin en hayırlısı ruhaniler cemaatidir. Ruhanilerin, cemaati ise dağlar boş yerlerdedir. Ruhanîlerin bir

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdu: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ashabın hayırlısı dördtür.

Seriyelerin (küçük bölük bir asker) hayırlısı dört yüz kişilik olundur. Ordunun hayırlısı sayıları dört bin olundur.

Bir kavim sayıları on iki bine ulaştığında eğer bunlar sadık olurlarsa asla azlıklarından dolayı düşmanları tarafından mağlup olup hezimete uğratılmazlar. Bunlar sâdik olup sabrederlerse (düşmanlarını mağlup ederler.)" Mecmeu'z-Zevâid: 9319, Tarih, üçbin kişilik sahabe ordusunun yüzbin kişilik kâfir ordusuyla savaştığına ve Müslümanların galibiyetiyle neticelendiğine şahid olmuştur. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/172.

³⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/173.

³⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/173-174.

³⁵⁸ Bu konuda Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

"Değil mi ki biz arz'ı bir döşek yaptık, Ve dağları birer kazık..." en-Nebe1:

78/6-7,

³⁵⁹ Âyet-i kerimede buyurdu:

"Evet, biz o emâneti göklere, yere ve dağlara arzettik, onlar onu yüklenmeye yanaşmadılar. Ondan korktular da, onu insan yükledi. O cidden çok zâlim, çok câhil bulunuyor."el-Ahzab: 33/72,

³⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/174.

yerde toplandıklarının alâmeti ise, o yerin yeşilliğinin ve güzel görünümünün hiç gitmemesi yaz ve kış mevsimlerinde kayıp olmamasıdır.

Şeyh Üftâde (k.s.) buyurdular:

"Biz dahi, ruhanîlerin toplanmaları üzerine bu dağa ve bu mekâna geldik!" ³⁶¹

Bursaya Uğrayanlar

Bu fakir (Şeyh Allâme İmam İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) derim ki:

Şeyh Üftâde (k.s.) hazretleri bu dağ ve mekân sözleriyle Bursa şehrinde bulunan, kendi yüce ve mükemmel olan zaviyesinin yerini kastedti. Zaviyesi burada dağın eteğinde olup (halk) tarafından bilinmektedir. Şeyh Üftâde (k.s.) hazretlerinin zaviyesini ziyaret ettim ve onun (k.s.) hazretlerinin şehrin kalesinin içinde olan kabrini ziyaret ettim ³⁶².

Mûsâ Aleyhisselâm Tûr-i Sina'da

Vehb (r.h.) buyurdular:

Mûsâ Aleyhisselâm Tûr-i Sinâ*ya geldi. Beraberinde Cebrail Aleyhisselâm vardı.

Mûsâ Aleyhisselâm temizlendi.

Elbisesini temizledi.

Allâhü Teâlâ hazretleri, yedi fersah yere zulmet (ve karanlık) indirdi.

Mûsâ Aleyhisselâm (in çevresin)den şeytanları kovdu.

Ve ondan yeryüzünün haşerât ve hayvanlarını uzaklaştırdı.

İki melek, eğilerek onu karşıladılar.

Gök ona açıldı.

Melekleri havada kıyamda gördü.

Mûsâ Aleyhisselâm, aşikâr olarak Arşı gördü.

Kalemin gıcirtısını ve yazma sesini işitti.... (3/229) ³⁶³

Rabbi Onunla Kelâm Etti

"Ve rabbi onu kelâm etti."

Vasıtasız ve keyfiyetsiz olarak Rabbi onunla konuştu. Meleklerle konuştuğu gibi...

Cebrail Aleyhisselâm, Hazret-i Mûsâ ile beraberdi; ama Cebrail Aleyhisselâm, Rabbinin kendisiyle ne konuştuğunu ve Rabbin kelâmını işitmiyordu. Bundan dolayı Mûsâ Aleyhisselâm; ^Klî "konuşma" ism-i şerifine has kıldı. (Ve kendisine kelîmullah denildi...)

Bu Mûsâ Aleyhisselâm'ın beşer arasında buna (Allâhü Teâlâ hazretleriyle) konuşmaya ihtisasındandır.

Zira diğer peygamberler (a.s.) ile Allâhü Teâlâ hazretleri ancak bir vasıta sebebiyle konuşurdu. O vasıta;

1- Kitap ve

2- Melekti.. ³⁶⁴

Kelâmullahın Alâmeti?

Sual: Eğer denilse ki: "Mûsâ Aleyhisselâm, kendisine gelen seslerin Allâhü Teâlâ hazretlerinin kelâmı olduğunu hangi şeyle (ne ile) bildi?"

Cevap: Denildi: Çünkü onun kelâmı nefes ile kesilmedi; mahlûkat ile kesildiği gibi... Belki vahdânî bir meded ile hiç kesilmeksizin konuştu. Bu durumda Mûsâ Aleyhisselâm, kendi nefesini yaratıcının bir âleti gibi müşahede etti. Ustad onu istediği tarafa hareket ettiriyordu. Âletin sunl? bir hareketi ve bir şey yapması yoktur... ³⁶⁵

Cihetlerden Münezzeh Bir Ses

Denildi ki:

Mûsâ Aleyhisselâm işittiği sözlerin Hakkın kelâmı olduğunu bildi ve onu gayrilerinden temyiz edip tefrik etti...

³⁶¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/174-175.

³⁶² Musannif İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) hazretleriyle bu sözleriyle Bursa'ya uğrayan ilim ve irfan talebelerine Şeyh Üftâde hazretlerinin zaviye ve kabrini ziyaret etmelerini tavsiye etmektedir. Tabii ki Tefsir sahibi Şeyh İsmail Hakkı Bursevî hazretlerini de unutmamak gerek. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/175.

³⁶³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/175.

³⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/176.

³⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/176.

O kelâmı altı cihetten (her yönü ve her zerresiyle) işitmesiyle anladı. Mûsâ Aleyhisselâm bütün organları, a'zaları ve uvuzları sanki kulak ve işitme aleti olmuştu. Mûsâ Aleyhisselâm'ın bütün vücûdu işitme organı olmuştu. Mûsâ Aleyhisselâm kulağıyla işitme lezzetini hissettiği gibi bütün bütün vücuduyla Kelâmüllah'ın lezzetini aldı ve hissetti...³⁶⁶

Allâhü Teâlâ Hazretlerinin Zâtı ve Kelâmı

İbni Şeyh, "Haşiyelerinde buyurdu:

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kelâmı, zâtı ile kaaim olan ezeli bir sıfattır. Bu harfler ve sesler cinsinden değildir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin zâtı cisim ve araz olmamasıyla beraber Allâhü Teâlâ hazretlerinin görülmesi (akıl ve nakilden) uzak olmadığı gibi; Allâhü Teâlâ hazretlerinin kelâmı da harf ve sesler cinsinden olmadığı halde işitilmesi (akıl ve nakilden) asla uzak değildir...³⁶⁷

Allah'ı Görme Şekilleri

"Hillu'r-Rumûz"³⁶⁸ kitabında buyuruldu:

Mü'minlerin mahza bir yüz, mahza bir göz ve mahza bir kulakları olacaktır. Mü'minler bütün cihetleriyle bakarlar. Her cihetten ve cihetin üzerinde görürler.

Yine mü'minler bütün uzuvlarıyla işitirler. Her cihetten ve husûsî bir cihet olmaksızın duyarlar.

Mü'minler, Hak Teâlâ hazretlerini müşahede ettikleri zaman, Allâhü Teâlâ hazretlerini bütün veçhiyle müşahede ederler. Hiçbir cihetten olmaksızın bütün yönlerden görürler.

Cihetlerle kişinin işitmesi ve görmesi engellenmez. Noksan sıfatlardan münezze 'olan Hak sübhânehü ve Teâlâ hazretleri, hadis-i kudsîde buna işaret buyurduğu gibi:

-"Ben onun kulağı ve gözü olurum!"³⁶⁹

Öz Eleştiri Yapın

Kâmil ve vâsıl olan kişiye dünyada âhîret hükmü vardır. Vâsıl olanların seyyidi (ve efendileri) buyurduğu gibi:

-"Ölmeden önce ölünüz! Hesaba çekilmeden önce kendi nefsinizi hesaba çekin (öz eleştiri yapın)"³⁷⁰

Hillur-Rumuz'un sözleri bitti.³⁷¹

İşitme Duyusu

Bu fakir (Allâme şeyh İmam İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki:

Bu (makam) irdeleme ve inkâr etme mahalli (ve yeri) değildir. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri eğer sesleri idrak için işitme hassasını yaratmış ise başka bir hâssanın da (herhangi bir organın da) sesi idrâk etmeleri caizdir...

Ulemâ-i kiramanın mezhebi bu olduğu gibi... Çünkü bu idrâk mahza Allahü Teâlâ hazretlerinin yaratmasıyladır; havassın herhangi bir tesiri olmaksızındır...

Görmenin sarfedilmesinin akabinde, meselâ sesleri işitme idrâkini yaratmasına mani değildir...

Bundan sabit oldu ki, insanîyetin uzuvlarından her bir uzva, Allâhü Teâlâ hazretlerinin işitmedeki sesleri idrâk etme hassasını yaratması caiz olur...

Suai: Allâhü Teâlâ hazretleri, neden diğer peygamberlerle (vasitasız konuşmadı da) sadece Mûsâ Aleyhisselâm ile konuştu?

Cevap: Çünkü diğer peygamberlerin, Mûsâ Aleyhisselâmın olduğu gibi çok şiddetli düşmanları yoktur.

(Zira Mûsâ Aleyhisselâmın düşmanları)

1- Firavun,

³⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/176-177.

³⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/177.

³⁶⁸ -Rumûz kitabının tam ismi, Hillu'r-Rumûz fî Mefâtihi'l-Künûz"dür. Bu kitap, Şeyh Alâuddin Ali dede el-Bosnevî el-Halvetî hazretlerininindir. Bu kitaba aynı zamanda "Esiletü'l-Hikem" de denir. Ruhü'l-Beyan tefsirinde daha çok Esiletü'l-Hikem diye geçmektedir. Bu kitabın hazret Hicri 1001 yılında hacda iken Mekke-i Mükerrreme'de Harem-i şerifte yazdılar. Bu kitabın orijinal baskılan daha elimize geçmedi. Kütüphanesinde bulunanlar fotokopisini verirlerse ilme hizmet etmiş olurlar. Mütercim.

³⁶⁹ Sahih-i Buhârî: 6021, Bu hadis-i şerifin tam metni şöyledir: Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri Eshabına şöyle buyurdular:

Allâhü Teâlâ Hazretleri buyurdular:

Kim benim velî kuluma (evliyâullah) düşman olursa; ben ona harb ilân ederim. Kulum hiçbir şey ile bana yaklaşamaz; ancak ona farz kıldığım ibâdetleri sever (ve ihlas ile ifâ eder)se yaklaşır. Kulum (farzları sevdiikten sonra) her zaman bana nafile (ibâdet-ler)ile yaklaşır. Farz ve nafile ibâdetlerin sonucu ben onu severim. Ben onu sevdiğim zaman, onun kulağı olurum, benimle işitir, onun o gören gözü olurum, benimle görür, onun o tutan eli olurum, benimle tutar ve onun o yürüyen ayağı olurum benimle yürür. Yemin olsun ki, eğer o kulum dua edip, benden bir şey isterse, mutlaka dilediğini veririm. Eğer o bir serden bana sığınır, mutlaka onu korurum." Sahih-i Buhârî: 6021

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/177.

³⁷⁰ Keşfü'l-Hafâ: 2373,

³⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/178.

- 2- Hâmân,
- 3- Kaarun,
- 4- Yahudiler
- 5- (VeSâmirî)jidi...³⁷²

Yahudiler

Mûsâ Aleyhisselâm'ın kavmi olan Yahudilerden daha kötü, daha edepsiz, daha katı kalbli bir kavim yoktu.

Bunun için Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'ı kelâmına has kıldı.

Görmüyor musun, Kıbtî kabilesinde olan sihirbazlar, hemen davetlerinin başında ilk günde Mûsâ Aleyhisselâm'a iman ettiler.

Yahudî kavmi Mûsâ Aleyhisselâm'ın elinde bir çok mu'cizeleri gördükten ve gözleriyle müşahede ettikten sonra yine de inkâr ettiler...

İşte (bütün bunlardan dolayı) Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'ın kavminden gelen eziyet, zulüm ve işkencelere tahammül etmesi için onu kelâmiyle te'yid edip kuvvetlendirdi.³⁷³

Efendimiz (s.a.v.)m Düşmanları

Bu fakir (Allâme şeyh İmam İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki:

Mûsâ Aleyhisselâm'ın düşmanlarının kuvvetli ve şiddetli olmaları, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin gayri olan peygamberlerin düşmanlarına nisbetledir.

Zira Firavunun, suda boğulma anında iman getirdiği (Kur'ân-ı kerim ile) sabittir. Amma Ebû Cehil ise, öldürülme anında bile iman etmedi. Belki can çekişme anında bile düşmanlığını izhâr etti³⁷⁴

Efendimizin (s.a.v.) Miraç'ta ki Makamı

İşte Ebû Cehilin bu hâlden Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin halinin kuvvetini ve makamının büyüklüğünü ibret alın ve anlayın. Miraç gecesinde mâlikiyet ve ru'yetteki hâlden ders alın³⁷⁵.

Mûsâ Aleyhisselâm Kaç Kelime Konuştu?

Hadis-i şerifte varid oldu:

- "Mûsâ Aleyhisselâm, Rabbine yüzbin ve kırkbin kelime ile münâcâtta bulundu. Üç günün içinde, onların hepsini vasiyet etti.³⁷⁶

Tûr-i Sina'da?

Bazı (âlimler) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'a kırk gece ve kırk gün kelâm buyurdu.

Bu durumu en iyi bilen Allâhü Teâlâ hazretleridir. Daha önce geçen kırk geceden vahiy ve talim üzere bildirilenden başka (zaman olarak Mûsâ Aleyhisselâm'ın Tûr-i Sina'da ne kadar kaldığını) ancak Allâhü Teâlâ hazretleri bilir.³⁷⁷

³⁷² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/178-179.

³⁷³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/179.

³⁷⁴ Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin düşmanı, Musa Aleyhisselâm'ın düşmanından daha şiddetli olduğu için Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Benim Firavunum, Musa'm Firavunundan daha şiddetlidir." Tefsîr-i Kebîr: c. 32, s. 231,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/179-180.

³⁷⁵ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, miraç gecesinde Rabbi izzeti gördü. Bunu Merhum Süleyman Çelebi (r.h.) hazretleri "Vesiletün-Necât" isimli meşhur mevlid kitabının "Miraç bahrînde şöyle beyan etmektedir:

Söyleşirken Cebrail ile kelâm

Geldi Refref önüne verdi selâm

Aldı olşâh-ı cihanı ol zaman

Sidre'ye gitti ve götürdü hemân

Bir feza oldu o demde rûnümâ

Ne mekân var anda ne arz-u semâ

Süleyman Çelebi, Mevlidi- şerif, Miraç bahri... Burayı tekrar tekrar okuyun. Gerçek kendiliğinden anlaşılır. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/180.

³⁷⁶ Kenzul-Ummâl: 8578,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/180.

³⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/180-181.

Şeytanın Aldatma Ümidil

Fudayl bin İyâz (r.h.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

Benim bazı şeyhlerim (kendilerinden ders aldığım hocalarım) buyurdular:

- "Şeytan, Mûsâ Aleyhisselâm'a geldi. Mûsâ Aleyhisselâm, Rabbine münâcâtta bulunuyordu. Melekler, şeytana;

- "Yazıklar olsun sanal Mûsâ Aleyhisselâm'dan ne ümit ediyorsun? O bu halde Rabbine münâcâtta bulunurken ondan ne istiyorsun= dediler. Şeytan,

- "Onun babası Adem'den ümit ettiğimi ondan da ümit ediyorum! Halbuki babası Âdem cennetteydi!!" dedi. ³⁷⁸

Şeytanın Çalışması

Süddî (r.h.) yine böyle buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm ile kelâm edince; (şeytan Mûsâ Aleyhisselâm'a vesvese verebilmek için) yere daldı. (Yerin derinliklerine girdi.) Sonra da Mûsâ Aleyhisselâm'ın önünde çıktı.

- "Seninle konuşan şeytandır!"

Diye Mûsâ Aleyhisselâm'a vesvese vermeye başladı... (3/230)

Bu fakir (Allâme şeyh İmam İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki:

Mûsâ Aleyhisselâm, Allâhü Teâlâ hazretlerinin huzurunda kelâmı iken, şeytanın kendisine vesvese verdiği konusundaki bu rivayetleri; daha önce zikredilen "Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'ın (çevresin)den şeytanları kovdu!" hakikati ile reddedilmektedir. Bu (yani Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'ın (çevresin)den şeytanları kovdu!" rivayeti sahihtir. Zira o makam, şeytanın girebileceği genişlikte değildir. ³⁷⁹

Şeytan Melekût Alemine Giremez

Zira Allâhü Teâlâ hazretleri, şeytanı mülk ehlinin üzerine musallat kıldı; Melekût ehline değil....

Mûsâ Aleyhisselâm, Tûr'da münâcâtta olduğu hâli ile cennette maîşet (ve nimet) içinde olan Adem Aleyhisselâmın arasını tefrik buyurdu... ³⁸⁰

Tilâvetle Huzur

Sual: Allâhü Teâlâ hazretleri, el-Hacc sûresinde,

- 'Hem biz senden evvel ne bir rasûl ve ne bir nebî göndermedik ki, bir temenni kurduğu vakit Şeytan onun ümniyesine bir ilka yapmış olmasın? Bunun üzerine Allah, Şeytan'ın ilka ettiğini derhal nesh eder de sonra Allah, âyetlerini muhkemler... Ve Allah, alîm'dir, hakîmdir...' ³⁸¹ buyuruyor. Bu âyet-i kerime, her peygamberin buna (şeytanın vesvesesine) mübtelâ olduğuna delâlet ediyor; hususiyetle de, tilâvet vaktinde olmaktadır. Tilâvet de münâcâtın çeşitlerindedir...

Cevap: Derim ki: Zahirî tilâvet ile Bâtınî munâcât arasında fark vardır. Görmüyor musun, Efendiniz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şeriflerini;

- "Benim Allâhü Teâlâ hazretleriyle öyle bir vaktim var ki, ona ne mukarreb bir melek ve ne de mürsel (şeriat ve kitap ile gönderilmiş) bir peygamber güç yetiremez." ³⁸²

Ta esfel-i sâfilîne (alçaklığın en alçaklıklarına red olunmuş) merdud (kovulmuş olan) şeytan hakkında senin zannın nedir?

(Bu konuda) benim aklıma işte bunlar geldi, işin doğrusunu (ve hakikatini) Allâhü Teâlâ hazretleri daha iyi bilir... ³⁸³

Allâhü Teâlâyı Görme İsteği

Mûsâ Aleyhisselâm, Rabbinin kelâmını işitince, Rabbinin görme şevki ve heyecanı içine doğdu. Ve (kendi kendine);

- "Bu, Allâhü Teâlâ hazretlerinin haberini (kelâmını işitme) lezzetidir. Acaba (ona bakma) lezzeti nasıldır?" dedi. Bununla beraber;

"Her biri kendi uyarına göre hareket ediyor" ³⁸⁴

Beşerin şekli ve fıtratı (hep) yükselmek ve terakki etmek üzeredir. İnsan bir şeyle zafer bulunca (elde etmek istediği bir şeyi ele geçirince) ondan daha yücnesini ister.... Cemâlüllah'ın tecelli etmesinden ve visal feyzinden

³⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/181.

³⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/181.

³⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/181-182.

³⁸¹ el-Hac; 22/52,

³⁸² Camlu'l-Sagir: 4377,

³⁸³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/182.

³⁸⁴ El-isra: 17/84,

daha yüce hiçbir şey yoktur... Bundan dolayı Mûsâ Aleyhisselâm, (Cemâlüllahı) görmeyi istedi. ³⁸⁵

Muhabbet Zevkini Tadınca

Farisî tefsirde buyurdu:

Mûsâ Aleyhisselâm, Hak Teâlâ hazretlerinin kelâmını işittiğinde; Rabbânî kelâm kadehinde, muhabbet zevkini yudumlayıp içti. Muhabbeti tattıran ona buyurdu ki;

-"Dünyada hayâl yeterlidir! Firdevs'ten daha yücedir! Cennet, müşahede ve kavuşma yeridir! (Dünya değil...)"

Mûsâ Aleyhisselâm;

"Yâ Rab." dedi, "göster bana..."

Zâtını göster bana... Yani seni görmeyi bana mümkün kıl, demektir.

"Bakayım sana."

"Nazar etmek," "görmek" manasınadır. Ancak, "göster bana..." kavli-i şerifiyle talep edilen; Allâhü Teâlâ hazretlerinin Mûsâ Aleyhisselâm'da, mukaddes zâtını görmeyi yaratması değildir.

Zira manânın "Nefsini bana göster ta ki seni göreyim" şeklinde olmasıyla, bir şeyde, bir şeyin kendi nefsinde gaye olması lazım gelir... Çünkü bu fasittir.

Belki Mûsâ Aleyhisselâm'ın, "bana göster" sözünden isteği; Allâhü Teâlâ hazretlerinin mu&iddes zâtının görülmesinin

kendisine mümkün kılınması ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin, Mûsâ Aleyhisselâm'ın görmesinin sebebiyle kendisine görmeye mümkün kılmasıdır.

işte bundan mecazî olarak, sebep olan görme ismi mutlak olarak kullanıldı.

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu: Mûsâ Aleyhisselâm;

-"Yâ Rab! göster bana, bakayım sana." ³⁸⁶

Perde kalktı. (Hicap açıldı.) Dağ ona bariz oldu. Ve (Allâhü Teâlâ hazretleri);

-"Bakî" buyurdu.

Mûsâ Aleyhisselâm bir de baktı ki, yüzbin peygamber kendisinin önündeydi. Yirmi dört bin peygamber de mahrum olup hepsi (birden);

"Bana gösteri Bana göster!" diyorlardı. ³⁸⁷

Cesed ve Ruhun Gıdası

Bil ki: Muhakkak cesetler, gıdaların neması ile gelişirler. Bu şekilde haller de böyledir. Haller de vakitlerin saf (temiz ve duru) olmasıyla safVet bulup saf ve temiz olurlar.

Senin cesedinin gıdası, senin almış olduğun temiz gıdalardır.

Senin ruhunun gıdası da senin (dünyevî mülâhazalardan) hâlî olduğun vakitlerde (iyi bir niyetle kitap ve sünnete uygun olarak) yapmış olduğun taat ve ibâdetlerin gıdalarından almış olduğun (feyiz, nur ve manevî lezzet ve gıdalar)dir.

Kablar saf ve temiz oldukça onların içindeki manâ cevherleri de ona göre parlak (ve nurânî) olurlar. ³⁸⁸

Sende Olmayı İddia Etme

Eğer senin basiret gözün körelmiş ve senin yüksek himmetin (basit şeylere) hapis olunmuş İse (adî ve dünyevî şeyler düşünürsen); sana ne oluyor ki, sen, kalb gözleri (ve pınarları) fişkırın ve sırlan, marifetlerin nurlarını gaybten almak için, neden uzanıyorsun?

Sende olmayan bir şeyi iddia etme! ³⁸⁹

Allâhü Teâlâ hazretlerinin senden olan şeyleri bilmesi (ve senin de kendini bilmen) sana kâfidir (sana yeterlidir...)

Sana düşen vazife, senin küçüklerin durduğu yerde durmandır. Büyüklerin edep ve terbiyesiyle edeplenmelidir. ³⁹⁰

Makama Göre Konuşma

Bu Kelîmullah Mûsâ Aleyhisselâm'dır. Mûsâ Aleyhisselâm daha tıfil (küçük bir çocuk) iken Hak Teâlâ

³⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/182-183.

³⁸⁶ el-A'râf: 7/143,

³⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/183-184.

³⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/184.

³⁸⁹ Musannif hazretlerinin bu güzel nasihat ve hikmet dolu öğütleri, kendilerinden bir şeyler olduğunu iddia

edenler için ne güzel öğütlerdir! Şu veya bu dedelerinden dolayı kendilerinin doğuştan manevî makamlar sahibi olduğunu zanneden iddia sahibi müteşâyihler, insafa gelmelidirler. Mütercim.

³⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/184-185.

hazretlerinin terbiyesinin hücrelerindeydi. Daha o zaman bile haddini tecâvüz etmedi ve belki şöyle buyurdu:
-"Yâ Rabbî!" dedi; "Ben cidden bana indirdiğin hayırdan dolayı bir fakirim!"³⁹¹
Ne zaman ki, Mûsâ Aleyhisselâm ricâl(ullah'ın) derecesine ulaştı. Tıfillara (küçük çocuklara) verilen yemeklere râzî olmadı ve;
-"Yâ Rab! göster bana, bakayım sana."³⁹² Buyurdu. (İşte bütün mesele bu kadardır.....)³⁹³

Rü'yetullahın Delili

sana."³⁹⁴

Bu (yani "Yâ Rab! göster bana, bakayım 146 Kavı-i şerifi) rü'yetullah'ın caiz olduğuna dair ehl-i sünnet ve'l-cemâatin hüccet ve delilidir... Çünkü Mûsâ Aleyhisselâm, Allâhü Teâlâ hazretlerinden bunu rü'yetullahın (Allâhü Teâlâ hazretlerini görmenin mümkün ve) caiz olduğuna inandığı için istedi. Allâhü Teâlâ hazretleri için caiz olmayan bir şeye inanmak küfürdür...

Böyle bir şeyi (caiz olmayan bir şeyi) Mûsâ Aleyhisselâm tarafından (sadır olduğuna) caiz görmek veya peygamberlerden herhangi birinden sadır olduğunu caiz gören kişi kâfirdir.

Teysir tefsirinde olduğu gibi...³⁹⁵

Sadreddin Konevî'ye Göre Mûsâ Aleyhisselâm'ın Hâli

Hazreti Büyük Şeyh Sadreddîn el-Konevî (k.s.) hazretleri,

"Davudi yüzük kaşını çözmeye"de buyurdular:

Kâmil (ve mükemmel) olanların şânındandır. Halktan herhangi biri, işi hâsıl olması özürülü olan her bir şey, onların yanında ve onların kabiliyetlerinin kemâline göre, (o şeyin hâsıl olması) özürülü değildir. Muhal da değildir. Ancak Hak Teâlâ hazretlerinin, maddelerin ve vasıtaların havassından hâricte husûsî olarak haber vermesi müstesna... Bu durumda da kâmil ve mükemmel olanlar, hemen Rablerini tasdik ederler ve o şeyin hâsıl olmasının muhal olduğuna hükmederler.

(işte bu) Mûsâ Aleyhisselâm'ın husûsî bir vecih üzere Rabbin rü'yetini talep etme hâli gibidir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, bunun özürülü olduğunu haber verince; Mûsâ Aleyhisselâm (bunda isrâr etmedi; belki bunu istediği için) hemen tevbe etti ve iman (ile) emniyete girdi...

Konevî'nin sözleri bitti... (3/231)³⁹⁶

Mûsâ Aleyhisselâm'a İlâhî Cevap

"buyurdu:"

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu. Bu cümle istmâf-ı beyâniyyedir.

"Beni kat'iyen göremezsin."

Allâhü Teâlâ hazretleri,

"katiyen bana bakamazsın" buyurmadı.

"bakayım"sana." Gibi... Çünkü burada istenilen beraberinde idrak olan görmektir... Yoksa bakılan şey tarafına yüzü çevirmekten ibaret olan bakma değildir. Çünkü ondan bazı suretlerde idrâk etmek gerçekten değişir...³⁹⁷

Görmeye Güç Yettiremezsin

Farisî tefsir'de buyurdu:

"Beni kat'iyen göremezsin."

Dünyada beni görmeye kadir olamazsın, demektir. Ezelî hüküm bu şekilde vaki oldu. Zira daha dünya hayatına iken bana bakan kimse (dayanamaz ve) hemen ölür.³⁹⁸

Dünya Gözüyle Allâhü Teâlâ Hazretlerini Gören Ölür

EI-Medârik tefsirinde buyurdu "Beni kat'iyen göremezsin."

Fâni gözle ile istemekle göremezsin; belki Allâhü Teâlâ hazretlerinin vermesi ve nail kılmasıyla bakî olan gözle

³⁹¹ el-Kasas: 28/24,

³⁹² el-A'râf: 7/143,

³⁹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/185.

³⁹⁴ el-A'râf: 7/143,

³⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/185-186.

³⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/186.

³⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/186.

³⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/186-187.

görürsün ³⁹⁹...

Mûsâ Aleyhisselâm'ın Derecesi Daha da Yükseldi

"Keşfü'l-Esrâr" ⁴⁰⁰ kitabının sahibi buyurdu ki:

Mûsâ Aleyhisselâm'ın "Beni kat'iyyen göremezsin."

Hitab-i izzeti işittiği zaman ki makamı, (Allâhü Teâlâ hazretlerine istekte bulunduğu) "göster bana..." dediği vakitte ki makamından daha yüce ve daha büyük oldu....

Zira Mûsâ Aleyhisselâm, "göster bana..." dediğinde, kendisi Hak Teâlâ hazretlerini murad ediyordu; ama "Beni kat'iyyen göremezsin" hitabı geldiğinde ise Hak Teâlâ hazretleri onu murad ediyordu. En kâmil ve mükemmel olan kendisi murad edilendir. ⁴⁰¹

Dosttan Gelen Hitap

Ne güzel buyurmuşlar:

Mûsâ Aleyhisselâm Tur dağında iken kendisine, "Beni kat'iyyen göremezsin." Hitab-i izzeti ulaştı.

Dosttan her ne geldiyse, o, dostun kendisine ulaşmasını ve tevbesinin başı oldu... ⁴⁰²

Rü'yetullah Hakkında Ehl-i Sünnetin Delili

Bu kavlı şerif, yine bizim (ehl-i sünnet ve'l-cemaat) için bir delildir. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri, görülmesinin caiz oluşunu nefyetmek için; "Kesinlikle ben görülmem" buyurmadı. Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri görülmeyecek olsaydı; elbette görülmeyeceğini kendisi haber verirdi. Zira bu hâl, beyâna (açıklamaya muhtaç olan) bir hâldir.

İşte bu kavlı şerif "Beni kat'iyyen göremezsin." Hitab-i izzeti) rü'yetullah'ın (Allâhü Teâlâ hazretlerini görme) işinin kendisinin mümteni olmadığına (yasak olmadığını ve hatta caiz olduğuna) delâlet eder...

Belki bu kavlı şerif, Allâhü hazretlerin rü'yetini isteyen talibin kusuruna delâlet eder... ⁴⁰³

Çünkü rü'yetin husulü kendisini talep eden isteyen rü'yetinin (görmesinin) ona hazır olmasına bağlıdır. Görmeye hazırlanan kişiye rü'yetin daha henüz hasıl olmaması; muhakkak ki kendisinde o takdirde, görmeye mâni olan hicâp'tan bir şeyin kalması caizdir. Daha bu hicâb kaldırılmamıştır. (Bu hicâb ne zaman kaldırılırsa, o zaman görür...) ⁴⁰³

Tefsir Ehlinin Görüşlerinin Tenkidi

Bu fakir (Allâme şeyh İmam İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki:

İşte bu (Mûsâ Aleyhisselâm'm rü'yetullah'tan mahcûb olması onun henüz Allâhü Teâlâ hazretlerini görmeye hazır olmadığı görüşü) bir tefsir ehlinin çoğunun üzerinde olduğu görüştür. Fakat bu benim yanımda, kendisinden râzî olunan (gönül hoşluğuyla kabul ettiği) bir görüş değildir....

Bu kusur, Musa Aleyhisselâm bu fani hayatta olması ve dünyada yaşamasıdır. Yoksa Musa Aleyhisselâm kişiliği ve şahsiyle ilgili bir kusur değildir. Yanlış anlaşılmasın. Mütercim.

Zira Mûsâ Aleyhisselâmın Tur-ı Sina'ya getirilmesi; Mûsâ Aleyhisselâm'm hâlinin başlarında değildi...

Belki Mûsâ Aleyhisselâm'ın Tûr-i Sinâya çıkması, Mûsâ Aleyhisselâm'm hâline nispetle "Mirâcî Muhammedî"nin bir naziresi (ve benzeriydi)...

Tahkik (etmek ve onu incelemek) taklid ehlinin idrâkmdan çok uzaktır ⁴⁰⁴....

Beşeriyet ve Vucûd Allâhü Teâlâ'yi Görmeye Engeldir

³⁹⁹ Medârikü't-Tenzil ve Hakâikü't-TeVÎl, c. 1, s. 438,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/187.

⁴⁰⁰ Keşfü'l-Esrâr, kitabının asıl adı, el-Envâr fî Keşfil-esrâr" olup ^

:iM«Şeyh EbÜ Muhabbed flüzbahân bin Eb'l'n-Nasr «l-Baklî eş-Şirâzî hazretlerinin (ölümü 606) tasavvuf hakkında yazmış oldukları çok değerli bir kitap olup Fârisî dil üzeredir.,.

⁴⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/187.

⁴⁰² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/187-188.

⁴⁰³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/188.

⁴⁰⁴ Bu fakir (Ruhul'l-Beyan tefsirini tercüme eden Ömer Faruk Hilmi) derim ki;

Tefsir ehlinin Musa Aleyhisselâm'm rü'yetullah'tan mahcûb olması onun henüz Allâhü Teâlâ hazretlerini görmeye hazır olmadığı görüşü) naşsın zahirine uymaktadır. Musannif hazretlerinin buyurdıkları manada (yani Musa Aleyhisselâm'm kendi mertebesine göre miraç'ta olduğu) görüşü de hakikatin ta kendisidir. Bu da doğrudur, Bu iki görüşün arasında aslında pek bir fark yoktur. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, miraçta, keyfiyetsiz olarak baş gözüyle aşikâr olarak gördü. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin miraçı âlem-i halkın ötesindeydi. Kabe kavseyini geçti. Cebrail Aleyhisselâmın bile gidemediği ve eğer bundan Öteye bir adım atarsam yanarım dediği âlemlerin bile ötesindeydi... Musa Aleyhisselâmın miraçı ise Tur dağındaydı... Her şeyin doğrusunu Allah biir... Bize düşen bir taklid ehli olarak susmaktır. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/188-189.

Gerçekten ben hazreti şeyhim allâme- Allâhü Teâlâ hazretleri kendisini selâmet (ve rahmette) daimi kılsın- (üstadıma), müfessirlerin, "Beni kat'iyen göremezsin." Kavlı-şerifin tefsirinde (buyurmuş oldukları) "Beşeriyetin ve vücûdun ile beni göremezsin" sözlerinin manâsını sordum.

Şeyhim buyurdular:

Muhakkak ki beşeriyet, Allâhü Teâlâ hazretlerini görmeye zıt ve engeldir. Mûsâ Aleyhisselâm, beşeriyetin zahirine nispetle rü'yeti (Allâhü Teâlâ hazretlerini görmek) istedi...

Kevnî vücûd ise, ebediyen mümkün kılmaz.

Belki rü'yet, Allâhü Teâlâ hazretlerinin zatına taalluk ettiğinde, elbette (kulun da) fena hâli fillâh (Allâhü Teâlâ hazretlerinden fenâ'ya ermek) ve beşeriyet hâlinin izmihlaline taalluk eder...⁴⁰⁵

Efendimiz (s.a.v.) Allâhü Teâlâ'yı Baş Gözüyle Gördü

Sual: Ben dedim ki: (Bu sizin dedikleriniz yani rü'yetullah fena ve izmihlali gerektirir düşüncesini) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mirâç gecesinde, Allâhü Teâlâ hazretleri, baş gözüyle görmesi hakikatiyle red ediliri (Buna ne buyurursunuz?)"

Cevap: (Şeyhim) buyurdu: O (Efendimiz s.a.v. hazretleri) habîbüllah'tır. (Evet doğrudur) Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, mirâç gecesinde; Rabbini sır ve ruhuyla cisim suretinde gördü. Orada cisim yoktu. Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, isrâ gecesindeki yolculuğunda;

Cisim âleminin hepsini geçti.

Belki ruhlar âlemini geçti.

Hatta âlem-i emre vâsıl oldu⁴⁰⁶

Rü yetin Tahakkuku için Gerekli Olan Makam

Sual: Ben (şeyhime) dedim ki: (Sizin bu sözleriniz), "Muhakkak ki peygamberler ve evliya küllî halin basireti ile Allâhü Teâlâ hazretlerini görme konusunda müşterektirler. Bu konuda Mûsâ Aleyhisselâm, Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin arasında fark yoktur," düşüncesiyle red edilmektedir....

Bu durum da, "Beni kat'iyen göremezsin." Kavlı-şerifin faydası nedir? Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Arşın (bile) fevkine (ötesinde) çıkıp miraca yükselmesinin faydası nedir? Zira bu rü'yet (Allâhü Teâlâ hazretlerinin görülmesi) kaibî cemiyet gözünün makamında hâsıl oldu. Yoksa gayriyet ve kâlibî olan farkiyet makamında değil? (Buna ne buyurursunuz?)

Cevap: (Şeyhim) buyurdular: Muhakkak ki rü'yet emri, ekvândan (varlıklardan ve oluşlardan) mutlak olarak tamamen soyulmaya muhtaç ise de; ancak kalb ve kâlib (beden) ile insilâh (soyulmak) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine mahsustur....

Muhakkak ki Mûsâ Aleyhisselâm ve yine diğer peygamberler, kâliblan (bedenleri) âlem-i anâsır'da (meselâ Mûsâ Aleyhisselâm Tur dağında) iken insilâh (soyulmak) ile gördüler.

Amma Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretleri ise; gerçekten âlem-i anâsırı (su toprak, hava ateşten meydana gelen bu âlemi) geçti.

Sonra tabîiyet âlemini geçti.

Bunları hem kalb ve hem de kâlib beraberce geçti.

Bu durumda gayri olmak nerede kaldı???

Cidden bunu iyi anla!

(Bütün sırlar burada gizli....)⁴⁰⁷

Sırlar Ağyara Verilmez

Benimle Allâme Şeyh (k.s.) hazretlerinin arasında sual ve cevap şeklinde geçen konuşmalarımız burada sona erdi.

(Şeyhimle beraber) husûsî mecliste konuştuklarımızdır. Bu meclisin kapısı ahbab'a (muhibbâna) açıktır. Yoksa;

1- Ağyar,

2- İnkâr ehli

3- Şüphe (tereddüt ve şek) ehline değil... (Zaten ehli olmayanlar anlayamazlar...)

Bunlar (bizim burada beyan ettiğimiz bazı sırlar) hakikaten, men olunan (beyan edilmesi yasaklanan ve anlatmadığımız sırlar) denizinden bir damla gibidir...

⁴⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/189.

⁴⁰⁶ Atem-i cisim, âlem-i ervah ve âlem-i emr hakkında daha önce malûmat verildi. Sekizinci cilde bakınız. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/189-190.

⁴⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/190-191.

Üstadım k.s. hazretlerinin kalbinde hazır olan ve onun ihtiva ettiklerine nispetle denizden bir katredir...
Allâhü Teâlâ hazretleri, beni ve bütün sevenleri onun şefaatiyle rızıklandırırsın! (bana ve bütün ahbabı onun şefaatinin nasip etsinî) (3/232)⁴⁰⁸

Tecelliye Görebilen Gözler

Biz v'A "Celvetiyye" cim (c) ile (yazılır ev okunur)⁴⁰⁹ tarikatımızın mercii meşhur hazret-i Şeyh Üftâde Bursevî Efendi (k.s.) buyurdular:

İnsanın zahirde iki gözü olduğu gibi, kalbinde de iki gözü vardır. Bu iki (kalbî) gözü açıldıkları zaman, kişi (ilâhî) sıfatların tecellisini müşahade eder. Aynı zamanda insanın iki göz bebeği vardır. Lakin bunlar gayet latiftirler.

Deriz ki, ancak bunlarla sıfatların tecellisi müşahade edilir. Zira zatın tecellisi ise ancak, kalb gözünün arkasında (ötesinde) olan manevî gözle müşahade edilir. Manevî gözün göz bebekleri yoktur. Mulhidlerin zannettikleri gibi (değil...) Allâhü Teâlâ hazretlerine sığmırız.⁴¹⁰

Hulul ve İttihâd Yoktur

⁴⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/191.

⁴⁰⁹ Celvetiyye Tarikatı, Ehl-i sünnet ve'l-cemâat üzere olan tarikatlardandı. Bayramiyye tarikatının bir şubesi olup, Aziz Mahmud Hüdai ve müridi Şeyh Üftâde hazretlerine nisbet edilen bir tarikatır... İjbr Celvetikelimesi lügatte kişinin yerini, yurdunu, terk etmesi manasındır. Tasavvuf istilâhi olarak, kulun, Allah sıfatları ile halvetten çıkışı ve Allah'ın varlığında fanî olmak manâsına gelir.. Celvetiyye tarikatı; -"Her halde sana biat edenler, mahzâ Allah'a biat ederler. Allah'ın eli onların elinin üstündedir. Onun için her kim çayarsa, sırf kendi aleyhine çayar. Her kim de Allah'a ahid verdiği şeyi ifa ederse, o da ona yarın bir ecr-i azım/büyük verecektir..." el-Fetlh: 48/10 âyet-i kerimesinin ifâde etmiş olduğu hikmet ve sırta ermek için kurulmuştur.

Celvetiyye, celvete mensup olanlara verilen isimdir. Celvet, halvetten çıkmaktır. Bu da İtibarî olan her şeyi çıkarmak, hakikat libâsını giymek demektir. Halvet ile celvet arasında anlam ve imlâ açısından alt ve üstteki noktadan başka bir fark yoktur.

Celvet ve halvet kelimeleri, başlangıçta bir makam ve meşreb ifade ederken daha sonraları iki ayrı tarikatın adı olmuştur.

Celvetiyye tarikatının ilk kurucusunun kim olduğu ihtilâfıdır. "Celvetiyye tarikatı;

İbrahim Zâhid Gilânî (ö. 700/1300) devrinde hilâl; Clfâde (d. 988/1580) zamanında yarım ay; Hüdai (ö. 1038/1628) asrında ise dolunay durumundadır." Olduğu söylenir... Aziz Muhamud Hüdâyî hazretlerinin; "Vakîât", "Tarikatnâme,"

"et-Tarikâtü'l-Muhammediyye" ve

"Câmiu'l-Fazâil" gibi eserleri, hep Celvetiyye tarikatının temel kaynaklarıdır. Celvetiyye Tarikatı, Bayramiyye'nin; Bayramiyye de Safeviyye ve Halvetiyye'nin bir kolu sayılmaktadır. Celvetiyye, Hz. Ali kanalıyla gelen bir tarikat olması itibarıyla cehri zikri esas olan, nefis tezkiyesine önem veren bir tarikatır. Celvetiyye'nin esasları;

1- Tezkiye,

2- Tasfiye ve

3- Teceliyyedir...

"Tezkiye" dünya sevgisini terkederek nefsi mâsivâran şerrinden korumak;

"tasfiye", kalbi her türlü kirden temizleyerek ilâhî iradenin aksedeceği bir hâle getirmektir.

"Tediye" ise, zât-ı İlâhî'nin yine kendisi için zuhuru demektir. Sâlikin, bu âlemi, Hakk'ın zuhur mahalli

olarak görmesidir.

Celvetiyye'de sülûkün dört mertebesi vardır:

1-Tabiat,

2- Nefs,

3- Rûh ve

4- Sırr.

Tabiat mertebesinde sâlik tabiatın gereği olan yeme, içme ve cinsî münâsebatten mücâhede yoluyla

uzaklaşmaya çalışır. Zaruret ölçüsünde yer, içer ve belli bir süre evlenmez.

Nefs mertebesinde nefsten kaynaklanan kötü huy ve sıfatlarını mücâhede yoluyla terketmeye çalışır. Nefsin kötü filleri iki türdür. Bir grubu kendi irâdesi ile işlediği günahlar; diğerleri iyice yerleşmiş kötü huy ve alışkanlıklardır. Bunların her iki grubun da ancak riyâzat ve mücâhede ile ıslah edilebilir, Nefs, belli şekillerde ıslah edilip kontrol altına alınınca rûh ve sırr mertebelerine yol açılmış olur. Ruh mertebesinde sâlik, nefsin kötü huylarının tasallutundan kurtulup ruhu ile irtibata geçmiş sayılır.

Ruhun bozuk tarafı, maifet-i İlâhiyyeden mahrûmiyettir. Bu yüzden ruhun terbiyesi ancak marifet-İ ilâhiyye ile olur- Rûh mertebesinde ilm-i ledün sırları zahir olmaya başladığında sâlike "keşf" vâki olmaya başlar. Tabiat ve nefis mertebelerinde keşf yoktur. Sâlik rûh mertebesinde marifet ve ilâhî aşkı elde eder ve sırr meriemesine yükselir..

Sırr mertebesinde gereği mâsivâdan ilgiyi kesmek, Hakk'tan başkasına gönül vermemektir. Bu makam, mahv fena ve tecellî nurlarının zuhur ettiği vuslat makamıdır. Bu dört makamın her biri, ayrı ayrı renklerle temsil edilmiştir:

Tabiatıta renk "toprak" alâmeti olarak siyahtır. Nefs kan rengindedir ve bu "hevâ" alâmeti sayılır.

Ruhta renk sandır ve "ateşin sembolüdür. Sırr renksizdir ve "su"yu temsil eder. Böylece anâsır-ı Erbaa tamamlanmış olur.

Bu dört makamın sonunda Celvetî sâliki hilâfete ehil hâle gelerek müridi tarafından hafife tayin edilir Celvetiyye tarikatının bir çok kulları vardır.

1- Hakkıyye,

2- Selâmiyye,

3- Fenâiyye

4- Hâşîmiyye olmak üzere dört kolu vardır.

İstanbul'da tarikat ve tekke faaliyetlerinin serbest olduğu dönemlerde, hemen Celvetî mensuplarının giydiği Celvetî tacının tepesinde onüç; dilim ve bu dilimleri birleştiren bir düğme bulunur.... Eski de tasavvuf külkütürümüze ve insanların irşadına büyük hizmetleri olan Celvetiyye tarikatı; günümüzde inkitaya uğramıştır. Yani günümüzde Celvetiyye tarikatının usul ve erkânına uygun olarak yetişmiş ve irşad makamında oturan bir halifesi ve şeyhi yoktur. Mütercim.

⁴¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/191-193.

Muhakkak ki hakikaten mümkün olanın hakikî olarak (hâsıl olması) vacip değildir. Nasıl? (şöyle ki:)
"Vasıl olan bir sâlik, vücûdî fânî olduğu zaman, ma'dûm (yok) olur. Hulul ve ittihâd şöyle kalsın; ma'dûm (yok)un üzerine hiçbir hüküm verilmez..." (Huiûl ve ittihâd asla olmaz...)
(Bu sözün şerhi:)

Doğrusu, ittihâd (birleşmek, kulan rabbiyle bir olması) tabiriyle kulan, Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsına uygun olarak tam bir yakınlık ile Allâhü Teâlâ hazretlerine yakın olması murad edilir.

Onların, "Falanca kişi falanca ile beraber birleşmiştir!" sözlerinde bu (tam bir yakınlık) manâsı murad edildiği gibi...

Zira (fikir, iş veya herhangi şey etrafında) birleşen bu iki kişinin kendi başlarına müstakil iki şahıs olduklarından asla şüphe yoktur. (Bu ittihâd, iki kişinin bir kişi olması değildir, tam yakınlaşmak demektir...)

"Onun ma'dûm (yok) olduğu" nun manâsı şöyledir: Çünkü gerçekten bu burası, kişinin yok olduğu ve istiğrak denizine daldığı ve teceliyyat nurlarına gark olduğu ve bu cihetle onun bütün nazarında Allah'tan gayri (mâ sivâ) gaibe karışır ve yok olur. Öyle ki o hatta o kişi bakar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin tarafına teveccühü tam olduğu için, kendi nefsinin bile göremez.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrisinden tam olarak yüz çevirmek, bütün bakışlarıyla tamamen gök (semâ) tarafına bakan kişi gibidir... Tamamen göğe bakan kişi, o anda yeryüzünü göremez. Doğu tarafına bakan kişi, hep doğuyu görür; batı tarafını (o anda) göremez.

Yoksa onun haricî olan vücûdî yok oluyor ve izmihlale uğruyor, demek değildir...

Peygamberler (a.s.) hazerâti ise, eğer kendilerine zât tecelli ettiğinde; ancak Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin tayini -hepsinin fevkinde (ve çok üstünde)dir... Hatta Mûsâ Aleyhisselâm bile Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin tayininden uzak olarak; Rabbinin kendisine tecelli etmesini istedi ve Allâhü Teâlâ hazretleri ona;

"Beni kat'iyen göremezsin" buyurdu.⁴¹¹

Mûsâ Aleyhisselâm'ın Rü'yetullah Arzusunun Te'vili

Yine bazıları bunu te'vil ettiler.

(Bu) bir şey değildir... Çünkü Mûsâ Aleyhisselâm Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin mertebesini biliyordu. Mûsâ Aleyhisselâm, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mertebesini nasıl talep edebilir?

Bundan dolayı Mûsâ Aleyhisselâm'a "Beni kat'iyen göremezsin" hitabı geldi.

(Te 'vil ehline göre, Mûsâ Aleyhisselâm 'm Allâhü Teâlâ hazretlerini görme isteğini beyan etmesi yani, "Yâ RabbiJ göster bana, bakayım sana" demesi ve Allâhü Teâlâ hazretlerinden ^ 'Beni kat'iyen göremezsin" hitabının gelmesinin hikmeti) Mûsâ Aleyhisselâm'ın kavminden Allâhü Teâlâ hazretlerini görme isteğini ve ümidini katiyetle kesmek içindir... Zira Mûsâ Aleyhisselâm'ın kavmi;

-"Allah'ı bize açıktan göster." Dediler..."⁴¹² Çünkü bu Mûsâ Aleyhisselâm bununla "Beni kat'iyen göremezsin," hitap olununca; kavmi evleviyetle bu hitaba layıktırlar.

İşte bundan dolayı bu hitap (yani "Beni kat'iyen göremezsin," kavli-i şerifi) Mûsâ Aleyhisselâm'a nispetle değildir. Çünkü Mûsâ Aleyhisselâm defalarca tecelli saadetlerine nail oldu. Allâhü Teâlâ hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâmı kelâmı ve risâleti için seçti....

Buraya kadar olanlar Üftâde Efendi (k.s.) hazretlerinin sözleriydi. "El-Vâkiât-i Mahmudiye" kitabında olduğu gibi...⁴¹³

Mahlukata En Büyük Keramet Efendimiz (s.a.v.)'dır

Şeyh Ali Dede "Esiletü'l-Hîkem" isimli kitabında buyurdular: Sual: Eğer sen desen ki: Dünyevî vatanda rü'yetten men etmekte ki Rabbânî hikmet nedir?

Cevap: Denildi ki: Çünkü rü'yet, dünyada kerametın gayesi (ve sonu)dur. Dünya da mahlukata verilen en büyük keramet, "Makâm-ı Mahmûd"un sahibi olan Efendimiz (s.a.v.) hazretleridir. O ki miraç gecesinde Rabbini müşahede etti. Baş gözüyle Allâhü Teâlâ hazretlerini gördü.

Bunun üzerine bahis olundu:⁴¹⁴

Rü'yet İstekle

Denildi ki:

Eğer Mûsâ Aleyhisselâm'ın isteğiyle Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisine rü'yeti vermiş olsaydı; elbette o takirde, rü'yet, Mûsâ Aleyhisselâm'ın duasının karşılığı olmuş olurdu. Halbuki rü'yet bir fazl-ü keremdir. (Herhangi bir isteğin) mükâfatı değildir. Rü'yet Rabbânîdir. İsteğin ve amalin ondan hiçbir dehalet ve tesiri yoktur. Rü'yet,

⁴¹¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/193-194.

⁴¹² En-Nisâ: 4/153,

⁴¹³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/194-195.

⁴¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/195.

Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından mahza bir minnettir....⁴¹⁵

Len (y) Kelimesi

İmam Vahidî (r.h.) buyurdular:

"Beni kat'iyen göremezsin," kavlı-i şerifinde, y 'tekidi nefyi istikbâl' kelimesinin bulunması, (rüyetüllah'ın) ebediyen nefyini ifâde eder, iddasında bulunmak lügat ehline göre bâtil bir davâ'dır. Bunun sıhhatına muteber bir kitap şahidlik etmez ve sahih bir nakilde buna delil ve şehid değildir.

Hatta Allâhü Teâlâ hazretlerinin Yahudilerin sıfatı hakkında buyurmuş olduğu kavlı-i şerif, bunun fesadına delâlet eder:

Deki:

- "Allah yanında âhiret evi (cennet) başkalarının değil de, hâsseten sizin ise -eğer davanızda sâdıksanız- haydi ölümü ümniye edinin /canınıza minnet bilin!"

Fakat ellerinden çıkan İşler dururken, onu hiçbir zaman temenni edemezler. Allah bilir o zâlimleri!"⁴¹⁶ (kavlı-i şeriflerinde zikredilen, "ve ebediyen kesinlikle onu temenni etmezler" kavlı-i şerifi, ' "tekidi nefyi istikbâl' kelimesinin ebediyette nefis manâsının fesadına delâlet eder...

Bununla beraber, Yahudiler, kıyamet gününde ölümü temenni edecekler ve şöyle diyeceklerini (Kur'ân-ı kerim bize haber vermektedir):

Ve nida ettiler:

-"Yâ mâlik! Rabbin işimizi bitiriversin!" O dedi ki:

"Her halde siz duracaksınız!"⁴¹⁷

-"N'olurdu iş bitiren olaydı o ölüm!"⁴¹⁸ Yani ölüm (gelse), demektir.⁴¹⁹

Mutezile Rü'yetüllah'ı İnkâr Etti

Mûsâ Aleyhisselâm'ın (dünya'da) Allâhü Teâlâ hazretlerini iremeyeceğinden haber vermek; Allâhü Teâlâ hazretlerinin Jbediyen görülmeyeceğine delâlet etmez.⁴²⁰

Mutezile bu görüşte oldukları gibi...⁴²¹

Cihan Bir Aydadır Bakmasını Bilene

Molla Cami (k.s.) buyurdular:

-"Cihân, bizim müşahedemizin güzel aynasıdır. Sen onun yüzünü her bir zerrede müşahede et!"

Hafız (k.s.) buyurdular:

-"Sen (henüz) nazar etmeye hazır değilsin!

Visal isteme!

Basarsızlık vakti (görmediğin zaman),

Cam-i Cem (Cem'in kadehi bile) fayda vermez!. "⁴²²

Dağa Bak

"Ve lâkin dağa bak..."

Bana bakmayı isteme! Zira sen buna tâkât getiremezsin. Lakin, seninle benim arama senden daha kuvvetli olan ve senin huzurunda olan şu dağı koyuyorum.

Kelbî (r.h.) buyurdular:

O dağ, Meyden bölgesinin en büyük dağıydı. Ona "Zebîr" dağı denilirdi.⁴²³

Zebîr Dağı

Kamusta buyurdu:

"Zebîr"⁴²⁴

⁴¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/195.

⁴¹⁶ Bakara: 2/94-95

⁴¹⁷ ez-Zuhuruf: 43/77,

⁴¹⁸ el-Hakka: 69/27,

⁴¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/195-196.

⁴²⁰ Mutezile, Allâhü Teâlâ hazretlerinin âhirette görülmeyeceklerinin görüşündedirler.

⁴²¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/196.

⁴²² Divân-ı Hafız-ı Şirâzi, s. 220,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/197.

⁴²³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/197.

"Emîr" gibidir. (Bu vezinde okunur.) Allâhü Teâlâ hazretlerinin üzerinde Mûsâ Aleyhisselâm ile kelâm buyurduğu dağın adıdır. (3/233) ⁴²⁵

Hitabı tlâhî Hangi Dağda Tecelli Etti?

İbü'l-Cevzî, "Mir'âtü'z-Zaman" isimli kitabında buyurdular: En doğru (ve sahih) olan, Allâhü Teâlâ hazretlerinin Tur dağında Mûsâ Aleyhisselâm'a hitâb ettiği'dir. Kızıl denize yakınında olan bir dağdır. ⁴²⁶

Tevazu Eden Dağa Gelen İlâhî Tecelliler

Dağlar, (Allâhü Teâlâ hazretlerinin Mûsâ Aleyhisselâm ile bir dağın başında kelâm edeceğini) işittiklerinde azamet ve büyüklüklerinden dolayı bu tecellinin kendi üzerlerinde olmasını ümit ettiler. Zebîr veya Tur dağı ise tevazu etti. Allâhü Teâlâ hazretleri o dağın (diğer dağlar arasından) tevazu ettiğini gördüğünde onu diğer dağların arasından yüceltti. Ve onu tecellilere mahsus kıldı.

"Akdüveri ve'leâlT isimli kitapta da böyledir. ⁴²⁷

Nefsi Dizginlemek

Mesnevî'de buyuruldu

-"Ne mutluî Nefsini zelil ve hakir edene! Yazıklar olsun! Nefsi serkeş olan, o dertliye!..." ⁴²⁸

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimelerde şu işaretlere vardır:

Mûsâ Aleyhisselâm, mîkât'a çıkmak istediğinde, kendi kavmiyle Rabbinin arasında bir vasıta kıldı. Şu kavliyle; *

"ve Mûsâ, kardeşi Harun'a şöyle dedi: "Kavmim içinde bana halef ol/yerime bak," ⁴²⁹

Mûsâ Aleyhisselâm, Rabbinden rü'yet (Rabbi görmeyi) talep eclince, Allâhü Teâlâ hazretleri kendisiyle, Mûsâ Aleyhisselâm arasında bir vasıta kıldı. O vasıta da dağ idi...

Ve buyurdu:

"Rabbi buyurdu ki: "Beni

kat'iyen göremezsin. Ve lâkin dağa bak..."

Buyurdu:

-"Senin kardeşinden başkansı hilâfete ehil ve salih kılmadığım gibi. sende dağsız olarak (dağ olmadan) beni görmeye elverişli ve uygun olamazsın!"

"Eğer o yerinde durursa," Sakin olup (sükûnetle) sabit olursa, "demek beni göreceksin."

Yakında bana bakmaya güç getirebileceksin!

Eğer o dağ yerinde durmazsa; sen bana bakmaya kadir olamayacaksın! Çünkü dağ, salâbet, kuvvet ve azametiyle beraber, tecellilerden etkilendiğinde ve buna takat getiremediğinde; belki sen parçalanır, yok olur ve ölürsün.

Korkutucu işler müşahede ederken dehşete kapılan insan, dayanabilsin?

Celâli ve Kibrîyâsı vasıf edilmeyen mutlak Celâl ve azamet sahibi olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin zâtının tecellisine nasıl dayanabilsin? ⁴³⁰

Rü'yetullah'm Bir Delili Daha

Bu (yani

"(Allâhü Teâlâ) Buyurdu: Ve lâkin dağa bak... Eğer yerinde durursa, demek benî göreceksin.") kavli-şerifi aynı zamanda bizim için rü'yetullah'a bir delildir. Çünkü bu kavli-şerifte Allâhü Teâlâ hazretleri, rü'yetini, dağın istikrarına bağladı. Bu da mümkündür. ⁴³¹

⁴²⁴ kelimesi, ilk harfin fethası, ikinci harfin kesresi sonra ye harfi ve son harfi de ra Q harfidir. Allâhü

Teâlâ hazretlerinin Musa Aleyhisselâm ile kelâm buyurduğu dağın ismi "ez-Zebîr" dir. Bakınız. Mu'cemü'l-Buldan: c. 3, s. 149, No: 5949,

⁴²⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/197.

⁴²⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/198.

⁴²⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/198.

⁴²⁸ Mesnevî-i manevî-yi şerif: Defter: 4, s.s.106,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/198.

⁴²⁹ el-A'râf: 7/142,

⁴³⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/198-199.

⁴³¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/199.

Mümkün ve Gayri mümkün

Bir şeyi (vaki olmasını) mümkün olan bir şeye bağlamak onun hasıl olmasının mümkün olduğuna delâlet eder. Bu ta'lik gibi...

Ama bir şeyin vaki olmasını mümteni olan (asla vuku olması mümkün olmayan) bir şeye bağlamak ise, onun mümkün olmadığına delâlet eder... Görmüyor musun, kâfirlerin cehenneme girmeleri muhal olduğu için Allâhü Teâlâ hazretleri de kâfirlerin cennette girmelerini muhal olan bir şeye bağladı. Ve buyurdu:

- "Hakikat biz, rabbimizin bize va'd buyurduğunu hak bulduk; siz de rabbınızın va'd buyurduğunu hak buldunuzmu? Onlar;

- "Evet!" demektedirler. Derken, bir müezzin, aralarında şu mealde bir ezan vermeye başlamıştır: ⁴³²

- "Allah'ın laneti o zâlimler üstüne..." ⁴³³

Mûsâ Aleyhisselâm'a İtabın Gelmemesinin Hikmeti?

Rü'yetullah'ın mümkün olduğuna delil şu kavli-i şerifdir: \ "onu un ufrâ/hurdahaş ediverdi."

Bu kavli-i şerifte; "hurdahaş oluverdi" buyurmadı. Allâhü Teâlâ hazretlerinin icâd ettiği şeyin (vuku bulması) caiz olur; her ne kadar (vaki) olmazsa da... Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri fiillerinde muhtardır. (Dilediğini yaratır ve dilediğini de yaratmaz...On hiçbir şey vacip değildir...)

Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri, bununla ümidi kesmediği gibi itab'ta da bulunmadı. Eğer bu (rüyetullah) muhal olmuş olsaydı; elbette Allâhü Teâlâ hazretleri itab (azarlamada) bulunurdu. Nuh Aleyhisselâma itab (azarlama) ile hitap ettiği gibi; şu kavli-i şerif ile;

- "Yâ Nûh." buyurdu: "O senin ehlinden değil, o gayr-i sâlih bir amel; binaenaleyh bilmediğin şeyi benden isteme. Ben seni câhillerden olmaktan tahzîr ederim." ⁴³⁴

Allâhü Teâlâ hazretleri bu itabı Nuh Aleyhisselâm'a; onun oğlunun boğulmaktan kurtulmasını talep ettiğinde buyurdu ⁴³⁵

Allâhü Teâlâ Dağa Tecelli Edince

"Derken rabbi dağa bir tecelli buyurunca,"

Ona Allâhü Teâlâ hazretlerinin azameti zahir oldu. Emir ve kudreti dağa aksetti...

Allâhü Teâlâ hazretlerinin azamet ve kuvvetinin dağa zuhurunun manası, ona taalluk etmesi ve azamet, emir ve kudretinin eserlerinin dağda görülmesi demektir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin dağa tecelli etmesi bu manâya hamledildi. Zira Allâhü Teâlâ hazretlerinin câmidâti zuhuru ma'kûl değildir... ⁴³⁶

İlâhî Nur Dağ'a Tecelli Etti

"Tefsîru'l-Uyûn"da buyurdu:

Allâhü Teâlâ hazretlerinin nurundan hicablardan (perdelerden) küçük parmak ile baş parmak arası kadar açıldı, ikisinin topladığın zaman... Yani baş parmağı küçük parmağın mafsalı üzerine koyduğün zaman ki aralık kadar ilâhî nur dağa tecelli etti.... ⁴³⁷

Yetmiş Perdenin Ardında Dirhem Kadar Nur

Sehl bin Sa'd es-Sâidî (k.s.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, yetmiş bin hicabın (perdenin) ardından bir dirhem kadar nuru izhâr buyurdu. ⁴³⁸

⁴³³ el-A'râf: 7/77,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/199-200.

⁴³⁴ Hûd: 11/46,

⁴³⁵ Nuh Aleyhisselâm'ın oğlu kâfirlerle birlikte su da boğulduğunda, Nuh Aleyhisselâm, Hazretlerinden şu dilekte bulunmuştu:

Nûh, rabbına nida etti de,

- "Yâ Rab!" dedi: "elbette oğlum, benim ehli m dendir ve elbette senin va'din haktır ve sen ahkem'ul- hâkimîn"Sin."

Allâhü Teâlâ hazretleri de buyurdu:

"Yâ Nûh." buyurdu: "O senin ehlinden değil, o gayr-i sâlih bir amel; binaenaleyh bilmediğin şeyi benden isteme. Ben seni câhillerden olmaktan tahzîr ederim." Nuh Aleyhisselâm hemen tevbe etti ve şöyle buyurdu:

- "Yâ Rab!" dedi: "Senden bilmediğim şeyi istemekten sana sığınırım; sen bana mağfîretini reva, rahmetini âtâ kılmazsan ben hüsrana düşenlerden olurum." Hûd: 11/44-47, Daha geniş malûmat için Hûd Süresine bakınız. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/200.

⁴³⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/201.

⁴³⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/201.

⁴³⁸ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/201-202.

Az Bir Nûr Dağı Dağıttı

Farisî tefsir'de buyurdu:

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, kendi zatının nurundan veya Arşının nurundan bir fân (İambanın) ışığı kadar nuru dağa tecelli etti...⁴³⁹

Başka Bir Delil

Şeyh Ebû Mansûr (r.h.) buyurdular:

Dağa tecelli etmesinin mânâsı, İmam Eş'ârî (r.h.) hazretlerinin buyurduğudur: Allâhü Teâlâ hazretleri, dağa hayat, ilim ve görmeyi yarattı. Hatta dağ onunla Rabbini gördü...

Bunda dâhi Allâhü Teâlâ hazretlerinin görüldüğünün (ve görüleceğinin) isbâti vardır.⁴⁴⁰

Dağ Paramparça Oldu

(Allâhü Teâlâ hazretleri dağa tecelli etti de dağ ne oldu?) "onu un ufrâ/hurdahaş ediverdi." ⁴⁴¹

MefûJ mânâsına Tnasdardır.

Yani onu ufalanmış, dağılmış ve hurdahaş olmuş haline getirdi.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin dağa tecelli eden nuru bir yüzük halkası kadar büyüklükteydi, dağı (yerinden oynatıp dağıttı) toz haline getirdi. Ey zayıf olan Adem oğlu sen ne zannediyorsun? (Sana tecelli etse sen dayanabilir misin?)

Kevâşî tefsirinde olduğu oldu gibi...⁴⁴²

Dağ Mûsâ Aleyhisselâm'a Fidyeye Kılındı

Bazı büyükler buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, dağı Mûsâ Aleyhisselâm'a fidye kıldı ve feda etti. Eğer Mûsâ Aleyhisselâm dehşete kapılmasaydı; elbette erirdi; dağ eridiği gibi...⁴⁴³

0 Ân Meydana Gelen Bazı Hadiseler

(Büyükler) buyurdular:

(O an) bütün sular tatlılaştı.

Bütün deliler kendilerine geldiler.

Bütün hastalar iyileşti (şifâ buludlar).

Ağaçlarda bulunan dikenler bile yok oldu.

Yeryüzü yeşerdi.

Çiçekler açtı.

Mecûsîlerin ateşleri söndü.

Bütün putlar ve heykeller yüz üstü yere düştüler.

Meleklerin sesleri kesildi.

Dağ yıkıldı.

Dağ, eridi.

Dağ, Mûsâ Aleyhisselâm'ın ayaklarının altında çırpıyordu. Ta ki hepsi un haline gelip hurdahaş oldu.

Zerreleri havada uçuştı.

İçeriyeye bir duvar veya pencereden sızan güneş ışınlarında (şualarında) toz halinde görülen zerrecikler İşte o dağın zerreleridir...⁴⁴⁴

Dağın Altı Dağa Bölünmesi

Bazı tefsirlerde buyurdu:

⁴³⁹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/202.

⁴⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/202.

⁴⁴¹ Dekk": Esasen "dakk" gibi bir şeyi ezip unufak etmek mânâsına masdar olup bunun ismi mefûlü olan "medkuk" mânâsına da gelir ki, burada mânâ böyledir, ise hörgüçsüz deve veya *Tj gibi tepe ve sırt demektir. Birinci mânâyâ göre dağ hiç kalmamış, ikincisine göre de küçük bir sırt, küçücük bir tepe hâline gelmiş demek olur. Meşhur olan kavle göre bu dağ Tûr-ı sîna idi, fakat diğer bir dağ olduğu da nakledilmiştir. Bunun "Zebiyer" dağı veya Medyen'deki "Erriyn" dağı veya büsbütün yok olup gitmiş olan bir başka dağ olduğu da söylenmiştir ki, Hz. Musa'nın üzerinde bulunduğu dağ değil, karşıdan baktığı bir dağ demek olur. Elmalı tefsiri: c. 4, s. 2277,

⁴⁴² İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/202.

⁴⁴³ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/202-203.

⁴⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/203.

Azametinden dolayı o dağ altı dağa bölündü. Üç dağı parçası Medineye düştü:

- 1- Uhuddağı,
- 2- Rikân
- 3- Rizvâdağları...

Üç parçası da Mekke'ye düştü:

- 1 - Sevr dağı,
- 2- Sebîrdağı,
- 3- Hıra dağlan meydana geldi⁴⁴⁵ ... (3/234)

Dağ Sekize Bölündü

Haddâdî tefsir'inde buyuruldu:

Allâhü Teâlâ hazretlerinin tecelli ettiği dağ, sekiz parçaya bölündü. Ondan dört kıta Mekke*ye düştü.

- 1- Sevr,
- 2- Sebir,
- 3- Hıra
- 4- Sevr mağarasidir...

Dört parçası da Medineye düştü.

- 1- Uhud,
- 2- Rikân,
- 3-Ridvâ,
- 4- Mihrâs dağlarıdır⁴⁴⁶ ...

Dağ Üçe Bölündü

Hasan (el-Basrî) hazretleri buyurdular: Ondan bir parça, yeryüzüne yeryüzünde kaldı. Ondan bir fırka uçup denize düştü. Bir parçada Ârâfatta düştü.

O Allâhü Teâlâ hazretlerinin korkusundan, titreyen solgun dağlardır...⁴⁴⁷

Nazargâhı İlâhî?

Fârisî tefsir'de buyuruldu:

Acayip bir sırdır ki, o azametli koca dağ, O yüce didârı (ilâhî tecellileri) görmeye tahammül edemedi. Lakin insanların kalbleri hakkında hüküm geldi;

- "Ve lâkin (Allâhü Teâlâ hazretleri) sizin kalblerinize nazar eder."⁴⁴⁸

O ilâhî nazarın tâkâtından şöyle bir nükte vardır. İlâhî nazar, dağa heybet nazarıyla tecelli etti...

(Müminin) kalbine ise rahmet ile tecelli etti.

Dağa olan nazar, harabeye sebep oldu.

Gönül dünyasına olan nazar ise ma'mur etmeye sebep oldu.....⁴⁴⁹

tşârî ve Tasavvuf? Manâlar

Dağ, hicabın cismânî suretidir. Cisim ise tecelliyatta hazır ve musâid değildir...

Riyâzât ve fena ile yontulmayan ve düzeltilmeyen bir kişi, tecelliyata müsait olmaz.

Tecelliler, kalb makamında ruh içindir.

Suret olan dağ, kevnî bir yerde olup, sadece cismânîdir. Halbuki tecellileri müşahede yeri, mutehayyız (herhangi bir yerde yer kaplayan) değildir.

Bu sırrı anlaî Bahis bunun üzerinedir.

"Es'Hetü'l-Hikem" isimli kitapta da böyledir.⁴⁵⁰

⁴⁴⁵ Bu çok garip bir rivayettir. Zira bu dağlar, Musa Aleyhisselâm dünyaya gelmeden önce de vardı.

Mütercim. Misâl âleminde tecelli ettiği kâd ediliyorsa, o hariç... Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/203-204.

⁴⁴⁶ İlâhî tecelliyât ile hurdaşaş olan dağın bu sekiz dağ hâline gelmiş değildir. Zaten böyle bir manâ âyet-i

kerimenin zahirine mugayirdir. Bu temsil âleminde olmuş bir hadisedir. Veya toz olup havaya kansan dağın bir parçası bu dağların üzerine de gelmiş olabilir. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/204.

⁴⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/204.

⁴⁴⁸ Kenzu'l-Ummâl: 5262, Bu hadisi- şerîfin tamamı şöyledir:

- "Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, sizin cesetlerinize bakmaz ve suretlerinize de nazar etmez; ve lakin Allâhü Teâlâ hazretleri sizin kalblerinize nazar eder."

⁴⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/204-205.

⁴⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/205.

Mûsâ Aleyhisselâm Baygın Düştü

"Ve Mûsâ da baygın düştü."

Mûsâ Aleyhisselâm, görmüş olduğu hadisenin korkusundan bayılmış bir halde yere düştü.

Perşembe günün akşamıydı. O gün Arefe günüydü. Cuma günü gecesine kadar baygın olarak kaldı.

Bu İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinin sözüdür.

Katâde (r.h.) buyurdular:

Mûsâ Aleyhisselâm ölü olarak yere düştü. ⁴⁵¹

Mûsâ Aleyhisselâm Öldü mü?

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinin sözü daha zahir ve daha doğrudur....

Zira Allâhü Teâlâ hazretleri bu kavli şerifin devamında;

"Sonra vaktâ ki ayıldı:" buyurdu. 3üf Ayılmak fiili, ölü için kullanılmaz. Yani ölü kişi için "Ölümünden ayıldı" denilmez. Lakin, "Ölümünden dirildi" denilir.

(Mûsâ Aleyhisselâm tarafından seçilen ve Allâhü Teâlâ hazretlerini aşikâr görmek isteyen) yetmiş kişinin hadisesinde, Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"-Sonra sizi, şükredesiniz diye ba'sü ba'de'l-mevte/öldükten sonra dirilmeye mazhar ettik..." ⁴⁵²

Tur Dağı Aşka Gelince

Mesnevide buyuruldu

Toprak olan cisim, Aşk ile yücelip yükseldi. Dağlar raksa geldi. Dağlar yerlerinde oynadılar. Aşk, Turun canına geldi. Tur, aşk ile mest oldu. ? Mûsâ Aleyhisselâm bayıldı.. ⁴⁵³

Dağın Maneviyâtı

Hazret-i Şeyh Üftâde Efendi (k.s.) hazretleri buyurdular: Zikredilen dağın her ne kadar zahiri yandı ise de lakin onun bir de manevî vücûdu vardı...

İşte onun bu manevî vücûdu; Mûsâ Aleyhisselâm'dan tecellilerin kendisine aksetmesiyle hâlis muhlis lâl taş oldu. Bundan dolayı onu muallel gibi gördü. Ve onunla mükâleme etti.. ⁴⁵⁴

Cennete Girecek Mekânlar

İşte bu dağ, cennete girecektir. Her ne kadar kendisi dünyadan olsa da... Kendisi ilâhî tecelliyâta mazhâr olması sebebiyle cennete girecektir.

1- (İlâhî tecelliyâta mazhâr olan dağ),

2- Kabe,

3- Medine mescidi (Mescid-i Nebevî),

4- Beyt-i makdis cennete gireceklerdir. ⁴⁵⁵

Ayılmak?

Mevlânâ Ebus- Suûd Efendi (r.h.) buyurdular:

öüVi "Ayılmak" Akıl ve fehmin (anlayışın) insandan gitmesinden sonra, sebeplerden herhangi bir sebep ile geri insana dönmesidir ⁴⁵⁶

Mûsâ Aleyhisselâm'ın Tevbesi

"Dedi:"

Mûsâ Aleyhisselâm gördüklerine ve müşahede ettiklerine tazim ile;

⁴⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/205.

⁴⁵² Bakara2/56,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/205-206.

⁴⁵³ Mesnevi şerifi manevi, defter: 1, s.3,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/206.

⁴⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/206.

⁴⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/207.

⁴⁵⁶ Ebu's-Sûûd Tefsiri, c. 3, s. 270,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/207.

"Sühhânsın/eksiksiz tamsın."

Senden izin almaksızın senden (rü'yeti) istemekten tenzih ederim. Sen noksan sıfatlardan münezzehsin!
sana tevbe ile döndüm."

Cür'etten ve senden izin almaksızın hemen suale atılmaktan sana tevbe ettim.

Veya dünyada seni görmek istediğim için tevbe ediyorum, demektir.

Çünkü sen görülmeyi (mü'min kullara tecelli etmeyi) âhirette vaad buyurdun!
ve ben müminlerin evveliyim."

Senin azamet ve celâline iman ettim.

Veya ben dünyada senin görülmeyeceğine ilk iman edenlerden oldum, demektir.

Senin nurunun parılısından dağ yüzlerce parçaya bölündü. Ne acı! Bir avuç âciz ve bîçâre kil ve toprak haline geldi ⁴⁵⁷

Mûsâ Aleyhisselâm'm Tur Dağında Gördükleri

Vehb bin Ishâk (r.h.) buyurdular.

Mûsâ Aleyhisselâm Rabbinden rü'yeti (görmeyi) istediğinde; Allâhü Teâlâ hazretleri kendisine

1 - Sisli bir hava,

2- Yıldırım,

3- Zulmet (karanlık),

4- Gök gürültüsü,

5- Şimşek gönderdi.

Mûsâ Aleyhisselâm'ın üzerinde olduğu dağı her tarafından dört fersah kadar kapladı.

Allâhü Teâlâ hazretleri, dünya semâsının meleklerine, Mûsâ Aleyhisselâm'a tarizde bulunmalarını (Mûsâ Aleyhisselâma azamet ve haşmetleriyle görülmelerini) emretti.

Dünya semâsının melekleri, sığırın gözleri (suretinde veya serçe kuşlarının yavruları gibi ⁴⁵⁸ Mûsâ Aleyhisselâm'a uğradılar. Meleklerin ağızlarından çok şiddetli bir teşbih ve takdis ile ses geliyordu.. Sesleri şiddetli şimşek sesi gibi çok büyük bir sestti.

Sonra, Allâhü Teâlâ hazretleri ikinci kat semânın meleklerine emretti... İkinci kat semânın melekleri, Mûsâ Aleyhisselâm'ın huzuruna indiler. İri siyah yılan misâli (veya serçe kuşları gibi) Mûsâ Aleyhisselâm'a indiler. Teşbih ve takdis ile gürültüleri vardı.

Mûsâ Aleyhisselâm gördüklerinden korktu, ürperdi, başında ve cesedinde de bulunan her bir kıl ve tüyü diken diken oldu. Mûsâ Aleyhisselâm;

- "Gerçekten sualime pişman oldum! Şu an bulunmuş olduğum mekânımda beni kurtaracak bir şey var mı?" dedi. Meleklerin hayırlısı ve başları;

- "Ey Mûsâ! Sabret! Senin sorduğun suale karşılık az bir şey gördün! (Daha çok şeyler göreceksin!)" dedi.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri üçüncü kat semânın meleklerine emretti;

"Serçe kuşlarının uçmaları" tabiri olduğu için bu

"A'râf Süresi, Ayet:

- "Musa'nın üzerine inin!" diye...

Üçüncü kat semânın melekleri indiler. Üçüncü kat semânın melekleri kartallar suretinde indiler.

Şiddetli bir gürültüleri vardı.

Ağızlarından teşbih ve takdis çıkıyordu.

Büyük bir ordunun gürültüsü gibiydiler... (3/235)

Renkleri ateş alevleri gibiydi.

Mûsâ Aleyhisselâm çok korktu. Nefsini şiddetli sıktı ve hayatından ümidini kesti.

Meleklerin hayırlısı ona;

- "Mekânında dur! Ey İmrân oğlu! Hatta sen sabredemeyeceğin şeyleri göreceksin!" dedi.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, dördüncü kat semânın meleklerine emretti.

Dördüncü kat semânın melekleri indiler.

Renkleri, ateşin alevleri gibiydi. Diğer hilkat (yaratılışları)da bembeyaz kar gibiydi. Sesleri yüce ve yükseltilmişti; tesbîh ve takdis ile...

Mûsâ Aleyhisselâm'ın daha önce gördüğü şeylerin hiçbirine benzemiyorlardı.

Mûsâ Aleyhisselâm'ın dizleri çöktü.

Kalbi titredi. Ağlaması şiddetlendi.

⁴⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/207-208.

⁴⁵⁸ Ruhü'l-Beyânın kaynağı olan Taberi tefsirinde, >Ji manâyı parantez içine aldım. Mütercim.

Meleklerin reisi, ona;

-"Sabret! Ey İmrân oğlu! Muhakkak ki sen sualine karşılık, bu gördüklerin çoğun çok azıdır!" dedi.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri emretti, beşinci kat semânın melekleri indiler.

Beşinci kat semânın meleklerinin yedi rengi vardı.

Mûsâ Aleyhisselâm, gözüyle onlara bakmaya ve onları takip etmeye güç yetiremedi.

Onlar gibisini görmemiş ve onların sesleri gibi bir ses işitmemişti.

Mûsâ Aleyhisselâm'ın içi korku ile doldu.

Hüznü ve kederi şiddetle arttı. Ağlaması çoğaldı.

Meleklerin en seçkini ona:

-"Ey İmrân oğlu! Mekânında (yerinde) dayan! Ta ki sen kendisine sabredemeyeceğin bazı şeyleri görünceye kadar (tahammül et)" dedi.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri altıncı kat semânın meleklerine emretti. Onlar indiler. Meleklerden her birinin elinde bir ateş vardı.

Uzun hurma gibiydi. O ateş, güneşten daha parlaktı. Hepsinin elbiseleri ateşin alevi gibiydi. Ve hepsi;

"Subbûhun (noksan sıfatlardan seni çok çok teşbih ederiz) Kuddûsun (her türü ayıp ve noksanlıklardan tertemiz ve beri olan) izzetin Rabbi! Ebediyyen ölmez (hayy ve kayyûmdur)" diyorlardı.

Meleklerin her birinin başında dört (değişik) yüz vardı.

Mûsâ Aleyhisselâm da onlarla beraber teşbih etmeye başladı. Mûsâ Aleyhisselâm ağlıyor ve:

-"Ey Rabbim! Beni hatırla! Kulunu unutma (dergahından atma)" diye dua ediyordu. Meleklerin en büyüğü: - İmrân oğlu! Sabret! Sorduğuna karşılık (göreceklerine...)" dedi.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, (Hamele-i Arş'a) emretti, yedinci semâ (nın bile çok üstünde) arşını taşımalarını ve Mûsâ Aleyhisselâm'a göstermelerini emretti.

Arşın nurları, görülmeye başlayınca, Rabbin azametinden dağ açıldı, parça parça oldu. Bütün göklerin melekleri birden seslerini yükselterek;

"Subbûhun, Kuddûsun İzzetin Rabbi! Ebediyyen ölmez (hayy ve kayyûmdur)" diye Allâhü Teâlâ hazretlerini teşbih ettiler.

Dağ ve dağda olan bütün ağaçlar, paramparça oldular. Mûsâ Aleyhisselâm yüzü koyun yere düştü.

Kendisiyle beraber ruh yoktu.

Allâhü Teâlâ hazretleri, rahmetiyle, ruhu gönderdi. Onu kapladı. Mûsâ Aleyhisselâm'ın üzerinde olduğu taşı tersine çevirdi. Onu Mûsâ Aleyhisselâmın üzerinde bir kubbe gibi yaptı ki, Mûsâ Aleyhisselâm (Arşın nuruyla) yanmasın diye...

Sonra Mûsâ Aleyhisselâm'ı kaldırdı; annenin cenini düşürüp (doğurduğunda) kaldırışı gibi (kaldırdı...)

Mûsâ Aleyhisselâm ayağa kalktığı anda, Allâhü Teâlâ hazretlerini teşbih ediyor ve şöyle diyordu:

-"İman ettim sana, ya Rabbi! Dünyada hiçbir kimsenin seni göremeyeceğini tasdik ettim! Diriltir! Senin meleklerine bakanın kalbi yerinden sökülür! Ya Rabbi sen ne azametlisin! Senin meleklerin ne azametlidirler! Sen erbabın Rabbisîn! Sen Meliklerin melikisin! Hiçbir şey sana muâdil değildir. Hiçbir şey sana karşı kıyam edemez. Ben sana tevbe ettim. Hamd sana mahsustur. Senin şerikin yoktur!"⁴⁵⁹

Tenkît

Teysir tefsiri'nde buyuruldu:

Gerçekten hadis-i şeriflerde rivayet olundu. Meleklerin indiği zikredildi. Mûsâ Aleyhisselâmın duasına (Allâhü Teâlâ hazretlerini görmek istemesi üzerine) meleklerin Mûsâ Aleyhisselâm'ı taciz ettikleri beyan edildi. Lakin bu hadisin vürûdu sahih değildir... Ve (İslâm akaidine göre) bu hadisi kabul etmek mümkün değildir. Çünkü hadiste anlatılan şeyler, bir peygamberin sânine layık olmayan (İsrâiliyyât olan) düşünceler ve hadiselerdir...

Teysirin sözleri bitti...⁴⁶⁰

Tahkik ve Mükâşefe Ehline Göre

Mükâşefe erbabından bazı tahkik ehli buyurdular:

Muhakkak ki Mûsâ Aleyhisselâm, kendi nefsinin hüviyetiyle

beraber, Allâhü Teâlâ hazretlerinin zâtını görmeyi talep etti. Zira şöyle dedi:

"Yâ Rab! Göster bana, bakayım sana."

Mütekellim sîgası ile kendi nefsinin hüviyetine işaret etti. Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri de şu kavl-i şerif ile onu reddetti:

"Beni kat'iyen göremezsin," buyurdu.

⁴⁵⁹ Taberi Tefsiri, c. 9, s. 67-70, musannif hazretleri ihtisar ederek almışlar.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/208-211.

⁴⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/211.

(Yani) senin kendisiyle hitâb etmiş olduğun hüviyetin kaldığı müddetçe sen beni asla göremezsin, demektir. (fiJ)
"Ve lâkin dağa bak..."
Zatın ve hüviyetinle beraber dağa bak... "Eğer yerinde durursa..."
Fâni olup yok olmazsa,
*yakında beni göreceksin."
Hüviyetinle beni göreceksin!
"Derken rabbi dağa bir tecelli buyurunca..."
Kendi nurundan dağa attı. Bedeni onun korkusundan titredi ve deprendi.
"onu un ufrâ/hurdahaş ediverdi. Mûsâ da
baygın düştü."
Kendi hüviyetinden fena buldu. (Hüviyetini yok etti) ve hak gözüyle hakkı gördü.
Sonra vaktâ ki ayıldı:
"Sühhânsın/eksiksiz tamsın." Dedi; "sana tevbe ile döndüm ve ben müminlerin evveliyim."
Yani ben hüviyetimin bekasıyla rü'yeti (senin zâtını görmeyi) talep ettiğim için tevbe ile sana döndüm,
demektir...⁴⁶¹

Te'vilât-i Necmiyyeden...

"Vaktâ ki Mûsâ mîkatımıza/tayin ettiğimiz vakte geldi ve rabbi onu kelâmıyla taltif buyurdu."
Yani, Mûsâ Aleyhisselâm, yakınlık yatağında, sıfatların en saflığından üzerine şarab kâseleri takip ettiğinde, mükâlemât kadehlerinin dönmeleri ve kelimelerin lezzetleri kendisinde meydana geldiğinde, yerinde deprendi. Varidat şarabından tam sarhoş olduğu zaman ve hitaplardaki lütufları işitmekle (şekerlenip) sarhoş olup kendisinden geçtiğinde, bast halinin dili uzadı, yerinde genişlemek anında. Ve şevk sultanın istilâsı ve zevkte muhabbete çağrışım yapan unsurların galebesi anında Mûsâ Aleyhisselâm;
"Yâ Rab." dedi, "göster bana, bakayım sana."
(Kendisine) denildi:
-"Heyhat! Sen çok uzak tepelerin üzerindesin! Ve (sen) enâniyet dağının hicabı ve perdeleriyle mahcûb*sun, perdelisin! Muhakkak ki sen, seninle baktığın zaman, bana;
"Beni kat'iyyen göremezsin."
Zira muhakkak ki, ancak ben kimin gözü olur ve benimle bakarsa beni görür... (Kendi gözüyle bakanlar beni göremezler.) "Ve lâkin bak dağa,"
(Yani) enâniyyet cibilliyetinin dağına.... (3/Z36) "Eğer o yerinde durursa," Tecelliler anında;
"demek sen yakında beni göreceksin."
Enâniyyetinin gözüyle...
Derken rabbi dağa bir tecelli buyurunca..."
Enâniyyet dağına tecelli edince....
"onu un ufrâ/hurdahaş ediverdi."
Onu sanki olmamış gibi fâni (ve yok) etti. "Mûsâ da baygın düştü."
Enâniyetsiz olarak... Sonra da olanlar oldu... Yaklaşanlar yaklaştı. Muhakkak ki;
-"Ve arz rabbinin nuruyla parlamıştır..."⁴⁶²
"Hak geldi, bâtil zevale erdi; hakîkaten bâtil pek zevallidir! (yok olmaya mahkumdur)"⁴⁶³

Bazı Şeyler Açıklanmaz

Ne güzel buyurmuşlar:
-"Olanlar oldu, sır hâlinde...
Asla açıklayamam onu...
Zan hayırlıdır. Haberden sorma!"
Eğer enâniyyet dağının nefsi, Ruh Mûsâ ve Rabbinin tecellilerinin arasında olmamış olsaydı; elbette, hemen paniğe Kapılırdı. Ve yaşamazdı. Eğer kalb olmamış olsaydı; fena ânında halife olurdu, tecelliler sebebiyle; vücûda dönüşü ve ayılmaya imkân verildiğinde... Cidden bunu anla!
3uf illi "Sonra vaktâ ki ayıldı:"
Enâniyyetin baygınlığından, Rubûbiyyetin tecellilerinin kamçılılarıyla ayıldığında... tâ "Dedi;"
Mûsâ Aleyhisselâm hüviyetsiz olarak, Sühhânsın/eksiksiz tamsın."
Mahlukatından seni tenzih ederim ve mahlukatınm sana muttasıl olmasından...

⁴⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/211-212.

⁴⁶² Ez-Zumer: 39/69,

⁴⁶³ el-İsrâ: 17/81,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/212-213.

oŞ "Tevbe ile döndüm,"
Enâniyetimden... "sana,"
Seninle senin hüviyetine döndüm.
"ve ben mü'minlerin evveliyim."
Senin enâniyetle görülmediğine iman ettim; ve senin ancak senin hüviyetinin nuruyla senin görüldüğüne inandım... Te'vilât-i Necmiyyenin manâsı bitti. ⁴⁶⁴

Kuşeyrî (k.s.) Hazretlerinden...

"Vaktâ ki Mûsâ geldi,"
Müştakların gelişiyle geldi ve mağlûblann gelişiyle geldi. Mûsâ, Mûsâ olmaksızın geldi. Musa'dan Mûsâ için (bir şey) kalmaksızın geldi. Milyon milyonlarca adamlar (uzun ⁴⁶⁵ mesafeyi kat ettiler, Korkulan yüklendiler. Hiçbir kimse onları zikretmedi. Bu Mûsâ bazı hatlar çizdi. Ta kıyamete kadar, sıbyân (tasavvuf ve marifet yolunda tekâmül etmeyenler) okurlar: ki Mûsâ mîkatımıza/tayin ettiğimiz vakte geldi," kavî-i şerîfini....
Hak onu kelâm ile uzattı. Ve mâlik olamadı şuna;
tâ Mûsâ: "Yâ Rab." dedi, "göster bana, bakayım sana."
Muhakkak ki bulmanın galebeleri onu şuhûdtan vuslatın kemâline ermeye konuşturdu.." ⁴⁶⁶

Sekr Halinde Söylenen Sözler

Ve (ilim ve hikmet sahibleri) buyurdular:
-"Mağlûb ⁴⁶⁷ olan kişi, söylediklerinden dolayı muaheze edilmez..." ⁴⁶⁸
Ve buyurdular:
-"O şükretmez ve sonra da inkâr eder.
Ve (âlimler) buyurdu:
Halktan (insanlardan) sevgiliye en çok şevk duyan, onlardan sevgiliye en yakın olan kişidir. işte bu Mûsâ Aleyhisselâm, münâcât mahallinde durdu. Kendisini kerametlerle kuşattı. Rabbi kendisiyle vasıtasız ve cihetsiz olarak konuştu...
' Mûsâ: "Yâ Rab." dedi, "göster bana, bakayım sana."
Sanki o gaib, kendisi, şahittir... Lakin insan, susadıkça, çok su içer. Yaklaştıkça daha da şevki artar ⁴⁶⁹
Ve (Kuşeyrî k.s. hazretleri) buyurdu:178
Mûsâ Aleyhisselâm kelâmla (sözlü olarak) Allâhü Teâlâ hazretlerinin rü'yetini (görülmesini) istedi. Ve ona cevap verildi "Beni kat'iyen göremezsin," kelâmıyla...
Efendimiz Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v.) ise, Rabbinden ümit etmiş olduğu kıblenin değışme işini hep kalbinde gizledi. Ve ona;
Hakikaten yüzünün semâda aranıp durduğunu görüyoruz. Artık müsterih ol: Seni, hoşnut olacağın bir kibleye memur edeceğiz. Haydi, yüzünü Mescid-i Harama doğru çevir! Siz de -ey mü'minler- nerede bulursanız, yüzünüzü ona doğru çevirinizi Kendilerine kitap verilmiş olanlar da, her halde bilirler ki, o, rablerinden gelen haktır ve Allah onların yaptıklarından ve yapacaklarından gaafil değildir..." ⁴⁷⁰
(Ve Efendimiz s.a.v. hazretlerinin diiiyie değii de kaibinde sır olarak gizlemiş olduğu dileğini kabul etti...)" ⁴⁷¹

"leiry Kelimesi Ve Musa (a.s.)

(Kuşeyrîk.s.) buyurdu:
Mûsâ Aleyhisselâm, Allâhü Teâlâ hazretlerinden rü'yeti istedi ve kendisine;
"Beni kat'iyen göremezsin," cevabı verildi. Mûsâ Aleyhisselâm, Hızır Aleyhisselâm'a;
-"Öğretildiğin ilimden bana bir rüşî öğretmen şartıyla sana ittiba edebilirmiyim?" ⁴⁷² diye teklifte bulundu. Hızır

⁴⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/213-214.

⁴⁶⁵ Uzun kelimesi Kuşeyri tefsirinde olduğu için burada parantez içine aldım.

⁴⁶⁶ Letâifü'l-İşârât: c. 2, s. 250-251,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/214-215.

⁴⁶⁷ Burada sözü edilen mağlûb, tasavvuf ilminde ki, sekr hâlidir. Zira Kuşeyrî (k.s. hazretleri şöyle buyurdular: - "Sekr (tecellilerler manevî sarhoşluk hâlinde olan) kişi, söylediği sözünden dolayı muaheze edilmez." Kuşeyrî tefsiri, c. 2, s. 250,

⁴⁶⁸ Letâifü'l-İşârât: c. 2, s. 251

⁴⁶⁹ Kuşeyrî tefsiri, c. 2, s. 251,

⁴⁷⁰ Bakara: 2/144,

⁴⁷¹ Letâifü'l-İşârât: c. 2, s. 250-251,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/215-216.

⁴⁷² el-Kehf: 18/66,

Aleyhisselâm, ona;

-"Doğrusu" dedi; "Sen benimle sabredemezsin"⁴⁷³

Hızır Aleyhisselâm'ın cevabı da, y "len" kelimesi ile olmuş oldu. (Mûsâ Aleyhisselâma) Hak'dan 'J "len" geldiği gibi, halktan (Hızır Aleyhisselâm'dan da) 'J "len" geldi... (Bu) Musa'nın Musasız olarak kalması içindir. Mûsâ Aleyhisselâm'ın, Mûsâ sebebiyle Mûsâ için olan bütün nasiplerden arınması (saf olması) içindir.⁴⁷⁴

Ayrılık Kargası Ötüyor

Bu manada şöyle bir beyit söylediler:

-"Babamız bina etti..."

Bizler ebediyyen menzil ehliyiz!

Ayrılık Kargası bizim aramızda ötmektedir..."⁴⁷⁵

Belâların En Şiddetlisi

-"Ve lâkin dağa bak... Eğer yerinde durursa, demek beni göreceksin. Derken rabbi dağa bir tecelli buyurunca, onu un ufrâ/hurdahaş ediverdi. Mûsâ da baygın düştü." Kavlı-î şerifiyle Mûsâ Aleyhisselâm'a gelen belâ; "Beni kat'iyyen göremezsin," kavlı-î şerifin belâsından daha şiddetli (daha çetin ve daha zordur...)

Çünkü "Beni kat'iyyen göremezsin," kavlı-î şerifi (o anda) rü'yetüllahm olmayacağını sarâheten (açıkça) beyan etmektedir. Ümitsizlikte rahat vardır.

Ama, "Eğer yerinde durursa, demek beni göreceksin." Kavlı-î şerifi, Mûsâ Aleyhisselâm'ın men olunmuş olduğu rü'yetüllah'a ümit vermektedir. Mûsâ Aleyhisselâm'ın arzusu (ve heyecan ile) bekleyişi arttı. Allâhü Teâlâ hazretleri, tecelliyatı ile dağı yerle bir etti. Halbuki Allâhü Teâlâ hazretleri, dağı yerinde tutmaya Kaadirdi. Lâkin ahbabın kahır tecelli etti ve bununla kitap sebkattetti....⁴⁷⁶

Gayriye Bakmak Emri

"dağa bak..."

Kavlı-î şerifinde Mûsâ Aleyhisselâm'a çok şiddetli bir belâ vardır. Çünkü Mûsâ Aleyhisselâm, maksûdu olan rü'yetüllah'tan men olundu. Ve Allah'tan gayriye bakmakla emir olundu. Eğer Mûsâ Aleyhisselâm'a gözlerini yummak ve bundan böyle hiçbir şeye bakmamak ile emir olunsaydı; elbette bu emir ona (Allah'tan başkasına bakmakla emir olunmaktan) daha kolay gelirdi... Lakin Mûsâ Aleyhisselâm'a denildi:

"Ve lâkin da^abak..."

Sonra bundan daha şiddetli olan, dağa tecellilerin verilmesidir. Sonra Mûsâ Aleyhisselâm'a bu suâl (rü'yetüllah isteğinde) kendisinden önce olduğu dağa bakması emir olundu. (Halbuki dağın böyle bir isteği yoktu...) İşte gerçekten bu hâl çok zordur. (Mûsâ Aleyhisselâm istediği halde tecelliyat kendisine değil de dağa oldu...)

Lakin Mûsâ Aleyhisselâm buna râzî oldu.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin hükmüne boyun eğdi.

Bu manâda söylediler:

-"Ben onun vuslatım istiyorum! O ise benden kaçmayı yeğliyor! Öyleyse;

-"Ben terk ediyorum dileklerimi, onun istekleri için..."⁴⁷⁷ (3/237)

Lütuf

Denildi: Belki bu Mûsâ Aleyhisselâm'a bir lütuftur. Şu cihetle ki, tamamen açık bir şekilde red olunmadı. (Mûsâ Aleyhisselâmın rü'yetüllah isteği tam ve saraheten geri çevirilmedi.) Belki onu bir yardımcı illetine bağladı. Ve o konuda Mûsâ Aleyhisselâm'ın sabretmesine ona yardımcı kıldı⁴⁷⁸

Denildi:

-"Gerçekten yaklaştı! Sabret! Azar azar..."⁴⁷⁹

⁴⁷³ el-Kehf: 18/67,

⁴⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/216-217.

⁴⁷⁵ Letâifü'l-İşârât: c. 2, s. 152,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/217.

⁴⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/217-218.

⁴⁷⁷ Letâifü'l-İşârât: c. 2, s. 253,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/218.

⁴⁷⁸ Letâifü'l-İşârât: c. 2, s. 253,

⁴⁷⁹ Bu söz Kuşeyrî tefsirinde şu ibarelerle geçmektedir:(azar azar) fena bulayım!" Letâifü'l-İşârât: c. 2, s. 254,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/218-219.

Kulluğun Hazzı Rabbin Hakkı

Mûsâ Aleyhisselâm, bakmaktan men olununca, işin başına döndü ve;
"sana tevbe ile döndüm," dedi.

Her ne kadar, rütbelerin en sonu ve yücresi olan rü'yetullah olmazsa bile tevbe ettim, sana döndüm. İşin başı bu tevbedir.

Sonra bu zorluk ve sıkıntı, kulluğun hakları içindir. Şartları ise, senin asla hizmet mahallini terk etmemendir. Her ne kadar seninle benim arama kurbetin vücûdu (yakınlık) girse bile... Çünkü kurbet (yakınlık) senin nefsinin hazzı ve nasıbidir. Hizmet ise Rabbinin hakkıdır. Muhakkak ki sen Rabbinin hakkını ifâ etmekle, nefsinin hazanda olmaktan daha çok tamam olursun...

Teyşîr tefsîr'i Kuşeyrî tefsîrinden böyle naklettiler ⁴⁸⁰ ...

Rü'yetullah Dünyada mümkün mü?

Bazı (akâid ve kelâm âlimleri) zikrettiler:

Rü'yetullah (Allâhü Teâlâ hazretlerinin) dünyada görülmesi mümkündür.

Meşhur hazret-i Şeyh Üftâde Efendi (k.s.) buyurdular:

Âhirette mü'minlerin Allâhü Teâlâ hazretlerini görmeleri vaad olundu...

"Bırakın beni! Yavaş yavaş

Amma dünyada görülmesi ise her ne kadar imkân dâiresinde olsa bile lakin vaad olunmuş değildir. Âdetullah bunun üzerine cereyan etmedi.

Üftâde Efendinin sözleri bitti.

Gerçekten biz (Allâme Şeyh İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri), zikrettik;

Rü'yetullah'a mâni olan şeyleri, Bakara sûresinde; Rü'yetin çeşitlerini de el-En'âm sûresinde beyan ettik. ⁴⁸¹

Aziz Mahmûd Hûdâyî Hazretlerine Göre

"EI-Vâkiâtü'l-Mahmûdiyye" isimli kitapta buyuruldu: Bazı büyükler, âlimlerden sordular: Ve buyurdu:

"O kendisi için zaman olmayan ve mekân olmayan; hangi mekânda?" (diye sordu. Halbuki) edep olan bu soru;

"Zâtı, zaman ve mekândan münezze olan (Aliâhü Teâlâ hazretleri) hangi yönden talep edilir? (Nasıl görülmesi istenir?) Hangi yol sebebiyle bulunur? Ve kendisine ulaşılır?" demesiydi.

Yine bu sorunun cevabında edep olan şöyle cevap verilmesidir:

"Kim Aliâhü Teâlâ hazretlerinin cemâline bakmak isterse; Allah'ın dostlarının (evliyâullah'ın) kalblerine baksın! Zira muhakkak ki evliyâullah'ın kalbleri, cemâllullah için zuhur etme ve görülme yerleridir!" ⁴⁸²

Rü'yetullahı İnkâr Edenler

Bil ki: Gerçekten "Mutezile" rü'yetullahı (Aliâhü Teâlâ hazretlerinin görülmesini) inkâr ettiler... ⁴⁸³

Keşşaf Tefsirinin Sürçmeleri

Hatta "Keşşaf tefsir" ⁴⁸⁴inin sahibi (Zemahşerî bile tefsirinde) ehli sünnet ve'l-cemaat mezhebini

1 - Şenaat (rezalet)

2- Takbih (kabahat ve çirkinlik),

⁴⁸⁰ Letâifü'l-İşârât: c. 2, s. 254-255,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/219.

⁴⁸¹ Bu hakir ve fakir kul (Ruhü'l-Beyan mütercimi Ömer Faruk Hilmi de) Rü'yetullah (Aliâhü Teâlâ hazretlerinin) dünyada, rüyâ'da ve âhirette görülmesini akâid ve kelâm ilminin delilleriyle "Allah c.c.'in Mübarek Sıfat ve Güzel İsimleri" isimli kitabında uzun uzadıya açıkladı. Bu konuda geniş malûmat sahibi olmak isteyen kişi, bu kitaba bakmalarını tavsiye ederim. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/219-220.

⁴⁸² İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/220.

⁴⁸³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/220.

⁴⁸⁴ KEŞŞAF TEFŞİR'İNİN asıl ismi; "Keşşaf anî'l-Hakâikî't-Tenzîl ve uyûnu'l-Akâvîl-fi vucûhi't-Te'vîl" dir. Dört cilttir. Ruhul-Beyân tefsirinin kaynaklarındandır. Keşşaf tefsirinde bulunan Mutezili görüşlerin dışında herhangi bir yanlışlık ve sapıklık yoktur, Keşşaf tefsiri, belâğât yönünden çok değerli ve muteber bir tefsir olmasına rağmen, maalesef, mutezile mezhebinin sapık düşünce, fikir ve itikadlarıyla doludur. Ehl-i sünnet ve'l-Cemâtin akâid ve kelâm ilimlerini iyi bilmeyen kişilerin bu tefsirden istifâde etmeleri çok zordur, Keşşaf tefsirinin belagatını, Ebus-Suûd Efendinin tefsirinde bulabilirsiniz. Keşşaf tefsirinde ki mutezile mezhebinin görüşlerinin tenkidi üzerine bir çok kitaplar ve tefsirler yazıldı, İslâm dünyasında üzerinde en çok ta'likat yazılan tefsir, keşşaf tefsiridir. Ebu's-Suûd Efendinin tefsiri, ehli sünnet ve'l-cemaat mezhebine göre yazıldığı gibi, Keşşaf tefsirindeki bütün belagatı da içine almaktadır. Ruhü'l-Beyan tefsirinin başında beyan edildiği üzere, Zemahşerî, [mâim Gazalî hazretlerinin kerameti ve cinlerin onun gizlice yazmış oldukları tefsiri ortaya çıkarmaları üzerine tevbe ettiği rivayet edilir. Zemahşerî mutezile mezhebinden tevbe ettiği göre, onun Keşşaf tefsirindeki Mutezile mezhebinin görüşlerini ayıklayarak yepyeni bir tefsir haline getirmek çok doğru olur, Mütercim,

3- Dalâlet (sapıklık) ile vasıflandırdı. (Ve tefsirinde aynen şöyle) buyurdu:

Sonra ne taaccub (ve ne şaşılacak şey ki), İslâm ile isimlendirilen ve ehl-i sünnet ve'l-cemaat ile isimlendirilenlere bakın; bu azîmeti nasıl mezhep edindiler? Ehli sünnet ve'l-cemaatin Aliâhü Teâlâ hazretlerinin keyfiyetsiz olarak görüleceğinin ve Aliâhü Teâlâ hazretlerinin mekândan ve zamandan ve cihetlerden münezzehtir olduğunun gizlenmeleri seni aldatmasın. Bu, yani "keyfiyetsizlik"⁴⁸⁵ onların şeyhlerinin (mezhep imamlarının) uydurmalarıdır.⁴⁸⁶

Mü'telizenin Hata Dolu Şiiri

Allah'ın görülmesi ve ehl-i sünnet hakkında doğru olan söz bazı "Adliye"⁴⁸⁷ (adalet ehlinin) söyledikleri şu sözlerdir:

-"Gerçekten cemaatin biri, Hevâ-ü heveslerine "sünnet" ismini verdiler. Lakin onlar himâr (merkeptirler, Ömrüme yemin olsun ki, semerlenmiş (merkep)... Onlar, O'nu yaratıklarına benzettiler. Onlar, halkın kendilerine sövmesinden, korkular da, Bunu, "Allâhü Teâlâ hazretleri keyfiyetsiz olarak {förlücektir!" sözüyle gizlerler..."⁴⁸⁸

Mutezile Mezhebine Cevap

Bazı âlimler bunlara cevaben buyurdular:

Ne şaşılacak şey ki!

Zâlim bir kavim, kendilerine lakab taktılar; "Adi" (Adalet ehli) olarak...

Onlarda hiç yoktur; ömrüme yemin ederim ki, onun marifeti...

Onlara bilmedikleri bir yönden geldi.

"Allah'ın sıfatlarını nefîy ederek, zatını tatil etmek..."⁴⁸⁹

Mutezile Mezhebinin Yanlış Görüşleri

Mevlâ İbrahim El-Erûskî (r.h.) buyurdular:

Biz râzî olduk Allah'ın kitabına; Aramızda hüküm verici olarak...

Resûlullah (s.a.v.) hazretlerinin hadis-i şerifleri, en açık hükmedicilerdir.

Allanın kitabının âyetlerini tahrif etmek gerçekten dalâlettir. Asla adalet değildir:

1- (Rü'yetullah'a) delâlet eden nassı reddetmek,

2- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ashabını dalâletle vasıflandırmak,

3- ve sahabeleri zemmetmek (yermek ve kötülümek):

4- Nazzâm'ı⁴⁹⁰ (yanlış görüşlerini) benimsemek

5- ve Vâsıl'ın⁴⁹¹ görüşlerini tasvîp edip (onaylamak) (asla adalet değildir...)

Eğer Resûlullah (s.a.v.) hazretlerini tekzîb etmek (yalanlamak) adalet olmuş olsaydı; Allâhü Teâlâ hazretlerinin mahlûkatının en âdili elbette Âs bin Vâil olurdu.

Ey Cârullah⁴⁹² (Zemahşerî) eğer sen dalâlet fırkası olan (mutezileden) olmamış olsaydın; Elbette ben bütün faziletleri toplamaya layık olurum..."⁴⁹³

⁴⁸⁵ Keşşaf tefsirinde geçen ve Ruh'ul-Beyan tefsirinde de aynen alınan ufyı kelimesinin manâsı hakkında kitaplar şöyle buyurmaktadır: kelimesinin manâsı, muhakkak ki Aliâhü Teâlâ hazretleri keyfiyetsiz görülür. Cennette mü'minler, Aliâhü Teâlâ hazretlerini keyfiyetsiz olarak göreceklerdir. Yani Aliâhü Teâlâ hazretleri, mukaabele olunmak, cihet ve mekanlardan münezzehtir. *if'ui "kelimesi" İşte bütün bu manâların kısaltılmış hâlidir. Mesela; demek yerine yeni kitaplarda; "yazması" ve bizim de Türkçe de, (s.a.v.) diye yazmamız gibidir... Yoksa lügat kitaplarında; ufo kelimesinin vaz olduğu müstakil bir manâ aramayın. Mütercim.

⁴⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/221.

⁴⁸⁷ adliye, mutezile mezhebi demektir. Adliyeden murad mutezile mezhebinin mensubu olanlardır. Mütercim.

⁴⁸⁸ Keşşaf Tefsiri: c. 2, s. 148,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/221-222.

⁴⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/222.

⁴⁹⁰ Nazzam, mutezile mezhebinin büyük âlimlerindendir.

⁴⁹¹ Vâsıl bin Atâ, mutezile mezhebinin kurucusudur.

⁴⁹² Cârullah, Zemahşerînin lakabıdır. Uzun süre Mekke'de oturduğu için, Allah'ın komşusu manâsında

kendisine "Cârullah" denilmiştir. Allah taksiratını bağışlasın. Ruh'u'l-Beyan tefsirinin birinci cildinin başında Zemahşerî hakkında geniş malûmat geçmişti. Oraya bakınız. Mütercim.

⁴⁹³ İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 9/222-223.